

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANA BİLİM DALI
SINIF ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

**ÇOCUK RUH SAĞLIĞI UZMANLARININ GÖZÜNDEN HAYAT
BİLGİSİ DERS KİTAPLARINA BAKMAK: HANGİSİNİ NİÇİN TERCİH
EDİYORLAR?**

Ercan GÜLMEZ
(Yüksek Lisans Tezi)

İstanbul, 2020

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANA BİLİM DALI
SINIF ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

**ÇOCUK RUH SAĞLIĞI UZMANLARININ GÖZÜNDEN HAYAT
BİLGİSİ DERS KİTAPLARINA BAKMAK: HANGİSİNİ NİÇİN TERCİH
EDİYORLAR?**

AN EXAMINATION OF LIFE STUDIES TEXTBOOKS FROM THE VIEWPOINT OF
CHILD MENTAL HEALTH PROFESSIONALS: WHICH ONE DO THEY PREFER AND
WHY?

Ercan GÜLMEZ
(Yüksek Lisans Tezi)

Danışman
Prof. Dr. Yücel KABAPINAR

İstanbul, 2020

Tüm kullanım hakları

M.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü'ne aittir.

© 2020

ÖZGEÇMİŞ

2010	Tunceli Anadolu Öğretmen Lisesi
2014	İstanbul Üniversitesi Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalından mezun olma
2014-2017	Van Hıdır İlkokulu'nda Sınıf öğretmeni
2016-halen	Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Temel Eğitim Anabilim Dalı Sınıf Öğretmenliği Bilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programına giriş
2017-halen	İstanbul Kağıthane Metehan İlkokulu'nda Sınıf öğretmeni
2018	İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Coğrafya Anabilim Dalından mezun olma

İLETİŞİM BİLGİLERİ

E-Posta : ercanglmzz@gmail.com

ÖNSÖZ

Daima değişim içerisinde olan yaşam şartlarına insanoğlu uyum göstermek zorundadır. İnsanların oluşturduğu birikimsel olarak ilerleyen kurgusal sistemler yeniliklere ne ölçüde açık ise o kadar gelişim gösterir. Eğitimde tam bu noktada insanların değişen hayat şartlarına uyum sağlaması ve kendini geliştirmesi adına isteğe bağlı değil gerekli bir süreçtir. İstenilen değişim ve gelişim ilkokulda temel eğitim alan 6-9 yaş aralığı çocuklarda etkili bir şekilde uygulanabilir. Hayat Bilgisi dersi de ilkokul döneminde bütüncül bir yaklaşımla verilen temel bir derstir. Bu araştırmada; 1998, 2005 ve 2018 yılı programları önemli değişikliklerle düzenlenen Hayat Bilgisi ders kitapları çocuk ruh sağlığı uzmanlarınca incelenmesi düşünülmüş ve nitelikleri hakkında görüş almak amaçlanmıştır. Eğitimin önemli bir parçası olan rehberlik ve çocuk gelişimi ile ilgilenen uzmanların Hayat Bilgisi dersi eğitim materyalleri ile daha fazla iç içe olması hedeflenmiştir.

Araştırmada ders kitaplarının hazırlanması, incelenmesi ve değerlendirilmesi aşamalarında rehberlik ve çocuk gelişimi uzmanlarının çoğunlukla isteğe bağlı veya gerekli görülmesi halinde sürece dahil edildiğine ulaşılmıştır. 1995, 2004 ve 2012 yıllarında Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığınca hazırlanan Ders Kitapları Yönetmelikleri incelendiğinde, ders kitabı hazırlama aşaması ile inceleme ve değerlendirmesinde farklı uzmanların olduğu görülmüştür. Araştırmanın amacına uygun olarak rehberlik ve çocuk gelişimi uzmanlarının kitabı hazırlama, inceleme ve değerlendirme sürecinin neresinde olduğu ile ilgili araştırmalar yapılmıştır. ‘Hayat Bilgisi ders kitaplarıyla’ ilgili daha önceden yapılmış araştırmalar ulaşılan kaynakların sınırlılığı içerisinde incelendiğinde çalışma grubu olarak çocuk ruh sağlığı ile ilgilenen uzmanlar ile çalışılmadığı anlaşılmıştır. Bu araştırma ile farklı bir çalışma grubu olan çocuk ruh sağlığı uzmanlarının; yazılı bilginin/metinlerin sunumu, etkinlikler, birey olma farkındalığı, çocuğa görelilik, öğrenciyi hayata hazırlama, çocuğun sosyalleşmesi ve eğlenerek öğrenmesi, görseller, görsel okuma ve görsellerin işlevi ölçütlerine göre 1998, 2005 ve 2018 yılı programlarına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi ders kitaplarının niteliklerine ilişkin görüşlerine ulaşılmaya çalışılmıştır.

Çocuk ruh sağlığı uzmanlarının; farklı yıllarda düzenlenmiş Hayat Bilgisi ders kitaplarını inceleyerek değerlendirdikleri bu çalışmada birçok kişi ve kurumdan destek alınmıştır. İlk olarak araştırmamın konu belirleme aşamasından sonuçlanmasına kadar her zaman bana destek olan, ilham veren ve yolumu aydınlatan değerli danışman hocam Prof. Dr. Yücel KABAPINAR’a çok teşekkür ederim. Görüş ve önerileriyle yardımlarını esirgemeyen değerli

hocam Dr. Nur ÜTKÜR GÜLLÜHAN'a teşekkürü bir borç bilirim. Görüşme, anket ve inceleme formu uygulamalarında gönüllü olarak araştırmama katılan rehber öğretmeni arkadaşlarıma, akademisyen hocalarıma, diğer çocuk ruh sağlığı uzmanlarına teşekkürlerimi sunarım.

Son olarak desteklerini her zaman yanımda hissettiğim değerli annem, babam ve ablama gönülden teşekkür ederim...

Ercan GÜLMEZ

İstanbul, 2020

ÖZET

Bu araştırmanın temel amacı çocuk ruh sağlığı uzmanlarının 1998, 2005 ve 2018 yılı öğretim programlarına göre değişen Hayat Bilgisi ders kitaplarının niteliklerine ilişkin bakış açılarının araştırılmasıdır. Bu amaçla birlikte uzmanların; Hayat Bilgisi Öğretim Programlarına göre düzenlenmiş ders kitaplarını bazı ölçütler üzerinden incelemesi, değerlendirmesi ve materyallerle iç içe olması da hedeflenmiştir. Bu amaçlar doğrultusunda hazırlanan araştırma soruları şu şekildedir:

- 1) Çocuk ruh sağlığı uzmanlarının; yazılı bilginin/metinlerin sunumu, etkinlikler, görseller, görsel okuma ve görsellerin işlevi açılarından 1998, 2005 ve 2018 yılı programlarına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi ders kitaplarının niteliklerine ilişkin bakış açıları nasıldır?
- 2) Çocuk ruh sağlığı uzmanlarının; birey olma farkındalığı, çocuğa görelilik, öğrenciyi hayata hazırlama, çocuğun sosyalleşmesi ve eğlenerek öğrenmesi açılarından 1998, 2005 ve 2018 yılı programlarına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi ders kitaplarının niteliklerine ilişkin bakış açıları nasıldır?

Bu çalışma nitel bir araştırmadır. Araştırmanın çalışma grubu 30 çocuk ruh sağlığı uzmanıdır. Çocuk ruh sağlığı uzmanları; Şişli ve Kâğıthane devlet okullarında görev yapan 15 rehber öğretmen, 6 rehberlik ve psikolojik danışmanlık alan uzmanı akademisyen, 5 klinik psikolog, 2 çocuk psikiyatristi ve 2 çocuk gelişimi uzmanıdır. Araştırmanın uygulaması 2018-2019 eğitim-öğretim yılının bahar ve 2019-2020 eğitim-öğretim yılının güz döneminde yapılmıştır. Araştırmada veri toplama araçları kullanılmadan önce uzmanlara Hayat Bilgisi kitapları ve öğretim programlarına ilişkin eğitim verilmiştir. Araştırmada veri toplama araçları olarak; birebir yapılan yarı yapılandırılmış görüşme, açık uçlu sorulardan oluşan anket, inceleme formu ve doküman analizi kullanılmıştır. Veriler içerik analizi tekniği ile çözümlenmiştir.

Araştırma sonucunda çocuk ruh sağlığı uzmanları; 2005 yılı öğretim programına göre düzenlenen Hayat Bilgisi ders kitaplarını yazılı bilginin sunumu/metinler, etkinlikler, birey olma farkındalığı, çocuğun sosyalleşmesi ve eğlenerek öğrenmesi ölçütlerinde daha nitelikli bulmuşlardır. 2018 yılı programına göre düzenlenen ders kitaplarını ise görseller, görsel okuma ve görsellerin işlevi açılarından daha nitelikli bulmuşlardır. Öğrenciyi hayata hazırlama ve çocuğa görelilik ölçütlerinde ise 2005 ve 2018 öğretim programlarına göre düzenlenmiş Hayat

Bilgisi kitapları yakın oranlarda nitelikli bulunmuştur. 1998 programına göre düzenlenen Hayat Bilgisi ders kitapları hakkında ise sunuş şekli açısından olumsuz görüşler daha fazladır. Ayrıca ocuk ruh sağlığı uzmanları, ders kitaplarının yazım ve onay sürecinde mutlaka bulunmaları gerektiiklerini belirtmişlerdir. Bulgular ilgili literatür kapsamında tartişılarak bu alanda çalışacak araştırmacılar ve uygulayıcılara önerilerde de bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Hayat Bilgisi, Ders Kitabı, ocuk Ruh Sağlığı.

ABSTRACT

The aim of this study is to make a research with regard to the perspectives of child psychologists and Child's Mental Health experts on the quality of the textbooks and lesson materials prepared according to the changing Life Science Curriculum of 1998, 2005 or 2018 respectively. Therefore, the experts are intended to examine the textbooks and lesson materials designed according to the Life Science Curriculum depending upon certain criterion, evaluate those materials mentioned above and be in close contact them. In the light of this general purpose, following questions are put forward:

- 1) According to the viewpoints of the child psychologists and experts, how qualified are the textbooks and lesson materials prepared according to the changing Life Science Curriculum of 1998, 2005 or 2018 respectively in terms of the presentation of written information /texts, activities and visuals, readability and the function of the visuals?
- 2) According to the viewpoints of the child psychologists and experts, how qualified are the textbooks and lesson materials prepared according to the changing Life Science Curriculum of 1998, 2005 or 2018 respectively regarding such points as the awareness of being an individual, suitability to the child, the preparation of the students for the real life, the socialization and learning process while having fun?

This study is a qualitative research. The study group consists of a total of 30 child psychologists and experts, 15 of whom are employed in Şişli and Kağıthane public schools, 6 of whom are academicians specialized in guidance and psychological counseling, 5 of whom clinical psychologists, 2 of whom are child psychiatrist and 2 of whom are child development specialist. The research is applied in the spring semester of 2018-2019 and the fall semester of the 2019-2020 academic year. Before making use of the data collection tools, the experts are informed about the textbooks and the curriculum. During the research process, as data collection tools, one to one semi-structured interview, questionnaire comprised of open-ended questions, analysis form and document review are utilized. The data is analyzed by the content analysis technique. According to the experts, the textbooks which are designed in accordance with the Life Science Curriculum of 2005 are found to be more qualified in terms of the presentation of written information/texts, activities, the student awareness of being an individual, the socialization and learning process while having fun. The textbooks prepared according to the the program of 2018 are found to be more qualified in terms of visuals, visual reading and the functions of the visuals. As for the preparation of the students for real life and suitability to the

child, the textbooks designed according to the the program of 2005 and 2018 are both found similarly qualified. The negative views are more common regarding the presentation style of the Life Science textbooks based on 1998 curriculum. What is more, child psychologists and experts state that they should be a part of the process of textbook writing/preparing and approval. The findings are discussed within the scope of related literature and the implementers are given suggestions.

Key Words: Life Science, Textbook, Child's Mental Health.

İÇİNDEKİLER

ÖZGEÇMİŞ	i
ÖNSÖZ	ii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
TABLolar LİSTESİ	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ	xvi
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ	xvii
BÖLÜM I: GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Amaç.....	7
1.3. Önem	8
1.4. Sınırlılıklar.....	8
1.5. Sayıtlar	8
1. 6. Tanımlar ve Kısaltmalar	9
BÖLÜM II: ALANYAZIN/İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	10
2.1. Çocuk Ruh Sağlığı	10
2.1.1. Çocuk Ruh Sağlığı: Tanım ve Kapsam	10
2.1.2 Çocuk Gelişimi ve Eğitimi.....	11
2.1.2.1. İlkokul Döneminde Kişilik Gelişimi	11
2.1.2.2. İlkokul Döneminde Bilişsel Gelişim ve Dil Gelişimi	12
2.1.2.3. İlkokul Döneminde Bireysel ve Sosyal Gelişim	15
2.1.3. Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik.....	16
2.2. Ders Kitapları	17
2.2.1. Ders Kitapları ve Nitelikleri	17

2.2.2. Ders Kitaplarının Hazırlanması.....	19
2.2.3. Ders Kitaplarının İncelenmesi ve Değerlendirilmesi	21
2.3. Hayat Bilgisi Öğretim Programları ve Ders Kitapları	23
2.3.1. Hayat Bilgisi: Tanım ve Kapsam	23
2.3.2. 1998 İlköğretim Hayat Bilgisi Programı ve Ders Kitapları	24
2.3.3. 2005 İlköğretim Hayat Bilgisi Dersi Programı ve Ders Kitapları.....	32
2.3.4. 2018 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı ve Ders Kitapları	45
2.4. İlgili Araştırmalar	51
BÖLÜM III: YÖNTEM.....	58
3.1. Araştırmanın Modeli.....	58
3.2. Çalışma Grubu.....	59
3.3. Verilerin Toplanması	62
3.3.1. Veri Toplama Araçları	62
3.3.1.1. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu	62
3.3.1.2. Açık Uçlu Anket.....	62
3.3.1.3. Doküman Analizi	62
3.3.2. Veri Toplama Süreci	64
3.4. Verilerin Analizi.....	70
BÖLÜM IV: BULGULAR.....	71
4.1. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının Yazılı Bilginin/Metinlerin Sunumu Açısından 1998, 2005 ve 2018 Yılı Programlarına Göre Hayat Bilgisi Ders Kitaplarının Niteliklerine İlişkin Bakış Açıları Nasıldır?.....	71
4.2. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının Görseller, Görsel Okuma ve Görsellerin İşlevi Açıklarından 1998, 2005 ve 2018 Yılı Programlarına Göre Hayat Bilgisi Ders Kitaplarının Niteliklerine İlişkin Bakış Açıları Nasıldır?	84
4.3. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının Etkinlikler ve Nitelikleri Açısından 1998, 2005 ve 2018 Yılı Programlarına Göre Hayat Bilgisi Ders Kitaplarının Niteliklerine İlişkin Bakış Açıları Nasıldır?	96

4.4. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının Birey Olma Farkındalığı Açısından 1998, 2005 ve 2018 Yılı Programlarına Göre Hayat Bilgisi Ders Kitaplarının Niteliklerine İlişkin Bakış Açıları Nasıldır?	105
4.5. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının Çocuğa Görelilik Bağlamında 1998, 2005 ve 2018 Yılı Programlarına Göre Hayat Bilgisi Ders Kitaplarının Niteliklerine İlişkin Bakış Açıları Nasıldır?.....	111
4.6. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının Çocuğun Sosyalleşmesi ve Eğlenerek Öğrenmesi Açılarında 1998, 2005 ve 2018 Yılı Programlarına Göre Hayat Bilgisi Ders Kitaplarının Niteliklerine İlişkin Bakış Açıları Nasıldır?	117
4.7. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının Öğrencileri Hayata Hazırlaması Açısından 1998, 2005 ve 2018 Yılı Programlarına Göre Hayat Bilgisi Ders Kitaplarının Niteliklerine İlişkin Bakış Açıları Nasıldır?.....	123
4.8. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının Hayat Bilgisi Ders Kitaplarında 2005 Yılından İtibaren Yer Verilmeye Başlanan Bazı Konu Başlıklarının Niteliklerine İlişkin Bakış Açıları Nasıldır?	130
4.9. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının Hayat Bilgisi Ders Kitaplarına Eklenmesi veya Çıkarılması Gereken Konulara İlişkin Bakış Açıları Nasıldır?.....	136
BÖLÜM V: SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	143
5.1. Sonuç ve Tartışma.....	143
5.2. Öneriler	151
KAYNAKÇA	154
EKLER.....	162

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 2.1. 1998 Yılı Hayat Bilgisi Programında 2. Sınıf Üniteleri ve Süreleri.....	26
Tablo 2.2. 1998 Yılı Hayat Bilgisi Programında 3. Sınıf Üniteleri ve Süreleri.....	27
Tablo 2.3. 2009 Yılı 2. Sınıf Hayat Bilgisi Öğretim Programı Kazanımlarının Rehberlik ve Psikolojik Danışma Ara Disiplin Kazanımlarıyla Eşleştirilmesi.....	37
Tablo 2.4. 2009 Yılı 3. Sınıf Hayat Bilgisi Öğretim Programı Kazanımlarının Rehberlik ve Psikolojik Danışma Ara Disiplin Kazanımlarıyla Eşleştirilmesi.....	38
Tablo 2.5. Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı 2. Sınıf Ünite Adları, Kazanım Sayıları, Ders Saatleri ve Yüzdeleri.....	46
Tablo 2.6. Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı 3. Sınıf Ünite Adları, Kazanım Sayıları, Ders Saatleri ve Yüzdeleri.....	46
Tablo 2.7. Hayat Bilgisi Ders Kitapları İle İlgili Yüksek Lisans ve Makalelerin Araştırma Yöntemine Göre İncelenmesi.....	51
Tablo 2.8. Hayat Bilgisi Ders Kitapları İle İlgili Makalelerin Çalışma Grubuna Göre İncelenmesi.....	52
Tablo 2.9. Hayat Bilgisi Ders Kitapları İle İlgili Yüksek Lisans Tezlerinin Çalışma Grubuna Göre İncelenmesi.....	52
Tablo 2.10. Hayat Bilgisi Ders Kitapları İle İlgili Yüksek Lisans Tezlerinin Konu Başlıkları Açısından İncelenmesi.....	53
Tablo 2.11. Hayat Bilgisi Ders Kitapları İle İlgili Makalelerin Konu Başlıkları Açısından İncelenmesi.....	53
Tablo 3.1. Çalışma Grubu Bilgileri (Rehber Öğretmenler)	60
Tablo 3.2. Çalışma Grubu Bilgileri (Rehber Öğretmenler Hariç)	61
Tablo 3.3. Araştırma Sorularının Veri Toplama Araçlarıyla İlişkilendirilmesi.....	63
Tablo 4.1. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının 1998 Yılı Öğretim Programına Göre Düzenlenmiş Hayat Bilgisi Ders Kitaplarındaki Metinlere İlişkin Görüşleri.....	72
Tablo 4.2. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının 2005 Yılı Öğretim Programına Göre Düzenlenmiş Hayat Bilgisi Ders Kitaplarındaki Metinlere İlişkin Görüşleri.....	74

Tablo 4.3. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının 2005 Yılı Programına Göre Düzenlenmiş Hayat Bilgisi Ders Kitaplarını Niçin Nitelikli Olarak Tercih Etmediğine İlişkin Görüşleri.....	78
Tablo 4.4. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının 2018 Yılı Öğretim Programına Göre Düzenlenmiş Hayat Bilgisi Ders Kitaplarındaki Metinlere İlişkin Görüşleri.....	79
Tablo 4.5. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının Hayat Bilgisi Ders Kitaplarındaki Yazılı Bilginin Sunumu/Metinlerin Tümünün Yetersiz Bulunmasına İlişkin Görüşleri	83
Tablo 4.6. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının 1998 Yılı Öğretim Programına Göre Düzenlenmiş Hayat Bilgisi Ders Kitaplarındaki Görseller, Görsel Okuma ve Görsellerin İşlevine İlişkin Görüşleri.....	84
Tablo 4.7. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının 2005 Yılı Öğretim Programına Göre Düzenlenmiş Hayat Bilgisi Ders Kitaplarındaki Görseller, Görsel Okuma ve Görsellerin İşlevine İlişkin Görüşleri.....	87
Tablo 4.8. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının 2018 Yılı Öğretim Programına Göre Düzenlenmiş Hayat Bilgisi Ders Kitaplarındaki Görseller, Görsel Okuma ve Görsellerin İşlevine İlişkin Görüşleri.....	91
Tablo 4.9. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının Hayat Bilgisi Ders Kitaplarındaki Görseller, Görsel Okuma ve Görsellerin İşlevlerinin Tümünün Yetersiz Bulunmasına İlişkin Görüşleri..	94
Tablo 4.10. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının 1998 ve 2018 Yılı Programına Göre Düzenlenmiş Hayat Bilgisi Ders Kitaplarını Niçin Nitelikli Olarak Tercih Etmediğine İlişkin Görüşleri.....	95
Tablo 4.11. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının 1998 Yılı Öğretim Programına Göre Düzenlenmiş Hayat Bilgisi Ders Kitaplarındaki Etkinliklere İlişkin Görüşleri.....	96
Tablo 4.12. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının 2005 Yılı Öğretim Programına Göre Düzenlenmiş Hayat Bilgisi Ders Kitaplarındaki Etkinliklere İlişkin Görüşleri.....	98
Tablo 4.13. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının 2018 Yılı Öğretim Programına Göre Düzenlenmiş Hayat Bilgisi Ders Kitaplarındaki Etkinliklere İlişkin Görüşleri.....	102
Tablo 4.14. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının Hayat Bilgisi Ders Kitaplarındaki Etkinliklerin Tümünün Yetersiz Bulunmasına İlişkin Görüşleri.....	104

Tablo 4.15. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının 1998 Yılı Öğretim Programına Göre Düzenlenmiş Hayat Bilgisi Ders Kitaplarındaki Birey Olma Farkındalığına İlişkin Görüşleri.....	105
Tablo 4.16. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının 2005 Yılı Öğretim Programına Göre Düzenlenmiş Hayat Bilgisi Ders Kitaplarındaki Birey Olma Farkındalığına İlişkin Görüşleri.....	106
Tablo 4.17. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının 2018 Yılı Öğretim Programına Göre Düzenlenmiş Hayat Bilgisi Ders Kitaplarındaki Birey Olma Farkındalığına İlişkin Görüşleri.....	109
Tablo 4.18. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının Hayat Bilgisi Ders Kitaplarındaki Birey Olma Farkındalığının Tümünün Yetersiz Bulunmasına İlişkin Önerileri.....	110
Tablo 4.19. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının 1998 Yılı Programına Göre Düzenlenmiş Hayat Bilgisi Ders Kitaplarını Çocuğa Görelilik Açısından Değerlendirmeleri.....	111
Tablo 4.20. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının 2005 Yılı Programına Göre Düzenlenmiş Hayat Bilgisi Ders Kitaplarını Çocuğa Görelilik Açısından Değerlendirmeleri.....	112
Tablo 4.21. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının 2018 Yılı Programına Göre Düzenlenmiş Hayat Bilgisi Ders Kitaplarını Çocuğa Görelilik Açısından Değerlendirmeleri.....	114
Tablo 4.22. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının 1998, 2005 ve 2018 Öğretim Programına Göre Düzenlenmiş Tüm Hayat Bilgisi Ders Kitaplarını Çocuğa Görelilik Bağlamında Yetersiz Bulunmasına İlişkin Görüşleri.....	115
Tablo 4.23. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının 1998 Yılı Programına Göre Düzenlenmiş Hayat Bilgisi Ders Kitaplarındaki Çocuğun Sosyalleşmesi ve Eğlenerek Öğrenmesine İlişkin Görüşleri.....	117
Tablo 4.24. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının 2005 Yılı Programına Göre Düzenlenmiş Hayat Bilgisi Ders Kitaplarındaki Çocuğun Sosyalleşmesi ve Eğlenerek Öğrenmesine İlişkin Görüşleri.....	118
Tablo 4.25. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının 2018 Yılı Programına Göre Düzenlenmiş Hayat Bilgisi Ders Kitaplarındaki Çocuğun Sosyalleşmesi ve Eğlenerek Öğrenmesine İlişkin Görüşleri.....	120

Tablo 4.26. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının 1998, 2005 ve 2018 Yılı Programına Göre Düzenlenmiş Hayat Bilgisi Ders Kitaplarındaki Çocuğun Sosyalleşmesi ve Eğlenerek Öğrenmesinin Yetersiz İlişkin Görüşleri.....	122
Tablo 4.27. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının 1998 Yılı Öğretim Programına Göre Düzenlenmiş Hayat Bilgisi Ders Kitaplarının Öğrenciyi Hayata Hazırlamasına İlişkin Görüşleri.....	123
Tablo 4.28. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının 2005 Yılı Öğretim Programına Göre Düzenlenmiş Hayat Bilgisi Ders Kitaplarının Öğrenciyi Hayata Hazırlamasına İlişkin Görüşleri.....	124
Tablo 4.29. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının 2018 Yılı Öğretim Programına Göre Düzenlenmiş Hayat Bilgisi Ders Kitaplarının Öğrenciyi Hayata Hazırlamasına İlişkin Görüşleri.....	128
Tablo 4.30. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının; 1998, 2005 ve 2018 Öğretim Programına Göre Düzenlenmiş Hayat Bilgisi Ders Kitaplarının Öğrenciyi Hayata Hazırlamasının Yetersiz Bulunmasına İlişkin Görüşleri.....	130
Tablo 4.31. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının 2005 ve 2018 Yılı Hayat Bilgisi Ders Kitaplarında Yer Alan Bazı Konu Başlıklarına İlişkin Olumlu Görüşleri.....	131
Tablo 4.32. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının 2005 ve 2018 Yılı Hayat Bilgisi Ders Kitaplarında Yer Alan Bazı Konu Başlıklarına İlişkin Olumsuz Görüşleri.....	134
Tablo 4.33. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının 2018 Yılı Programına Göre Düzenlenmiş Hayat Bilgisi Ders Kitaplarının Kültürümüze Özgü Üçüncü Bir Boyut Mu Yoksa Daha Önceki Programların Uzlaşısı Mı? Sorusu Hakkındaki Görüşleri.....	135
Tablo 4.34. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının Hayat Bilgisi Ders Kitaplarına Eklenmesi veya Çıkarılması Gereken Konular Hakkında Beceriler Açısından Görüşleri.....	136
Tablo 4.35. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının Hayat Bilgisi Ders Kitaplarına Eklenmesi veya Çıkarılması Gereken Konular Hakkındaki Önerileri	138
Tablo 4.36. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının Hayat Bilgisi Ders Kitabı Yazım ve Onay Sürecine Dahil Olup Olmamasının Gerekliliğine İlişkin Görüşleri.....	140

Tablo 4.37. Bazı Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanları Hayat Bilgisi Ders Kitabı Yazım ve Onay Komisyonunda Yetkili Olsaydı Yapılmasını Uygun Gördükleri ve Dikkat Edeceklerine İlişkin Görüşleri.....	142
--	-----

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1. 2005 Yılı Hayat Bilgisi Programının Çatısı.....	35
Şekil 2.2. 2005 Yılı Hayat Bilgisi Programı Beceri, Tema, Ara Disiplin ve Kişisel Nitelikler...	36
Şekil 2.3. 2018 Hayat Bilgisi Öğretim Programı Yapısı	45
Şekil 3.1. Araştırmanın Çalışma Grubu.....	59
Şekil 3.2. Durum Çalışması Süreci Şeması.....	69
Şekil 3.3. Nitel Araştırmalarda Güvenirlik Hesaplama Formülü.....	70

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Fotoğraf 2.1. Hayat Bilgisi 3. Sınıf Ders Kitabından (1998 Programı) Alınan Metin ve Görsel Örneği.....	28
Fotoğraf 2.2. Hayat Bilgisi 3. Sınıf Ders Kitabından (1998 Programı) Alınan Yazılı Bilginin Sunumu ve Görsel Örneği.....	29
Fotoğraf 2.3. Hayat Bilgisi 2. Sınıf Ders Kitabından (1998 Programı) Alınan Metin ve Görsel Örneği	30
Fotoğraf 2.4. Hayat Bilgisi 2. Sınıf Ders Kitabından (1998 Programı) Alınan Ekinlikler, Ölçme ve Değerlendirme Örneği	30
Fotoğraf 2.5. Hayat Bilgisi 2. Sınıf Ders Kitabından (1998 Programı) Alınan Ölçme ve Değerlendirme Örneği	31
Fotoğraf 2.6. Hayat Bilgisi 2. Sınıf Ders Kitabından (1998 Programı) Alınan Fen Bilimleri Konu Örneği	31
Fotoğraf 2.7. Hayat Bilgisi 2. Sınıf Ders ve Öğrenci Çalışma Kitabından (2005 Programı) Alınan Yazılı Bilgilerin Sunumu, Görseller ve Etkinlikler Örneği	39
Fotoğraf 2.8. Hayat Bilgisi 3. Sınıf Ders ve Öğrenci Çalışma Kitabından (2005 Programı) Alınan Metinler, Görseller ve Etkinlikler Örneği	40
Fotoğraf 2.9. Hayat Bilgisi 2. Sınıf Öğrenci Çalışma Kitabından (2005 Programı) Alınan Etkinlik Örneği	41
Fotoğraf 2.10. Hayat Bilgisi 3. Sınıf Ders Kitabından (2005 Programı) Alınan Konu Başlıkları Örneği	42
Fotoğraf 2.11. Hayat Bilgisi 3. Sınıf Öğrenci Çalışma Kitabından (2005 Programı) Alınan Etkinlik Örneği	42
Fotoğraf 2.12. Hayat Bilgisi 2. Sınıf Ders Kitabından (2005 Programı) Alınan Yazılı Bilgilerin Sunumu ve Görseller Örneği	43
Fotoğraf 2.13. Hayat Bilgisi 2. Sınıf Öğrenci Çalışma Kitabından (2005 Programı) Alınan Ölçme ve Değerlendirme Örneği	44
Fotoğraf 2.14. Hayat Bilgisi 2. Sınıf Öğrenci Çalışma Kitabından (2005 Programı) Alınan Ölçme ve Değerlendirme Örneği	44

Fotoğraf 2.15. Hayat Bilgisi 2. Sınıf Ders Kitabından (2018 Programı) Alınan Yazılı Bilgilerin Sunumu/Metinler Örneği	47
Fotoğraf 2.16. Hayat Bilgisi 2. Sınıf Ders Kitabından (2018 Programı) Alınan Yazılı Bilgilerin Sunumu Örneği	48
Fotoğraf 2.17. Hayat Bilgisi 3. Sınıf Ders Kitabından (2018 Programı) Alınan Metin Örneği...	48
Fotoğraf 2.18. Hayat Bilgisi 3. Sınıf Ders Kitabından (2018 Programı) Alınan Etkinlik ve Metin Örneği	49
Fotoğraf 2.19. Hayat Bilgisi 2. Sınıf Ders Kitabından (2018 Programı) Alınan Görseller ve Görsellerin İşlevi Örneği	50
Fotoğraf 2.20. Hayat Bilgisi 2. Sınıf Ders Kitabından (2018 Programı) Alınan Metinler ve Görseller Örneği	50
Fotoğraf 4.1. Hayat Bilgisi 2. Sınıf Ders Kitabından (2005 Programı) Alınan Yazılı Bilgilerin Sunumu Örneği	73
Fotoğraf 4.2. Hayat Bilgisi 3. Sınıf Ders Kitabından (1998 Programı) Alınan Metin Örneği...	73
Fotoğraf 4.3. Hayat Bilgisi 3. Sınıf Ders Kitabından (1998 Programı) Alınan Yazılı Bilgilerin Sunumu Örneği	77
Fotoğraf 4.4. Hayat Bilgisi 2. Sınıf Ders Kitabından (2018 Programı) Alınan Yazılı Bilgilerin Sunumu Örneği	80
Fotoğraf 4.5. Hayat Bilgisi 2. Sınıf Ders Kitabından (1998 Programı) Alınan Görseller ve Görsellerin İşlevi Örneği	86
Fotoğraf 4.6. Hayat Bilgisi 2. Sınıf Ders Kitabından (1998 Programı) Alınan Görsel Örneği.....	86
Fotoğraf 4.7. Hayat Bilgisi 2. Sınıf Ders Kitabından (2005 Programı) Alınan Görsellerde Demokratik Anlatım Örneği	88
Fotoğraf 4.8. Hayat Bilgisi 2. Sınıf Ders Kitabından (2018 Programı) Alınan Görsel Örneği...	93
Fotoğraf 4.9. Hayat Bilgisi 2. Sınıf Öğrenci Çalışma Kitabından (2005 Programı) Alınan Etkinlik Örneği	100
Fotoğraf 4.10. Hayat Bilgisi 2. Sınıf Öğrenci Çalışma Kitabından (2005 Programı) Alınan Etkinlik Örneği	100

Fotoğraf 4.11. Hayat Bilgisi 2. Sınıf Ders Kitabından (2018 Programı) Alınan Etkinlik Örneği.....	103
Fotoğraf 4.12. Hayat Bilgisi 2. Sınıf Ders Kitabından (2005 Programı) Alınan Konu Başlığı Örneği	133

BÖLÜM I: GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

Zaman içerisinde toplumların ihtiyaç duydukları öğrenci becerileri ve eğitime yükledikleri anlam çok derinden değişebilmektedir. Bu değişim kendini ders kitaplarında öğretim programları aracılığı ile göstermektedir. Öğretim programları ise dönemin ihtiyaç ve değişimlerine paralel olarak hazırlanır. Öğrenme anlayışlarındaki bu değişim; öğretim programını, ders kitaplarını, sınıf içi iletişimi, öğretmene, öğrenciye yüklenen anlam ve sorumlulukları etkilemektedir. Çocuklar, ilkokul döneminde değişen bu öğretim programlarına göre düzenlenen ders kitaplarıyla iç içedir. İstenilen değişim ve gelişimin en etkili olduğu dönemde çocukların ilkokulda temel ders olarak gördükleri Hayat Bilgisi dersinin önemi oldukça fazladır. Aladağ (2016) Hayat Bilgisi dersini, okul çağının ilk aşamalarında olan ilkokul döneminde öğrencilerin geleceğine ilişkin önemli bir yere sahip bir ders olarak tanımlamıştır. Hayat Bilgisi dersi ilkokul döneminde 1, 2 ve 3. sınıfları kapsar. Öğrencilerin yaşadıkları toplumu ve doğayı anlamalarına olanak sağlayan bir derstir. Hayat Bilgisi dersinde yaşamın temel becerilerini kazandırmayı ve yaşadığı çevreyle uyumlu bir şekilde davranabilmeyi amaçlar. Bu çerçevede öğrencilerin toplumu, çevresini ve kendisini tanımasına olanak sağlar.

Hayat Bilgisi dersinin yapısının temelini oluşturan öğretim programları son 15-20 yıl içerisinde görece köklü olarak üç defa değiştirilmiştir. 1998 yılı Hayat Bilgisi Programı incelendiğinde davranışçı öğrenme yaklaşımına göre hazırlandığı programda belirtildiği görülmektedir. Davranışçı öğrenmede birey, uyarıcılara tepki veren ve bu etki-tepkinin sonucunda istendik davranış değişikliği beklenen kişidir. Hedeflenen davranışlar öğretici tarafından belirlenen uyarıcılar ile aktarılır. Geçmiş deneyimleri ve fikirleri farklı olan öğrencilerden aynı tepki vermeleri beklenmektedir. Bu yaklaşımda öğrenci bilgiyi öğretmenin aktardığı bir biçimde alması beklenir (Kabapınar, 2007). 1998 Hayat Bilgisi Programındaki davranışçı yaklaşımda gözlemlenebilen davranışlar önemlidir. Öğrenciler gözlem defterleriyle tanınmaya çalışılır. Öğretici, öğrenenin konuya dair bilmesi gerekenleri anlatır ve öğrencilerden bu anlatılan cevapları ezberlemeleri istenir (Damlapınar, 2008).

1998 Hayat Bilgisi ders kitaplarına bakıldığında metinlerde bilgi ile birlikte öğrencinin bir davranışın neden yapıp yapamayacağı ile ilgili açıklama yapılmadığı görülmektedir. Davranış

ve kavramlar öğrencilere aktarılmakta ancak anlam ve içeriği hakkında düşünüp yorum yapılabilecek durumlar kısıtlı sunulmaktadır. Olumsuz durum ve görsellere yer verilmediği görülmektedir. Çoğunlukla doğruların olduğu ortam ve durumlara yer verildiği anlaşılmaktadır. Ders kitabı yazarı ise programda tanımlamaları yapan, olayları açıklayan uzman ve otorite sahibi kişi konumundadır. Yazar aynı zamanda sosyal olgu ve olaylara ilişkin değerleri ifade eder. Genel olarak davranışçı veya yapılandırmacı anlayışlar bilginin nasıl öğrenileceği veya öğretileceği ile ilgilidir. Bu bakış açısıyla iki yaklaşımın temelinde yazılı bilginin, görsellerin veya etkinliklerin sunumu ile ilgili farklılıkların olması yadırganamaz (Kabapınar, 2014). Bu çerçevede geleneksel olarak adlandırılan davranışçı öğrenme anlayışında öğrenciler doldurulması gereken içi boş kaplar olarak düşüncesi yaygın olarak ifade edilmektedir. Yapılandırmacı öğrenme de ise öğrencilerin okula başlamadan önceki süreçte kendi deneyim ve fikirlerini yakın çevresinden aldığı vurgulanır. Bu sebeple her öğrenci kendisine sunulan uyarıcıları farklı bir şekilde anlamlandırıp oluşturmaktadır. Bu yaklaşımda öğrenci öğrenmede sorumlu hale gelir. Öğrenci eğitimin merkezindedir. Öğrenen bireyler önceki bilgi, deneyim ve becerileriyle yeni olan bilgiyi yorumlayıp oluşturması beklenmektedir. Yapılandırmacı yaklaşımda birey, bilgiyi kendine özgü bir biçimde kişisel ve sosyal olarak oluşturması beklenmektedir. Öğrenen bireyin süreç içerisinde nasıl öğrendiği önemlidir.

2004 yılına gelindiğinde ise ilk önce pilot olarak uygulanan ve 2005 yılında ise ülke genelinde uygulanmaya başlanan yapılandırmacı öğrenme anlayışına uygun Hayat Bilgisi Programı ve ders kitapları hazırlanmıştır. Diğer derslerde olduğu gibi Hayat Bilgisi dersinde de bu öğrenme anlayışı öğretimde önemli değişikliklere neden olmuştur. Bu yeni öğrenme anlayışı Hayat Bilgisi dersini amaç, içerik ve kapsam gibi tüm boyutlarda etkilemiştir (Güven, 2010). Yapılandırmacı öğrenme kuramına uygun düzenlenen ders kitaplarında, öğrencinin geçmiş tecrübeleri hatırlatılarak bireysel bir anlam oluşturma çabası vardır. Doğrudan akademik bilgiyi aktarmak yerine görecelilik esasıyla öğrencinin merkezde olduğu bir anlatım tercih edilir. Akademik bilgi verilirken yapılandırmacı öğrenmeye uygun olarak önce bilgi hissettirilip daha sonra araştırma, keşfetme ve öğrencinin bilgiyi oluşturmaya imkân veren bir öğrenme süreci planlanır. Bu öğrenme anlayışı ile ders kitaplarında örnek olaylar ve gazete haberleri gibi metinler kullanılır. Bu metinler öğrencinin çelişen ve çatışan düşüncelerine zemin hazırlamasını sağlayan materyallerdir. Amaç öğrencinin soracağı nitelikli sorularla örnek olaylardan bilgiyi keşfetme ve yapılandırmasına olanak sağlamaktır (Kabapınar, 2020).

2005 yılında uygulanmaya başlanan Hayat Bilgisi Programında öğrencilere başarabilecekleri duygusu verilmek istenmiştir. Bunun içinse ders kitaplarında öz ve akran değerlendirme

formları ile performans değerlendirme ve değerlendirme ölçekleri kullanılmıştır. Öz değerlendirme formları, öğrencinin işlenen konudaki etkinlikler veya ürünü belirli ölçütlere göre değerlendirilmesidir. Eğer kendisi değil de arkadaşı değerlendirirse buna akran değerlendirmesi denir. Çocuğun kendinin farkına varması açısından kullanılan yöntemlerdir. Sosyal sorunlardan biri olan kendini hep haklı görmekten uzaklaştırması hedeflenmektedir. Öğrenci ürün dosyası ise öğrencilerin başarı ve gelişimi hakkında bilgi veren bir veya daha fazla dersle ilgili çalışmaların eklendiği dosyadır. Öğrenciler, yaptıkları tüm çalışmalarla değil aralarından en iyi olanlarıyla dosya oluştururlar. Öğretmenler bu süreçte beğendikleri ürünleri öğrencinin dosyasına eklemesi için teşvik edebilirler. Bir diğer yöntem ise performans değerlendirmesi, öğrencilerin planlı çalışarak yaratıcı düşüncelerini veya bireysel özelliklerini eyleme çevirebilecekleri durum ve ödevlerdir. Derecelendirme ölçekleri ise herhangi bir çalışmanın ölçülmesi için değerlendirme ölçütleri olan bir araçtır (Kabapınar, 2007). 2005 yılında uygulanmaya başlanan Hayat Bilgisi Programının daha önceden bu konuda yapılmış çalışmalar ışığında 21. yüzyılın modern gereksinimlerine uygun öğrenci merkezli olarak düzenlenmeye çalışılmıştır. Programda öğretmen, yol gösterici konumdadır. Doğrudan bilgiyi öğretici aktarması beklenmez. Öğrenci, öğrenme sürecinde kendi çabalarıyla öğrenmekten keyif alarak bilgiye ulaşmaya çalışır (Çengelci Köse, 2014).

2018 yılında önemli değişikliklerle düzenlenen Hayat Bilgisi Programı incelendiğinde açıkça ifade edilmiş bir öğrenme anlayışı görülememiştir. 2005 yılı programında yapılandırmacı öğrenme anlayışı tanıtılmıştır. 2018 yılı Hayat Bilgisi ders kitapları incelendiğinde görülmektedir ki, 2005 yılından itibaren başlanan yapılandırmacı öğrenme merkezli anlayış görece bittiği anlaşılmaktadır. Metinler daha çok davranışçı öğrenme kuramına uygun olarak hazırlanmıştır. Ders kitabı yazarı tanımları, ilişkileri ve değer yargıları belirleyen kişi olarak karşımıza çıkmaktadır. Etkinliklerde ise öğrencinin aktif katılımı kısmen sağlanmaya çalışıldığı için yapılandırmacı öğrenmeden izler vardır. Buradan yola çıkarak geçmiş yapılandırmacı ve davranışçı öğrenme anlayışlarının bir uzlaşısı denebilir (Kabapınar, 2020). Son olarak 2018 yılında değişen Hayat Bilgisi programı hakkında henüz çok fazla araştırma yapılmamıştır. Bu açıdan pedagojik açıdan çocuk ruh sağlığı uzmanlarının bu yeni programı değerlendirmesi de farklı bir bakış açısı yaratması düşünülmektedir.

Hayat Bilgisi dersinde değişen öğretim programlarının öğrenciye yansımaları en temelde ders kitaplarıyla olmaktadır. Ders kitapları, belirlenen derslerin öğretiminde yaş gruplarına uygun olarak yazılan ve içerik ile öğretim programlarının aynı doğrultuda olduğu incelenip değerlendirilmiş eğitim-öğretimin temel kaynaklarından biridir. Derslerde kullanılan temel

araçlardandır. Öğretim programlarında planlanan içeriklerin uygulamalı ve somut hali ders kitaplarıdır. Öğretmenler sıklıkla öğretim süreci çalışmalarında ders kitaplarını kullanır. Okullarda da en çok tercih edilen eğitim-öğretim araçlarından biridir. Bu nedenle ders kitaplarının niteliğinin arttırılması ve özelliklerinin bilinmesi önemlidir (Gülersoy, 2013). Devlet okullarında okutulan ders kitaplarının hazırlanması, incelenmesi ve değerlendirilmesi sürecinde hangi uzmanların yer aldığına Ders Kitapları Yönetmeliklerinden ulaşabiliriz. Yönetmeliklerde ders kitabı yazım ve onay aşamalarında hangi uzmanların olduğu ile ilgili de bilgilere ulaşılabilmektedir. Aşağıda son 20-25 yıl içerisinde değişen Ders Kitapları Yönetmelikleri araştırmanın amacına uygun olarak kısaca incelenmiştir.

1995 yılı 2434 sayılı MEB Tebliğler Dergisi Ders Kitapları Yönetmeliği ders kitaplarının hazırlanması, incelenmesi ve değerlendirilmesi esaslarını belirler. Bakanlık veya özel girişimlerce hazırlanacak ders kitaplarında yazar dışında; bilim, dil, görsel ve pedagojik yönlerden inleyecek uzmanlarda olur. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı hazırlanacak ders kitapları ile ilgili yarışma düzenler. Nitelikli bulunanlar yayımlanır. İnceleme komisyonunda branş öğretmeni ve dil bakımından inceleyecek uzmanlar inceleme komisyonunda bulunur. Kitaplar pedagojik ve görsel açılardan da incelenir (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 1995).

2004 yılı 2559 sayılı MEB Tebliğler Dergisinde Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği değişmiştir. Ders kitabı hazırlanmasında yayınevlerinden dil uzmanı, görsel tasarımcı gibi uzmanların yanında farklı olarak ‘rehberlik veya gelişim uzmanı’ vardır. Ders kitaplarının inceleme ve değerlendirmesinde ise rehberlik veya gelişim uzmanlarının gerekli görülmesi halinde inceleme komisyonlarına katılacakları yönetmelikte belirtilmiştir (MEB, 2004).

2012 yılında Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği tekrar değiştirilmiştir. 2015 yılında 29502 sayılı Resmî Gazetede bazı maddelerde değişiklik yapılarak son olarak yayımlanmıştır. Yayınevleri ders kitabını hazırlamasında yazar, dil uzmanı ve görsel tasarımcı bulunur. Rehberlik veya çocuk gelişimi ve eğitimi uzmanları ise ders kitabı hazırlanması, incelenmesi ve değerlendirilmesinde yayınevlerinin isteğine göre görev alabilirler (MEB, 2015).

Yukarıda belirtilen 1995, 2004 ve 2012 yıllarında değişen Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmelikleri özelliklerine bakıldığında ders kitaplarının hazırlanması, incelenmesi ve değerlendirilmesinde pedagojik açıdan uygunluğa dikkat edildiği görülmektedir. Ancak ders kitaplarını hazırlama, inceleme ve değerlendirme aşamalarında bazı farklılıklar görülmektedir. 1995 yılı ders kitabı hazırlama ve değerlendirme aşamalarında pedagojik açıdan

değerlendirecek uzmanların bulunması istenmiştir. 1995 yılında belirtilen pedagojik açıdan inceleyecek uzmanlar 2004 yılında yönetmelikte açıkça ‘Rehberlik veya gelişim uzmanları’ adıyla MEB veya özel kesimlerce hazırlanacak ders kitaplarının hazırlama aşamasında olması gerektiği belirtilmiştir. İsteğe bağlı bırakılmamıştır. İnceleme ve değerlendirme aşamasında gerekli görülmesi halinde katılacakları belirtilmiştir. Son olarak bazı değişikliklerle 2015 yılında Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği yayımlanmıştır. Araştırmanın amacına uygun olarak dikkat çekici olan değişiklik 2004 yılından itibaren yayınevlerinden ders kitabı hazırlama aşamasında katılması gereken rehberlik veya gelişim uzmanlarının 2012 yılından itibaren yönetmelikte isteğe göre veya gerekli görülmesi halinde gibi ifadelerle belirtilmiş olmasıdır. İnceleme ve değerlendirme aşamasında ise değişiklik olmamış gerekli görülmesi halinde rehberlik veya çocuk gelişimi ve eğitimi uzmanlarının inceleme komisyonlarına katılabilecekleri belirtilmiştir. Ders kitaplarındaki değişimlere paralel olarak Hayat Bilgisi Öğretim Programlarına göre düzenlenen ders kitaplarında da değişimler olduğunu görmekteyiz. Ülkemizde ders kitapları yönetmeliklerinde olan değişikliklerle aynı doğrultuda 1998, 2005 ve 2018 yıllarında da Hayat Bilgisi Programları değişmiştir. Hayat Bilgisi dersini derinlemesine incelemek için öğretim programlarının hangi öğrenme anlayışları üzerine temellendirildiğini de iyi kavramak gerekir.

Son yıllarda değişen 1998, 2005 ve 2018 programlarına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi ders kitaplarından hangisinin 21. yüzyıl öğrencisi için daha işlevsel olabileceği sadece belirli uzmanların hazırlamasına ve incelemesine bırakılamayacak kadar değerlidir. Bu hususta fikir ve önerilerinin alınması gereken çocuk ruh sağlığı uzmanlarıdır. TTKB’nın, ders kitabı yazım ve onay aşamalarında çocuk ruh sağlığı ile ilgilenen uzmanların daha işlevsel olması önemlidir. Hayat Bilgisi dersinde güvenlik ve sosyal olayların çocuklara sunulması aşamasında psikolojik süzgeçten geçmesi isteğe bağlı değil gerekli olmalıdır.

Çocuk ruh sağlığı ile ilgilenen bilim dalı, çocukların her açıdan sağlıklı birer birey olmaları için bilinçli bir çabadır. Çocuk ruh sağlığı uzmanları, çocuk ile ilgili aile ve eğitimin tüm bileşenlerine rehberlik etmeye çalışmaktadırlar. Çocuk ruh sağlığına özgü olgu ve olaylar yetişkinlere göre daha farklıdır (Bakırcıoğlu, 2015). Palut’a (2016) çocuk ruh sağlığı ile ilgili yetişkinlerden farklı olan çocukların özellikleri, hissiyatları ve memnuniyetleri de göz ardı edilmemesi gerektiğini belirtmektedir. Ruhsal bozuklara karşı aile ve okulda alınabilecek önlemlere dikkat edilmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Rehberlik ve psikolojik danışmanlık alanında eğitim almış eğitimciler, okullarda çocukların ruh sağlığı ile ilgili en yakın olanlardır. Ercan ve Şahin'e (2016) göre rehberliğin odağında bireylerin olduğu ve bireyin kendini bilmesine olanak sağlandığını belirtir. Rehberlikte bireyin çevreye uyumu, karar verebilmesi, başarılı ve mutlu olması önemlidir. Rehberlik, kişinin kendisini gerçekleştirmesini amaçlar. Kişi ne olabiliyorsa ve ne yapabiliyorsa onu yapmasının gerekliliğine inanır. Bireyin olduğu çevreye uyum saylayıp kendini tanımasını ister. Bu açıdan okullarda rehber öğretmenler çocukların psikolojisini en iyi takip edebilen eğitimcilerdendirler.

Hayat Bilgisi ders kitaplarıyla ilgili araştırmalar incelendiğinde çalışma grubu olarak çocukların ruh sağlığı ile ilgilenen uzmanların eksikliği görülmüştür. Bu sebeple Hayat Bilgisi ders kitaplarıyla ilgili yapılmış çalışmalar incelenerek farklı bir çalışma grubu ile araştırması düşünülmüştür. Hayat Bilgisi ders kitaplarıyla ilgili Kabapınar'ın (2007) araştırmasında, 1998 programına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler ders kitaplarında sosyal olay ve değerlerin sunum şeklinin daha çok ders kitabı yazarı merkezli ve öğüt veren bir sunum yapıldığını belirtilmiştir. 2005 öğretim programına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler ders kitaplarının sunum şekli ise daha çok öğrenci merkezli, olumlu durumların yanında olmaması gereken durumları da içeren, örnek olaylardan yararlanan ve cümleler görece daha az “-meli -malı” gereklilik ekleriyle bitmekte olduğunu belirtmektedir. Alanç'ın (2019) araştırmasında ise, 2018 yılı öğretim programına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi ders kitaplarındaki görsellerin içeriğine ilişkin öğrencilerin yarısından fazlasının deneyimledikleri yani daha önceden karşılaştıkları tespit edilmiştir. Öğretmenlerin ders kitaplarıyla ilgili değerlendirmeleri genel olarak olumludur. Belirlenen ders kitaplarındaki görsellerin içeriğine ilişkin öğrenci deneyimlerinin büyük ölçüde tespit edilmiştir.

Sonuç olarak çocuk ruh sağlığı uzmanlarınca 1998, 2005 ve 2018 öğretim programlarına göre düzenlenen Hayat Bilgisi ders kitaplarının niteliklerine ilişkin bakış açıları nasıldır? Sorusunun cevabı araştırılacaktır. Çocuk ruh sağlığı uzmanlarının Hayat Bilgisi Öğretim Programları ve ders kitaplarını bazı ölçütler üzerinden tanınması, incelemesi ve değerlendirmesi kısacası materyallerle iç içe olması da hedeflenecektir. Bu çalışmanın “çocuk ruh sağlığı uzmanlarının gözünden” farklı bir çalışma grubu olması açısından literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.2. Amaç

Bu araştırmanın temel amacı çocuk ruh sağlığı uzmanlarının görüşlerine göre 1998, 2005 ve 2018 öğretim programlarına göre farklılaşan Hayat Bilgisi ders kitaplarından hangisinin/hangilerinin nitelikli ve çocukların gelişimsel özelliklerine uygun olduğunun araştırılmasıdır. Bu amaçla birlikte uzmanların, Hayat Bilgisi öğretim programları ve ders kitaplarını bazı ölçütler üzerinden tanınması, incelemesi ve değerlendirmesi hedeflenmiştir. Bu amaçlar göz önünde bulundurularak hazırlanan araştırma soruları şöyledir:

Çocuk ruh sağlığı uzmanlarının 1998, 2005 ve 2018 yılı programlarına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi ders kitaplarındaki;

- 1) Yazılı bilginin/metinlerin sunumu niteliklerine ilişkin bakış açıları nasıldır?
- 2) Görseller, görsel okuma ve görsellerin işlevi niteliklerine ilişkin bakış açıları nasıldır?
- 3) Etkinlikler ve niteliklerine ilişkin bakış açıları nasıldır?
- 4) Birey olma farkındalığının kazandırılması niteliklerine ilişkin bakış açıları nasıldır?
- 5) Çocuğa görelilik bağlamı niteliklerine ilişkin bakış açıları nasıldır?
- 6) Çocuğun sosyalleşmesi ve eğlenerek öğrenmesi niteliklerine ilişkin bakış açıları nasıldır?
- 7) Öğrenciyi hayata hazırlama niteliklerine ilişkin bakış açıları nasıldır?

1.3. Önem

Bu araştırma, ‘Hayat Bilgisi ders kitapları’ ile ilgili yapılmış önceki araştırmalardan farklı çalışma grubu olan çocuk ruh sağlığı ile ilgilenen uzmanlarla ilk olarak yapılması açısından literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Araştırma sonucunda ulaşılabulguların;

- 1) MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının, Hayat Bilgisi ders kitabı hazırlatma, inceleme ve değerlendirme sürecine,
- 2) Program geliştirme uzmanlarının çalışmalarına,
- 3) Okullarda görev yapan rehberlik ve psikolojik danışmanlık alan uzmanı eğitimcilerin mesleki gelişim ve çalışmalarına,
- 4) Çocuk ruh sağlığı uzmanlarının Hayat Bilgisi Öğretim Programları ve ders kitapları hakkında bilgi sahibi olmasına,
- 5) Hayat Bilgisi taslak ders kitabı hazırlayan yayınevlerine katkı sağlayacağı umulmaktadır.

1. 4. Sınırlılıklar

Bu araştırma;

- 1) Uygulanma zamanı olarak 2018-2019 Bahar Dönemi ve 2019-2020 Güz Eğitim-Öğretim Dönemleri ile sınırlıdır.
- 2) Çalışma grubu, Şişli ve Kağıthane devlet okullarında görev yapan 15 rehber öğretmen, 6 rehberlik ve psikolojik danışmanlık anabilim dalında uzman akademisyen, 5 klinik psikolog, 2 çocuk gelişimi uzmanı, 2 çocuk psikiyatristi ile sınırlıdır.
- 3) Araştırmada veri toplama araçları olarak yarı yapılandırılmış görüşme, anket, inceleme formu ve doküman analizlerinin kullanımı ile sınırlıdır.

1. 5. Sayıtlar

Bu araştırmada;

- 1) Çocuk ruh sağlığı uzmanlarının görüşme, anket ve inceleme formu sorularına içtenlikle yanıtladıkları,
- 2) Çocuk ruh sağlığı uzmanlarının gerçek fikirlerini aktardıkları varsayılmıştır.

1. 6. Tanımlar ve Kısaltmalar

Hayat Bilgisi: Hayat Bilgisi, sosyal ve doğa bilimlerinin hayata dönük konularını bütüncül bir bakış açısıyla ele alan bir derstir. İyi birer insan ve vatandaş yetiştirmeyi hedefler. Bu derste, çocukların gelişim dönemi özellikleri göz önünde bulundurulur ve merkeze çocuk alınarak konular bütün olarak verilir. Ayrıca gelecekteki öğrenim hayatına hazırlamayı amaçlar. Kapsam olarak hayat ve vatandaşlık için ihtiyaç duyulan bilgi ve becerileri sunar. Öğretiminde konular arasında disiplinlerarası bir yaklaşım vardır. Böylece öğrenciler dersler arasında bağlantı kurup, bütüncül bir bakış geliştirirler. Bu ders işlev olarak ise hayatı, insanları öğrenmeyi ve bilmeyi sağlar. Bu bağlamda öğrenciye her çalışmanın temelinde olması gereken sevgi aktararak sağlıklı ve mutlu nesillerin yetişmesi için çaba harcanır. Toplumda sağlıklı bireylerin yetişmesi de amaçlanan kazanımlara ulaşmakla olur (Sağlam, 2015).

Ders Kitabı: Ders kitapları, belirli bir amaca ulaşmak için öğretim programlarından hareketle öğrenme ve öğretme sürecinde araç olarak kullanılan basılı materyallerdir. Öğrencilerin kolay ulaşabileceği ve uygun ders araç ve gereçleridir (Aktürkoğlu, 2020).

Çocuk Ruh Sağlığı ve Uzmanları: Çocuk ruh sağlığı, çocukların tüm gelişimlerini sağlıklı biçimde devam ettirebilmeleri, başarılı ve mutlu olmaları için aileler ile eğitimcilere yol gösteren bir bilim dalıdır. Çocuklarda görülen ruhsal bozuklukları tanımlayarak bunları önleme yollarını da açıklığa kavuşturur. Çocukların sağlıklı olarak gelişmesi, uyum sağlaması ve başarılı olmasının yollarını belirleyerek yardım etmektedir (Bakırcıoğlu, 2015). Çocukların ruh sağlığı ile ilgili çalışan meslek gruplarının görev ve yetkileri farklıdır. Bu araştırmada ‘çocuk ruh sağlığı uzmanı’ kavramı; çocuk psikiyatristi, çocuk gelişimi uzmanı, klinik psikolog, rehber öğretmen, rehberlik ve psikolojik danışmanlık alan uzmanı akademisyenlerden oluşmaktadır.

KISALTMALAR:

Ed.: Editör

MEB: Millî Eğitim Bakanlığı

TTKB: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı

YÖK: Yükseköğretim Kurulu

BÖLÜM II: ALANYAZIN/İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Çocuk Ruh Sağlığı

2.1.1. Çocuk Ruh Sağlığı: Tanım ve Kapsam

Çocuk ruh sağlığı ile ilgili tanımlamaları ve temel özellikleri bilmek bu alanda hangi uzmanların katkı sağlayacağını anlamamız açısından önemlidir.

Ruh sağlığı kavramı, kişinin çevresiyle ve kendisiyle sürekli olarak uyumlu olma hali olarak tanımlanabilir. Uyum ve denge hali dinamik bir süreç olup durağan değildir. Bu dinamik süreçte ebeveynler çocukların fiziksel özellikleriyle olduğu kadar ruhsal durumlarıyla da yakından ilgili olmaları gerekir. Çocukların hissiyatları ve memnuniyetleri de göz ardı edilmemelidir. Ruhsal bozuklara karşı ailede ve okulda alınabilecek önlemlere dikkat edilmelidir (Palut, 2016). Ruhsal sorunların önemli bir bölümü çocukluk dönemine dayanmaktadır. Kişiliğin şekillendiği ilk 6 yaş döneminde çocuğun sosyal ve duygusal hayat becerilerini kazanmasında çevre ve ailenin önemi fazladır. Bu sebeple çocuğun ilk sosyal tecrübelerini kazandıkları yer ailedir. Ailenin bu yaş döneminde olumsuz davranışları ilerleyen zamanlarda sorun olarak dönmesi ihtimali vardır (Seven, 2015).

Çocuklarda beden sağlığına önem verildiği kadar ruh sağlığına da önem verilmelidir. Çünkü bedensel rahatsızlıklar kadar ruhsal rahatsızlıkların da iyileştirilmesi ve önlenmesi gerekir. Ruh sağlığı iyi olmayan anne ve babanın sağlıklı çocuklar yetiştirmesi nerdeyse olanaksızdır. Sinirli ve tutarsız ebeveynler yetiştirdikleri çocuklar sakin ve uyumlu karakterlerde olmasını beklemek fazla iyimser bir tavidir. Dahası kişinin ailesel yaşantısından kaynaklı bazı sorunlar ileride kolay tedavi edilemeyecek düzeyde olabilir. Çocuk ruh sağlığına özgü olgu ve olaylar yetişkinlere göre daha farklıdır. Çocuk ruh sağlığı ile ilgilenen bilim dalı çocukların her açıdan sağlıklı birer birey olmaları için bilinçli bir çabadır. Çocuk ruh sağlığı uzmanları da çocuk hakkında aile ve eğitimin tüm bileşenlerine yol göstermeye çalışmaktadır (Bakırcıoğlu, 2015).

Yukarıdaki ifadelere paralel olarak toplumsal ve bireysel anlamda sağlıklı olmayı sadece bedensel anlamda düşünülmesi kapsayıcı olmayacaktır. Sürekli değişen hayat şartlarında ruh sağlığı ile ilgili hem iyileştirici hem de önleyici bazı faaliyetler gereklidir. Çocuklar ve yetişkinler arasında farklardan yola çıkarak çocuk ruh sağlığı ile ilgili ayrı bir anabilim dalı olduğu belirtilmiştir. Okul, aile veya diğer ortamlarda çocukların yaşayabileceği ruhsal sorunların çözümünde çocuk ruh sağlığı uzmanlarından yardım almak gerekmektedir.

2.1.2. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi

Hayatın içinde kendiliğinden veya bilinçli olarak öğrenmeler her zaman vardır. Bu öğrenmeler gerçekleşirken çocukların gelişimsel özelliklerini anlayarak eğitim ve öğretim sürecini yürütmek gerekir.

Gelişim, insanın kalıtım ve çevre boyutlarla karşılıklı etkileşim sürecinden sonra ortaya çıkan üründür. Gelişimin sadece bir boyutla ele alınması düşünülemez. İnsanın doğuştan getirdiği özellikleri ile dış uyarıcılar yani çevresel etkenler bir bütün olarak gelişimi etkiler (Aydın, 2018). Çocuk gelişiminin öneminden yola çıkarak eğitim, öğretim ve gelişim psikolojilerinin temel özellikleri bilmek önemlidir. Gelişim ve öğrenme psikolojisini temel özelliklerini iyi kavramak eğitimin içinde olan tüm paydaşlara fayda sağlayacaktır. Bu amaçla ilkokula başlayan öğrencilerin yaş düzeyine göre bilişsel, dilsel, bireysel, sosyal ve kişilik gelişim özelliklerine genel bir bakış açısıyla aşağıda yer verilmiştir.

2.1.2.1. İlkokul Döneminde Kişilik Gelişimi

Gelişim psikoloji alanında kişilik, bireyin gelişiminde ortak gelişen ve değişen özellikleri öne çıkarır. Bu alanda çevresel ve kalıtsal özelliklerin birlikteliği görülür. Gelişim sürecinde birey çevresinde olup bitenlerden pasif bir şekilde değil etkileşim halindedir. Bu bağlamda öğretmenlerin ve eğitimin çocuk gelişiminde önemli bir payı bulunmaktadır (Demir, 2010). Bireyin tutarlı olarak sergilediği ve diğer bireylerden ayrılan özellikleri onun kişiliğini oluşturmaktadır. Bu konu hakkında farklı görüşleri olan alan uzmanları vardır. Freud, kişilik ile ilgili psikoseksüel kişilik kuramında 5 gelişim dönemi belirlemiştir. Çocuğun ilk altı yaşında yaşadıklarının yetişkinlik dönemine etkisi olduğunu belirtmiştir. İlkokula başlama yaşı olan altıncı yaştan sonuna kadar olan dönem gizil(latent) dönem olarak adlandırmıştır. Freud, bu dönemde çocuğun kendi cinsiyetiyle alakalı toplumsal rollerini bu dönemden itibaren güçlendirmekte olduğunu belirtir. Anne ve babasının dışında öğretmenleri gibi diğer yetişkinlerle de iletişim halinde olan çocukların ilgisi sosyal beceriler kumaya yönelikte olur. Bu dönemde başarılı olan çocuklar hayatının ilerleyen dönemlerinde sosyal ve öğrenme becerilerini kolayca uygular (Can, 2018).

Yukarıdaki ifadelerden yola çıkarak çocuk gelişiminde temel ve önemli etkenlerden biri de ailenin çocukla sağlıklı ilişki kurmasıdır. Çocuğun yaşayabileceği sorunlara ailenin destek olması bilişsel gelişimi destekler. Ebeveyn ile çocuğun iletişimi kuvvetli oldukça çocuğun başkalarıyla olan iletişimi de kuvvetli olmaktadır. Bu konuda önemli çalışmaları olan

Erikson'un psiko-sosyal gelişim dönemlerine bakılınca ilkokul çağındaki çocukların sosyal çevresinin artık önceki dönemlere göre daha geliştiğini belirtir. Okuldaki oyun ve fiziki etkinlikler çocuğun bedensel ve zihinsel gelişimi için oldukça önemli bir yeri vardır. Çocuğun akranlarıyla olan ilişkisi ise sosyalleşmesini sağlar. Bu dönemde mutlu olan çocukların, akademik hayatlarında özgüven ve yeterlilik hissiyatları daha tatmin edicidir. Ancak görece akranlarından daha başarısız olan çocuklar kendini değersiz hissetmekte ve aşağılık duygusuna kapılabilmektedirler (Demircioğlu, 2016).

Bireyin toplumsal ve ruhsal gelişimi evrelerden oluştuğunu Erikson vurgulamıştır. İlkokul çağı öğrencilerinin bu evrelerden yetersizliğe karşı çalışma evresindedir. Çocuklar bu dönemde toplum tarafından öğretilenleri olduğu gibi almayı yeterli bulursa uğraş ve amacı kalmayarak yetersizlik hissiyatına kapılabirler. Çocukların zihninde toplumsal normlar anlamlı hale gelecek şekilde sunulursa istekli bir şekilde başarıya ulaşabilirler (Bakircioğlu, 2015).

Çocuklar ilkokul döneminde toplumsal kurallara uyumlu davranışlar göstermeye başlarlar. Akranlarıyla oynadıkları oyunların kurallarına uyarlar. Öğrenmede ise somutlaştırmak öğrenciler için kolaylık sağlamaktadır. Bu dönemde başarılı olan çocuklar yeterlilik duygusu elde ederken, başarılı olmazsa aşağılık hissiyatı oluşabilir. Bu dönemde çocuklar ayrıca uzunluk, büyüklük, küçüklük veya azlık, çokluk gibi kavramların farklılıklarını anlamaya başlar. Bir diğer boyut olan duygusal gelişimde ise çevresine karşı uyum sağlamaya çalışan çocuklar, eğer bağımsızlığını engelleyecek uzun öğütler veya öğretmenin haksız davranması gibi süreçlere maruz kalırsa öfkelenebilirler (Başaran, 2000). Ayrıca bu dönemde çocuklar oyunlar için gerekli fiziksel özelliklerini etkili bir şekilde kullanmaya başlarlar. Yaşıtlarıyla iyi sosyal ilişkiler kurar. Cinsiyet rollerini bilir ve buna uygun davranışlar sergilemeye çalışırlar. Vicdan ve ahlaki değerler yine ilkokul çağındaki çocuklarda oluşmaya başlar. Aile ise bu dönemde çocuğu başarılı görmek istedikleri için bir yöne yönlendirirler. Eğer çocuk uğraştığı konuda başarısız olduğunu görürse tembelliğe itilebilir (Bacanlı, 2010).

Sonuç olarak bireyin düşünceleri davranışlarına, sürekli olarak yaptığı davranışları da onun kişiliğini oluşturmaktadır. Gelişim ve öğrenme psikolojilerinin temel özelliklerinden hareketle çocukların yaş düzeylerine göre hangi düşünce ve davranış eğilimine yöneldiğini bilmek gerekir. Eğitim ve öğretim sürecini çocukların yaş düzeylerine göre gösterebileceği genel kişilik özelliklerine göre düzenlenmesi yararlı olacaktır.

2.1.2.2. İlkokul Döneminde Bilişsel Gelişim ve Dil Gelişimi

Gelişim psikolojisine çok önemli katkıları olan Piaget'ye göre bilişsel gelişim dört dönemden oluşmaktadır. Her gelişim döneminin bir sonraki dönemin devamı olduğunu belirtmiştir. Her çocuğa göre dönemler arası geçiş farklıdır. İlkokul dönemine de denk gelen 7-11 yaş arası Piaget'ye göre somut işlemler dönemidir. Somut işlemler dönemi okul çağı olarak da düşünülen bu dönemden önce işlem öncesi dönem vardır. İşlem öncesi dönemin son evresi olan sezgisel işlem dönemi 4-7 yaş aralığı dönemi kapsar. Bu gelişim dönemi özelliklerini gösteren çocuklar devamında ilkokul döneminin önemli bir bölümünü kapsadığı düşünülen somut işlemler dönemi özelliklerini göstermeye başlar (Küçükkaragöz, 2018). Çocuklar somut işlemler döneminde sınıflama becerisi de geliştirirler. Önceki gelişim döneminin özelliği olan benmerkezcilik sosyalleşmenin de etkisiyle kaybolmaya başlar. Diğer bir önemli gelişim özelliği ise korunumdur. Çocuklar artık bütün olanın, parçalara ayrılması durumunda şeklin aynı olduğunu kavrarlar (Bacanlı, 2010). Somut işlemler döneminde çocukların düşünceleri, bir önceki dönem olan işlem öncesi döneme göre daha mantıklı bir hal almıştır. Henüz yetişkinler kadar soyut düşünmeseler de bu dönemin sonuna doğru soyut kavramların farkına varmaya başlarlar. Bu dönem genel olarak beş duyumuzla farkına varabildiğimiz kavramların algılandığı ancak soyut düşünmenin de temelini atıldığı bir dönemdir. Bu bilişsel gelişim dönemi orta çocukluk yani okul dönemi diye de adlandırılmıştır. Okul dönemi çocukları bencillikten uzaklaşacağı ve başkalarının da düşüncelerini kabul etmeye başladığı bir dönemdir. Bu sebeple çocuklar çevresiyle yoğun iletişime geçmektedirler. Dikkat süresi ise yaş ile birlikte giderek artmaktadır (Ercan ve Şahin, 2016).

Yukarıdaki ifadelere paralel olarak ilkokula başlayan çocuklar aynı zamanda sosyal normları tanıma evresindedir. Çocuklar zihinsel olarak somut işlemleri yapabilecek ancak soyut işlemleri henüz tam olarak algılanmadığı düzeydedirler. Sosyal kuralları ve yaptırımları anlarlar. Sorumluluklarının farkına varırlar. Genellikle kuralları sorgulamazlar ve uyulması gerektiği kanaatindedirler. Bu bağlamda örnek olarak 7 yaşından önce sosyal kurallar ile ilgili kavramları duyan çocuklar kuralları kavrayamayıp uygulayabilirler. Ancak 7 yaşından sonra gelişim düzeyine uygun olarak kuralların ne anlam taşıdığını bilerek uygun davranışlar sergilerler (Seven, 2015).

Yukarıda bahsedilen çerçevede ilkokul dönemindeki çocuklar için belirtilen somut işlemlerin yanında, bellek ve dil ile ilgili becerilerde kazanılmaya başlanır. Soyut olan kavram ve düşünceleri algılamada zorlanırlar. Akran ilişkileri gelişir. Akademik gelişimin ve başarının ön planda olduğu dönemde öğretmen başarılı davranış ve tutumları pekiştirmelidir. Fiziksel olarak

ise çocukların bu dönemde görme duyuları geliştiğinden daha küçük puntolu metinler okurlar. Ayrıca çocuklar sınıflama ve sıralama konusunda soruları çözebilirler. Nesnelerin korunumu ilkesinin özelliklerini somut işlemler dönemi çocuklukları kazanmaya başlar. İşlem öncesi dönemki görünümüne önem veren çocuklar artık düşüncelerin mantıklı ve düzenli olmasını da önemsemektedirler (Özcan ve Sarıcı Bulut, 2013). İlkokul çağında bulunan çocuklar, maddenin korunumu ve dönüşebilmesinin zaman ve mekâna göre değiştiğini fark edebilirler. Çocukların bu gelişim özellikleri dikkate alınarak bütüncül bakış açısıyla Sosyal ve Fen Bilimleri dersleri ilkokulun ilk yıllarında Hayat Bilgisi dersi olarak verilmiştir. Çocukların yaş düzeyine uygun olarak farklı ve birden fazla kitap verilmektense bir bütün olarak öğretilebilecek bir derse daha yatkın olduğu düşünülmektedir. Hayat Bilgisi dersi en yaygın olarak Almanya ve Avusturya’da işlenmektedir (Kaya, 2018).

İlkokul dönemindeki çocukların dil gelişimine bakıldığında anlam kurabilmek için bağlamına göre yeni sözcükler kullanabildikleri görülmüştür. Ayrıca bu dönemde espri ve şakaları anlamaya başlarlar. Mecazlı kelimeleri anlamlandırma çalışmak çocuklar için yalnız bilişsel olarak değil sosyal açıdan da önem kazanır. Bu dönemde çocukların kelimeleri esnek bir şekilde kullanması ilkokul öğrencisinin ilerleyen süreçlerde akademik ve sosyal ihtiyaçlarını iletirken daha rahat olması olasıdır. Ayrıca daha önceden işitsel olarak algıladıkları dili artık yeni bir kalıba oturtmaktadırlar. Bu kalıp söz yerine yazılı olan yeni bir düzendir (Turan ve Topçu, 2016).

Yukarıdaki bahsedilen dil gelişimi çerçevesinde çocukların, görece duyu organlarıyla algıladıkları ve düşündükleri bir dönemde konular somutlaştırılarak anlatılması faydalı olur. Öğrenmeye istekli yapıda olan çocuklar dil gelişimi de hızlanır. Diğer bir gelişim özelliği ise ilkokuldan önce sosyalleşemeyeceği kadar yoğun bir sosyallik döneminin çocuğu beklemesidir. Bu dönemde model olarak anne ve babanın yerine öğretmen geçer. Çocuk bu dönemde öğretmenle kurduğu diyalog onun gelişimini etkileyecektir. Sosyalleşmenin olumlu bir yönü olarak paylaşma becerileri gelişir. Ayrıca bu dönemde kurallar da önemlidir. Duygusal gelişim açısından ise çocuğun derslerde yeterlilik duygusunu geliştirmesi gerekir. Başarı ile doğru orantılı olarak kazandığı bu yeterlilik hissiyatı bireyin benlik saygısını arttırır. Bu bağlamda dikkat edilecek önemli husus çocukların öğrenme ve gelişim düzeylerindeki bireysel farklılıklardır (Akınoğlu, 2004). Bu bireysel farklılıklar her dilin kendine özgü bir anlam yapısı olmasında da ortaya çıkar. Çocuk ailesinden ve yaşadığı çevreden anadilini öğrenir. Diller kendi tarihten ve sahip olunan koşullardan izler taşır. Bireyin dili öğrenmesi ile farklı bakış açıları oluşur. Davranışçı yaklaşımla düşünen bilim insanları, çocukların yetişkinleri taklit ederek

öğrendiğini belirtmektedirler. Sosyal öğrenme kuramcıları ise dilde davranışçılardan farklı olarak bilişsel süreçlerinde işin içinde olduğunu belirtmişlerdir. Gözlem, model alma ve taklit ederek dil gelişimin sağlandığını ifade etmişlerdir (Keklik, 2015).

Sonuç olarak ilkokul dönemindeki çocukların yaş düzeyi değiştikçe farklı bilişsel ve dilsel özellikler gösterdikleri görülmektedir. Bu dönemde çocukların daha çok beş duyu ile algıladıkları somut olanları kavradığı bir düşünme yapısı olduğu vurgulanmaktadır. Sınıflama ve sıralama gibi soruları yanıtlarlar. Kuralları, düzeni ve toplumsal yapıyı benimsedikleri görülür. Sosyalleşmenin fazla olmasıyla bağlantılı olarak dilsel gelişim de artmaktadır. Bu bilişsel gelişim özelliklerini bilmek öğrencilerin yaş düzeyine uygun ders kitapları ve öğretim programları hazırlanmasına katkı sağlar.

2.1.2.3. İlkokul Döneminde Bireysel ve Sosyal Gelişim

İlkokul döneminde çocuklar aynı cinsiyetten arkadaşlar seçmeye daha fazla yatkındırlar. Çocuklar okulda kendini yoğun bir sosyal ortam içinde bulur. Kendi cinsiyet etkinliklerine katılmaya ve iletişim kurmaya çalışırlar. Çocuklar bu dönemde çevresinden kolay etkilenir. Arkadaşlarının isteklerinin kendi isteği olduğunu düşünerek gruba kolay bir şekilde kabul almanın yolunu arar. Ayrıca bu çocukluk döneminde kendi akranlarının dışındaki yaş gruplarının düşüncelerine karşıt görüşte olabilirler. İlkokul döneminde çocuklar arasında rekabet duygusu da vardır. Bu durum çoğu zaman kavgalara da sebep olabilir. Çocuğun sosyalleşmesi açısından dikkat edilmesi gereken bir durumdur. Bu dönemde eğer çocuk kalabalık bir aileden geliyor ve ailesi tarafından sorumluluklar veriliyorsa sorumluluk duygusuna bu yaşlardan itibaren kazanabilir. Çocuk, okul çağı ile birlikte de sosyal bilinci oluşmaya ve gelişmeye başlar (Yazgan ve ark., 2015).

Yukarıda belirtilen ifadelerden yola çıkarak denebilir ki çocukların elde etmesi gereken beceriler vaktinde kazanılmadığında ilerleyen yaşlarda kazanılması güçtür. Çocuğun gelişim dönemi özelliklerine göre eğitim verilmelidir. Olmamasını istediğimiz davranışları önlemede çocuğa göre düzenlenmiş eğitim önemlidir. Birey iletişim becerilerini artırır ise sosyalleşmesi de artacağından, temel eğitimde bu becerileri kazanması gerekir. Kendini gerçekleştirmesi için çocuğun kişiler arası becerileri temelden öğretilmeye çalışılır (Korkut Owen, 2015).

Çocuğun sosyalleşmesindeki en önemli kavramlardan bir diğeri de birey olma kavramıdır. Bireyde olup bitenlerin etkisiyle sosyalleşme gerçekleşir. Bireyin sağlıklı sosyalleşebilmesi için empati, gelişim düzeyi ve olgunlaşması gibi birtakım niteliklere sahip olması gerekir.

Öğretmen, sosyal medya ve akran ilişkileri sosyalleşmede rol alır. Öğretim programları da öğrencilerin gelişimsel düzeylerine uygun bir şekilde hazırlanmaya çalışılır. İlköğretim için oluşturulan öğretim programlarında çocukların uyum sağlaması ve yakın çevresini tanımasını amaçlayan etkinlikler vardır (Seven, 2015). Bu ifadelerden yola çıkarak ilkokul dönemi çocukların gelişim özellikleri dikkate alındığında çocukların bireysel ve sosyal davranışları daha anlamlı geleceği anlaşılmaktadır.

2.1.3. Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik

Psikolojik danışma ve rehberlik hizmeti; insanların davranışlarının nedenlerini araştırma, değiştirme ve kontrol etmekle ilgilenir. Duygular, kişilik ve benliğin yaşamdaki öneminden dolayı bu konularda eğitim almış alan uzmanlarına ihtiyaç vardır. Bunun yanında okullarda çocuklar arasında olabilecek uyumsuzluk gibi sorunların çözümü ve önlenmesinde çalışmalar yaparak eğitim sürecine önemli katkıda bulunurlar (Ercan ve Şahin, 2016).

İlkokulda değişen sorunlara karşı öğretmenlerin ve yöneticilerin müdahale edebilmelerine yönelik bilinçlendirme faaliyetleri yapan psikolojik danışma ve rehberlik hizmeti önemli bir rol üstlenmektedir. Çocukların gelişim özelliklerine uygun olarak gelecek yaşamlarını nasıl etkileyeceği ve yön vereceği ile ilgili de aileleri bilinçlendirmesi açısından rehberlik gerekliliğini ve önemini korumaktadır. Eğitimde rehber öğretmenler, sınıf öğretmenleri, aile ve okul yönetimi gibi eğitimin tüm paydaşlarıyla süreci birlikte yürütür. Sınıf öğretmenleri de aynı zamanda rehber öğretmenlerle birlikte rehberlik hizmetinin bir parçasıdır. İlkokul öğrencilerinin zihinsel, sosyal ve bedensel olarak çabuk geliştiği bu dönemde öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılayacak bir rehberlik hizmeti gereklidir. Gelişim özelliklerine dikkat eden öğretmenler, herhangi bir sorun durumunda psikolojik danışma ve rehberlik uzmanlarından desteğe ihtiyaç duymaktadır (Dilekmen, 2016). Rehber öğretmenlerin öğrencilerin motivasyonları üzerinde önemli etkisi vardır. Okulda ezberci ve sunuş yoluyla ders işleme yöntemlerinin olması öğrencinin okula ve öğrenileceklere karşı ilgi ve merakını söndürmektedir. Geleneksel eğitimde öğretici, konuyu açıklayıp sunarak görevinin yaptığını düşünmektedir. Ezber seviyede kalan bu öğrenme, öğrencilerin sorgulamasını ve düşünmesini engellemektedir. Eğitim sürecinde öğrenci; aktif olup, soru sorup, tartışıp ve yaratıcılığını kullanırsa o ölçüde kendine güvenip öğrenmeye hevesli olmaktadır (Bakırcıoğlu, 2015).

Yukarıdaki ifadelerden yola çıkarak rehberliğin odağında bireylerin olduğu ve bireyin kendini tanımasına imkân verdiği anlaşılmaktadır. Bireyin kendi kendisini yönetmesi bakış açısı vardır. Rehberlikte önemli olan bireyin çevreye uyumu, karar verebilmesi, başarılı ve mutlu olmasıdır.

Rehberlik, temel amaç olarak kişinin kendisini gerçekleştirmesini ister. Kişinin ne olabiliyorsa ve ne yapabiliyorsa onu yapmasının gerekliliğine inanır. Bireyin olduğu çevreye uyum saylayıp kendini tanımasını ister. Rehberlik için önemli olan bir başka durumda bireysel farklılıklardır. Bütün bireylerin kendine özgü bazı farklılıkları mevcut olduğunu ve bu durumu kabul ederek öğrencilerle ilgilenmek gerektiği belirtilir (Ercan ve Şahin, 2016).

2.2. Ders Kitapları

2.2.1. Ders Kitapları ve Nitelikleri

Ders kitapları, öğretim programı temelinde bilgi veren, ipuçları sağlayan, toplum tarafından istenen davranışları kazandıran, araştırmaya yönelten en uygun ders ve gereçlerdir. Öğretim sürecinde öğrenci ve öğretmen için önemli bir kaynaktır (Kılıç, 2020). Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığınca hazırlanan Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliğinde ders kitapları; eğitim ve öğretimde okutulması uygun olarak görülen materyaller olarak tanımlanmıştır (MEB, 2015).

Ders kitapları, öğrencinin gelişimsel özelliklerine uygun hazırlanmalıdır. İlkokul öğrencisinin kullanacağı ders kitaplarının yazı puntosu daha büyük olması gerekirken daha ileriki yaş grubu öğrencilerin kitapları biçimsel açıdan daha küçük yazı puntosuna sahip olabilir. Etkili bir ders kitabı gerçek yaşama ve gelişim düzeyine uygun hazırlanır. Öğrencilerin ihtiyaçlarına göre hazırlanmış kitaplar bireysel öğrenmelerde cevap verebilir. Ancak ders kitabının yanında yardımcı materyallerin olması öğretmenin öğretim sürecini daha rahat ve etkili aktarmasını sağlar (Aktürkoğlu, 2020).

Ders kitapları daha çok öğrenciler/çocuklar için yazıldığından pedagojik beklentilere uygun hazırlanması önemlidir. Akademik bilgi öğrencinin yaş düzeyine uygun olarak sunulması beklenir. Bu alana özgü bilgilerin yanında bazı yöntem ve becerilerinde aynı zamanda kazanımı sağlanır. Ders kitabının toplumun tüm kesimlerine ulaşan bir işlevi olduğundan eğitim ortamının önemli bir öğesidir. Ders kitaplarının etkilendiği öğrenme anlayışlarını bilmek nasıl hazırlanıp yazıldığı ile ilgili fikir vermektedir (Kabapınar, 2020). Öğrenme anlayışları da derslerin öğretim programlarına göre hazırlanmış uygun görülen ders kitaplarında öne çıkmaktadır (MEB, 2019a).

Ders kitapları yazmak için en önemli koşullardan biri eğitim ve öğretim programını oluşturulmasıdır. Hazırlanan ders kitapları çoğu çocuğun hayatında ilk defa karşılaşacakları

kitaplar olması açısından değerlidir. Çocuğun gelecek yaşamında kitapları sevmesi okuma alışkanlığı kazanması için ders kitaplarının oldukça önemi vardır. Ders kitabında metinlerin niteliği kadar görseller ve etkinlikler gibi diğer özelliklere de dikkat etmek gerekir. Özellikle ders kitabında verilen etkinliklere bakılarak hangi öğretim yaklaşımlarından yararlanıldığı anlaşılmaktadır. 21. yüzyılda öğrencilerin kazanması beklenen yaratıcılık, eleştirel düşünme, iş birliği yapma gibi becerileri kazandırması beklenmektedir. Çağımızın bir gereği olarak hızla değişen ve gelişen teknolojik gelişmelerden yararlanarak ders kitaplarının da kalitesini arttırmak adına sürekli değişimlere ayak uydurması ve gelişim göstermesi gerekir. Güncel ve yeni gelişmelere açık olacak ders kitapları hazırlanmalıdır (Demirel ve Kiroğlu, 2020).

Ders kitapları, öğretmenin var olan bilgilerini daha iyi kullanarak bu bilgilerini sistematik bir halde aktarmasına olanak sağlar. Teknolojinin hızla geliştiği bu dönemde ders kitapları eskiden olduğu gibi önemini korumaktadır. Kitaplar öğrencilerin temel edindikleri materyallerdir. Bu sebeple ders kitaplarının incelenmesi ve değerlendirilmesi önemlidir. Nitelikli ders kitabı seçimi öğretiminde kalitesini yükseltecektir (Güneş, 2010). Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği son olarak 12.09.2012 tarihinde Resmî Gazetede yayınlanarak değiştirilmiştir. Yönetmelikte ders kitaplarının nitelikli olarak basılması istenmiştir. İlköğretim düzeyindeki çocuklar için ilgi çekici kitaplar olması niteliği artırır. Öğrenciler kitapları önce şekil olarak değerlendirdiği için ilgisini çekerse benimsemeye başlar. Böylece okumaktan da keyif alır. Gelişim özelliklerini dikkate alan ders kitapları öğrenciler için daha uygundur (Kılıç, 2020). Ders kitaplarının içerik olarak ise öğrencinin hazır bulunuşluk seviyesine ve gelişimsel özelliklerine uygun olarak düzenlenmesi gerektiği belirtilmiştir (MEB, 2019c).

Ders kitabında görsellerin ve içeriğin tasarımı niteliği etkileyen önemli bir unsurdur. Ders kitaplarında görsellerin hem kendi içinde hem de kitabın bütün sayfalarıyla uyumu bir bütün olarak algılanır. Bütünlük ilkesi dikkate alınarak hazırlanan bir ders kitabı, ilköğretim öğrencisinin bilgiyi algılama ve ulaşmasını daha rahat sağlar. Bu sebeple görsel devamlılık öğrencinin dikkati açısından gerekir. Ders kitaplarındaki görsel düzen elemanlarının arasında uyum, etkileşim ve mantık sıralaması oluşturulur. İlgi çekilmek istenen kısımlarda vurgulama kullanılır (Kaptan, 2020). Fotoğraf ve resimler dersi tekdüzelikten kurtarıp öğrencilerin daha aktif katılacağı bir süreci oluşturur. Bu görseller etkinlik kitaplarında da yer almalıdır. Öğretim programına uygun hazırlanan bu görseller, öğretmene kolaylık sağladığı gibi öğrenciye de öğrenmeyi öğrenmesi açısından yardımcı olur. Ayrıca öğrencilerin ilgisini çekecek abartma

yoluyla güldürme niteliği olan karikatürlerde yardımcı materyal kitaplarında yer almalıdır (Aktürkoğlu, 2020).

Ders kitaplarında görsel düzenin önemli elemanlarından biri resimlemedir. İlkokul döneminde imkanlar dahilinde fotoğraflardan uzak durmak gerekir. Fakat gerçeklik gerektiren durumlarda kullanılabilir. Özellikle 4. sınıf düzeyinde bulunan öğrenciler için daha uygun olur. Genel olarak görsellerde yaş düzeyine uygunluk dikkate alınması gerektiği gibi resimleme (illüstrasyon) kullanıldığında da çocuğun yaşına uygun olup olmadığına bakılmalıdır. Metinlerde anlatılan önemli bölümlerin resimlemelerle desteklenmesi çocuğun yorumlamasına olanak sağlar. Resimlemeler konuya açıklık getirir ve konuyu güçlendirir (Kaptan, 2020).

Ders kitaplarında öğrencilerin okumalarının kolay olması için yazı karakterleri ve harf büyüklüklerinin çocuğun yaş düzeyine uygun olmasına dikkat edilir. İlkokul dönemindeki çocuklar için yazı karakteri (font) çocukların rahat okumasına uygun olarak belirlenmelidir. Bütünlük algısının bozulmaması için ikiden fazla yazı karakteri tercih edilmemelidir. Punto (harf büyüklüğü) ise Talim Terbiye Kurulu Başkanlığınca belirli standartlara göre belirlenmiştir. İlkokul için harf büyüklükleri; birinci sınıflar 24-20 punto, ikinci sınıflar 18 punto, üçüncü sınıflar 14 punto ve dördüncü sınıflar ise 12 punto olarak belirlenmiştir (Kaptan, 2020). Bu nedenle yaş düzeyi azaldıkça ve çocukların okuma hızı göz önünde bulundurulunca 12 puntodan daha büyük puntolar ilkökul dönemindeki öğrenciler için uygundur. Çocuklar çoğunlukla okumaya başlarken ilk karşılaştıkları ders kitaplarının ilgi çekici olması gerekir. Bu ilgi ve isteğin devamlılığı için yazı boyutu veya punto seçiminin çocuğa göre uygun olması önemlidir (Alphan, 2008).

Sonuç olarak öğrencinin yaş düzeyine uygun olarak hazırlanacak ders kitapları daha kolay öğrenmeyi sağlar. Yazının karakteri, harflerin büyüklüğü ve renk gibi etkenler ders kitapları için önemlidir.

2.2.2. Ders Kitaplarının Hazırlanması

Millî Eğitim Bakanlığı; ders kitaplarının hazırlanması, incelenmesi ve değerlendirilmesi ile ilgili belirli dönemlerde değişiklik ihtiyacı duymuştur. 1998, 2005 ve 2018 Hayat Bilgisi Programlarındaki değişikliklerinden yola çıkarak ders kitaplarındaki değişikliklerin neler olduğuna ulaşılmaya çalışılmıştır. Tebliğler Dergisinde yayımlanan ders kitapları ile ilgili yönetmelik değişiklikleri incelendiğinde ders kitaplarının hazırlanması ve değerlendirilmesinde bazı farklılıklar olduğu anlaşılmaktadır. 1995, 2004 ve 2012 yıllarında Tebliğler Dergisi ve Resmî

Gazetede yayımlanan ders kitabı yönetmeliklerinin ders kitaplarının hazırlanması açısından bu bölümde sunulmuştur.

1995 yılı 2559 sayılı MEB Tebliğler Dergisi Ders Kitapları Yönetmeliği ders kitaplarının hazırlanması hakkında ulaşılabilecek ilk kaynaklardan biridir. Ders kitaplarının hazırlanması Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığınca belirlenen esas ve usullere göre olur. Yazarlar veya yayınevleri bu belirlenen usullere göre kitapları hazırlar. Kitapların yazımında Millî Eğitim Bakanlığı kendi görevli uzmanlarına veya bu görevlilerden oluşacak komisyona kitap yazdırabilir. Bunun dışında özel kesimlerde ders kitabı hazırlayarak TTKB'ye ulaştırabilir. Bakanlık veya özel girişimlerce hazırlanacak ders kitaplarını yazar dışında; bilim, dil, görsel ve pedagojik yönlerden inleyecek elemanlarda bulundurulur. Önceden belirlenen şartnameye uygun hazırlanan bu ders kitapları Yayınlar Dairesi Başkanlığınca incelenir ve değerlendirilir. TTKB tarafından hazırlanacak ders kitapları ile ilgili yarışma düzenlenir. Nitelikli bulunanlar yayımlanır (MEB, 1995). Ders kitaplarının hazırlanmasında pedagojik yönden uzmanlar bulundurulması istenmiştir. Bu uzmanın hangi niteliklere sahip ve tam olarak uzmanlık alanının ne olduğu ile ilgili bilgiye yönetmelikte ulaşılamamıştır. 1995 yılında Resmî Gazete de yayımlanan ders kitapları yönetmeliği 2004 yılında değiştirilmiştir.

2004 yılı 2559 sayılı MEB Tebliğler Dergisinde, Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği yayımlanmıştır. Ders kitabı hazırlayan yayınevlerinin bazı aranacak bazı şartlar belirlenmiştir. Yayınevleri tarafından hazırlanacak eserler; “Yazar/yazarların yanında, editör, dil uzmanı, görsel tasarımcı, ölçme ve değerlendirme uzmanı, program geliştirme uzmanı ile ‘rehberlik veya gelişim uzmanı’ tarafından hazırlanır.” Özel kesimlerce ders kitapları ile birlikte öğrenci çalışma kitabı ve öğretmen kılavuz kitabı da yayınevleri tarafından takım olarak hazırlanır (MEB, 2004). 2004 yılı ders kitapları yönetmeliğinde yapılan değişiklikle pedagojik açıdan incelenmesi gereken eleman yerine ‘rehberlik veya gelişim uzmanı’ tanımı gelmiştir. Ders kitabı hazırlama sürecinde bu uzmanın kesin olarak bulunması gerektiği yönetmelikte açıkça belirtilmiştir. Bu açıdan daha önceki yönetmeliklerden ayrılır. Daha önceki ders kitapları yönetmeliğinden bir diğer farkı da yönetmelik başlığına ders kitapları haricinde eğitim araçları ifadesinin de getirilmiş olmasıdır. 2004 yılından itibaren değişen öğretim programlarına paralel olarak öğretmen kılavuz kitabı ve çalışma kitabı gibi materyallerin çeşitlenmesiyle yönetmelikte de açıklanma ihtiyacı duyulmuştur.

2012 yılında yönetmelik tekrar değiştirilmiştir. Son olarak 2015 yılında 29502 sayılı Resmî Gazetede bazı maddelerde değişiklik yapılarak yayımlanmıştır. Yayınevleri tarafından ders

kitaplarının hazırlanması; “yazar veya yazarlar, görsel tasarımcı, dil uzmanı ve isteğe bağlı olarak editör, program geliştirme uzmanı, ölçme ve değerlendirme uzmanı, ‘rehberlik veya çocuk gelişimi ve eğitimi uzmanları eseri hazırlamada görev alabilirler” (MEB, 2015).

Bu ifadelerden yola çıkarak ders kitaplarının hazırlanmasında 2004 yılı ders kitabı yönetmeliğinde ‘rehberlik veya gelişim uzmanlarının’ olması gerektiği belirtilmiştir. Ders kitabı hazırlama aşamasında 2012 yılı yönetmeliğinde ise rehberlik ve gelişim uzmanlarının isteğe bağlı olarak yayınevlerinin kararına bırakıldığı görülmektedir.

2.2.3. Ders Kitaplarının İncelenmesi ve Değerlendirilmesi

1995, 2004 ve 2012 yıllarında Tebliğler Dergisinde yayımlanan Ders Kitapları Yönetmelikleri, ders kitabı hazırlanmasında olduğu gibi inceleme ve değerlendirme açısından da farklılıklar taşımaktadır. Araştırmanın amacına uygun olarak rehberlik ve çocuk gelişimi veya eğitimi uzmanlarının bu süreçte ders kitabı inceleme ve değerlendirme sürecinin neresinde olduğu ile ilgili alan bilgisine aşağıda yer verilmiştir.

1995 yılı 2434 sayılı MEB Tebliğler Dergisi Ders Kitapları Yönetmeliğinde, ders kitaplarının inceleme ve değerlendirmesi Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığınca belirlenen esas ve usullere göre olmaktadır. Yayımlar Dairesi Başkanlığınca ön inceleme komisyonu oluşturulur. Bu komisyonda şube müdürü, kurul ve eğitim uzmanı olmak üzere üç üye belirlenmektedir. Üç yedek üye aynı düzeyde seçilir. Usul ve esaslara göre ön inceleme yapılır. Ders kitaplarından uygun olanlar incelemeye alınır. Özel girişimler tarafından hazırlanan ders kitapları komisyonlar tarafından incelenir ve değerlendirilir. Branş öğretmeni ve dil bakımından inceleyecek elemanlar inceleme komisyonunda bulunur. Kitaplar pedagojik ve görsel açılarından da incelenir (MEB, 1995).

2004 yılı 2559 sayılı MEB Tebliğler Dergisinde, Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği yayımlanmıştır. Bu yönetmelikte ders kitaplarının incelenmesi ve değerlendirilmesi ile ilgili bazı şartlar belirlenmiştir. Belirlenen şartlar çerçevesinde TTKB tarafından oluşturulan üç kişilik komisyonla ön inceleme yapılır. Ön inceleme neticesinde uygun olan ders kitapları değerlendirmeye alınır. MEB kendi ihtiyaçları doğrultusunda ders kitaplarını “yarışma, sipariş, satın alma veya yazdırma” yoluyla karşılayabilir. Yarışma düzenleyerek ders kitabı hazırlanacaksa Özel İhtisas Komisyonları tarafından değerlendirme yapılır. Ancak diğer yollarla ders kitapları temin edilecekse özel kesimlerce yazılan ders kitaplarında olduğu gibi inceleme ve değerlendirme komisyonu tarafından değerlendirilir. Bu komisyon “dersin özelliği

dikkate alınarak iki alan uzmanı, birer görsel tasarımcı ve dil uzmanı ile gerekli görülmesi hâlinde program geliştirme, ölçme ve değerlendirme, ‘rehberlik, çocuk gelişimi’ ve/veya eğitim teknolojisi uzmanlarından oluşur. Komisyonlar en az 4 en çok 9 üyeden kurulur.” 100 puan üzerinde 80 ve daha fazla puan alan kitaplar Projeler ve İnceleme Dairesi Başkanlığınca oluşturulan alan, dil ve görsel uzmanlardan oluşan değerlendirme komisyonunca incelenir. TTKB tarafından karar verilir (MEB, 2004). Rehberlik veya çocuk gelişimi uzmanlarının ders kitaplarının inceleme ve değerlendirme aşamalarında gerekli görülmesi halinde katılacakları belirtilmiştir.

2015 yılında 29502 sayılı Resmî Gazetede bazı maddelerde değişiklik yapılarak Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği son olarak yayımlanmıştır. Ders kitaplarının incelenmesi ve değerlendirilmesi işlemi şeffaflık temel alınarak panel sistemiyle olur. Panelistlerin değerlendirmeleri sonucu ilk önce yapılan taslak kitap başvuruları hakkında ön inceleme raporu hazırlamak ile başlanır (MEB, 2019b). Bu ön inceleme raporu TTKB tarafından panel inceleme ve değerlendirme sürecine alınıp alınmayacağı kararlaştırılır. Başkanlık inceleme ve değerlendirmede görev alacak alan uzmanı/eğitimciler için veri taban sisteminde kayıt ve seçim işlemleri başlatır. 5 yıl görev yapmış öğretmenler ve en az doktora düzeyinde akademik kariyer yapmış olan eğitimciler panelist olarak inceleme ve değerlendirmede görev alabilirler. “Paneller, öğretmenler, alan eğitimcileri/uzmanları, görsel tasarım uzmanları ile dil uzmanlarından oluşur. Panelde en az altı, en çok sekiz üye bulunur.” Gerekli görülürse diğer uzmanlar örneğin rehberlik, çocuk gelişimi ve/veya eğitimi uzmanları da panellere dahil edilebilirler (MEB, 2015). Bu yönetmelikte olan önemli değişiklik panelist olarak kitapların inceleme ve değerlendirme süreçlerine katılmak isteyen öğretmenlerin hizmet süresinin 5 yıla düşürülmesidir. Önceki yönetmeliklerde olduğu gibi çocuk ruh sağlığı alanında uzman olan rehberlik veya çocuk gelişimi uzmanlarının son yönetmelikte de gerekli görülmesi halinde inceleme ve değerlendirmeye katılacakları belirtilmiştir.

Sonuç olarak; 1995, 2004 ve 2012 yıllarındaki Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmelikleri incelendiğinde görülmektedir ki ders kitaplarının hazırlanması, incelenmesi ve değerlendirilmesinde pedagojik açıdan uygunluk önemslenmiştir. Ancak hazırlama ve değerlendirme aşamalarında bazı farklılıklar vardır. 1995 yılı ders kitabı hazırlama ve değerlendirme aşamalarında pedagojik açıdan değerlendirecek uzmanların bulunması istenmiştir. Ancak bu pedagojik açıdan değerlendirecek uzmanın hangi uzmanlık alanında ve niteliklere sahip olduğuna yönetmelikten ulaşılamamaktadır. 2004 yılında yeni bir öğrenme anlayışı olan yapılandırmacı temelli öğretim programları oluşturulmaya başlanırken aynı

zamanda ders kitabı yönetmeliği de değişikliğe uğramıştır. Ders kitaplarının yanında eğitim araçları da terimi de yönetmeliğin başlığına eklenmiştir. 1995 yılında belirtilen pedagojik açıdan inceleyecek uzmanların ismi 2004 yılında konmuştur. ‘Rehberlik ve gelişim uzmanlarının’ MEB veya özel kesimlerce hazırlanacak ders kitaplarının hazırlama aşamasında olması gerektiği belirtilmiştir. Ancak inceleme ve değerlendirme aşamasında gerekli görülmesi halinde katılacakları belirtilmiştir. 2012 yılında Resmî Gazete de yayımlanarak değiştirilen ve son olarak bazı maddelerde değişiklikler yapılarak son hali verilen 2015 Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği geçerliliği devam etmektedir. Araştırmanın amacına uygun olarak dikkat çekici olan değişiklik 2004 yılından itibaren yayınevlerinden ders kitabı hazırlama aşamasında katılması istenen rehberlik veya gelişim uzmanlarının 2012 yılı yönetmeliğinde “isteğe göre” veya “gerekli görülmesi halinde” gibi ifadelerle uzmanların belirtilmiş olmasıdır. İnceleme ve değerlendirme aşamasında ise değişiklik olmamış gerekli görülmesi halinde rehberlik veya çocuk gelişimi ve eğitimi uzmanlarının olabileceği belirtilmiştir.

2.3. Hayat Bilgisi Öğretim Programları ve Ders Kitapları

2.3.1. Hayat Bilgisi: Tanım ve Kapsam

Hayat Bilgisi dersi konusunu aile ile çocukların yakın çevresinden alır. Konular, çocuğun psikolojik ve fizyolojik açılarından kendisini tanımasına destek olmasını sağlar. Hayat Bilgisi, çocuğun okula başlamasına kadarki süreçte elde ettiği tecrübelerinden yola çıkarak gelecek hayatına hazırlık yapmasını sağlar. Bu bağlamda Hayat Bilgisi öğrencilerin ilkokulun ilk üç yılından sonra göreceği Sosyal Bilgiler ve Fen Bilimleri derslerinin bir araya gelmesiyle oluşmuş bütüncül anlayışla hazırlanan bir ders olduğu ifade edilmiştir (Kabapınar, 2014).

Buna karşılık Aladağ (2016) ise Hayat Bilgisini, eğitimin temellerinin atıldığı ilkokul döneminde öğrencilerin geleceğine ilişkin önemli bir yere sahip bir ders olarak tanımlamıştır. İlkokulda 1, 2 ve 3. sınıfları kapsar. Öğrencilerin yaşadıkları toplumu ve doğayı anlamalarına imkân veren önemli bir derstir. Hayat Bilgisi iyi birer yurttaş olmayı, yaşamın temel becerilerini kazandırmayı ve yaşadığı çevreyle uyumlu bir şekilde davranabilmeyi amaçlayan bir ders olarak tanımlanabilir. Bu çerçevede öğrencilerin toplumu, çevresini ve kendisini tanımasına olanak sağlayan bir ders olarak tanımlamıştır. Sönmez’e (2016) göre ise, Hayat Bilgisi doğal ve toplumsal durum ve olayların işlenmesini konu alan bir derstir. Öğrenciler bu olgu ve olayları bilerek, anlayarak, yorumlayarak, analiz eder ve çözümler. Öğrenciler üretirek öğrenme sürecini gerçekleştirirler. Öğrencinin bu derste hazır bulunuşluluk düzeyi de oldukça

önemlidir. Bilişsel, duyuşsal, devinişsel ve sezgisel olarak öğrencinin dağarcığında olan tüm kazanımlar onu ders sürecinde etkilemektedir.

Hayat Bilgisi dersi sosyal ve doğa bilimlerinden bilgi altyapısını alır. Hayata dönük ve somut olarak işlenerek çocukların daha aktif birey olmasını sağlar. Dersin işlenişinde, ilkokul çağındaki çocukların gelişim özellikleri düşünülerek uygun içerik belirlenerek hazırlanır. Öğrenciler bu yaş döneminde somut olan kavramları daha iyi anladıkları için daha çok somutlaştırılarak verilmesi gerekir. Bu derste öğrenciler ileride yaşayabilecekleri sorunları çözebilmeleri ve olaylara tarafsız bir bakış açısıyla yaklaşabilmeleri oldukça önemlidir. Ayrıca dersi işleyen öğretmen, öğrencilerin gelişim alanlarını iyi tanımalıdır. Dersin amacına ulaşması için çocukları yaşadıkları çevrenin, daha önceden kazandıkları deneyimlerin dikkate alınması gerekmektedir (Baysal, 2006).

Hayat Bilgisinde içerik ise, amaçlanan davranışlara göre oluşturulmaktadır. Oluşturulan bu içerikler basit ve verilmek istenenlere göre aktarılır. Hayat Bilgisi dersinde de içerik öğrenciye göre düzenlenmelidir. Bu bağlamda öğrencinin ilgi, yetenek ve özgüvenine uygun olarak sınırlandırılmalıdır. İçerik bilim, sanat, teknolojiye yeni gelişme ve değişimlere uygun olur. Öğrenci karşılaşılabileceği sorunların çözümüne yardımcı olabilecek yararlı bilgiler içerikte yer almalıdır (Demirkaya, 2005).

Hayat Bilgisi dersinde diğer önemli bir kavram da bireydir. Bireyin ailesi tarafından sevilmesi hayatının her aşamasında önemli olarak özgüveni için önemlidir. Sevgi ilk önce yakın çevresi yani aileden alınır. Birey hayatı boyunca sevdiği ve sevildiği ortamlarda olmaya çalışacak aksi durumlarda ise olmamayı tercih edecektir. Birey okul çağına gelene kadar sevgi dışında olumlu veya olumsuz birçok durumu ve olayı öğrenecektir. Hayatı daha okula gelmeden öğrenmeye başlar. Her birey kendine özgü öğrenme ve gelişimler kaydeder. Okula başlayan ve hazır bulunuşlukları farklı olan öğrencilere, öğretmen bu farklılıkları bilerek sınırları esnek tutulmalıdır. Öğretmen bireysel farklılıkları ve kendine özgü öğrenmeler gerçekleştiren bu topluluğu iyi tanımlıdır. Öğrencilerin özelliklerini bilerek Hayat Bilgisi dersini çocukların mutlu olacağı, eğleneceği bir seviyeye getirmeye çalışılırsa, öğrencilerin okul ve öğrenim hayatlarına bakışları da olumlu olur (Bektaş, 2013). Bu açıklamalardan yola çıkarak Hayat Bilgisi dersini, ilkokul dönemi çocukların gelişim dönemi özellikleri dikkate alınarak bütüncül bir yaklaşımla hazırlanan ve yaşamının tüm özelliklerini içinde barındıran bir ders olarak açıklayabiliriz. Aşağıda son 20 yıl içerisinde değişen Hayat Bilgisi Öğretim Programlarının sunuş şekilleri, öğrenme anlayışları ve ders kitaplarından bazı örnek fotoğraf kesitleri verilmiştir.

2.3.2. 1998 İlköğretim Hayat Bilgisi Programı ve Ders Kitapları

Cumhuriyet kuruluşundan günümüze kadar 1926, 1936, 1948, 1968, 1998, 2005 ve 2018 yıllarında Hayat Bilgisi Öğretim Programları kapsamlı olarak değişime uğramıştır. 1998 yılında önceki Hayat Bilgisi Programlarından farklı olarak genel amaçların yanında ilk defa sınıf düzeyinde (1., 2. ve 3. sınıf) amaçlar belirtilmiştir. Programda konuların amaçlarla bir arada olduğu “belirtke tablosu” sunulmuştur. Ancak anlayış olarak bu programda kendinden önceki programlarda aynı duran yönleri de bulunmamaktadır (Şimşek, 2014). 1998 Hayat Bilgisi Programında kullanılan belirtke tabloları davranışın önem derecesini göstermek için kullanılmıştır. Bu tablolarda hedefler ve konular birlikte verilmiştir. Programın temelinde olan davranışçı öğrenme ile hedeflerin hangi ünitelerde öğretmen tarafından nasıl aktarılacağı açıklanmıştır. Davranışçı öğrenme anlayışı ile düzenlenmesi bu programda belirtke tablolarında öğrencilerin kazanamadığı veya eksik kaldıkları konuları davranış açısından öğretmenin görebilmesi hedeflenmiştir (MEB, 1998). 1998 Hayat Bilgisi Programı davranışçı öğrenme yaklaşımına göre, birey uyarıcı veya etkilere pasif olarak tepki veren ve bu etki-tepkinin sonucunda istendik davranış değişikliği beklenen kişidir. Öğretilmek istenen bilgi öğretmen tarafından belirlenen uyarıcılar ile aktarılır. Önceki öğrenmeleri ve düşünceleri farklı olsa da öğrenenlerden aynı tepkileri vermeleri beklenmektedir. Bu yaklaşımda öğrenen bilgiyi öğretmenin verdiği bir biçimde alması beklenir (Kabapınar, 2007).

Davranışçı öğrenme anlayışına detaylı bakacak olursak belirli ilkelere göre düzenlendiğini görmekteyiz. Yapararak ve yaşayarak öğrenmenin yanında öğrenilenlerin pekiştirilmesi gerektiği belirtilmektedir. Pekiştirme ise istenilen davranışların tekrar edilmesi yoluyla olur. Öğrenen kişiye uyarıcılar verilerek önceden planlanan davranışların kazandırılması amaçlanır. Bu öğrenme sürecinde öğrencinin güdülenmesi gerektiği konusu bu kuramın öğrenme anlayışı açısından önemlidir (Yanpar, 2006). Davranışçı öğrenme kuramında ayrıca öğrenme, uyarıcıya gelen tepkidir. Davranışçı kuramcılar hayvanlar üzerindeki yaptıkları deneyler yoluyla insan tam anlamıyla gerçekleşmesi içinde davranışların tekrar edilmesi gerektiğini ifade ederler. Eğitim açısından davranışçı yaklaşımda kullanılan öğrenme stratejilerinden klasik koşullanmada, uyarıcı ve tepki ilişkisi önemlidir. Davranışçılar, eğitim sistemindeki düzenlemelerde davranışçı kuramın ilkelerinin dikkate alınması gerektiğinin belirtir. Ayrıca çocukların yapması gerekenleri ceza aracına dönüştürülmemesi gerekir. Bu davranış öğrencide hayatı boyunca oluşabilecek olumsuz tutumlara neden olabilir (Dilci, 2014).

Programda uyulması gereken esaslar da öğretmenin yol gösterici konumunda olduğu belirtilmiştir. Öğretmenden, öğrencinin derse katılımını ve yaparak yaşayarak öğrenmelerinin sağlanması istenmiştir. Ayrıca öğretmenin programda verilen konuların işlenmesinde çevrenin şartlarına uygun olmayanları çıkartılabileceği belirtilmiştir. Konuların sırayla veya hepsinin işlenmesinin zorunluluğu olmadığı belirtilmiştir. 1998 yılı Hayat Bilgisinin Programında ünite temelli bir yaklaşım izlenmiştir. Ünitelerin birey, çevre, milli değerler, toplum ve yaşam becerilerini kazandırmaya yönelik olduğu görülmektedir. Kazandırılması istenen hedefler birden çok ünite de olduğu gibi, sadece bir ünite de verildiği olmuştur. Üniteler konulara, konular da alt konulara ayrılarak hedeflerin kazandırılması amaçlanmıştır. 1998 İlköğretim Hayat Bilgisi Programında yer alan 2. sınıf ünitelerin adlarını, hedef sayılarını, davranış sayılarını ve sürelerini Tablo 2.1.'de yer almaktadır (MEB, 1998, s. 42).

Tablo 2.1. 1998 Yılı Hayat Bilgisi Programında 2. Sınıf Üniteleri ve Süreleri

2. SINIF	Hedef Sayısı	Davranış Sayısı	Oranı (%)	Süre (İş günü)
1. Okulumuz Açıldı	9	35	8	15
2. Okulda ve Evde Dayanışma	10	46	8	15
3. Cumhuriyet Bayramı ve Atatürk	11	41	11	20
4. Sağlıklı Büyüyelim	12	50	11	20
5. Taşıtlar ve Trafik	8	51	11	20
6. İletişim	9	30	11	20
7. Görüyorum ve Duyuyorum	9	45	11	15
8. Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı	3	16	8	15
9. Çevremizdeki Canlılar	7	29	8	20
10. Dünya ve Uzay	6	25	11	20
11. Tatile Girerken	2	11	4	5
TOPLAM	86	379	100	180

Tablo 2.1.'deki veriler incelendiğinde 2. Sınıf Hayat Bilgisi ders kitabı 11 ünite den oluştuğunu görülmektedir. Bu ünitelerin toplam hedef sayısı 86, davranış sayısı ise toplamda 379'dur. En fazla hedef ve davranışın bireyin kendisi ve çevresiyle ilgili olan 'Sağlıklı Büyüyelim' ve 'Taşıtlar ve Trafik' üniteleri olduğu anlaşılmaktadır. 2. sınıf çocuğuna göre herhangi bir psikolojik kavram veya olgu içeren bir ünite başlığı olmadığı görülmektedir. 1998 Hayat Bilgisi

Programında yer alan 3.sınıf ünitelerini ve sürelerini tablo 2.2.'de yer verilmiştir (MEB, 1998, s. 78).

Tablo 2.2. 1998 Yılı Hayat Bilgisi Programında 3. Sınıf Üniteleri ve Süreleri

3. SINIF	Hedef Sayısı	Davranış Sayısı	Oranı (%)	Süre (İş günü)
1. Okulumuz Açıldı	11	39	8	15
2. Bilinçli Tüketiciilik ve Verimlilik	8	36	8	15
3. Cumhuriyet Bayramı ve Atatürk	10	43	11	20
4. Yaşadığımız Yer	10	39	11	20
5. Toplum Hayatımız	13	41	8	15
6. Sağlıklı Büyüyelim	10	59	8	15
7. Çevremizdeki Canlılar	10	47	8	15
8. Dünya ve Uzay	4	20	8	15
9. Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı	3	18	8	15
10. Çevremizdeki Maddeler	4	22	8	15
11. Hareket ve Kuvvet	5	26	8	15
12. Tatile Girerken	2	9	4	5
TOPLAM	90	399	100	180

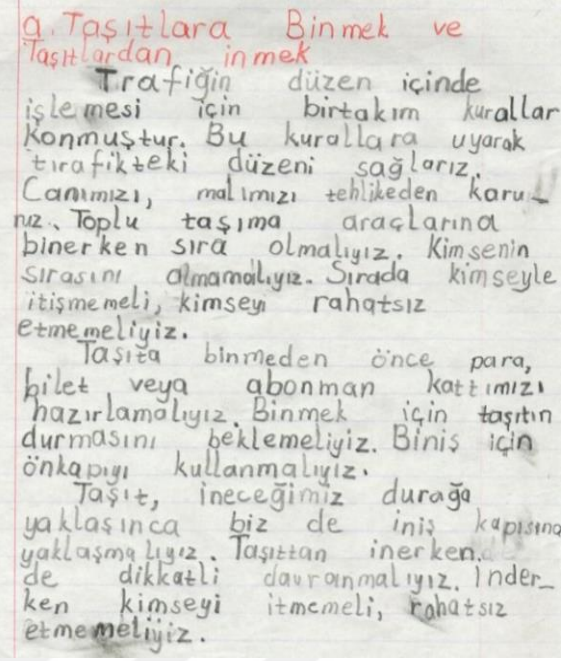
Tablo 2.2.'deki veriler incelendiğinde 12 ünite olduğu görülmektedir. Bu ünitelerin toplam hedef sayısı 90, davranış sayısı ise 399'dur. 2. sınıf hedef ve davranış sayılarına göre bir artış olduğu görülmektedir. Hedef sayısında en yüksek 'Toplum Hayatımız' iken davranış ve oransal olarak ise 'Sağlıklı Büyüyelim' ünitesi olduğu görülmektedir. Bu üniteler konulardan oluşmuştur. Bu konularda kendi içlerinde alt başlıklara ayrılmıştır (MEB, 1998). 1998 yılı programında yer alan üniteleri incelendiğinde 2. sınıfta yer alan bazı ünitelerin 3. sınıfta da olduğu görülmektedir. 2. sınıfta yer alan bazı ünitelerin 3. sınıfta genişletilerek verilmiştir. Sarmal yapıda konular ilerlemektedir. Buna ek olarak belirli gün ve haftalar içinde ek bir ünite planı verilmiştir. Ünitelerde yer alan hedef, davranış ve kaç iş gününde işleneceği programda

belirtilmiştir. 1998 yılı programına göre yazılmış 3. sınıf Hayat Bilgisi kitabında “Beslenme” konusunun metinler ve görseller açısından örnek olarak fotoğraf 2.1.’den inceleyebiliriz (Arslan ve Daltaban, 2002, s. 115).

Fotoğraf 2.1.’de verilen örnekten hareketle 1998 Hayat Bilgisi Programında belirtilen davranışçı öğrenmeye uygun olarak öğrencilerin ne yapması gerektiği ile ilgili gereklilik kipleriyle biten cümlelerin var olduğunu görülmektedir. Ders kitabındaki metinler incelendiğinde, davranışçı yaklaşımda olan istendik davranış değişikliği oluşturma düşüncesinden hareketle öğrencilere neyin yapılması veya yapılmaması gerektiğinin verilmek istendiği anlaşılmaktadır. Dersin amaçlarından biri olan yaşama hazırlık ve deneyim kazandırma tam olarak gerçekleştirilmemiştir. Sebebi ise gerçek dünyada olmayacak kadar karakterlerin doğru ve hatasız davranmasından kaynaklanmaktadır. Ders kitabını oluşturan yazarların birer otorite/uzman figürü olarak tanımlar yapan, olayların neden ve sonucunu belirleyen, alınması gereken dersleri vurgulayan kişidir. Bu durumda öğretmen verilen doğruları uygulayan ve kişisel çabası olmadıkça etkinliklerin sınırlı olabileceği bir metin yapısı vardır (Kabapınar, 2007).

3. sınıf Hayat Bilgisi kitabında yer alan “Taşıtlarla Yolculuk” konusunu “Taşıtlara Binmek ve Taşıtlardan İnmek” alt konusunu yazılı bilgilerin sunumu ve görseller açısından örnek olarak fotoğraf 2.2.’den inceleyebiliriz (Eren ve Gören, 1999, s. 106).

Örnek fotoğraf 2.2.'de 1998 Hayat Bilgisi kitabında yer alan metin, görsel ve öğrenci defteri örneği verilmiştir. 'Taşıtlara Binmek ve Taşıtlardan İnnek' alt konusu yapılması gerekenlerin neler olduğu ders kitabı yazarı tarafından aktarılmıştır. Görsel olması gerektiği gibi öğrencilerin sırayla ve düzenli bir şekilde taşıtlara bindiği bir şekilde sunulduğu görülmektedir. Davranışçı öğrenmeye uygun sınıf içi etkinlik olarak ders kitabındaki metinleri öğrenci defterine yazılmasına örnek görüldüğü üzere öğrenciler işlenen konunun tekrarı ve etkinliği olarak ders kitabında olan yazılı bilgileri defterine yazmaktadırlar. Davranışçı kitaplara getirilen eleştirilerden biri de bu ezber yönteminin fazlalığıdır.

Ders kitabı olması gerektiği gibi ideal ortamlar ve sorunsuz bir sosyal hayat sunulmaktadır. Görsellerde olması istenen davranışlar verilmektedir. Davranışçı öğrenme anlayışında yazar tanımlamalar yapan, konunun önemini vurgulayan ve yapılması gerekenleri belirleyen konumdadır. Metinlerde genel olarak bireyin isimlerine yer verilmemektedir. Olay anlatılırken daha çok akademik bilgi aktarılırken nedenine inilmediği bir anlatım vardır (Kabapınar, 2020). Davranışçı yaklaşım gözlemlenebilen davranışlar üzerinde yoğunlaşır. Hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalar sonucunda davranışları değiştirerek yeni öğrenmeler kazanılabileceği üzerinde durulmuştur. Öğrenciler gözlem defterleri aracılığı ile tanınmaya çalışılmıştır. Öğretmen öğrencinin konuya dair bilmesi gereken cevapları anlatır ve öğrencilerden bu anlatılan cevapları ezberlemeleri istenir Öğretmen, öğrencinin öğrenme sürecinde sorgulayıp, fikirler geliştirip ve tartışıp aktif olarak katılım sağlamasını beklenir. Bu süreçte öğretmen yol

göstererek, öğrencilerin aradıkları çözümleri kendileri bulmaları istenir. Bu sürecin sonunda ise bireysel farklılıkları dikkate alınarak değerlendirme yapılır (Damlapınar, 2008).

2. sınıf Hayat Bilgisi kitabında yer alan “Trafik” konusunu “Trafik Kuralları” alt konusunu yazılı bilgilerin sunumu ve görseller açısından örnek olarak fotoğraf 2.3.’te yer almaktadır (Eren ve Gören, 1999, s. 110).

Örnek fotoğraf 2.3.’te 1998 Hayat Bilgisi kitabında yer alan görseller incelenirken doğru olanın gösterildiği ve metinler de davranışçı öğrenme anlayışına uygun olarak yapılması gerekeni aktaran bilgilerin verildiği görülmektedir. 2. sınıf Hayat Bilgisi kitabında yer alan “İnsan Hak ve Hürriyetleri ile Sorumluluklar” konusunu 1998 programına göre etkinlikler, ölçme ve değerlendirme açılarından örnek fotoğraf 2.4.’ten inceleyebiliriz (Eren ve Gören, 1999, s. 48).

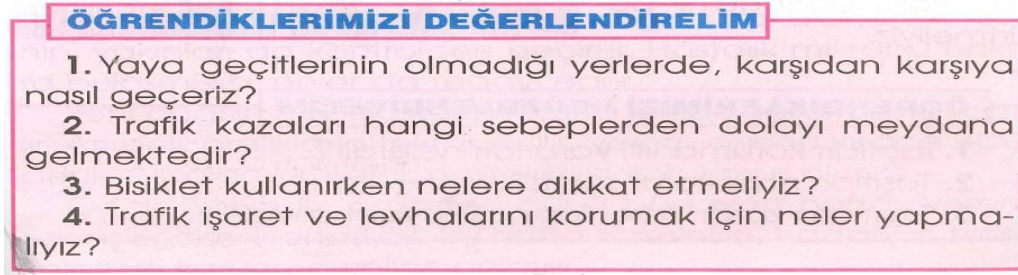
C. İNSAN HAK VE HÜRRİYETLERİ İLE SORUMLULUKLAR

HAZIRLANALIM, ÖĞRENELİM

1. Hak, özgürlük, iletişim, basın sözcüklerinin anlamlarını sözlüğünüzden bulup öğreniniz. Defterinize yazınız.
2. Sahip olduğumuz hak ve özgürlüklere kimin önderliğinde kavuştuk? Araştırınız.
3. Atatürk’ün insan hak ve özgürlüklerine verdiği önemi belirten sözler bulunuz. Sınıfınıza getirerek okuyunuz.

Örnek fotoğraf 2.4.’te 1998 yılı programına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi kitabında yer alan hazırlık soruları verilmiştir. Genel olarak Hayat Bilgisi kitabında örnekte gösterildiği gibi hazırlık sorularında “araştırınız, bulunuz, tartışınız ve inceleyiniz” gibi ifadelerle ön hazırlık

yapılmaya çalışılmıştır. Konunun sonunda “Öğrendiklerimizi Değerlendirelim” bölümü örnek fotoğraf 2.5.’te sunulmuştur (Eren ve Gören, 1999, s. 113).

Örnek fotoğraf 2.5.’te görüldüğü üzere davranışçı yaklaşıma uygun olarak aktarılan akademik bilgilerin ‘Öğrendiklerimizi Değerlendirelim’ bölümü ile soru-cevap olarak pekiştirilmeye çalışılmıştır. 1998 Hayat Bilgisi programına göre düzenlenmiş ders kitaplarında yazar ile öğretmen bilgiyi otorite olarak öğrenciye vermektedir. Davranışçı öğrenmeye uygun olarak öğrencinin görevi de aktarılan bilgiyi öğrenmek ve istenilen davranışa dönüştürmeye çalışmaktır (Kabapınar, 2020). Davranışçı öğrenme yaklaşımına uygun yazılmış 1998 Hayat Bilgisi kitabında 2. sınıf düzeyinde Fen Bilimleri konularından örnek olarak fotoğraf 2.6.’dan inceleyebiliriz (Eren ve Gören, 1999, s. 145).

Örnek fotoğraf 2.6.’da görüldüğü üzere “Ses ve Duyma” konusunun “Ses ve Ses Kaynakları” alt konusu verilmiştir. “Görüyorum ve Duyuyorum” ünitesinin konularında ışık ve ses gibi Fen Bilimleri dersinde yer alan konuların 2. sınıftan itibaren işlendiğini görmekteyiz. İlkokul dönemi çocukların yaş düzeyine göre temel seslerin özellikleri aktarılmaya çalışılmıştır.

Yukarıda yer verilen 1998 Programı Hayat Bilgisi ders kitapları örneklerine bakıldığında davranışçı öğrenme esaslarına uygun olarak öğrencilerin görece davranışlarına etki etmesi beklenen metinler ve görseller yansıtıldığı görülmektedir. Programda öğretmenin yol gösterici olması beklenmiştir. Davranışlar üzerinde etki sahibi olan öğreticinin otorite konumunda mı yoksa yol gösterici bir konumda mı olacağı eğitimciler tarafından değerlendirilmiştir.

2.3.3. 2005 Yılı İlköğretim Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı ve Ders Kitapları

2005 yılı Hayat Bilgisi Programı yapılandırmacı öğrenme anlayışı temelinde oluşturulduğu belirtilmiştir. Bu bölümde yapılandırmacı yaklaşımın özellikleri sunumu ile başlamıştır. Daha sonra sırasıyla bu programın genel özellikleri ile programda yer alan ‘rehberlik ve psikolojik danışmanlık’ ara disiplini kazanımları verilmiştir. Son olarak bu programa göre düzenlemiş ders ve çalışma kitaplarından bazı örnek fotoğraflar aktararak metinler, görseller ve etkinlikler gibi ölçütler açısından tanıtılmıştır.

Günümüz dünyasında bireyin akılcı ve yaşantısal sistemi birlikte kullanması oldukça önemlidir. Hem akılcı hem de yaşamsal becerileri kapsayan yapılandırmacı düşünmenin temel prensibi, bireyin yaşantısal olarak elde ettiği inanç, duygu, yorum ve davranışları eğitimde kişinin yeniden yapılandırarak değiştirmesi ve geliştirmesi üzerinedir. Yapılandırmacı düşünme, eylemsel ve akılcı özelliğinin olmasının yanında yaşamımızda karşılaşacağımız sorunlara pratik cevaplar vermesi açısından kapsayıcı bir düşüncedir (Demirtaş ve Güven, 2016).

Yapılandırmacı yaklaşım, öğrencinin bilgiyi pasif olarak değil aktif olacağı bir süreçle gerçekleştirebileceğini belirtir. Bilginin kişinin kendisinin oluşturması beklenir. Öğrenciler öğrenme sırasında deneyimlerini öğrenecekleri yeni bilgiyle zihninde birleştirerek, anlamlandırır. Öğrenme bu yaklaşımda sosyal ve etkin bir süreç olarak süreçtir. Öğrenmenin gerçekleşebilmesi için öğrenenin istekli olması önemlidir. Öğrenciler ön bilgilerinden hareketle araştırıp, inceleyecek ve yorumlayarak bir oluşturma sürecine dahil olurlar (Yanpar, 2006).

Yapılandırmacı yaklaşımda öğrenme, öğrenenin bilgiyi yorumlama ve oluşturma sürecidir. Birey bilgiyi önceden edindiği fikir ve yorumlamalarıyla öznel olarak değerlendirir. Geleneksel öğrenme anlayışından farklı olarak bilgiyi kaynağından değil aksine öğrencinin önceden edindiği bilgilerle yeni bilgilerini anlamlandırıp oluşturduğu bir süreçtir. Bu bağlamda nesnellik ve mutlak bilgi yerine öznel bilgi bu yaklaşımın esas aldığı konudur. Öğrenen, öğretim sürecinin merkezinde öğrenci aktif olarak vardır. Öğrenen, öğrenme sürecinde bilgiyi anlamlandırıp yorumladığı için doğru ve yanlış fark eder. Bu sebeple sosyal olayların her zaman kesin doğrulara sahip olmayacağını kavrayarak görecelilik farkındalığına ulaşması beklenir (Kabapınar, 2007).

Yapılandırmacılık, öğrenme temelli oluşturulmuş bir kuramdır. Birey çevresindeki bilgiyi, algılaması ve yorumlaması ile ilgilidir. Davranışçı öğrenmede alıcı olan kaynağın, mutlak ve kesin olan doğruları ders kitapları ve öğretmen aracılığıyla alması beklenirdi. Ancak yapılandırmacı öğrenme anlayışında bilginin bireyler tarafından çevresiyle olan etkileşimi

sonucunda ve aktif bir biçimde olduğu belirtilmektedir. Ayrıca bilgi mutlak değil değişiklik gösterebilen daha doğrusu zamanına ve yerine göre değişiklik gösterebilmektedir (Polat, 2008).

Yapılandırmacılık bir öğretim stratejisi değil bir öğrenme kuramı olarak değerlendirmek gerekir. Bu öğrenme anlayışının eğitime uygulanışında belirli yansımaları vardır. Öğretim uygulamalarında probleme dayalı, proje tabanlı ve iş birliğine dayalı öğrenmeler bu yaklaşımlardandır. Probleme dayalı öğrenme, merkezinde öğrenci olmasında dolayı etkin olan öğrencilerdir. Öğretmen öğrenme sürecinde rehber durumundadır. Proje tabanlı öğrenmede ise öğrenme ortamı öğrencinin kendi öğrenmesini gerçekleştirebileceği, yaratıcılığını keşfedip, problemlerle iş birliğine dayalı olarak çözebilecekleri bir öğrenme ortamıdır. Öğrenme sürecinin içinde aile, teknoloji ve bireyin sorumluluk bilinci devrededir. 2005 yılı Hayat Bilgisi Programı kazanımlarına bakıldığında proje tabanlı öğrenmelerin uygulanabileceği etkinliklerin olduğu görülmektedir. Son olarak diğer bir yapılandırmacı öğrenme kuramı olan iş birliğine dayalı öğrenmenin de önemli bir işlevi vardır. Çocuklar derslerde aktif olarak katılacakları ve başarıyı yükselten yöntemlerden birisidir. Öğrencilerin bir sorunu çözmek veya bir görevi gerçekleştirmek için ortak bir hedefle küçük gruplar halinde çalışarak konuyu öğrenme yaklaşımıdır (Aladağ, 2015).

Yapılandırmacı öğrenme anlayışında öğrenen birey, yeni bilgiyi daha önceden deneyimlediği bilgilerden yola çıkarak karşılaştırıp, yorumlamaktadır. Bu öğrenme sürecinde oluşturulan bilgiler özümşenerek anlamlandırılmaktadır. Öğrenen bireyin bilgiye kendisinin ulaşması istenmektedir. 2005 yılı Hayat Bilgisi Programına göre düzenlenmiş ders kitaplarında, en çok kullanılan yöntemlerden biri de örnek olaylardır. Bu ders kitaplarında ortalama olarak konuların yarısı örnek olay olarak aktarıldığı belirlenmiştir. Bu yöntemle öğrencilerin yaşamındaki olacak olan olaylara hazırlıklı olma amacı gerçekleşmiş olması beklenmektedir (Kabapınar ve Özkan, 2012).

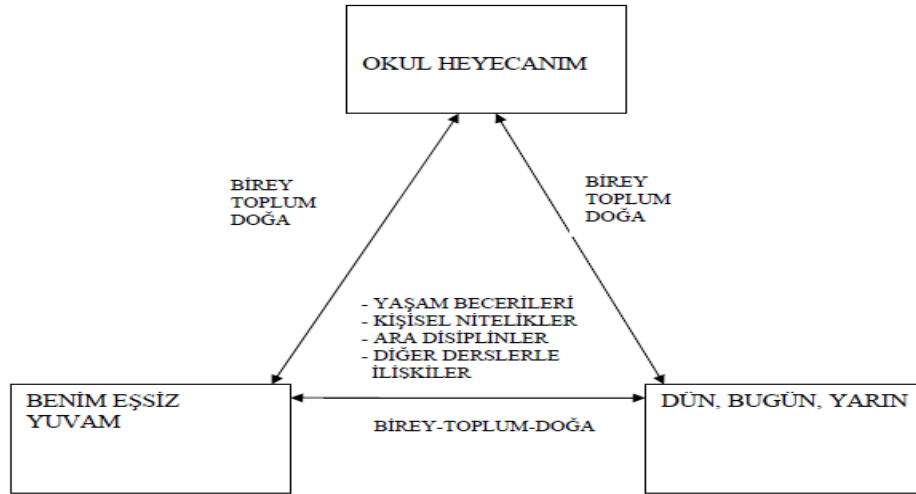
Yapılandırmacı öğrenme esaslı düzenlenen 2005 yılı Hayat Bilgisi Programında, davranışçı yaklaşımda olan ezberleme yöntemi yerine bireyin tecrübelerinin dikkate alındığı bir program oluşturulmaya çalışılmıştır. Problem çözmeyi destekleyen, etkinliklerin çeşitli olduğu ve öğrenci merkezli bir anlayış vardır. Bireysel farklılıkların önemi vurgulanmıştır. Programda vizyon olarak çocukların bilişsel ve duyuşsal özelliklerinin dikkate alınmasını amaçlanmıştır. Esnek bir program yapısıyla öğrencileri kısıtlamadan, mutlu bireylerin olması istenir. Çocuğun kendini gerçekleştirmesi ve tanınmasının Hayat Bilgisi dersi için önemlidir (Gültekin, 2015).

Yapılandırmacı yaklaşımda öğrenme, öğrencilerin değişen farklılıklarından hareketle ön bilgi, deneyim ve sosyal çevrelerin etkisiyle yeniden oluşturulması olarak tanımlanır. Bireysel farklılıklar temelinde genetik ve çevre faktörleri önemli rol oynamaktadır. Öğrencilerin istek ve ihtiyaçları her bir birey için farklılık oluşturur. Öğrenmeler kişiye göre değişebilir. Bu anlayışta öğrenci öğrenmenin merkezinde, aktif ve öğrenmeyi öğrenen konumdadır. Öğrenme aşamalar halinde yapılandırılır. İlk aşamada ön bilgiler harekete geçirilir. Sonrasında yeni bilgiler öğrenilir, anlaşılır ve uygulanır. Ezber sistemi reddeden bu anlayış iş birliğine dayalı, uygulamalı ve eleştirel süreçleri ön plana çıkarır. Öğretmen bu öğrenme sürecinde yol gösterici, lider ve danışman konumundadır (Dilci, 2014).

Hayat Bilgisi Programında bütüncül yaklaşımın gereği olarak, “birey”, “toplum” ve “doğa” olarak üç tema belirlenerek sunulmuştur. 2005 yılı Hayat Bilgisi Programına göre düzenlenmiş ders kitapları incelendiği zaman temalar; “Okul Heyecanım” “Benim Eşsiz Yuvam” ve “Dün, Bugün, Yarın” olarak adlandırılmıştır. Temalarda kendi içlerinde konulara ayrılmıştır. Konular incelendiğinde 1998 programında olmayan farklı birtakım konuların olduğu dikkat çekmektedir. Konu başlıklarına Hayat Bilgisi kapsamı içerisinde 2005 yılından itibaren yer vermeye başlanmıştır. “Sorunlarımı Çözerim, Farklı Düşünsek de Birbirimizi Sevelim, Kendimi Beğeniyorum, Her Sorunun Bir Çözümü Vardır, Bu Öneriyi Kabul Edemem, Sorumluluk Alabilirim, Öfkeni Kontrol Et, Başarılı Olmak İçin, Kazanmak da Doğal Kaybetmek de, Fikrim de Cesaretim de Var, Birbirimizin Haklarına Saygı Duyalım, Bana Güvenebilirsiniz, Farklılıklar Doğaldır, Değişen Duygular” gibi daha önceden yer verilmeyen yeni konular olduğu görülmektedir (Kabapınar, 2014). Bu konular psikolojik alt yapıya sahip olması ve öğrencide özgüven oluşturma çabası noktasında farklılık yaratır.

Yapılandırmacı öğrenmeye uygun olarak düzenlenen 2005 yılı programında kazanımlar öğrencilerin hazır bulunuşlukları göz önüne alınarak öğrencinin hayatındaki olay ve olguların olma sırasına göre sıralanmıştır. Bu süreçte öğrencilerin bilgilerini sürekli olarak yenileyebilme becerileri geliştirmesi önemli olmaktadır. Öğretmenlerin öğrencilere uygun ortamı sağlayabilmesi gerekmektedir. Öğrencilerin bireysel farklılıkları dikkate alınarak aktif olarak sürece katılmaları amaçlanmıştır.

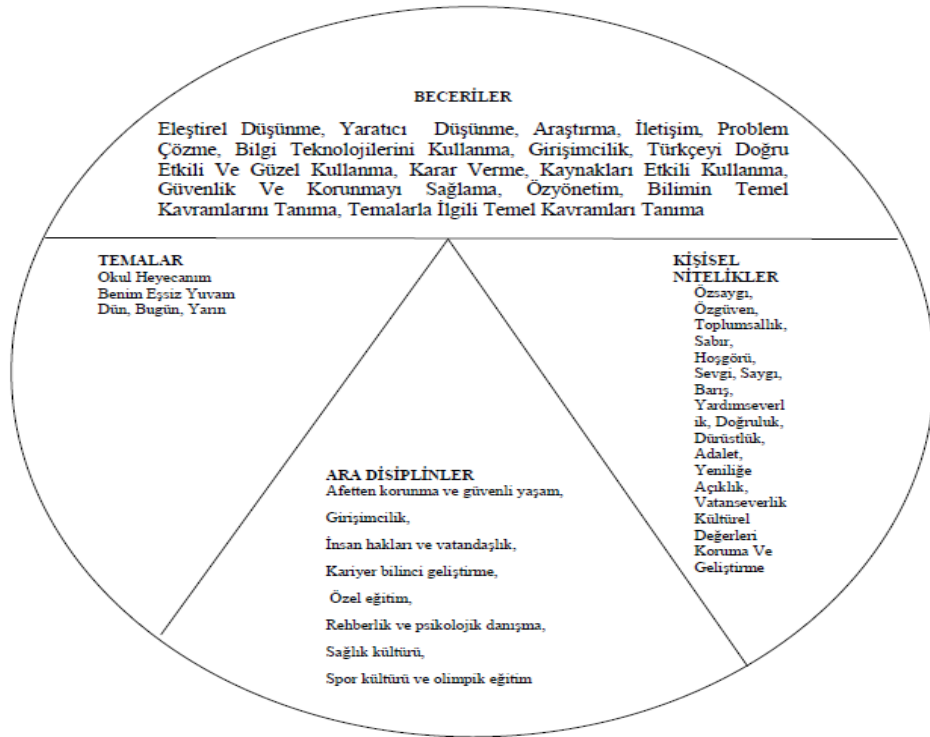
2005 yılı Hayat Bilgisi Programının çatısının nasıl oluştuğu şekil 2.1.'de sunulmuştur (MEB, 2009, s. 11).

Şekil 2.1. 2009 Yılı Hayat Bilgisi Programının Çatısı

Şekil 2.1.'e bakıldığında 2009 yılı Hayat Bilgisi Programı bütüncül bir yaklaşımla temalar ve öğrenme alanları arasındaki ilişkiye yer verilmiştir. Bunun yanı sıra öğrencinin dünyasındaki olgu ve olayları yansıtmaktadır. Tematik yaklaşımın tercih edilmesinde bireysel farklılıkları olan çocukların daha iyi motive olacağı ifade edilmiştir. Çalışmalarında kazanacakları özgüvenin diğer derslerine de yansıtacağı belirtilmiştir. Ayrıca tematik yaklaşımın öğrencilerin başkalarının fikirlerini daha iyi anlama ve saygı duymalarını sağlayacağı programda yer almaktadır. Çevre bilincini geliştirip, ekip ruhu da kazandırılacağı düşünülmüştür (MEB, 2009). 2005 yılı Hayat Bilgisi dersi programında yapılandırmacı yaklaşıma uygun olarak öğrenci merkezli bir anlayış vardır. Ara disiplinlerle birlikte hareket eden ve aktif öğrenmeye dayalı öğrenme anlayışı hakimdir. Çoklu zekâ kuramını içeren, öğrencilerin farklı öğrenme stillerine göre algıladığını ve geleneksel ölçme ve değerlendirme sistemlerinin yanında alternatif ölçme ve değerlendirme yer verilmesi gerektiğini belirtir. Hayat Bilgisi dersinin bütüncül bakış açısına uygun olarak konular üç temel tema olarak sunulmuştur (Karabağ ve İnal, 2013). 2005 Hayat Bilgisi Programında, öğrencilerin için belirli beceriler tanıtılmıştır. Beceriler geliştirilerek ve öğrencinin yaş düzeyine uygun temalarla bağlantılı sonuçlara varmalarını amaçlanmıştır. Bu sebeple öğrencilerin hedeflenen becerileri kazanmalarına destek olunmaya çalışılmıştır. Beceri kazanmanın kendiliğinden olabileceği gibi aktif bir süreç katılmanın sonucu olarak da gerçekleşeceği programda ifade edilmektedir. Bu bağlamda eğitimde öğrenciye uygun deneyim ortamları oluşturulursa becerilerin daha hızlı gelişeceği

belirtilmiştir. 2005 yılı Hayat Bilgisi Programında olan beceri, tema, ara disiplin ve kişisel niteliklerin olduğu aşağıdaki şekil 2.2.'de yer verilmiştir (MEB, 2009, s. 16).

Şekil 2.2. 2009 Yılı Hayat Bilgisi Programı Beceri, Tema, Ara Disiplin ve Kişisel Nitelikler

Şekil 2.2.'ye bakıldığında 2005 yılı sonrası düzenlenen 2009 Hayat Bilgisi Programında, öğrencilere hangi becerilerin kazandırılması gerektiği açıkça belirtilmiştir. Hayat Bilgisi dersinin diğer hangi disiplinlerle bağ kurduğunu ve bu ara disiplinlerin hangi kazanımlarla öğrencilere sunulacağı belirtilmiştir. Programda becerilerin, kişisel niteliklerin ve ara disiplinlerin neler olduğuna ulaşılabilmektedir. 1998 Hayat Bilgisi Programında veya bir sonraki 2018 yılı Hayat bilgisi Programında açıklanmayan rehberlik ve psikolojik danışma ara disiplin kazanımlarının bu programda olduğu görülmektedir. Rehberlik ve psikolojik danışmanlık ara disiplinine ait kazanımlarının Hayat Bilgisi dersi kazanımlarıyla ilişkilendirilmesi 2005 yılı programının getirdiği yeniliklerdendir. Hayat Bilgisi dersindeki bazı kazanımların rehberlik konularıyla ilişkisi açıkça ifade edilmiştir. Programda rehberlik ve psikolojik eğitimi kazanımlarıyla daha önceden ilişkilendirilmemiş ayrı bir bakış açısı sunulmuştur. Öğrenciler bu ara disiplin kazanımıyla diğer insanlarla olan benzerlik ve farklılıklarının bedensel, zihinsel ve duygusal olarak neler olduğunu görür. Sosyal hayat becerileri de olan oyuna katılma, kızgınlık veya öfke durumlarını kontrol edebilme ve sorunlara uygun çözümler sunmayı kazanabilmeyi amaçlamıştır. Hayat Bilgisi dersinde yer alan bazı

kazanımların rehberlik ve psikolojik danışmanlık kazanımıyla ilişkilendirilmesi önemlidir (Karabağ ve İnal , 2013). 2. sınıf Hayat Bilgisi dersi kazanımlarının rehberlik ve psikolojik danışma ara disiplin kazanımlarıyla eşleştirilmesini 2005 yılı sonrası düzenlenen 2009 programında yer alan tablo 2.3.'te sunulmuştur (MEB, 2009, ss. 54-55).

Tablo 2.3. Hayat Bilgisi Dersi 2. Sınıf Kazanımlarının Rehberlik ve Psikolojik Danışma Ara Disiplin Kazanımlarıyla Eşleştirilmesi

SINIF	TEMA	DERS KAZANIMLARI	REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMA KAZANIMLARI
2. SINIF	OKUL HEYECANIM	A.2.1. Okulla ilgili, günlük işlerini öncelik sırasına koyarak belirlenen zaman içinde yapar.	11. Derslerle ilgili sorumluluklarının farkına varır.
		A.2.5. Okul kurallarının neden konduğunu araştırır ve açıklar.	6. Okul kural ve süreçlerinin okuldaki öğrenme ortamını iyileştirmek için gerekli olduğunu fark eder.
		A.2.7. Kulüp veya grup çalışmaları ile ilgili olarak geliştirilen bir proje üzerinde arkadaşlarıyla iş birliği yaparak çalışır.	2. İş birliğine dayalı oyun ve çalışma davranışları gösterir
		A.2.13. Okulda, kendisinin ve arkadaşlarının güçlü yanlarını tanır.	7. Kendinin ve başkalarının özel, önemli ve farklı yönlerinin farkına varır
		A.2.14. Arkadaşları ile farklılıklarının doğal olduğunu kabul eder.	
		A.2.21. Sağlığını koruma sorumluluğunu üstlenir ve okulda sağlığını korumak için yapması gerekenleri açıklar.	15. Günlük yaşam becerileri geliştirir (temizlik, beslenme, adres-telefon bilme, yardım isteme, vb.).
		A.2.23. Kendisinin ve arkadaşlarının etik olmayan davranışlarını fark eder, arkadaşlarıyla ilişkilerinde olumlu değerleri gözetir.	14. Kendinin ve başkalarının hata yapabileceğini fark eder.
		A.2.24. Özensiz iletişimin yaratacağı sorunları belirleyerek, öğretmeni ve arkadaşlarıyla iletişim kurarken nezaket ifadeleri kullanır.	3. Uygun dinleme ve konuşma becerileri geliştirir.
		A.2.33. Okulda ortaya çıkabilecek sorunlarla ilgili farklı çözüm yolları üretir, sorunları çözmek için gerektiğinde okul çalışanlarından, öğretmenlerinden ve arkadaşlarından yardım ister.	4. Problemlere değişik çözüm yolları üretir.

SINIF	TEMA	DERS KAZANIMLARI	REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMA KAZANIMLARI
2. SINIF	BENİM EŞSİZ YUVAM	B.2.5. Gerektiğinde kendi evine veya aile büyüklerine ulaşabilmesi için gerekli bilgilere sahip olur.	15. Günlük yaşam becerileri geliştirir (temizlik, beslenme, adres-telefon bilme, yardım isteme, vb.).
		B.2.8. Sağlıklı büyüme ve gelişme ile kişisel bakım, spor, dengeli ve düzenli beslenme arasındaki ilişkiyi açıklar.	1. Kendini fiziksel, zihinsel ve duygusal olarak geliştirebilme yollarını belirtir.
		B.2.10. Zaman ifadelerini doğru kullanarak günlük ve haftalık plan yapar ve bu planlara uyar.	17. Zamanını düzenli kullanır, planlı çalışabilme becerisi geliştirir.
		B.2.12. Yakın çevresindeki kişilerin iş ve meslekleriyle ilgili gözlemler yaparak bu kişilerin hayatımızı kolaylaştırmak için neler yaptıklarını açıklar.	5. Meslekleri tanır ve mesleklerin toplum içindeki önemini kavrar.
		B.2.19. Aile içinde görev paylaşımına katılmaya istekli olur ve üzerine düşen görevi yapmaktan mutluluk duyar.	12. Evdeki sorumluluklarını yerine getirir.
		B.2.20. Kişisel eşyalarını ve başkalarının eşyalarını neden özenli kullanması gerektiğini açıklar	20. İzinsiz başkasının eşyasını kullanmayacağını bilir.
		B.2.21. Çeşitli ortamlarda başkalarıyla iletişim kurarken hangi duyu organlarından yararlandığını açıklar.	8. İletişimin sadece sözel olmadığını, sözsüz unsurlar da içerdiğini bilir.
		B.2.22. Duygularını kontrol ederek uygun biçimde ifade eder.	9. Olaylar karşısında yaşadığı duygu ve düşünceleri belirtir.
		B.2.23. Ailesi, akrabaları ve yakın çevresinde etik değerlere ne kadar önem verildiğini gözlemleyerek, etik davranışların güven duygusunu nasıl güçlendirdiğini ve etik olmayan davranışların da güven duygusunu nasıl zedelediğini açıklar.	19. Kızgınlık ve öfke gibi duygularını, uygun şekilde ifade eder.
	DÜN, BUGÜN, YARIN	C.2.23. Yaşadığı çevreyi temiz tutmasının kendisinin ve başkalarının sağlığı ve gelişimiyle ilişkili olduğunu kavrar	16. Duyuşsal yeterlikler geliştirir (dürüstlük, saygı, hoşgörü, güven, yardımlaşma, paylaşma, adalet, tutumluluk vb.). 18. Çevreye karşı duyarlı olur.

Tablo 2.3.'te görülmektedir ki 2005 yılı sonrası düzenlenen 2009 programında, 2. sınıf Hayat Bilgisi dersinde bazı kazanımların hangi rehberlik ve psikolojik danışma ara disiplin kazanımıyla eşleştiği görülmektedir. Programdan kesit olarak alınan tablodan öğrencilerin 2. sınıf düzeyinde sorumluluk, iş birliği, kendinin ve başkalarının farkına varma gibi rehberlik ve psikolojik danışmanlık disiplinin ilgilendiren kazanımlarla ilişkilendirildiği görülmektedir. Ayrıca problem çözme, yaşam, dinleme ve konuşma becerilerinin de kazanımlarda eşleştirilmiştir. 2005 yılından önceki Hayat Bilgisi Programlarında belirtilmeyen bu yenilik farklı bir bakış açısı kazandırmaktadır. 3. sınıf Hayat Bilgisi dersi kazanımlarının rehberlik ve psikolojik danışma ara disiplin kazanımlarıyla eşleştirilmesini 2005 yılı sonrası düzenlenen 2009 Hayat Bilgisi Programında yer alan tablo 2.4.'te sunulmuştur (MEB, 2009, s. 61).

Tablo 2.4. Hayat Bilgisi Dersi 3. Sınıf Kazanımlarının Rehberlik ve Psikolojik Danışma Ara Disiplin Kazanımlarıyla Eşleştirilmesi

SINIF	TEMA	DERS KAZANIMLARI	REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMA KAZANIMLARI
3. SINIF	OKUL HEYECANIM	A.3.2. Öğrenciler arasındaki benzerliklerin ve farklılıkların doğal olduğunu kabul eder.	5. Her insanın farklı olduğunu, farklı yetenek ve becerilere sahip olduğunu bilir.
		A.3.6. Başkalarının duyarlılıklarına saygı göstererek kendi ihtiyaçlarını, isteklerini ve görüşlerini ifade eder.	13a. İsteklerini ifade eder.
		A.3.19. Okulda, bir kaza ya da acil durum meydana geldiğinde neler yapılması gerektiğini ifade eder	2. Acil ve kriz durumlarında nasıl davranılacağını bilir.
		A.3.24. Nasıl daha iyi öğrendiğini açıklayarak kendisine uygun öğrenme tekniklerini seçer ve kullanır.	8. Öğrenme için gerekli beceriler edinir.
		A.3.25. Yönergeleri takip ederek okuldaki bilgi ve iletişim teknolojilerinden yararlanır.	15. Sözlü ve yazılı talimatlara uyar.
		A.3.28. Okula geliş ve gidişlerinde karşılaştığı kişilerle aralarında çıkabilecek sorunlar için hangi çözüm yollarına başvurabileceğini açıklar	3. Problem çözme sürecini açıklar.
3. SINIF	BENİM EŞSİZ YUVAM	B.3.8. Farklılıkların doğal olduğunu kabul eder ve farklı özelliklere sahip kişilere hoşgörüyle yaklaşır.	5. Her insanın farklı olduğunu, farklı yetenek ve becerilere sahip olduğunu bilir.
		B.3.9. Fiziksel özelliklerini tanıyarak olumlu bir beden imgesi geliştirir	1. Fiziksel, zihinsel ve duygusal olarak kendine bakmanın gerekliliğini bilir.
		B.3.11. Hayatımızı kolaylaştırmak için çalışanları tanıyarak ve yaptıkları işleri açıklar.	10. Çeşitli mesleklerle ilgili etkinlikleri tanıyarak.
		B.3.13. Ailesi ve yakın çevresiyle iletişim kurarken, sözel olmayan iletişim öğelerinin de kullandığını fark eder.	7. Sözsüz iletişimi kullanarak olumlu ve olumsuz duygularını gösterir.
		B.3.21. Yapacağı işleri öncelik ve önem sırasına koyarak günlük ve haftalık çalışma planları yapar, yaptığı planlara uyar.	12. Çevresindekilerle ilişkiyi sürdürmeye yönelik uygun iletişim becerileri kullanır (teşekkür ederim, iyi günler, iyi akşamlar, özür dilerim, rica ederim, geçmiş olsun, tebrik ederim, vb.).
		B.3.37. Kişisel eşyalarını ve başkalarının eşyalarını özenli kullanmadığında ortaya çıkan sorunları çözer.	9. Günlük yapması gereken işlerin dışındaki boş zamanlarını belirler. 14. Zamanını düzenli kullanır, planlı çalışma becerisi geliştirir.
3. SINIF	DÜN, BUGÜN, YARIN	C.3.1. Önceki yıllarda tek başına yapamadığı halde şimdi yapabildiği davranışları ayırt eder ve zaman içinde ortaya çıkan bu değişimin nedenlerini açıklar.	13.b. İzinsiz başkasının eşyasını kullanmayacağını bilir. 6. İnsanların yaşları ilerledikçe büyüyüp geliştiklerini fark eder.

Tablo 2.4.’te görülmektedir ki 2005 yılı sonrası düzenlenen 2009 programında, 3. sınıf Hayat Bilgisi dersinde bazı hedeflenen kazanımların rehberlik ve psikolojik danışma ara disiplin kazanımlarıyla eşleştirilmiştir. “Dün, Bugün, Yarın” ünitesinde sadece 1 rehberlik ve psikolojik danışma ara disiplin kazanımıyla eşleşmiştir. Bu ünite de sosyal olaylardan çok tarihsel olaylara yer verilmesi etkindir. Öğrencilerin 2. sınıf düzeyinde olduğu gibi 3. sınıf düzeyinde de problem çözme, yaşam, dinleme ve konuşma becerileri gibi rehberlik ve psikolojik danışmanlık disiplinin ilgilendiren kazanımların amaçlandığı görülmektedir. 2005 Hayat Bilgisi programına göre düzenlenmiş 2. sınıf ders ve öğrenci çalışma kitabında “Sevinince Ne Yaparsınız?” konusu yazılı bilginin sunumu, görseller ve etkinlikler açılarından örnek olarak fotoğraf 2.7.’de gösterilmiştir (Özdemir ve Çınar , 2012, s. 32).

Fotoğraf 2.7.’de görülmektedir ki, 2005 yılı sonrası düzenlenen 2. sınıf Hayat Bilgisi ders ve öğrenci çalışma kitabında konu örnek olaylarla işlenmiştir. Örnek olaydan sonra, öğrencinin kendi fikirlerini oluşturacağı ve duygularının farkına varacağı sorular sorulmuştur. Çalışma kitabında ise öğrencinin kendini ifade edebileceği yapılandırmacı yaklaşıma uygun çalışma verilmiştir. Önceki yıllardan farklı olarak Hayat Bilgisi ders kitabında olan önemli farklardan biri çalışma kitabı olmasıdır. Çalışma kitabı derste işlenen konuları pekiştirmek ve yapılandırmacı öğrenmenin temelinde olan yaparak öğrenmeyi gerçekleştirmek adına bir kitap-defter rolündedir. Bu hususta ders kitabı bütünleyici bir işlev olarak da düşünülmektedir.

Çalışma kitapları etkinliklerde olgu ve olayların doğrudan anlatımı yerine öğrencinin aktif olabileceği ve anlam kurabilecekleri bir yapıdadır. Etkinlikler ile beraber ölçme ve değerlendirme çalışmalarına da çalışma kitaplarında yer verilmektedir. Hem geleneksel hem alternatif ölçme araçlarını bir arada vermesi bakımından önemlidir (Kabapınar, 2014).

2005 programına göre düzenlenmiş 3. sınıf Hayat Bilgisi ders ve öğrenci çalışma kitabı “Duyarlı Olalım” konusu metinler, görseller ve etkinlikler açılarından örnek fotoğraf 2.8.’de gösterilmiştir (Özel Eren ve Doğan, 2012, ss. 22-23).

Fotoğraf 2.8.'de görülmektedir ki, 2005 yılı sonrası düzenlenen 3. sınıf Hayat Bilgisi öğrenci çalışma kitabında el yazısı ile yazım vardır. Öğrenciler ilkokulda okuma ve yazmayı el yazısıyla öğrendiği bu dönemde ders kitabındaki okumalar düz yazı iken çalışmalar el yazısıyla oluşturulmuştur. 2005 yılı Hayat Bilgisi Programı'nda öğrenci merkezli, çocuğun öğrenmeye aktif katıldığı bir program oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu programda verilen öğrenme alanları tespit edilirken çocukların ilk olarak birey olduğu gerçeğinden yola çıkılmıştır. Çocuk fiziksel ve sosyal alanları olan bir yaşamın içinden gelmektedirler. Hayatın kendisini yansıtan bu derste birey, toplum ve doğa öğrenme alanları değişim kavramıyla birlikte iç içe geçmiş bir bütündür. Bu programda etkinliklerde yapılandırmacı anlayış temelinde düşünüldüğünde etkili

öğrenmenin olması için öğrencinin merak etmesi sağlanmaya çalışılmıştır. Ayrıca etkinlikler; araştırma, keşfetme, çözümleme, paylaşma ve hayata uygulamada çeşitlendirilerek verilmeye çalışılmıştır. Öğretmen merkezli geleneksel yaklaşım yerine aktif öğrenmeye, çoklu zekâ kuramı ve öğrenme stilleri kullanılarak farklı bir program hazırlanmıştır (Karabağ, 2006). 2005 programına göre düzenlenmiş 2. sınıf Hayat Bilgisi öğrenci çalışma kitabından “Duygularım” konusunun etkinliği örnek olarak fotoğraf 2.9.’da gösterilmiştir (Fener ve Anaç, 2012, s. 27).

DUYGULARIM

 Aşağıdaki olay cümlelerini okuyunuz. Noktalı yerleri uygun anlatımla tamamlayınız.

Olay: Arkadaşınızla top yüzünden kavgı edip küstünüz. Ertesi gün bahçede karşılaştınız.

1. Durum: Sen, arkadaşını görünce ona doğru yaklaşip barışmak istediğini söyledin.
Arkadaşın ne hisseder?
.....
.....
Sen ne hissedersin?
.....
.....

2. Durum: Sen, arkadaşını görünce arkasını dönüp uzaklaştın.
Arkadaşın ne hisseder?
.....
.....
Sen ne hissedersin?
.....
.....

Empati becerisi ilk kez 2005 programında beceri olarak tanımlanmıştır. Fotoğraf 2.9.’da görülmektedir ki, 2005 yılı sonrası programına göre düzenlenen Hayat Bilgisi öğrenci çalışma kitabında örnek olayla ilişkin açık uçlu sorular sorulmuştur. “Ne hisseder?” ve “Ne hissedersin?” soruları öğrencinin kendi ve başkalarının duygularını fark etmesine olanak sağlaması amaçlanmıştır. Empati becerisi için uygun bir örnektir. 1998 yılı kitaplarında olan konu sonu değerlendirmelerden farklı olarak 2005 yılından itibaren çalışma kitabında etkinliklerle öğrencilerin sürece aktif katılması program amacını yansıtmaktadır.

2005 yılından itibaren yeni öğretim programıyla okutulan Hayat Bilgisi ders kitaplarında yaşamda olduğu gibi olumsuz durumlarında yazılı bilgiler ve görsellerde yansıtılmıştır. Örnek olay verilerek konular sunulmaktadır. Bu örnek olaylar çelişkiler yaratarak doğru ve yanlış konusundaki göreceliliği yansıtır. Davranışların yansımalarının neler olabileceğini göstermesi bakımından önemlidir. Görece yapılandırmacı yaklaşımla sunulan bu öğrenme anlayışında farklılaşan, çelişen, çatışan, zıtlık ve farklılıkları barından düşünceler vardır. Yalnız bu ders kitaplarında bazı konularda davranışçı öğrenme anlayışına göre yazılmış metinler de vardır. Genel olarak ders kitabı yazarı öğrenme ortamını oluşturan yol gösterici kişidir. Görsel öğeler

daha çok yorum ve genel değerlendirme amaçlı kullanılır (Kabapınar, 2014). 2005 yılı programına göre düzenlenmiş 3. sınıf Hayat Bilgisi ders kitabından alınan “Kaybetsem de Vazgeçmem” konusu konu başlıkları açısından fotoğraf 2.10.’da gösterilmiştir (Özcan ve Sağan, 2012, s. 100).

Kaybetsem de Vazgeçmem

İlk defa oynadığınız bir oyunda başarısız olduğunuzda ne yaparsınız?

Eren, gitar çalmayı öğrenmek istiyordu. Bunun için ailesi onu kursa gönderdi. Bakalım Eren kursta neler yaşamış?

Önce öğretmeni gitarı nasıl tutacaklarını anlattı. Gitar üzerinde notaların yerlerini gösterdi. Eren başlangıçta notaların yerlerini birbirine karıştırıyordu. Acaba öğrenemeyecek miyim diye bir an endişelendi. Sonra cesaretini toplayıp tekrar tekrar denedi. Nihayet notaların yerlerini öğrendi. Sıra geldi bir müzik parçası çalmaya. Eren ilk denemede başarısız oldu. İkinci denemede yine başaramadı. Çok mutsuz görünüyordu. Bunu fark eden öğretmeni onunla konuşmaya karar verdi. Ona Sezen Aksu’nun başarı öyküsünü anlattı.

“Sezen Aksu, çocukluğundan beri sanata ilgi duymış. Ancak ziraat mühendisliğinde okumaya başlamış. Hayalinde hep tiyatro ve müzik olduğu için İstanbul’a gitmiş. İstanbul’da müzik dersleri almaya başlamış. 1975 yılında “Haydi Şansım” adlı ilk plağını çıkarmış. Bu plaktan kaç tane satılmış biliyor musunuz? Sadece elli tane. Plak şirketlerini bir bir dolaşmış. Kendini ve sesini tanıtmaya çalışmış. Plak şirketi sahipleri ona “Olmaz!”, demiş. Sezen Aksu yılmamış. Çalışmalarına devam etmiş. Yeni şarkı sözleri yazmış, yeni besteler yapmış. Sonunda başarıya ulaşmış. Bugün milyonlarca kişinin sevdiği, saygı duyduğu ünlü bir sanatçımız olmayı başarmıştır. Ayrıca birçok sanatçının yetişmesini de sağlamıştır.”

Bu öyküden sonra Eren çalışma ve denemenin önemini daha iyi anladı. Sonunda ilk parçasını çalmayı başardı. Ara sıra bazı notaları yanlış çalıyordu. Başarısız olma ihtimalini göze alarak öğrendiği parçayı okulda arkadaşlarına çaldı. Bundan büyük zevk aldı.

DEĞERLENDİRME

* Kaybetme veya başarısız olma ihtimaline rağmen yenilikleri dener misiniz? Neden?

Fotoğraf 2.10. incelendiğinde, 2005 yılı sonrası programına göre düzenlenen Hayat Bilgisi ders kitaplarında bazı konu başlıklarının psikolojik alt yapıya sahip olduğu görülmektedir. 2005 programına göre düzenlenmiş 3. sınıf Hayat Bilgisi öğrenci çalışma kitabından alınan bazı etkinlik örnekleri fotoğraf 2.11.’de gösterilmiştir (Özcan ve Sağan, 2012, ss.45,50).

Teknoloji ve Ben

 Aşağıda bilgi teknolojileri ve kullanım alanları verilmiştir. İçine aynı sayıları örnekteki gibi yazarak bilgi teknolojileri ile kullanım alanlarını eşleştiriniz.

☒ 1 İnternet ☐ sözlük ☐ Yazım Kılavuzu ☐ hesap makinesi ☐ ansiklopediler ☐ belirli gün ve haftalar kitapları ☐ haritalar	☐ Bir kelimeyi doğru okumak ve yazmak isteyenler onu çok severler. ☐ Araştırma yapmayı bilenler kütüphanede onu seçerler. ☐ Dağı, denizi, ovası var. Süsler onu çeşit çeşit renklerle. ☐ Toplar, çıkarır, çarpar, böler, dostudur bütün sayılar. ☐ Kelimelerin anlamlarını anımsar sana hemen söyler. ☐ Özel günlerle ilgili bilgi istersen eğer kütüphanede ona da yer ver. ☒ 1 İstiyorsan hızlı ulaşmak bilgilere, onu bir dene.
--	--

Fikrim de Cesaretim de Var

 Kulübünüzle birlikte gerçekleştirebileceğiniz bir proje düşünerek aşağıdaki çalışmayı yapınız.

Kulübümün Adı:

Projenin Adı:

Yapılacak Çalışmalar:

.....

.....

.....

Çalışmayla ilgili Fikirlerim:

.....

.....

.....

Kimlerden Yardım Alabilirim?:

.....

.....

Arkadaşlarımı Nasıl İkna Edebilirim?:

.....

.....

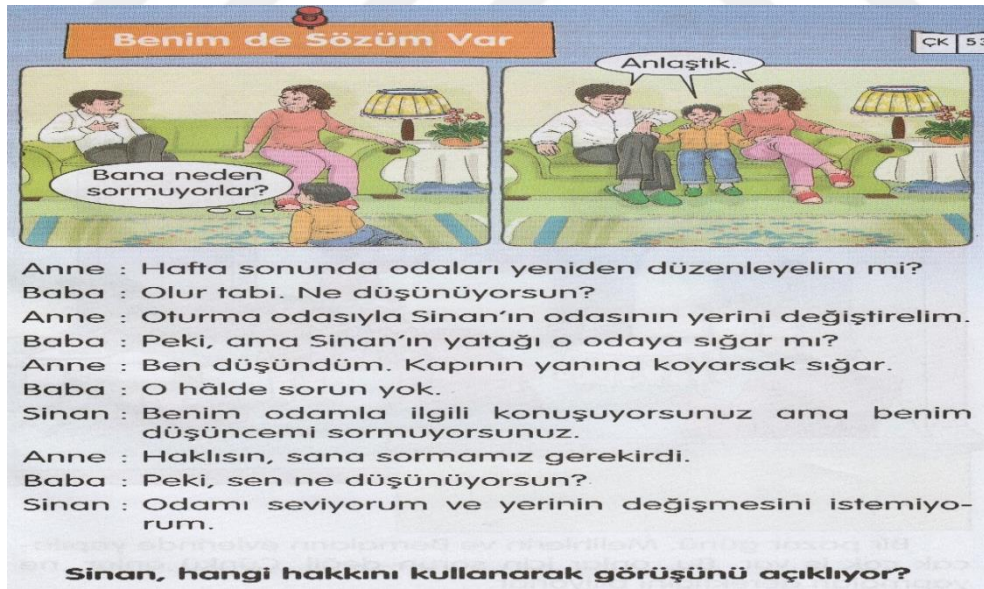
Projenin Uygulanmasında Başarısızlığa Uğrarsam Ne Yapanım?:

.....

.....

Fotoğraf 2.11. incelendiğinde, 2005 yılı programına göre düzenlenen Hayat Bilgisi öğrenci çalışma kitabı incelendiğinde eşleştirme ve proje oluşturma gibi etkinliklerin yer aldığını görülmektedir.

Yapılandırmacı öğrenme anlayışıyla düzenlenmiş Hayat Bilgisi kitaplarındaki görsel ve yazılı bilgilerde doğruların yanında yanlış davranışlar da verilmiştir. Gerçek hayatta olduğu gibi öğrencinin karşılaşabileceği olumlu durumların yanında olumsuz durumlar da olabileceği aktarılmaktadır. Bu program temelinde ders kitabı yazarı öğrenciye akademik bilgiyi aktarmaktan çok öğrencinin kendisinin keşfetmesi ve bilgiyi oluşturmaya beklenmektedir. Öğretmen yol gösterici olarak önemli bir rol üstlenir. Öğrenci öğretim sürecinin merkezindedir. Öğrenci bu süreçte toplumsal değer ve inançları araştırırken, kendi değer yargılarını da oluşturacaktır. Bu öğrenme yaklaşımına uygun olarak doğruyu ve yanlış anlaması amaçlanmaktadır. Ayrıca sosyal olaylarda çoğu zaman kesin doğru ve yanlışların olmayacağını ve görece değişebileceğini hedeflemektedir. Öğrenci bu süreçte bilgiyi zihninde oluşturup üreten konumdadır (Kabapınar, 2020). 2005 programına göre düzenlenmiş 2. sınıf Hayat Bilgisi ders kitabından bir kesit görseller ve yazılı bilgiler açılarından örnek olarak “Benim de Sözüm Var” konusu fotoğraf 2.12.’de gösterilmiştir (Karabıyık, 2015, s. 71).

Fotoğraf 2.12.’de görülmektedir ki 2005 yılı sonrası programına göre düzenlenen Hayat Bilgisi ders kitabında görseller ve yazılı bilgilerin sunumunda demokratik bir alt mesaj verilmektedir. Örnek olay anlatılırken çocuğun kendini ifade etmesine fırsat veren ve aile içinde söz hakkının olduğu görülmektedir.

2005 programına göre düzenlenmiş 2. sınıf Hayat Bilgisi öğrenci çalışma kitabından “Kendimi Değerlendiriyorum” bölümü ile ilgili ölçme ve değerlendirme örneği fotoğraf 2.13.’te gösterilmiştir (Berktas Türkmen , Kubilay, ve Tekeli, 2015, s. 69).

KENDİMİ DEĞERLENDİRİYORUM		😊 Her zaman	😐 Bazen	😞 Hiçbir zaman
Aşağıdaki ifadelerden size uygun olanları x ile işaretleyiniz.				
1. Arkadaşlarımın duygularını anlamaya çalışırım.				
2. Duygularımı arkadaşlarımı üzmeden anlatırım.				
3. Birine kızdığım zaman önce sakinleşmeye çalışırım.				
4. Öfkelendiğim zaman bağırılmamaya dikkat ederim.				
5. Sinirlendiğim zaman kavga etmekten kaçınırım.				
6. Arkadaşlarımın duygu ve düşüncelerine saygı gösteririm.				

😊 ve 😐 olan davranışlarınızı gözden geçirmelisiniz. Bu konuda ailenizden ya da öğretmeninizden yardım isteyebilirsiniz.

Örnek fotoğraf 2.13.’te “Kendimi Değerlendiriyorum” bölümünde öğrencinin işlenen konudan sonra verilen ifadelere göre kendini değerlendirmesi istenmiştir. 2005 programına göre düzenlenmiş 2. sınıf Hayat Bilgisi öğrenci çalışma kitabından “Öz Değerlendirme” bölümü ile ilgili örnek fotoğraf 2.14.’te gösterilmiştir (Karabıyık, 2015).

Öz Değerlendirme		😊 : Her zaman	😐 : Bazen	😞 : Hiçbir zaman
Aşağıdaki cümleleri okuyup size uygun olanları "X" ile işaretleyiniz.				
Ailem ve yakın çevremle ilişkilerimde düşüncelerimi serbestçe açıklarım.				
Aile ile ilgili kararlar alınırken görüş bildiririm.				

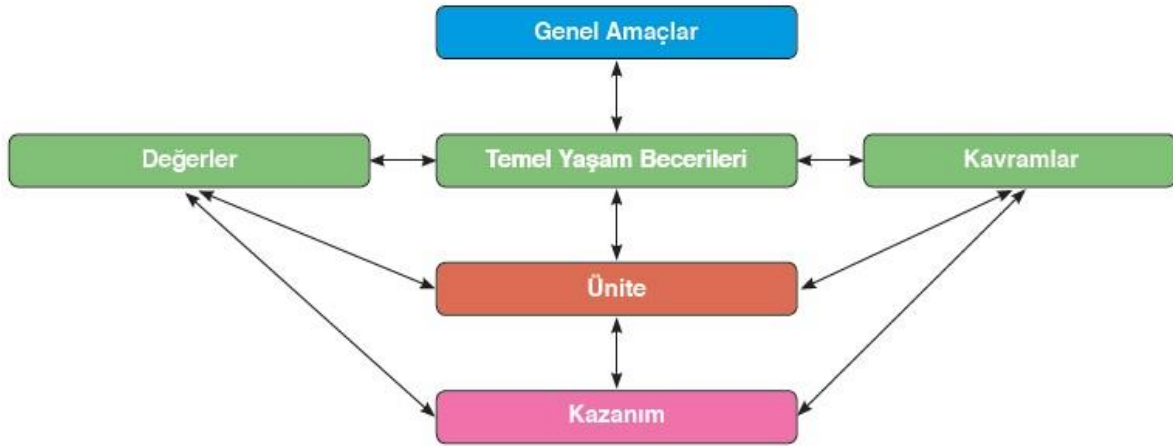
"Hiçbir zaman" ve "Bazen" seçeneklerini işaretlemeniz eksiklerinizi gösterir. Bu konuda ailenizden ve öğretmeninizden yardım alabilirsiniz.

Fotoğraf 2.14.’te öz değerlendirme formunda görülmektedir ki öğrenci kendi ürün ve düşüncelerini de değerlendirmektedir. Bu yolla kendine ve başkalarına karşı tarafsız bir şekilde yorum yapması beklemek yaşamına uygulaması açısından da önemlidir. Diğer önemli bir kaynak da kılavuz kitaplardır. Ders ve çalışma kitabının yanında tamamlayıcı bir eserdir. Öğreticinin, öğretim sürecini nasıl planlayıp uygulayacağı konusunda ipuçları verir. Öğretmen yapılandırmacı öğrenmeye uygun olarak konular ve etkinlikler arasında organize eder (Kabapınar, 2014). Ders kitaplarının içinde ayrı bölüm olarak daha önceki yıllardan farklı olarak öğrenci çalışma kitapları verildiği görülmektedir. Bu çalışma kitapları konu sonrasında öğrenme anlayışına uygun olarak daha aktif aktif katılıma yönelik etkinlikler içermiştir. 1998

yılı Hayat Bilgisi ders kitaplarında bulunmayan eşleştirmelerden, slogan yazma, poster oluşturma ve proje yapma gibi çeşitli etkinliklerin verildiği görülmektedir.

2.3.4. 2018 Yılı Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı ve Ders Kitapları

2018 yılı Hayat Bilgisi Programında açıkça belirtilmiş bir öğrenme anlayışı yoktur. 2005 yılı öğretim programında yapılandırmacı öğrenme anlayışı tanıtılmıştır. 2018 yılı Hayat Bilgisi ders kitaplarını ve öğretim programını inceleyerek belirtilmeyen öğrenme anlayışını hakkında fikir sahibi olunabilir. Bu bağlamda 2018 yılında yayımlanmış Hayat Bilgisi Programından ve ders kitaplarından örnek olarak alınan sayfalarla öğrenme anlayışı, metinler, görseller ve etkinlikler gibi unsurlar hakkında fikir yürütmemize yardımcı olmaktadır (Kabapınar, 2020). 2018 Hayat Bilgisi Programının yapısına şekil 2.3.'te yer verilmiştir (MEB, 2018, s.10).

Şekil 3.3. Hayat Bilgisi Programının Yapısı

Şekil 2.3.'e bakıldığında 2018 yılı Hayat Bilgisi Programında ünitelerin; amaçlar temel yaşama becerileri, kavram, kazanım ve değerlerle bağlantılı olduğu görülmektedir. 2005 yılında program yer alan tema temelli yaklaşımın yerini ünite temelli yaklaşıma bırakıldığı programdan anlaşılmaktadır. 2018 yılı Hayat Bilgisi Programı ünite temelli olarak hazırlanmıştır. İlkokulun ilk üç sınıf düzeyinde (1, 2, ve 3) ünitelerin adları aynıdır. “Okulumuzda Hayat”, “Evimizde Hayat”, “Sağlıklı Hayat”, “Güvenli Hayat”, “Ülkemizde Hayat” ile “Doğada Hayat” olmak üzere altı ünite hazırlanmıştır. 2018 programında öğrencilerin daha önceki programlarda olduğu gibi bazı kazanımlara sahip olması beklenmiştir. 2018 Hayat Bilgisi Programı 2. sınıf ünite ve kazanım sayıları ile ders saatlerini de tablo 2.5.'te yer verilmiştir (MEB, 2018, s. 18).

Tablo 2.5. 2018 Hayat Bilgisi Programı 2. Sınıf Ünite Adları, Kazanım Sayıları, Ders Saatleri ve Yüzdeleri

Sınıf	Ünite No	Ünite Adı	Kazanım Sayısı	Ders Saati (Öngörülen Süre)	Ders Saati Yüzdesi
2	1	Okulumuzda Hayat	11	32	22
	2	Evimizde Hayat	9	26	18
	3	Sağlıklı Hayat	7	20	14
	4	Güvenli Hayat	6	17	12
	5	Ülkemizde Hayat	8	23	16
	6	Doğada Hayat	9	26	18
Toplam			50	144	100

Tablo 2.5.’te ilkök 2. sınıf düzeyi de dikkate alınınca en fazla kazanımın öğrencinin okula alışma sürecine katkıda bulunacak “Okulumuzda Hayat” ünitesinde olduğu görülmektedir. 2. sınıf düzeyi öğrenciler için 2018 Hayat Bilgisi Programında çeşitli kazanımlar belirtilmiştir. 2. sınıf öğrencilerinden beklenen bazı sosyal ve psikolojik kazanımlara bakıldığında; öğrencinin sınıf içerisinde karar almasını, etkinliklere katılmasını, akran gruplarıyla yardımlaşmasını, aile içi yardımlaşması ve dayanışması gibi konular vardır (MEB, 2018, s. 18). 2018 3. sınıf ünite ve kazanım sayıları ile ders saatleri de tablo 2.6.’da gösterilmiştir (MEB, 2018, s. 23).

Tablo 2.6. 2018 Hayat Bilgisi Programı 3. Sınıf Ünite Adları, Kazanım Sayıları, Ders Saatleri ve Yüzdeleri

Sınıf	Ünite No	Ünite Adı	Kazanım Sayısı	Ders Saati (Öngörülen Süre)	Ders Saati Yüzdesi
3	1	Okulumuzda Hayat	10	24	22
	2	Evimizde Hayat	8	19	17
	3	Sağlıklı Hayat	5	12	9
	4	Güvenli Hayat	7	17	16
	5	Ülkemizde Hayat	9	22	20
	6	Doğada Hayat	6	14	16
Toplam			45	108	100

Tablo 2.6.’da ilkök dönemi çocukların yaş düzeyine uygun olarak 3. sınıf düzeyinde 2. sınıf seviyesinde olduğu gibi en fazla kazanımın “Okulumuzda Hayat” ünitesinde olduğu görülmektedir. 3. sınıf düzeyindeki öğrencilerden beklenen bazı sosyal ve psikolojik unsurlar içeren kazanımlar vardır. Öğrencilerden beklenen bu kazanımlardan bazıları şunlardır: Okul ile ilgili istek ve ihtiyaçlarını demokratik yollarla ifade etmesi, planlı olması, insan ve çevre etkileşiminin olası sonuçlarının farkına varması, doğayı ve çevresini koruma ile ilgili sorumluluk alması olarak hedefler belirtilmiştir (MEB, 2018, s. 23).

2018 yılı Hayat Bilgisi Programına göre düzenlenmiş ders kitaplarından örnek olarak alınan sayfalar incelenerek sunuş şekli ve öğrenme anlayışları daha iyi anlaşılmaktadır. 2018 programına göre düzenlenmiş 2. sınıf Hayat Bilgisi ders kitabından alınan “Yemekte Görgü Kuralları” örneğini yazılı bilgilerin sunumu/metinler açısından fotoğraf 2.15.’te gösterilmiştir (Kuşkaya, 2018, ss. 98,100).

Fotoğraf 2.15.’te görülmektedir ki, 2018 yılı programına uygun düzenlenen 2. sınıf Hayat Bilgisi ders kitabında bazı konular örnek olaylarla anlatılmıştır. 2005 yılı programıyla bu yönden benzetilmektedir. Bu program yazılı bilgiler/ metinler açısından incelendiğinde 1998 programına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi kitaplarında cümlelerin sonunda bulunan gereklilik kipleri yönünden benzediği anlaşılmaktadır. Görseller resimleme ile çocuğun yaş düzeyine uygun hale getirilmeye çalışılmıştır.

Kitaplar incelendiğinde görülmektedir ki, 2005 yılından itibaren başlanan yapılandırmacı öğrenme merkezli anlayışın görece bittiği anlaşılmaktadır. Metinler daha çok davranışçı öğrenme kuramına uygun olarak hazırlanmıştır. Ders kitabı yazarı tanımları, ilişkileri ve değer yargıları belirleyen kişidir. Etkinliklerde ise öğrencinin aktif katılımı kısmen sağladığı için yapılandırmacı öğrenmeden izler vardır. Buradan yola çıkarak geçmiş öğrenme anlayışlarının bir uzlaşısı denebilir (Kabapınar, 2020). 2018 programına göre düzenlenmiş 2. sınıf Hayat Bilgisi ders kitabından alınan “Kullanırken Biriktiriyorum” konusu örneğini fotoğraf 2.16.’da yer verilmiştir (Kuşkaya, 2018, ss. 69-71).

Fotoğraf 2.16.'da görülmektedir ki, 2018 yılı programına uygun düzenlenen 2. sınıf Hayat Bilgisi ders kitabında bilgi verici bir sunuş tarzıyla ne yapılması ve ne yapılmaması gerektiği aktarılmaktadır. Görseller kullanırken konuşma balonları yer almıştır. Bilgiyi verirken gerçek hayatta yaşanabilecek bir olay üzerinden anlatılmaya çalışılmıştır. 2018 programına göre düzenlenmiş 3. sınıf ders kitabından “Arkadaşlarımı Seviyorum” konusundan alınan örneği fotoğraf 2.17.'de gösterilmiştir (Özcan, 2018, ss. 20-21).

Fotoğraf 2.17.'de 2018 yılı programına uygun düzenlenen 3. sınıf Hayat Bilgisi ders kitabında örnek olaylarla konu sunuş şekli de vardır. Örnek olayla anlatım tarzı 2005 yılı Hayat Bilgisi Programından sonra ders kitaplarında yer alan ve yapılandırmacı yaklaşıma uygun olan bir yöntemdir. Bu yönüyle 2018 yılı programına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi ders kitaplarında 1998 yılındaki gibi gereklilik kipleriyle biten cümlelerle doğrudan anlatım vardı. Ancak örnek fotoğrafta olduğu gibi örnek olaylarla yapılandırmacı öğrenmeye uygun anlatım tarzı da mevcuttur.

2018 programına göre düzenlenmiş 3. sınıf Hayat Bilgisi ders kitabında “İstek ve İhtiyaçlarımızı Söylerken” konusundan alınan örnek fotoğraf 2.18.'de gösterilmiştir (Çelikbaş, Gürel , ve Özcan, 2018, ss. 30-31).

İstek ve İhtiyaçlarımızı Söylerken

 Okulda nelere ihtiyacınız olabileceğini düşününüz. Arkadaşlarınız ve öğretmeniniz ile paylaşınız.

Öğretmenimiz, okulda herhangi bir ihtiyacımız olsa kimden isteyeceğimizi sordu. Arkadaşlarımız düşüncelerini söz olarak söylediler:

Birce:
- Öğretmenim, öncelikle sizden yardım isterim.

Esra:
- Ben okul çalışanlarına söylerim.

Öğretmenimiz:
- Birce ve Esra doğru söylüyorlar, dedi ve devam etti. Çocuklar, istek ve ihtiyaçlarını öncelikle öğretmenlerine sözlü olarak ifade etmelidir. İstek ve ihtiyaçlarını okul idaresine yazılı olarak iletebilirsiniz. Ayrıca okulun diğer çalışanlarına sözlü olarak belirtilebilir.

Sözlü olarak ihtiyaçlarımızı belirtirken lütfen, rica ederim gibi nezaket ifadeleri kullanmalıyız. Bu ifadeler istek ve ihtiyaçlarımızın daha iyi anlaşılmasını sağlar. Yazılı olarak ifade ederken de dilekçe ve dilek kutusunu kullanınız. Dilek kutusunu sadece istek ve ihtiyaçlarımız için kullanmalıyız. Dilekçemizi yazarken de kurallarına uygun yazmaya özen göstermeliyiz.

İstek ve ihtiyaçlarımızı demokratik ortamlarda ifade etmenin başka bir yolu da sınıfta, okulda yaptığımız seçimlerdir. Seçimlerde oy isterken ve oy kullanırken birbirimize saygılı olmaya özen göstermeliyiz.

 Okul veya sınıfınızda dilek kutusu var mı? Araştırınız. Dilek kutusu yoksa arkadaşlarınızla birlikte öğretmeninizden yardım alarak bir dilek kutusu oluşturunuz.

Etkinlik Zamanı

 Eren ve arkadaşları, bahçede oyun oynarken çöplerin etrafa atıldığını fark ettiler. Bahçedeki çöp kutularının yetersiz olduğunu gördüler. Hep birlikte okul idaresinden bahçeye ilave çöp kutuları istemeye karar verdiler.

Eren ve arkadaşları, bu isteklerini hangi yollarla okul idaresinden isteyebilirler? Aşağıda verilen boşluğa maddeler halinde yazınız.

1.
2.
3.
4.
5.

Okulunuzun kantininde meyve satılmasını istiyorsunuz. Aşağıya bu isteğinizi ifade eden kısa bir yazı yazınız.

.....

.....

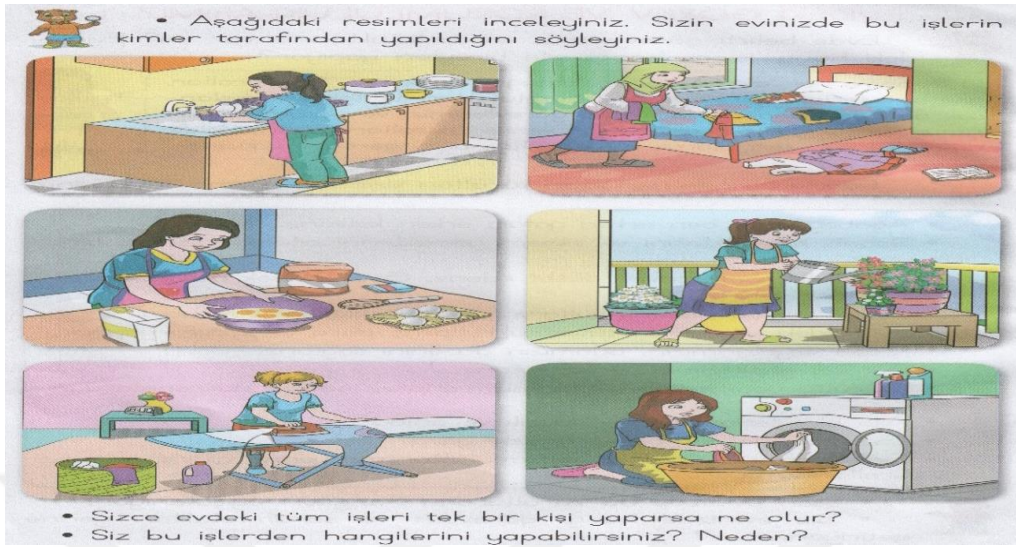
.....

.....

.....

Fotoğraf 2.18.'de görülmektedir ki, 2018 yılı programına uygun düzenlenen 3. sınıf Hayat Bilgisi ders kitabında etkinlikler 2005 yılı programına görece benzer şekilde hazırlanmıştır. Ancak 2005 yılından en önemli farkı etkinliklerin çalışma kitabı olarak ayrı bir bölümde değil konu anlatımından hemen sonra birlikte verilmesidir. Diğer önemli fark ilk okuma ve yazmada düz yazıya geçişle birlikte etkinliklerin de artık düz yazı ile verilmiş olmasıdır. 2005 yılındaki yapılandırmacı öğrenmeye temelli kitaplardaki etkinlikler gibi 2018 yılında da çeşitli öğrencinin kendisinin fikir üreteceği çalışmalar vardır.

2018 programına göre düzenlenmiş 2. sınıf Hayat Bilgisi ders kitabında yer alan “Evdeki Görev ve Sorumluluklarımız” konusu örnek fotoğraf 2.19.’da gösterilmiştir (Ulusoy, 2018, s. 70).

Fotoğraf 2.19. incelendiğinde 2018 yılı programına uygun düzenlenen 2. sınıf Hayat Bilgisi ders kitabında görseller bazı sayfalarda çok daha fazla kullanılmıştır. Ev işlerinin evde kimler tarafından yapıldığı ile ilgili sorularla öğrencinin durumu sorgulaması istenmiştir. Görsellerden ev işlerini genellikle annelerin yaptığı alt mesajı vardır. Programa uygun olarak öğrencinin bu durumu sorgulaması ve öğretmenin yol göstericiliğinde aslında ev işlerinde tüm aile bireylerinin sorumlu olduğu mesajı iletilirse aile dayanışması ve iş birliği noktasında istenen kazanım elde edilir. 2018 programına göre düzenlenmiş 2. sınıf Hayat Bilgisi ders kitabından alınan örnek fotoğraf 2.20.’de metinler ve görsellerin sunumuna yer verilmiştir (Kuşkaya, 2018, ss. 33-34).

Sınıfta ve okulda grup etkinliklerine katılmaya istekli olmalıyız. Grup çalışmalarında görevlerimizi yerine getirmeliyiz. Sorumluluklarımızı yerine getirmemek grup arkadaşlarımızı zor durumda bırakır. Grup içinde görev paylaşımı yapmalıyız. Arkadaşlarımızı rahatsız etmeden çalışmalıyız. Grup içinde çalışma kurallarına uymalıyız.

Grup çalışmalarında sorumluluklarınızı yerine getirmeniz neden önemlidir?

Fotoğraf 2.20. incelendiğinde 2018 yılı programına uygun düzenlenen 2. sınıf Hayat Bilgisi ders kitabında görseller kitapta önemli ölçüde yer verildiği görülmektedir. Yazılı bilgiler öğrencilerin konuşmalarının sonunda neler yapılması gerektiği ile ilgili bilgi vericidir. Bu açıdan daha önce incelenen programlardan davranışçı temelde hazırlanan 1998 Hayat Bilgisi programına görece benzerken, yapılandırmacı öğrenme temelinde yazılan 2005 yılı ders kitaplarından ise farklılaşmaktadır.

2.4. İlgili Araştırmalar

Hayat Bilgisi dersine yönelik birçok araştırma mevcuttur. Bu bölümde, ulaşılan kaynakların sınırlılığı içerisinde, Türkiye’de yapılmış tez ve makalelerden yola çıkılarak tez ile ilgili çalışmalara ait genel bilgiler sunulacaktır. Bu araştırmanın literatüre olan katkıları ve sonuçlar hakkında bölüm sonunda değerlendirme yapılacaktır. İlk önce ‘Hayat Bilgisi ders kitapları’ özelinde inceleme ve değerlendirme yapılmış tez ve makalelerin genel bir değerlendirmesi verilecektir. Daha sonra amaca uygun olarak öznesi çocuk olan ders kitaplarının inceleme ve değerlendirmesini konu alan araştırmalar ile daha çok pedagojik açıdan yaklaşmış araştırmalar sunulacaktır. Türkiye’de 2004-2019 yılları arasında yapılan “Hayat Bilgisi ders kitapları” konu başlıklı 20 tez ve 21 makale olmak üzere toplam 41 araştırmaya ulaşılmıştır. Ulaşılan tezlere YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından erişime açık olan tezlerden, makalelere ise ULAKBİM’de incelenen dergiler ve Türkiye’deki üniversitelerce yayımlanan dergilerden elde edilmiştir. “Hayat Bilgisi ders kitapları” ile ilgili araştırmaların genel özellikleri hakkındaki sonuçlar Tablo 2.7.’de sunulmuştur.

Tablo 2.7. Hayat Bilgisi Ders Kitapları İle İlgili Yüksek Lisans ve Makalelerin Araştırma Yöntemine Göre İncelenmesi (n=41)

		Yüksek Lisans	Makale	Toplam
Araştırma Yöntemleri	Nitel	6	3	9
	Nitel	13	18	31
	Karma	1	-	1
Toplam		20	21	41

Tablo 2.7. incelendiğinde Hayat Bilgisi ders kitapları ile ilgili erişim sağlanan kaynakların sınırlılığı içerisinde son 15 yılda 20 yüksek lisans ve 21 makale olmak üzere toplamda 41 araştırmaya ulaşılmıştır. Yüksek lisans tezlerinde 13 tezde nitel araştırma en fazla kullanılan yöntem olduğu görülmektedir. 6 araştırma nicel ve 1 araştırma ise hem nicel hem nitel yöntemlerin birlikte kullanıldığı karma yöntemle yapılmıştır. Makalelerde ise nitel araştırma yöntemi kullanma sayısı tezlerde olduğu gibi daha fazladır. 18 araştırmada nitel yöntem, 3 araştırmada nicel yöntemle hazırlandığı görülmektedir. “Hayat Bilgisi kitaplarıyla” ilgili bu makalelerin çalışma gruplarına göre sonuçlarını ise Tablo 2.8.’de gösterilmiştir.

Tablo 2.8. Hayat Bilgisi Ders Kitapları ile İlgili Makalelerin Çalışma Gruplarına Göre İncelenmesi (n=21)

Çalışma Grupları	Sayı(f)
Ders Kitapları	14
Sınıf Öğretmenleri	2
Ders Kitapları + Sınıf Öğretmenleri	2
Hayat Bilgisi Ders Kitabı ile İlgili Tez ve Makaleler	2
Ders Kitapları + Sınıf Öğretmenleri + Akademisyenler	1
Toplam	21

Tablo 2.8. incelendiğinde Hayat Bilgisi ders kitapları ile ilgili makalelerde çalışma gruplarının dağılımını görmekteyiz. Son 15 yılda incelenen makalelerde çalışma grubunun yarısından fazlasının ders kitaplarıyla olduğu tablodaki verilerden anlaşılmaktadır. Sınıf öğretmenleri, akademisyenler, ilgili tez ve makalelerde diğer çalışma gruplarıdır. “Hayat Bilgisi kitaplarıyla” ilgili bu ulaşılan tezlerin çalışma gruplarına göre sonuçlarını ise Tablo 2.9.’da sunulmuştur.

Tablo 2.9. Hayat Bilgisi Ders Kitapları ile İlgili Yüksek Lisans Tezlerinin Çalışma Gruplarına Göre İncelenmesi (n=20)

Çalışma Grupları	Sayı(f)
Ders Kitapları	13
Sınıf Öğretmenleri	5
Ders Kitapları ve Sınıf Öğretmenleri	1
Öğrenci ve Sınıf Öğretmeni	1
Toplam	20

Tablo 2.9. görülmektedir ki Hayat Bilgisi ders kitapları ile ilgili en çok 13 yüksek lisans tezi ile ders kitapları çalışma grubu olarak kullanılmıştır. Daha sonra 5 tez ile sınıf öğretmenleri dikkat çekmektedir. “Hayat Bilgisi kitaplarıyla” ilgili bu ulaşılan tezlerin konu başlıkları açısından analizini Tablo 2.10.’da gösterilmiştir.

Tablo 2.10. Hayat Bilgisi Ders Kitapları ile İlgili Yüksek Lisans Tezlerinin Konu Başlıkları Açısından İncelenmesi (n=20)

Konu Başlıkları	Sayı(f)
Belirli Bir Konu Kapsamında Değerlendirilmesi	10
Ders Kitaplarına İlişkin Öğretmen Görüşleri	6
Metin, Görsel ve/veya Tasarım Açılarında İncelenmesi	2
Eski ve Yeni Hayat Bilgisi Programlarının Karşılaştırılması	1
Öğrenci Deneyimleri ve Öğretmen Görüşleri	1
Toplam	20

Tablo 2.10. incelediğinde Hayat Bilgisi ders kitapları ile ilgili tezlerden en çok belirli bir konu kapsamında yapılan değerlendirmelerin olduğu konu başlıkları 10 araştırmayla görülmektedir. 6 tez ise ders kitaplarına ilişkin öğretmen görüşleri ile ilgili araştırmalardır. “Hayat Bilgisi kitaplarıyla” ilgili bu ulaşılan makalelerin konu başlıklarına Tablo 2.11.’de gösterilmiştir.

Tablo 2.11. Hayat Bilgisi Ders Kitapları ile İlgili Makalelerin Konu Başlıkları Açısından İncelenmesi (n=21)

Konu Başlıkları	Sayı(f)
Belirli Bir Konu Kapsamında Değerlendirilmesi	12
Ders Kitaplarına İlişkin Öğretmen Görüşleri	2
Hayat Bilgisi Ders Kitapları Makale Araştırmalarına Yönelik Analiz	2
Eski ve Yeni Hayat Bilgisi Programlarının Karşılaştırılması	2
Metin, Görsel ve/veya Tasarım Açılarında İncelenmesi	2
Ders Kitaplarına İlişkin Öğretmen, Akademisyen ve Veli Görüşleri	1
Toplam	21

Tablo 2.11. incelediğinde Hayat Bilgisi ders kitapları ile ilgili makaleler konu ilgisi bakımından yüksek lisans tezlerinde olduğu gibi en çok belirli bir konu kapsamında değerlendirme yapılarak çalışılmıştır. Bunun yanında öğretmen görüşleri, Hayat Bilgisi ders kitaplarına yönelik ders kitapları makale araştırmalarına yönelik analiz başlıkların da olduğu görülmektedir. Hayat Bilgisi ders kitapları hakkında verilen bu genel bilgilerin ardından araştırmanın amacına uygun olarak daha çok pedagojik açıdan yaklaşmış Hayat Bilgisi ders kitaplarından kısaca bilgiler verilecektir. Bununla birlikte öznesi çocuk olan ve nitelikli ders kitabı nasıl olurun cevabını içeren araştırmalar tarihsel sıralama ile sunulacaktır.

İlbasmış Akın'ın (2007) "2005-2006 Öğretim Yılı İlköğretim Okulları Hayat Bilgisi Ders Kitaplarının Pedagojik Açısından Değerlendirilmesi" yüksek lisans tezinde, belirlenen Hayat Bilgisi ders kitaplarından pedagojik açıdan uygun olanların değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın çalışma grubu, 2005–2006 öğretim yılında MEB'e bağlı okullarda okutulması için hazırlanmış Hayat Bilgisi ders kitaplarından seçilmiş her bir sınıf düzeyinde biri özel yayın, diğeri devlet yayını toplam 6 ders kitabıdır. Veri toplama aracı olarak ders kitabı özelliklerine uygunluk açısından değerlendirme ölçeğidir. Sonuçlar istatistik tekniklerle bilgisayarda analiz edilmiştir. Araştırmanın bulguları incelenen Hayat Bilgisi ders kitaplarının; içerik özelliklerinin ilgili yetersiz olduğu, konu basamaklarında özenin gösterilmediği, kelime ve cümle yapısıyla ilgili yetersizliklerin olduğu tespit edilmiştir. Alıştırmaların yeterli olmadığı, kitap kapağının ilgi çekici olmadığı, görseller ile metinlerin ilişkilerinin düşük olduğu, sayfa tasarımlarında öğrencilerin dikkat dağıtıcı unsurlar olduğu diğer bulgulardandır. Bu sonuçlardan yola çıkarak bazı önerilerde de bulunulmuştur.

Kabapınar'ın (2007) "1998 ve 2004 Öğretim Programlarına Göre Yazılmış Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Sosyal Olay ve Değerlerin Sunumu: İşlev ve Nitelik Açısından Farklı Bir Noktaya Geldik mi?" araştırmasında öğretim programları temelindeki ders kitaplarında sosyal olay ve değerlerin nasıl sunulduğu karşılaştırılmıştır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yapılmıştır. Öğretim programları karşılaştırılarak ders kitaplarındaki sosyal olay, durum, sorun ve değerler incelenmiştir. Ders kitaplarından örnek kesitlerle farklı öğretim programlarının sunuş şekilleri somutlaştırılmıştır. Sunumlarda büyük farklar tespit edilmiştir. 1998 öğretim programına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler ders kitaplarının sunum şekli daha çok sosyal olay ve değerler ders kitabı yazarı merkezli, didaktik, öğüt veren ve öğrenci merkezli olmayan bir sunum tespit edilmiştir. 2005 öğretim programına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler ders kitaplarının sunum şekli daha çok sosyal olay ve değerler daha çok öğrenci merkezli, olumlu

durumların yanında olmaması gereken durumları da içeren, örnek olaylardan yararlanan ve cümleler görece daha az “-meli -malı” gereklilik ekleriyle bitmektedir.

Güven’in (2010) “İlköğretim Hayat Bilgisi Dersi Ders ve Öğrenci Çalışma Kitaplarının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi” araştırmasında ilköğretim Hayat Bilgisi ders ve öğrenci çalışma kitaplarının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Çalışma grubunu 89 sınıf öğretmeni oluşturmuştur. Öğretmenlere araştırmacı tarafından hazırlanan bir anket uygulanmıştır. Hayat bilgisi ders kitapları içeriğinin günlük yaşamla ilişkili olması, kavramların öğrenci seviyesine uygunluğu ve görsellerin metin ile uyumu konularında yeterli veya kısmen yeterli bulunmuştur. Diğer bulgular; kazanımları gerçekleştirmeye yönelik yeterince örnek olması ve öğrencilerin sınıfta aktif olması gibi konularda ise yetersiz bulunmuştur. Hayat Bilgisi öğrenci çalışma kitaplarının ise etkinlikler, görseller, ölçme ve değerlendirme çalışmaları bakımından bazı yetersizlikler gösterdiği bulunmuştur.

İnal’ın (2010) “İlköğretim 3. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitaplarına İlişkin Öğretmen Görüşleri” yüksek lisans tezinde öğretmenlerin 3. sınıf Hayat Bilgisi ders kitaplarının içeriği, dil ve anlatımı, görsel düzen ve tasarımı ile ilgili görüşlerini tespit etmek amaçlanmıştır. Araştırma 230 ilköğretim 3.sınıf öğretmeni ile yapılmıştır. Veri toplama aracı olarak 33 maddeden oluşan anket hazırlanmıştır. Öğretmenlerin 3. sınıf Hayat Bilgisi ders kitabının içerik, dil ve anlatım boyutları ile ilgili görüşleri genellikle olumlu olmuştur. Öğretmenlerin 3. sınıf Hayat Bilgisi ders kitabının görsel düzeni ve tasarımı ile ilgili fikirleri de genellikle olumlu olmasına karşın bazı özelliklerde olumsuz fikirlerin oranı artmıştır. Bu sebeple, ders kitaplarının baskı, cilt ve kâğıt kalitesine dikkat edilmesi ve sözlük kısmının daha kapsamlı olmasına dair öneriler sunulmuştur.

Kabapınar ve Özkan’ın (2012) “Hayat Bilgisine İlişkin Deneyimler Sunma Boyutunda Hayat Bilgisi Ders Kitaplarındaki Örnek Olaylar ve İşlevleri” araştırmasında Hayat Bilgisi ders kitaplarında örnek olayın nicelik ve nitelik olarak nasıl kullanıldığı temel amacına göre hazırlanmıştır. 11 Hayat Bilgisi ders kitabı nitel araştırmanın doküman incelmesi yöntemiyle örnek olayların kullanılması araştırılmıştır. Hayat Bilgisi ders kitaplarını kullanan 65 öğretmenin de, ders kitaplarında yer alan örnek olaylarla ilgili görüşleri alınmıştır. Doküman incelemesi ve görüşmeden elde edilen veriler içerik analizi ile verilere ulaşılmıştır. Örnek olay yönteminin Hayat Bilgisi ders kitaplarında en çok kullanılan öğretim yöntemi olduğu ve öğretmenlerin eski sistemin ders kitaplarıyla karşılaştırdıklarında gelişimi olumlu olarak değerlendirdikleri araştırmanın sonuçlarındandır.

Gülüm ve Dilçağ'ın (2014) "İlkokul 2.Sınıf Hayat Bilgisi Ders ve Çalışma Kitabı'nın Niteliğini Artıracak Öneriler" araştırmasında ilkokul 2. sınıf Hayat Bilgisi ders ve çalışma kitaplarının niteliğinin artırılması için önerilerde bulunmak amaçlanmıştır. Araştırmanın yönteminde tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmada 2012-2013 eğitim-öğretim yılında ilkokul 2.sınıflarda okutulan Hayat Bilgisi ders ve çalışma kitapları arasından random sistemiyle seçilen kitaplar oluşturulmuştur. Bu kitaplar bilimsel ölçütler doğrultusunda araştırmacı tarafından incelenmiştir. Kitapların fiziksel özelliklerinin yeterli olduğu fakat içerik tasarımı ve eğitsel özellikler, yazım hataları ve mantık hataları ile dil anlatım özellikleri açısından yetersiz olması araştırmanın bulgularındandır. Araştırmanın sonucu olarak ise metinlerin tekrar gözden geçirilmesi, gerekirse çıkarılması ve yerine hangi cümlelerin getirilmesi gerektiği önerilmiştir.

Yıldırım'ın (2015) "İlkokul Hayat Bilgisi Dersi Öğrenci Çalışma Kitaplarındaki Etkinliklerin Öğretmen Görüşlerine Göre İncelenmesi" yüksek lisans tezinde Hayat Bilgisi öğrenci çalışma kitaplarının öğretmen görüşlerine göre incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın ölçüt örnekleme yöntemine göre Erzurum ili Yakutiye, Aziziye ve Palandöken ilçe Milli Eğitim Müdürlüklerine bağlı ilkokullarda görev yapan ve 1., 2. ve 3. sınıfları okutan 56 sınıf öğretmeninden oluşmuştur. Araştırmada araştırmacı tarafından düzenlenen yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formunda öğretmenlere Hayat Bilgisi öğrenci çalışma kitaplarındaki etkinlikleri farklı kriterlere göre değerlendirebilecekleri 8 açık uçlu soru sorulmuştur. Cevaplar içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. Araştırmanın sonucunda öğretmenler, etkinliklerin uygulanması sırasında bazı sorunlar olduğunu belirtmişlerdir. Bazı öğretmenler etkinlikleri dil, görsel ve programa uygun akımından uygun bulurken, yeterli bulmayan öğretmenlerde olmuştur. Etkinliklerin çeşitliliği ve günlük hayata uygunluğu konularının geliştirilmesi gerektiği ile ilgilide görüş bildirmişlerdir.

Özkan'ın (2017) "Hayat Bilgisi Ders Kitaplarındaki Değerlerin Metinlerle ve Görsellerle İncelenmesi" yüksek lisans tezinde 3. sınıf Hayat Bilgisi ders kitaplarındaki metin ve görselleri değerler bakış açısıyla incelemek, kitapta yer alan kullanım sıklığını tespit etmek ve değerler açısından daha işlevsel kitapların düzenlenmesine katkıda sunmak amaçlanmıştır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman inceleme kullanılmıştır. Verilerin betimsel analiz yöntemi ile çözümlenmiştir. NVIVO 10 programı ile ders kitaplarındaki metinler ve resimler analiz edilmiştir. 3.sınıf Hayat Bilgisi öğretim programında hedeflenen 20 değer hazırlanan formdan hareketle ders kitaplarında incelenmiştir. Sonuç olarak sevgi, hoşgörü, saygı, sorumluluk, çalışkanlık değerleri incelenen Hayat Bilgisi kitaplarındaki en fazla tespit edilen

değerler olmuştur. Sabır, bilimsellik, doğa sevgisi, estetik, misafirperverlik değerleri ise daha az rastlanan değerlerdir. Araştırmada en fazla aktarılan değer sevgi değeri (%13,5) ve en az yer verilen değer ise misafirperverlik (%0,7) değeridir.

Alanç'ın (2019) "İlkokul Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Görsellerin İçeriğine İlişkin Öğrenci Deneyimleri ve Öğretmen Görüşleri" yüksek lisans tezinde olanakları kısıtlı olan köy okulu öğrencilerinin Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki görsellere ile ilgili öğrenci deneyimlerini incelemek ve kitapların köy okullarında görev yapan sınıf öğretmenlerinin görüşlerine göre değerlendirilmesi amaçlanmıştır. 2018-2019 eğitim-öğretim yılı Hayat Bilgisi ve 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları ele alınmıştır. Çalışma grubu köy okulunda okuyan 88 öğrenci ve köy okullarında çalışan 50 sınıf öğretmeninden oluşmuştur. 19 sorudan oluşan anket ile öğretmenlerin ders kitapları hakkındaki görüşleri veri toplama aracıdır. Veriler SPSS18 programı ile tablolar halinde sunulmuştur. Araştırmanın sonucunda ders kitaplarındaki görsellerin içeriğine ilişkin öğrencilerin, Hayat Bilgisi kitaplarında yarısından fazlasını deneyimledikleri görülmüştür. Köy öğretmenlerinin ders kitaplarıyla ilgili değerlendirmeleri genel olarak olumludur. Belirlenen ders kitaplarındaki görsellerin içeriğine ilişkin öğrenci deneyimlerinin büyük ölçüde tespit edilmiştir.

"Hayat Bilgisi ders kitapları" ile ilgili araştırmalar genel olarak değerlendirildiğinde, makale ve tezlerin sayılarının birbirine yakın olduğu görülmektedir. Ulaşılan makale ve tezlerde en fazla nitel araştırma yöntemi kullanıldığı tespit edilmiştir. Konu başlıkları açısından en fazla Hayat Bilgisi ders kitaplarının belirli bir konu kapsamında değerlendirildiği görülmektedir. Araştırmalarda öğretmen görüşleriyle değerlendirmelerde diğer konulara göre öne çıkmaktadır. Çalışma grubu verileri incelendiğinde tez ve makalelerde daha çok ders kitapları incelemelerin olduğu tespit edilmiştir. Toplamda araştırmaların yarısından fazlasında ders kitaplarıyla çalışılmıştır. Bunun dışında geriye kalan kısımda sınıf öğretmenleri ile az da olsa öğrenci ve akademisyenin olduğu çalışma grupları vardır. Bu araştırma Hayat Bilgisi ders kitapları konulu çalışmalarda çocuk gelişimi ve eğitimi alanlarında eğitim alıp uzmanlaşmış kişilerin görüşlerini alması bakımından ilgili alana katkı sunacağı düşünülmektedir. Çalışma grubu olarak çocuk ruh sağlığı alanında uzmanlaşmış kişiler olarak görüşleri alınan rehber öğretmenler, klinik psikologlar, çocuk psikiyatristi, çocuk gelişimi uzmanları ve alan uzmanı akademisyenlerin ilgili alana farklı bir bakış açısı getirmesi açısından önemli olduğu düşünülmüştür.

BÖLÜM III: YÖNTEM

Bu bölümünde; araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, süreci ve verilerin analizinde kullanılan tekniklerle ilgili bilgiler verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, çocuk ruh sağlığı uzmanlarının 1998, 2005 ve 2018 yılı Hayat Bilgisi programlarına göre düzenlenmiş ders kitapları incelemelerine en uygun olarak düşünülen nitel araştırma yöntem ve teknikleri kullanılarak çalışılmıştır. Nitel araştırmanın durum çalışması desenine göre modellenmiştir.

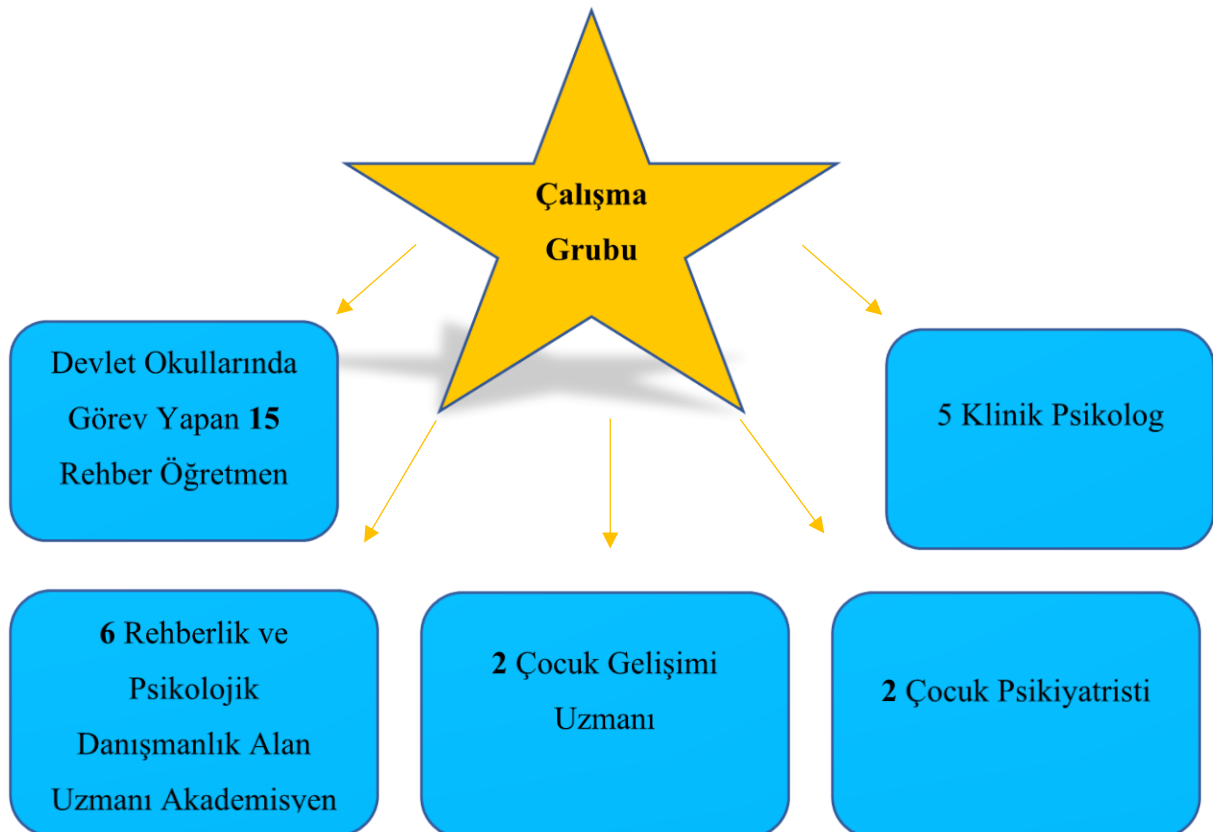
Glaser'a göre nitel araştırma, algı ve olayların, bütüncül bir halde doğal ortamında incelenip ortaya çıkarıldığı nitel bir sürecin takip edildiği yöntemdir. Sosyal olguları bulunduğu çevrede araştırıp anlamaya çalışır. Görüşme ve doküman analizi gibi veri toplama araçlarını kullandığı bir yöntemdir (akt. Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 41). Nitel araştırmalar temel özellikleri incelendiğinde ilk olarak kuram ve yöntemlerin uygun olduğu görülmektedir. Katılımcıların bakış açısını yansıtması ve farklı kesimleri temsil edebilmesi diğer özelliklerdendir. Nitel araştırmalarda yöntem ve yaklaşım çeşitliliğinin olması da geçerlilik ve güvenilirlik açılarından önemlidir (Seggie ve Bayyurt, 2015).

Nitel araştırmada durum çalışması ise, 'nasıl' ve 'niçin' sorularından yola çıkarak araştırmacının kontrol altına alamadığı bir olgu veya olayı derinlemesine incelemesine imkân sağlayan bir araştırma yöntemidir (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 289). Durum çalışması diğer araştırmalar gibi araştırma sorusu ile araştırmacıya yön gösterir. Bu sebeple araştırmacı öncelikle 'nasıl' ve 'niçin' gibi sorular oluşturmalıdır (Seggie ve Bayyurt, 2015). Durum çalışmasında, araştırma için önemli görülen durumun detaylı olarak incelenmesinden yola çıkılır. Araştırılan durumun kendine mahsus özellikleri kendi içinde değerlendirilir. Amaç durumu derinlemesine incelemek ve açıklığa kavuşturmadır (Yin, 2014). Bu araştırma, doğasına da uygun olarak belirli bir durumu derinlemesine incelemeyi esas alan nitel araştırma desenlerinden durum araştırması ile düzenlenmiştir.

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu gönüllük esasına göre 30 çocuk ruh sağlığı uzmanı oluşturmuştur. Çocuk ruh sağlığı uzmanları; Şişli ve Kâğıthane devlet okullarından görev yapan toplam 15 rehber öğretmen, 6 rehberlik ve psikolojik danışmanlık alan uzmanı akademisyen, 5 klinik psikolog, 2 çocuk psikiyatristi ve 2 de çocuk gelişimi uzmanından oluşmaktadır.

Araştırmaya katılan çocuk ruh sağlığı uzmanlarının cinsiyetlerine göre 19'u kadın ve 11'i ise erkek katılımcıdır. Çocuk ruh sağlığı uzmanları tespit edilirken amaçlı örneklem yöntemlerinden ölçüt örneklem tercih edilmiştir. Amaçlı örneklem, araştırmanın küçük örneklemlemlerle derinlemesine yapılmasını sağlayan örneklem tekniğidir. Bu yöntemde araştırma doğrultusunda amaç araştırmacı tarafından belirlenir. Ölçüt örneklem ise, önceden seçilmiş bazı ölçütlere göre örneklem belirlenmektedir. Belirlenen durumların ise bilgi sunması açısından yeterli olması önemlidir (Patton, 2014). Bu çalışmada çalışma grubundaki uzmanlar belirlenirken ölçüt olarak, en az 5 yıl alanında deneyim kazanmış ve gönüllü olarak Hayat Bilgisi ders kitabını incelemeye zaman ayırabilecek olan uzmanlara ulaşılabilmesi amaçlanmıştır. Rehber öğretmenler belirlenirken kurum yöneticileriyle görüşülmüştür. Araştırmaya katılım konusunda ders kitabı incelemesi yapıldığından gönüllü ve istekli olan uzmanların seçilmesi önemli bir ölçüttür. Araştırmanın çalışma grubu şekil 3.1.'de yer almaktadır:

Çalışma grubunda olan çocuk ruh sağlığı uzmanlarının bilgilerinin saklı kalması amacıyla analizlerde kod kullanılmıştır. Çalışma grubunda yer alan 30 çocuk ruh sağlığı uzmanı iki tabloda gösterilmiştir. İlk tabloda rehber öğretmenler, ikinci tabloda ise rehber öğretmenler haricinde çalışma grubunda olan çocuk ruh sağlığı uzmanlarına ait bilgilere yer verilmiştir. İstanbul ili Şişli ve Kâğıthane ilçelerinde Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı devlet okullarında kadrolu olarak görev yapan rehber öğretmenlere ait kod, hizmet yılı aralığı ve cinsiyete ait bilgiler tablo 3.1.'de gösterilmiştir.

Tablo 3.1. Çalışma Grubu Bilgileri (Rehber Öğretmenler)

Kod	Çalıştığı İlçe	Hizmet Yılı Aralığı	Cinsiyet
RÖ1	Kâğıthane	5-10	Kadın
RÖ2	Şişli	5-10	Kadın
RÖ3	Kâğıthane	11-15	Kadın
RÖ4	Kâğıthane	5-10	Erkek
RÖ5	Kâğıthane	5-10	Kadın
RÖ6	Şişli	5-10	Erkek
RÖ7	Kâğıthane	15-20	Kadın
RÖ8	Kâğıthane	10-15	Kadın
RÖ9	Kâğıthane	5-10	Kadın
RÖ10	Kâğıthane	10-15	Kadın
RÖ11	Kâğıthane	15-20	Kadın
RÖ12	Şişli	15-20	Erkek
RÖ13	Şişli	5-10	Erkek
RÖ14	Şişli	5-10	Erkek
RÖ15	Şişli	10-15	Erkek

Tablo 3.1.'de görüldüğü üzere çalışma grubu oluşturulurken rehber öğretmenlerin hizmet süresinin 5 yıldan fazla olmasına dikkat edilmiştir. Cinsiyete göre rehber öğretmenler 9 kadın ve 6 erkek rehber öğretmenden oluşmuştur. Rehber öğretmenler haricinde gönüllü olarak araştırmaya katılan diğer çocuk ruh sağlığı uzmanlarına ait kod, meslek, hizmet yılı aralığı ve cinsiyete ait bilgiler tablo 3.2.'de gösterilmiştir.

Tablo 3.2. Çalışma Grubu Bilgileri (Rehber Öğretmenler Hariç)

Kod	Meslek (Uzmanlık Alanı)	Hizmet Yılı Aralığı	Cinsiyet
RA1	Akademisyen (Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık)	21+	Kadın
RA2	Akademisyen (Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık)	10-15	Kadın
RA3	Akademisyen (Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık)	21+	Kadın
RA4	Akademisyen (Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık)	5-10	Kadın
RA5	Akademisyen (Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık)	5-10	Erkek
RA6	Akademisyen (Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık)	10-15	Erkek
KP1	Klinik Psikolog	5-10	Kadın
KP2	Klinik Psikolog	10-15	Kadın
KP3	Klinik Psikolog	5-10	Kadın
KP4	Klinik Psikolog	5-10	Erkek
KP5	Klinik Psikolog	15-20	Erkek
GP1	Çocuk Gelişimi Uzmanı	15-20	Kadın
GP2	Çocuk Gelişimi Uzmanı	10-15	Erkek
ÇP1	Çocuk Psikiyatristi	5-10	Kadın
ÇP2	Çocuk Psikiyatristi	5-10	Kadın

Tablo 3.2.'de görüldüğü üzere rehber öğretmenler haricinde çalışma grubu; 6 rehberlik ve psikolojik danışmanlık alan uzmanı akademisyen, 5 klinik psikolog, 2 çocuk psikiyatristi ve 2 de çocuk gelişimi uzmanından oluşmaktadır. 6 rehberlik ve psikolojik danışmanlık alan uzmanı akademisyenin cinsiyet olarak 4 kadın ve 2 erkekten oluşmuştur. Çalışma grubunda ölçüt olarak belirlenen en az 5 yıl mesleki deneyim ölçütüne rehber öğretmenlerde olduğu gibi dikkat edilmiştir.

3.3. Verilerin Toplanması

3.3.1. Veri Toplama Araçları

Araştırmada kullanılan veri toplama araçları şu şekildedir:

- Yarı Yapılandırılmış Görüşme
- Açık Uçlu Anket
- İnceleme Formu (Hayat Bilgisi Ders Kitabı ve Öğretim Programları)
- Doküman İnceleme (Hayat Bilgisi Ders Kitapları ve Öğretim Programları)

3.3.1.1. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formları

Araştırmacının önceden belirlediği araştırma problemi ile ilgili soruları sormak amacıyla hazırlanmış formlardır. Görüşme nitel araştırmada en çok kullanılan veri toplama araçlarından biridir. Görüşmede kişinin tecrübesi, düşünceleri, davranış ve algıları anlaşılmasına çalışılır. Sorular araştırmacıya esneklik imkânı tanıyan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak gerçekleştirilir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme, uzmanların önceden açık uçlu anket sorularına verdikleri cevaplara göre oluşturulmuştur. Hangi kitabı niçin tercih ettikleri veya etmediklerine göre görüşme yapılacak uzmanlar belirlenmesi planlanmıştır.

3.3.1.2. Açık Uçlu Anket Formu

1998, 2005 ve 2018 öğretim programına göre düzenlenen Hayat Bilgisi ders kitaplarından örneklerle sunum yapılarak çocuk ruh sağlığı uzmanlarına tanıtılmıştır. Ardından ders kitaplarını inceleyen uzmanlar anket formunu doldurmaları istenmiştir. İncelemeyi daha detaylı ve uzun sürede anketi doldurmak isteyen uzmanlara gerekli materyaller verilip, doldurulan anketler daha sonra alınmıştır. Anketlerden elde edilecek bilgiler analiz edilip yarı yapılandırılmış görüşme sorularının hazırlanmasına temel oluşturmuştur.

3.3.1.3. Doküman İncelemesi

Araştırılacak olgu veya olaylarla ilgili yazılı materyallerin analizinin yapılmasına doküman incelemesi denir. Tek başına veri toplamak için kullanılabileceği gibi diğer veri toplama araçlarıyla da kullanılabilir. Tarih, antropoloji, dilbilim, sosyoloji ve eğitim gibi farklı alanlarda kullanılabilir. Dokümanlar nitel yöntemlerde etkin bir şekilde yararlanılması gereken bilgi kaynaklarından biridir. Verilerin çeşitlendirilmesi açısından araştırmanın geçerliliğini arttıracak önemli veri toplama aracıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu araştırmada 1998, 2005 ve 2018

programlarına göre düzenlenmiş 2. ve 3. sınıf ders kitaplarını temsil eden kaynaklar incelenmiştir. Literatür bölümünde örnek olarak bu ders kitaplarından sayfalar sunulmuştur. Tablo 3.3.'te araştırma sorularında hangi veri toplama araçlarının kullanıldığı yer almaktadır.

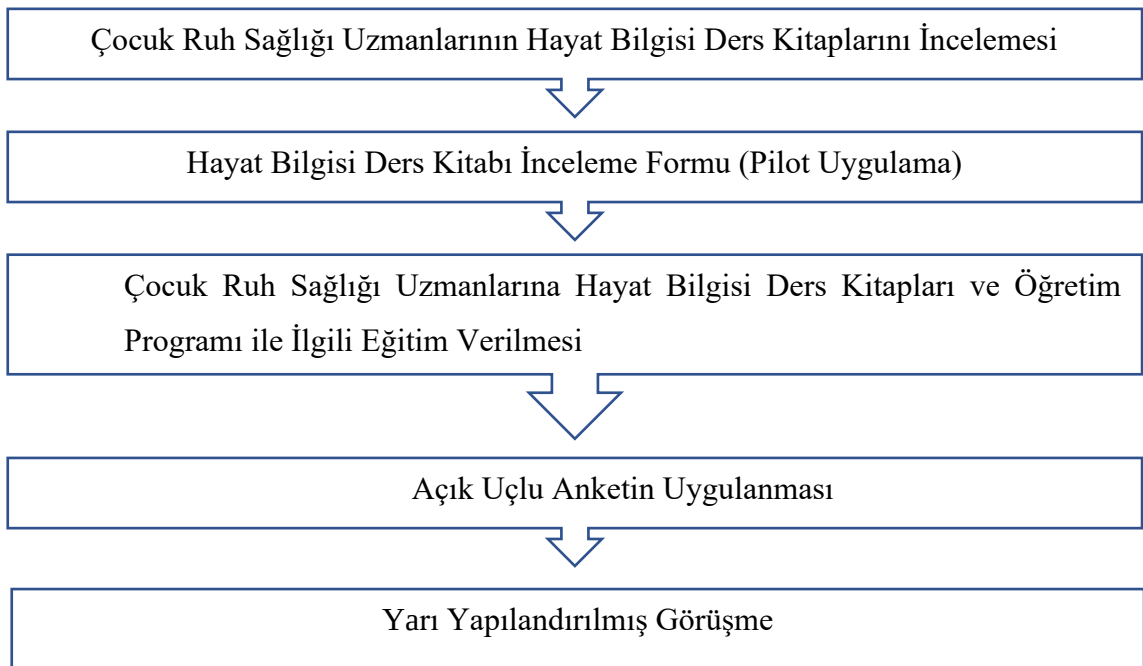
Tablo 3.3. Araştırma Sorularının Veri Toplama Araçlarıyla İlişkilendirilmesi

Araştırma Soruları	Veri Toplama Araçları
1998, 2005 ve 2018 Hayat Bilgisi ders kitaplarından hangisi çocuğa görelilik ile çocukta geliştirebileceği bilgi, beceri ve bakış açıları boyutlarıyla daha nitelikli/en niteliklidir?	İnceleme Formu Doküman İncelemesi
Yazılı bilginin/metinlerin sunumu açısından 1998, 2005 ve 2018 yılı programlarına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi ders kitaplarının hangisi niteliklidir?	Açık Uçlu Anket Doküman İncelemesi
Görseller, görsel okuma ve görsellerin işlevi açılarından 1998, 2005 ve 2018 yılı programlarına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi ders kitaplarının hangisi niteliklidir?	Açık Uçlu Anket Doküman İncelemesi
Etkinlikler ve nitelikleri açısından 1998, 2005 ve 2018 yılı programlarına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi ders kitaplarının hangisi niteliklidir?	Açık Uçlu Anket Doküman İncelemesi
Birey olma farkındalığı, Çocuğa görelilik, Hayat Hazırlamak, Sosyalleşme ve eğlenerek öğrenme açılarından 1998, 2005 ve 2018 yılı programlarına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi ders kitaplarının hangisi niteliklidir?	Açık Uçlu Anket Doküman İncelemesi
Bazı rehber öğretmenlerin/meslektaşlarınızın; 1998 ve 2018 yılı ders kitapları hakkında sürekli gereklilik bildiren ifadelerle bitmekte, didaktik yönlendirmeler yapılmakta, davranışların nedenlerine ve sonuçlarına daha az yer verilmekte, daha çok toplumsal normlar sunulmakta olup, birey olmanın geri planda kaldığı ile ilgili eleştirileri hakkında siz ne düşünürsünüz?	Yarı Yapılandırılmış Görüşme
Bazı rehber öğretmenleri/meslektaşlarınızın; 2005 yılı Hayat Bilgisi ders kitaplarında akademik bilginin olmadığı, öğrencinin hazır bulunuşluluğu göz ardı edildiği, konunun sunuş şeklinin çocuklarda öğrenme eksikliğine yol açtığı ve sınav odaklı sistem için yetersiz olduğu ile ilgili eleştirileri hakkında siz ne düşünürsünüz?	Yarı Yapılandırılmış Görüşme
2018 yılı Hayat Bilgisi öğretim programında herhangi bir yaklaşımın belirtilmemesi kültürümüze özgü üçüncü bir boyut olduğunu mu gösterir? veya daha önceki yaklaşımların bir uzlaşısı mıdır?	Yarı Yapılandırılmış Görüşme
Çocuk ruh sağlığı uzmanları ders kitabı yazım ve onay sürecine dahil olmalı mıdır? Siz Hayat Bilgisi ders kitabı yazım ve onay komisyonunda yetkili olsaydınız hayat bilgisi ders kitabında daha başka nelere dikkat ederiniz veya nasıl olmasını daha uygun gördünüz?	Yarı Yapılandırılmış Görüşme

Tablo 3.3.'te görüldüğü üzere veri toplama araçlarından araştırma soruları amacına uygun olarak genelden özele doğru bir sırayla yararlanılmıştır.

3.3.2. Veri Toplama Süreci

Araştırma ilk önce pilot çalışma olarak inceleme formu ile gerçekleştirilmiştir. Çocuk ruh sağlığı uzmanlarına 1998, 2005 ve 2018 programlarına göre yazılmış Hayat Bilgisi kitapları verilmiştir. Uzmanların Hayat Bilgisi kitaplarını 6-9 yaş grubu çocukların gereksinimleri düşünülerek incelemeleri istenmiştir. Ardından hangi Hayat Bilgisi kitabının çocuğa görelilik ile çocukta geliştirebileceği bilgi, beceri ve bakış açıları boyutlarıyla daha nitelikli olduğunu veya olmadığını yazmaları istenmiştir. Açık uçlu sorulardan oluşan anket, inceleme formunun çok fazla zaman kaybına yol açması ve çocuk ruh sağlığı uzmanlarının Hayat Bilgisi kitaplarına yabancı olması sebebiyle oluşturulmuştur. Hayat Bilgisi ders kitapları ile ilgili araştırmacı tarafından hazırlanan sunum ile tanıtım yapılmış ve Hayat Bilgisi kitabı incelemesi için uzmanların talep ettikleri süre verilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme ise, açık uçlu sorulardan oluşan anket çalışmasından alınan cevaplar doğrultusunda amaçlı örneklem yöntemi kullanılarak çocuk ruh sağlığı uzmanları seçilerek gerçekleştirilmiştir. 1998 ve 2018 Hayat Bilgisi Programlarını tercih eden rehber öğretmen ve akademisyen, 2005 yılı programını seçen rehber öğretmen ve akademisyen ve incelediği Hayat Bilgisi kitaplarından herhangi birini nitelikli bulmayan rehber öğretmen olmak üzere toplam 5 uzmanla görüşme gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmenin amacı anket uygulamasında uzmanların görüşlerinin daha da derinleştirilmesi, anket bulgularından yola çıkarak oluşan yeni soru ve durumlara cevap aranması olmuştur. Araştırmada veri toplamada işlem yolu şu şekildedir:

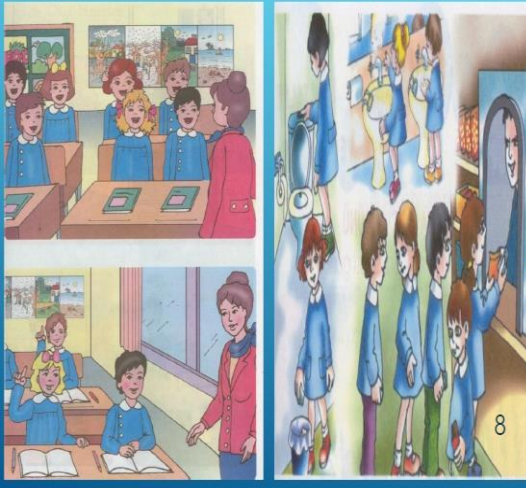

Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarına Hayat Bilgisi Ders Kitapları ve Öğretim Programı İle İlgili Hazırlanan Eğitim:

Çocuk ruh sağlığı uzmanlarının görüşlerini almak için ilk önce uygulanan pilot çalışma olarak inceleme formları kullanılmış ancak uzmanlar tarafından kitap incelemesi zaman açısından gecikmelere yol açmıştır. Zaman kaybı ile birlikte uzmanların Hayat Bilgisi kitaplarında neyi hangi ölçütlere göre inceleyeceğini bilememesi sebebiyle anket sorularından önce tarafsız bir eğitim verilmesi ve sunum yapılması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Araştırmacı tarafından mümkün olduğu kadar tarafsız ve danışman tarafından kontrol edilmiş bir sunum hazırlanmıştır. Bu eğitim ile Hayat Bilgisi dersi kitaplarını ve öğretim programlarını çocuk ruh sağlığı uzmanları incelemeden önce tanıtmak ve kısaca hangi ölçütlere göre nasıl sunulduğunun bilgisi verilmek amaçlanmıştır. 1998, 2005 ve 2018 Hayat Bilgisi programlarına göre düzenlenmiş ders ve çalışma kitaplarından alınan kesitlerle çocuk ruh sağlığı uzmanlarına yapılan kısa sunumun özeti şu şekildedir:

İdeal Sınıf ve İdeal Ortamlar

Gereklilik kipi olarak “-malıyız” ve “-meliyiz”ler

a. Kendimize Karşı

Düşüncelerimizi çekinmeden söylemeliyiz. Kendimize güvenmeliyiz. Eleştirilere açık olmalıyız. Başkalarını rahatsız edici eleştiriler yapmamalıyız.

Herkesin düşüncesinin ve yeteneğinin farklı olabileceğini bilmeliyiz. Farklı düşüncelere saygılı olmalıyız.

Derslerimize düzenli çalışmalıyız. Beslenmemize ve sağlığınıza özen göstermeliyiz.

b. Arkadaşlarımıza Karşı

Okulda ve okul dışında arkadaşlarımıza karşı sorumluluklarımız vardır. Oyun oynarken, birlikte çalışırken birbirlerimize saygılı olmalıyız. Oyunu kurallarına uygun oynamalıyız. Grup çalışmalarında görevimizi yerine getirmeliyiz. Konuşan arkadaşımızı dinlemeliyiz. Sınıfta söz almadan konuşmamalıyız. Arkadaşlarımızı üzmemeliyiz.

Etkinlikler ve Niteliği (1998 Yılı)

- 1998 yılı Hayat Bilgisi ders kitaplarında etkinlikler hazırlık sorularıyla sınırlı kalmıştır. Araştırmınız, düşününüz, tartışınız ve gözlemleyiniz ifadeleri bulunmaktadır.

ÖĞRENDİKLERİMİZİ DEĞERLENDİRELİM

1. Yavaş geçişlerinin olmadığı yerlerde, karşıdan karşıya nasıl geçersiniz?
2. Trafik kazaları hangi sebeplerden dolayı meydana gelmektedir?
3. Bisküvit kullanırken nelere dikkat etmeliyiz?
4. Trafik işaret ve levhalarını korumak için neler yapmalıyız?

C. İNSAN HAK VE HÜRRİYETLERİ İLE SORUMLULUKLAR

HAZIRLANALIM, ÖĞRENELİM

1. Hak, özgürlük, iletişim, basın sözcüklerinin anlamlarını sözlüğünüzden bulup öğreniniz. Defterinize yazınız.
2. Sahip olduğumuz hak ve özgürlüklere kimin önderliğinde kavuştuk? Araştırınız.
3. Aktatürk'ün insan hak ve özgürlüğüne verdiği önemi beşikten sözler bulunuz. Sınıfınıza getirerek okuyunuz.

2005 Yılı

Öğretim Programına Göre
Hazırlanmış Hayat Bilgisi Ders
Kitapları

Konu Kapsamı ve Konu Başlıkları Açısından (2005 Yılı)

İÇİNDEKİLER (DERS KİTABI)

Organizasyon Şeması	10
1. TEMA: OKUL HEYECANIM	12
Okula Hazırlıklı Giderim	14
Benzersizliklerimiz, Farklılıklarımız	15
Canım Arkadaşım	16
İyi Bir Dinleyici ve Konuşmacıyım	17
Öfkeni Kontrol Et	18
Saygılı Olmalıyız	19
Okulda Demokrasi	20
Sorunlarını Çözerim	22
Okulumun ve Sınıfımın Yeri, Benim Yerim	23
Okulumun Geçmişini Araştırıyorum	24
Ozenli Kullanırım	25
Kazanmak da Doğal, Kaybetmek de	26
Kurallar Var, Çünkü	27
Okulumu Seviyorum	28
Kaynakları Tutumlu Kullanmalıyız	29
Doğal ve Sağlıklı Besleniyorum	30
Kendi Kendini Doktoru Ol	32
Kaza Geliyorum Demez	34
Özel Günler Paylaşılınca Güzelir	35
Bayram Etkinliklerimiz	36
Bir Zamanlar Atatürk	38
Ben Bilimli Bir Tüketiciyim	39
Oku, Yaz, Çiz, Öğren	40
Teknoloji ve Ben	42
Trafik Bilincine Sahip misiniz?	44
Bu Öneriyi Kabul Edemem	46

Etkinliklerin Niteliği Açısından (2005 Yılı)

HAYIR DİYEBİLİRİM

Aşağıdaki durumlara hangi çözümleri önerirsiniz? Önerilerinizi noktalı yerlere yazınız.

Emir'in evde kalması gerek. Arkadaşları onu oynamaya çağırıyor. Emir, onları hangi sözlerle reddedebilir?

Yaprak, adasında ders çalışıyor. Kardeşi onunla evcilik oynamak istiyor. Yaprak, onu hangi sözlerle geri çevirebilir?

DUYGULARIMI KONTROL EDİYORUM

Sizi öfkeliendiren üç olayı yazınız.

Sizi mutlu eden üç olayı yazınız.

Nasıl Davranırsınız?

Öfkelenince

Mutlu olunca

Üzüldüğünde

Korkunca

Yazılı bilgilerin sunumu, görseller ve etkinlikler açısından (2005 yılı)

SEVİNİNCE NE YAPARSINIZ?

Bir arkadaşınızın sıfırdan öğretilmesi size nasıl etkiler?

Ben mutluysam..... Ben mutluysam arkadaşım.....

Ben sevdiğim..... Ben sevdiğim arkadaşım.....

Ben arkadaşım..... Ben arkadaşım arkadaşım.....

Ben arkadaşım..... Ben arkadaşım arkadaşım.....

Ahmet resim yarışmasında birinci oldu. Ahmet başarsını arkadaşlarına anlattı. Arkadaşları çok sevincli ve heyecanlıydı. Onun bu sevincli arkadaşlarını da sevindirdi. Burcu sevinçten ellerini çırptı, Mert havaya zıpladı. Zeynep Ahmeti tebrik etti. Bütün arkadaşları Ahmetle birlikte sevinde. Ahmet ve arkadaşları duygularını başkalarını rahatsız etmeden yaşadılar.

1. Önemli hangi duyguları yaşıyorsunuz?
2. Yaşadığınız duyguları size nasıl etkiliyor?
3. Yaşadığınız duyguları arkadaşlarınıza nasıl etkiliyor?

Örnek olay üzerinden metin ve görseller (2005 yılı)

EĞRİSİ DOĞRUSU

Arkadaşlarınızın hangi davranışları sizi üzer?

Zehra, arkadaşı Aydın'dan aldığı baya kalemlerini işi bittikten sonra vermesi gerekirken vermedi. Aydın görsel sanatlar dersinde çalışmasını tamamlayamadı. Zehra bu duruma neden olduğu için çok üzülde. Aydın'dan özür diledi.

Serkan saklambaç oynarken gözünü tam kapatmıyor. Bu nedenle arkadaşlarının saklandığı yeri kolaylıkla buluyor. Arkadaşları Serkan'a bu davranışının doğru olmadığını söyledi.

Esra güler yüzlüdür. Yalan söylemez, taraf tutmaz, arkadaşlarına yardımcı olmaya çalışır. Esra'ya herkes güvenir. Bundan dolayı Esra'yı öğretmeni ve arkadaşları çok sever.

Arkadaşlarımızla ilişkilerimizde neler dikkat etmeliyiz?

«Öz Değerlendirme Formu» ve «Neler Öğrendik» (Bu Bölümler Salt 2005 Yılı Hayat Bilgisi Ders Kitaplarında Var)

KENDİNİ DEĞERLENDİRİYORUM

Aşağıdaki ifadelerden size uygun olanları x ile işaretleyiniz.

Her zaman Bazen Hiçbir zaman

1. Arkadaşlarım duygularımı anlamaya çalışırım.
2. Duygularımı arkadaşlarım üzmeden anlatırım.
3. Bilme kazdığım zaman önce sakinleşmeye çalışırım.
4. Okulda olduğum zaman bağışlamaya dikkat ederim.
5. Şikâyet ettiğim zaman kavga etmekten kaçırım.
6. Arkadaşlarım duyguları ve düşüncelerini açıkça gösteririm.

⊗ ve ⊗ alan davranışlarına gözden geçirmelisiniz. Bu konuda öğretmen ya da öğretmeninden yardım isteyebilirsiniz.

Öz Değerlendirme

Aşağıdaki cümleleri okuyup size uygun olanları "X" ile işaretleyiniz.

Her zaman Bazen Hiçbir zaman

Ailem ve yakın çevremle ilişkilerimde düşüncelerimi serbestçe açıklarım.

Ailemle ilgili kararlar alınırken görüş bildiririm.

"Hiçbir zaman" ve "Bazen" seçeneklerini işaretlemeniz eksikleriniz gösterir. Bu konuda ailenizden ve öğretmeninizden yardım alabilirsiniz.

2018 Yılı Öğretim Programına Göre Hazırlanmış Hayat Bilgisi Ders Kitapları

Konu Kapsamı Ve Konu Başlıkları Açısından (2018 Yılı)

İÇİNDEKİLER	
1. ÜNİTE - OKULUMUZDA HAYAT	
• Kendini Tanıma...	12
• Davranışlarımızı İyileştirme...	14
• Arkadaşlarımızla İlişkilerimiz...	16
• Arkadaşları Olarak...	18
• Kırık Çamaşır...	22
• Okulda Sosyal Etkileşimlerimiz...	24
• Her Birlikte El Ele...	28
• Okul ve Hayatımızda Sosyal Sorunlar...	30
• Okulda Kullanılan...	32
• Mesleğin Seçim...	34
• Hayatımıza Zaman...	36
• Eğlence Zamanı...	37
• Değerlendirme Zamanı...	38
• Başarım Haftası...	41
• 15 Temmuz Demokrasi ve Milli Birlik Günü...	42
• Kalay Haftası...	43
• Cumhuriyet Bayramı...	44
2. ÜNİTE - EVİMİZDE HAYAT	
• Bir Zamanlar Çocuklarm...	46
• Konuşma Olalım...	50
• Evimiz Nerede?	52
• Evde Herkesin Bir İş Var...	54
• Teknoloji Ailesini Tanıyalım...	56
• Evimizde Tasarrufl...	58
• Planlı Olalım...	62
• Harcamayı Yönetelim...	64
• Hayatımıza Zaman...	68
• Eğlence Zamanı...	69
• Değerlendirme Zamanı...	71
• Atatürk Haftası...	73
• Öğretmenler Günü...	74
• İnsan Hakları ve Demokrasi Haftası...	75
• Tulum, Yatağan ve Türk Mülkleri Haftası...	76
3. ÜNİTE - SAĞLIKLI HAYAT	
• Kişisel Bakımımızı Yönetelim...	78
• Sağlıksız Alışkanlıklar...	80
• May Ne Zaman Yemeliyim?	82
• Sağlıklı Beslenelim...	84
• Temizlik Her Yerde...	86
• Havalandırma Zamanı...	88
• Eğlence Zamanı...	89
• Değerlendirme Zamanı...	90
• Enerji Tasarrufl Haftası...	92
4. ÜNİTE - GÜVENLİ HAYAT	
• Trafik Kuralları ve Yaşamın Tanımları...	94
• Trafik Kuralları Uygulama...	96
• Dikkat Olalım...	98
• Diğer Akl Durum...	102
• Güvenli İletişim Kuralları...	104
• Güvenli İletişim Kuralları...	106
• Güvenli Oyun...	110
• Havalandırma Zamanı...	112
• Eğlence Zamanı...	113
• Değerlendirme Zamanı...	114
• Yedigöller Haftası...	116
5. ÜNİTE - ÜLKEMİZDE HAYAT	
• Yuvamı Birlikte Tanıyalım...	118
• Cumhuriyet ile Birlikte...	120
• Okulda Okul...	124
• Okulda Okul...	128
• Okulda Okul...	130

Yazılı Bilginin Sunumu, Görseller, Görsel Okuma ve İşlevi Açısından (2018 Yılı)

Yemekte Görsel Kuralları

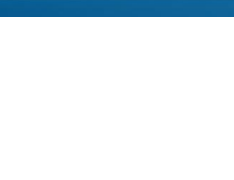
Ağızda yemek varken konuşan biri ile aynı sofrada olmanız neler hissedersiniz?

Yemek yerken yemekhanemizi kirlitemeliyiz.

Pastanede yüksek sesle konuşmamalıyız.

Lokanta, pastane, yemekhane gibi yerlerde çevremizdekileri rahatsız etmeye özen göstermeliyiz.

Yemekte yuvarlak yemek görsel kurallarının bazı örnekleri vardır. Temizlik, sağlık ve başkalarına saygı bu nedenlerdendir. Yemekte görsel kurallarına uymalıyız. Elmek ve yemek israfından kaçınmalıyız.

Yemekte görsel kurallarına uymak neden önemlidir?

Yazılı Bilginin Sunumu, Etkinlikler, Görseller, Görsel Okuma ve İşlevi Açısından (2018 Yılı)

Resimlerdeki çocukların yapılabilecekleri ve yapmaktan hoşlandıkları işlerin neler olduğunu söyleyiniz.

Boya kullanıyorum.

Kuyma taşlarını dolaştırıyorum.

Artık ayakkabılarımı bağlayabiliyorum.

Annenim birlikte yemek yapmaktan hoşlanıyorum.

Uyutmanı arkadaşlarımla uykumla uykum.

Öğrendiklerimizi Uygulayalım

1. Sınıfta gruplar oluşturunuz. Grup arkadaşlarınız ile birlikte aşağıdaki kelimeleri kullanarak "Grupla Çalışma Kuralları" oluşturunuz.

İş bölümü, saygı, sevgi, adalet, paylaşım, sorumluluk.

Grupla Çalışma Kuralları:

2. Grup çalışmalarında belirlediğiniz kurallara uymaya neler olur? Yazınız.

Yazılı Bilginin Sunumu, Etkinlikler, Görseller, Görsel Okuma ve İşlevi Açısından (2018 Yılı)

İstek ve İhtiyaçlarımızı Söylerken

Okulda nelerle ihtiyacınız olabileceğini düşününüz. Arkadaşlarınız ve öğretmeniniz ile paylaşınız.

Öğretmenimiz, okulda herhangi bir ihtiyacımız olsa kimden isteyeceğimizi sordu. Arkadaşlarımız düşüncelerini söz olarak söylediler.

Birce:

— Öğretmenim, öncelikle sizden yardım isterim.

Esra:

— Ben okul çalışanlarına söylerim.

Öğretmenimiz:

— Birce ve Esra doğru söylüyorlar, dedi ve devam etti. Çocuklar, istek ve ihtiyaçlarınıza öncelikle öğretmenlerinize sözlü olarak ifade etmelisiniz. İstek ve ihtiyaçlarınızı okul idaresine yazılı olarak iletebilirsiniz. Ayrıca okulun diğer çalışanlarına sözlü olarak belirtilebilirsiniz.

Sözlü olarak ihtiyaçlarınızı belirtirken lütfen, rica ederim gibi nezaket ifadeleri kullanmalıyız. Bu ifadeler istek ve ihtiyaçlarımızı daha iyi anlaşılmasını sağlar. Yazılı olarak ifade ederken de dilekçe ve dilek kutusunu kullanınız. Dilek kutusunu sadece istek ve ihtiyaçlarımız için kullanmalıyız. Dilekçemizi yazarken de kurallara uygun yazmaya özen göstermeliyiz.

İstek ve ihtiyaçlarımızı demokratik ortamlarda ifade etmenin başka bir yolu da sınıfta, okulda yaptığımız seçimlerdir. Seçimlerde oy isterken ve oy kullanırken birbirimize saygılı olmaya özen göstermeliyiz.

Okul veya sınıfınızda dilek kutusu var mı? Araştırınız. Dilek kutusu yoksa arkadaşlarınızla birlikte öğretmeninizden yardım olarak bir dilek kutusu oluşturunuz.

Etkinlik Zamanı

Eren ve arkadaşları, bahçede oyun oynarken çöplerin etrafa atıldığını fark ettiler. Bahçedeki çöp kutularının yetersiz olduğunu gördüler. Hep birlikte okul idaresinden bahçeye ilave çöp kutuları istemeye karar verdiler.

Eren ve arkadaşları, bu isteklerini hangi yollarla okul idaresinden isteyebilirler? Aşağıda verilen boşluğa maddeler halinde yazınız.

1.
2.
3.
4.
5.

Okulunuzun kantininde meyve satılmasını istiyorsunuz. Aşağıya bu isteğinizi ifade eden kısa bir yazı yazınız.

.....

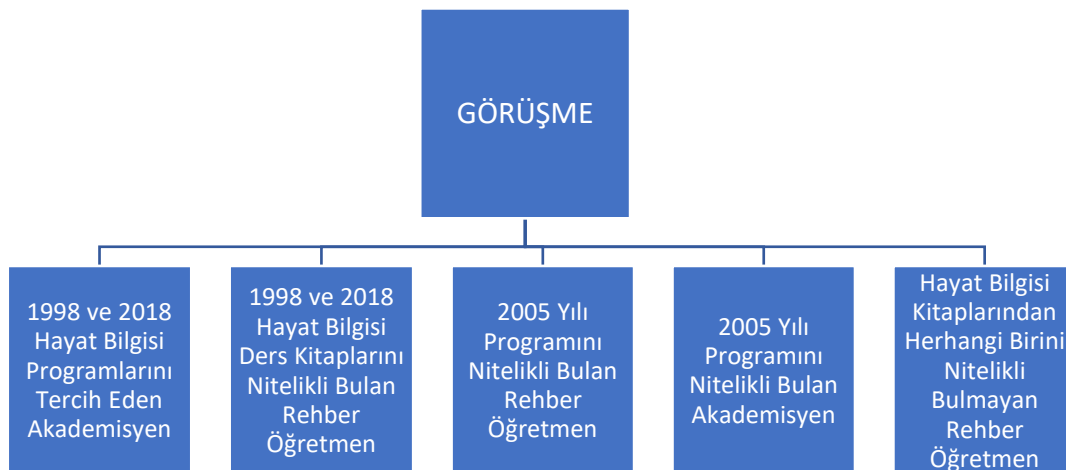
.....

.....

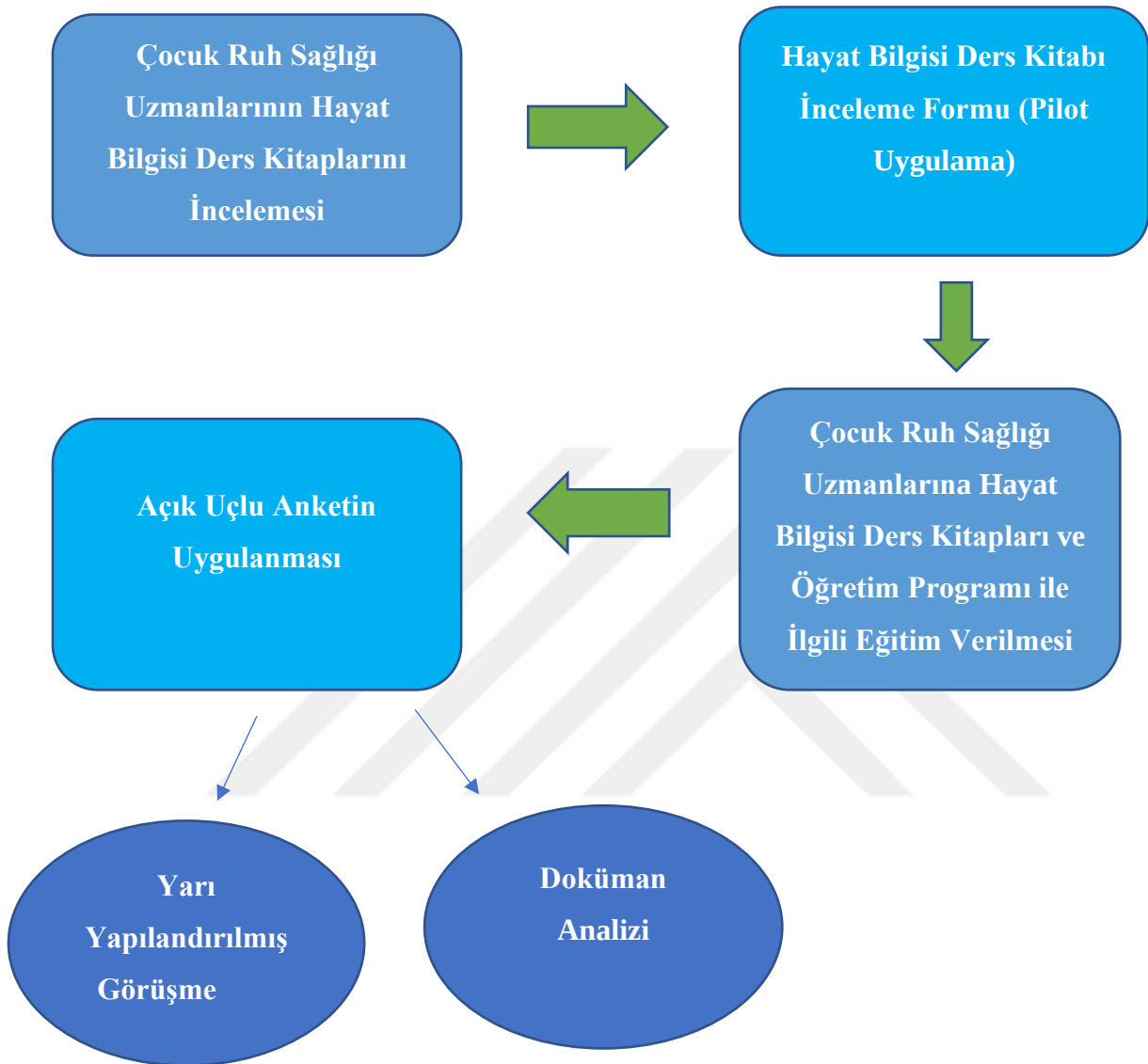
.....

.....

Hayat Bilgisi ders kitapları ile ilgili verilen bu eğitimden sonra Hayat Bilgisi kitabı incelemesi için uzmanlara açık uçlu sorulardan oluşan anketi doldurmaları için istedikleri süre verilmiştir. Anketten alınan cevaplar doğrultusunda amaçlı örneklem yöntemi kullanılarak bazı çocuk ruh sağlığı uzmanları görüşme yapmak için toplam 5 uzman belirlenmiştir. Bu belirleme şu şekildedir:

Durum çalışması sürecinde veri toplama araçları ile araştırma sorularının nasıl eşleştiği ve genel olarak hangi aşamalarda nasıl kullanıldığı şekil 3.2.'de yer verilmiştir.

Şekil 3.2. Durum Çalışması Süreci Şeması

Şekil 3.2.'de görüldüğü üzere araştırmada ilk önce pilot uygulama olarak çocuk ruh sağlığı uzmanlarına 1998, 2005 ve 2018 yılları öğretim programına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi ders kitapları inceletilmiştir. Daha sonra araştırmacı tarafından hazırlanan inceleme formu verilmiştir. Ancak bu pilot uygulama uzun zaman alması ve daha çok uzmana ulaşılabilmesi nedeniyle değiştirilmiştir. Araştırmacı tarafından Hayat Bilgisi ders kitapları hakkında uzmanlara sunum yapılmış, Hayat Bilgisi kitaplarının incelenmesi için süre verilmiş ve açık uçlu sorulardan oluşan anket doldurulması istenmiştir. Anketler analiz edilip 1998, 2005 ve 2018 yıllarına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi ders kitaplarından herhangi birini nitelikli bulan veya hiçbir nitelikli bulmayan uzmanlarla yarı yapılandırılmış görüşme gerçekleştirilmiştir.

3.4. Verilerin Analizi

Çocuk ruh sağlığı uzmanlarının inceleme formlarına, Hayat Bilgisi ders kitapları ile ilgili verilen eğitim sonrası açık uçlu anketlere ve yarı yapılandırılmış görüşmelerden ulaşılan verilere verdikleri yanıtlardan oluşan veriler içerik analizi yöntemi ile çözümlenmiştir.

İçerik analizi, elde edilen verileri açıklayabilecek kavram ve ilişkilere götürmeyi amaçlar. Veriler derinlemesine bir işleme tabi tutulur. Elde edilen veriler önce kavramsallaştırılır daha sonra düzenlenerek verileri açıklayıcı temalara saptanır. Genel olarak veriler tanımlanmaya çalışılır (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s.242). İçerik analizi, verilerin içindeki kavram, karakter, deyim ve tema gibi öğeleri belirleyerek onları sayılarla ifade eder (Seggie ve Bayyurt, 2015).

Bu araştırmada içerik analizi ile veriler çözümlendikten sonra kodlayıcı güvenilirliğini sağlamak için ikinci bir araştırmacının da verileri kodlaması ve kodlamaları değerlendirmesi sağlanmıştır. Başka bir araştırmacı daha verileri kontrol etmiş ve geçerlilik ile güvenilirliği yeterli bulunmuştur. Miles ve Huberman'a (1994) göre, nitel araştırma yöntemi kullanılan çalışmalarda kodlamanın güvenilirliğini ve geçerliğini sağlamak gerekir. Güvenirlik değeri hesaplanırken %70 ve üstünde bir değer çıktığında analiz güvenilir kabul edilir. Bu değer aşağıdaki gösterilen her oluşturulan kategori için, kodlayan araştırmacıların uzlaşma sayılarının, uzlaşma ve uzlaşmama sayılarının toplamına bölünmesiyle elde edilir.

$$\text{Güvenirlik} = \frac{\text{Uzlaşma Sayısı}}{\text{Uzlaşma} + \text{Uzlaşmama Sayısı}}$$

Şekil 3.3. Nitel Araştırmalarda Güvenirlik Hesaplama Formülü

Bu araştırmada araştırmacı nitel analiz sürecini bitirdikten sonra danışmanı ile birlikte analizi yeniden gerçekleştirmişlerdir. Bu süreçte araştırmacı ve danışman birbirlerini ikna ederek nihai analiz sonuçlarına ulaşmışlardır. Araştırmanın güvenilirliğini yükseltmek amacıyla çocuk ruh sağlığı uzmanlarının sorulara verdiği yanıtlar doğrudan alıntı şeklinde bulgular bölümünde sunulmuş ve verilerin analizi sürecinde danışman ile araştırmacı dışında alan uzmanı bir akademisyen tarafından da kontrol edilmiştir.

BÖLÜM IV: BULGULAR

Bulgular bölümünde veri toplama araçları aracılığıyla elde edilen veriler analiz edilmiştir. Araştırmanın sorularını cevaplamaya dönük bulgular olarak da sunulmuştur. Araştırmada veri toplamak amacıyla açık uçlu sorulardan oluşan anket, inceleme formu, doküman analizi ve görüşme kullanılmıştır. Bulgulara ulaşmak için ilk önce Hayat Bilgisi kitapları ve inceleme formu çocuk ruh sağlığı uzmanlarına verilmiş ve değerlendirilmesi istenmiştir. İnceleme formu uygulanırken görülmüştür ki uzmanların değerlendirmeleri uzun zaman almıştır. Bu durum daha az uzmana ulaşmaya yol açtığından açık uçlu sorulardan oluşan anket hazırlanmıştır. Anket uygulamasından sonra ise verilen cevaplardan yola çıkarak araştırmayı derinleştirmek amacıyla farklı yıllarda yazılan Hayat Bilgisi kitaplarını tercih eden uzmanlarla görüşme yapılmıştır. Bulgular açık uçlu anket analizi, görüşmeden elde edilen bulgular ve inceleme formu verilerini bütüncül bir bakış açısıyla bu bölümde sunulmaktadır.

4.1. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının Yazılı Bilginin/Metinlerin Sunumu Açısından 1998, 2005 ve 2018 Yılı Programlarına Göre Hayat Bilgisi Ders Kitaplarının Niteliklerine İlişkin Bakış Açıları Nasıldır?

Araştırmada öncelikle pilot çalışma olarak kullanılan inceleme formu ile çocuk ruh sağlığı uzmanlarına 1998, 2005 ve 2018 Hayat Bilgisi Programlarına göre yazılmış örnek kitaplar verilmiştir. Hayat Bilgisi kitaplarını 6-9 yaş grubu çocukların gereksinimleri düşünülerek çocukta geliştirebileceği bilgi, beceri ve bakış açıları boyutlarıyla hangisinin daha nitelikli olduğunu veya olmadığını yazmaları istenmiştir. Rehberlik ve psikolojik danışmanlık anabilim dalında akademisyen olan RA7'nin 1998 yılı programı Hayat Bilgisi ders kitaplarındaki yazılı bilgilerin sunumu/metinler açısından aktardığı görüşleri şöyledir:

1998 yılı ders kitabında çocuklara verilmek istenen mesajlar ve öğretilmek istenenler öğrenen merkezli, çocuğun düşünmesine ve hayal gücüne fırsat vermeden sunulmaktadır. Kitap genel itibarıyla incelendiğinde, davranışçı yaklaşımın ve aktarılması beklenen bilgi yoğunluğunun bir getirisi olarak mekanik bir işleyiş sahiptir. Tüm konularda bane toplumdur ve birey ikinci plana atılmıştır. Doğrunun yalnızca bir taraflı olabileceği görüşü kitabın her yerinde yansıtılmakta, çocukların alternatif düşünme imkânları ellerinden alınmaktadır. Üstelik öğrenilmesi beklenen konu ile alakalı neden-sonuç ilişkisi ya direkt bilgi sunulmuştur. Bu sebeplerle çocuk için bilgiyi işlemek, içselleştirmek ve davranışa dökmek güç hale gelmektedir. Şu günün kaynakların kullanılmasında (syf: 30) devrin temiz kullanılması ya da larin neden üzerinde hiç durulmamıştır. Bir başka örnek trafik işaretlerinin anlatımı için verilebilir (syf: 110). Bu defa trafik işaretlerinin neden öğrenilmesi gerektiği bilgisi çocuğun düşünmesine fırsat vermeden sunulmuştur.

RA7, 1998 yılı programını öğreten merkezli, çocuğun düşünmesine ve hayal gücüne fırsat verilmeden sunulduğunu ifade etmiştir. Tüm konularda öznenin toplum olduğunu, bireyin ise ikinci planda kaldığını aktarmıştır. “Kaynakların Kullanılması” konusunda; okulun temiz kullanılması söylendiğini ancak bu davranışın nedeni üzerinde durulmadığından bahsetmiştir. RA7’nin bu görüşü ankette 1998 programı için söylenen neden-sonuç ilişkisi kurulmamıştır görüşü ile benzeşmektedir. Bir başka örnek olarak trafik konusunun anlatıldığını ancak çocuğun düşünmesine fırsat vermeden sunulduğunu belirtmiştir. Doğunun yalnızca bir tane olabileceği görüşünün 1998 programı Hayat Bilgisi kitaplarında fark edildiğini ifade etmiştir. Çocukların alternatif düşünme olanakları ellerinden alındığını ve bir temele dayandırılmadan bilgiler aktarıldığını yazmıştır. Çocuk ruh sağlığı uzmanları 1998 yılı programı Hayat Bilgisi ders kitaplarındaki yazılı bilginin sunumu/metinlere ilişkin görüşlerine tablo 4.1.’de yer almaktadır.

Tablo 4.1. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının 1998 Yılı Öğretim Programına Göre Düzenlenmiş Hayat Bilgisi Ders Kitaplarındaki Yazılı Bilginin Sunumu/Metinlere İlişkin Görüşleri

Ana temalar	İfadeler	Sayı(f)
Olumlu ifadeler	Anlaşılır bir şekilde sunulmakta	1
	Kurallar içeren cümleler verilmekte	1
	Hazır bulunuşluluk önemsenmekte	1
	Yazı karakteri ve fontu daha uygun	1
Toplam		4
Olumsuz ifadeler	Cümleler gereklilik bildiren ifadelerle bitmekte	5
	Yönlendirme yapılmakta	2
	Davranışların nedenlerine/sonuçlarına yer vermemekte	1
	Negatif otomatik düşünceleri tetiklemekte	1
	Mükemmeliyetçi algı oluşturmakta	1
	Daha çok toplumsal normlara uymaları aşılarmakta	1
	İçselleştirme açısından eksik kalmakta	1
	Yazma ve görsel kodlamayla sınırlı kalmakta	1
Toplam		13
Genel Toplam		17

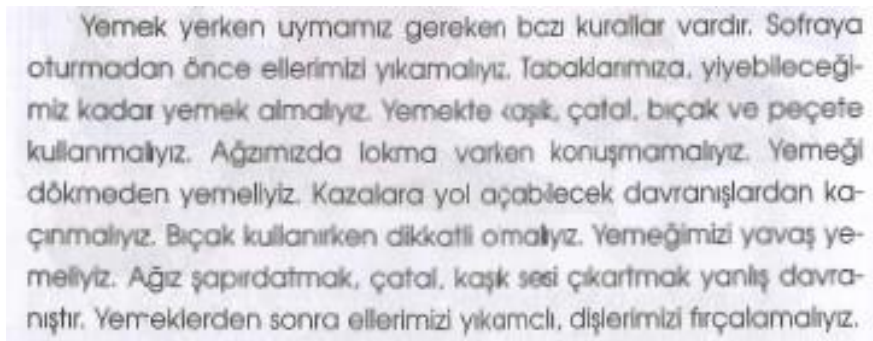
Çocuk ruh sağlığı uzmanları 1998 yılı programı Hayat Bilgisi ders kitaplarındaki yazılı bilginin sunumu/metinlere ilişkin görüşleri incelendiğinde daha çok olumsuz görüşlerin fazla olduğu tablo 4.1.’den anlaşılmaktadır. 13 olumsuz görüşe karşı 4 olumlu görüş ifade edilmiştir. Uzmanlar olumsuz olarak metinlerdeki “cümlelerin gereklilik bildiren eklerle bitmesi” görüşünü dikkat çekici bir şekilde fazla ifade etmişlerdir. Diğer bir görüş “ders kitaplarındaki metinlerin yönlendirme yapmasının” olumsuz olarak değerlendirilmesidir. “İçselleştirme

açısından eksik kaldığı, davranışların neden-sonuçlarına yer verilmediği ve daha çok toplumsal normlara uyulması aşılandığı” görüşleri de olumsuz bir bakış açısıyla ifade edilmiştir. “Anlaşılır olduğu, hazır bulunuşluluğun önemsendiği, yazı karakter ve fontunun daha uygun olduğunu” olumlu olarak ifade eden uzmanlarda olmuştur.

1998 yılı programına göre yazılmış 2. sınıf Hayat Bilgisi kitabında yazılı bilginin sunumu/metinler açısından örneği fotoğraf 4.1.’de sunulmuştur (Eren ve Gören, 1999, s. 41).

Çocuk ruh sağlığı uzmanlarının 1998 programına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi kitaplarında inceledikleri metinler ve görsel örneği fotoğraf 4.1. gösterilmiştir. Uzmanların tablo 4.1.’de belirttikleri görüşlerden hareketle fotoğraf 4.1.’deki cümlelerin de gereklilik kipi olan “-meli” ve “-malı” ekleriyle bittiği ders kitabı sayfası örneğinden görülmektedir. Ayrıca uzmanlar yönlendirmenin yapıldığını da olumsuz görüş olarak ifade etmişlerdi. Yazılı bilgilerin sunumu açısından 1998 programına göre yazılmış 3. sınıf Hayat Bilgisi ders kitabından başka bir alıntı fotoğraf 4.2.’de gösterilmiştir (Arslan ve Daltaban, 2002, s. 116).

Fotoğraf 4.2. incelendiğinde, 1998 programı Hayat Bilgisi kitabında çocuk ruh sağlığı uzmanlarının belirttiği gereklilik kipleriyle biten cümlelerle bir anlatım tarzının olduğu görülmektedir. Uzmanların görüşlerinden bu anlatım tarzının sadece bilgiyi verdiği ve hedeflenen davranışın neden ve sonuçlarına yer vermediği eleştirileri de vardır. Olumlu olarak

ise daha anlaşılır ve kural içeren cümlelerin olması da görüşler dahilindedir. Çocuk ruh sağlığı uzmanlarının 2005 yılı Hayat Bilgisi ders kitaplarında yazılı bilginin/metinlerin sunumu açısından olan değerlendirmeleri tablo 4.2.'de yer verilmiştir.

Tablo 4.2. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının 2005 Yılı Öğretim Programına Göre Düzenlenmiş Hayat Bilgisi Ders Kitaplarındaki Yazılı Bilginin Sunumu/Metinlere İlişkin Görüşleri

Ana temalar	İfadeler	Sayı(f)
Olumlu ifadeler	Bireysel yorum ve farklılıklara izin vermekte	6
	Çocuğun ihtiyacı olan sürece katılmayı desteklemekte	4
	Merek etme ve keşfetme imkânı sağlamakta	3
	Akıl yürütme becerisini geliştirmekte	3
	Araştırma yapmasını desteklemekte	3
	Duygusal ve sosyal gelişimi desteklemekte	3
	Yaparak ve yaşayarak öğrenme merkezli anlatım var	2
	Örnek olaylara yer verilmekte	2
	Sonuca öğrencinin varması istenmekte	2
	İçerik ve etkinlikler daha iyi sunulmakta	2
	Problem çözme becerisini geliştirmekte	2
	Kendini tanımasına olanak sağlamakta	2
	Öğrenmeyi öğrenmesini kolaylaştırmakta	2
	Sorumluluk almasını sağlamakta	2
	Düşünme becerilerini geliştirmekte	2
	Yazılar ve görsellerin sayfa oranına uyumlu	1
	Yazılar somut işlemler dönemindeki çocuğa uygun	1
	Yapılandırmacı yaklaşıma dayanması önemli	1
	Yazı karakteri ve fontu daha uygun	1
	Doğrunun yanında hatalı davranışlar da verilmekte	1
	Sorgulayarak öğrenmeyi kolaylaştırmakta	1
	Dünya eğitim sistemine paralel bir içerik sunmakta	1
Toplam		47
Olumsuz ifadeler	Akademik bilgi anlamında yeterli değil	1
	Hazır bulunuşluluk göz ardı edilmekte	1
	Çocuklarda öğrenme eksiliğine yol açmakta	1
	Kalabalık sınıflarda yapılandırmacı yaklaşım uygulamak zor	1
	Doğru cevaplara ulaşmak zaman kaybına yol açmakta	1
	Sınav süreçli bir eğitim için uygun değil	1
	Bilgi ve ezbere dayalı bir sistem için uygun değil	1
Toplam		7
Genel Toplam		54

Tablo 4.2.'de görüldüğü üzere uzmanların 2005 yılı Hayat Bilgisi ders kitaplarının yazılı bilginin/metinlerin sunumuna ilişkin olumlu görüşlerinin fazla olduğu anlaşılmaktadır. 47

olumlu görüş, 30 kişi ile yapılan anket için görece yüksek bir frekanstır. 2005 programından en fazla olumlu bakılan özellikler altışar görüş ile “bireysel yorum ve farklılıklara izin verilmesi”, ve dörder görüş ile “çocukların öğrenme sürecine katılmasını daha çok desteklediği” görüşleri öne çıkmıştır. “Çocukların keşfetme ve meraklarına olanak sağladığı, araştırma yapmasını, duygusal ve sosyal gelişimini desteklemesi açılarından da daha nitelikli bulunmuştur. Çocuk ruh sağlığı uzmanlarının 2005 yılı Hayat Bilgisi ders kitaplarına ilişkin sayı olarak 7 olumsuz görüşün 47 olumlu görüşe karşın görece daha az olduğu görülmektedir. Olumsuz görüşler incelendiğinde “kalabalık sınıflarda yapılandırmacı yaklaşımın uygulanmasının zor olduğu, sınav odaklı sistem ile ders kitabının uyumsuz olduğunu ve çocuğun önceki deneyimlerinin göz ardı edildiği” ile ilgili eleştirel bir yaklaşımlar vardır.

2005 yılı öğretim programına göre yazılmış ders kitabını daha nitelikli bulan rehberlik ve psikolojik danışmanlık anabilim dalında akademisyen olan RA3'ün, yazılı bilginin sunumu/metinler açısından Hayat Bilgisi ders kitaplarını değerlendirmesi ilgili cevabı şu şekildedir:

1. 1998, 2005 ve 2018 yılı Hayat Bilgisi ders kitaplarının niteliklerini aşağıda belirtilen boyutlarda değerlendiriniz.

- Yazılı bilginin/metinlerin sunumu açısından Hayat Bilgisi ders kitaplarından sizce hangisi niteliklidir? Niçin?

2005- Somut işlemler dönemindeki' çocuğa daha uygun maledir. Yapılan-
derinleştirge değer olmaı da önemli. Kitap puntolar daha düzgün e
düzgün. Çocuğun ezber yapmadan kendi fikirleri' üretmesi' tercih
edilmiştir.

RA3'ün ifade ettiklerine bakıldığında, 2005 yılı programının yapılandırmacı yaklaşıma göre düzenlenmesinin önemli olduğunu belirtmiştir. Yazılı bilgilerin somut işlemler dönemindeki çocukların yaş düzeyine özelliklerine daha uygun olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca biçimsel olarak yazı puntolarının daha doğru ve düzgün kullanıldığını düşünmektedir. Çocuğun ezber yöntemiyle değil kendi düşüncelerini üretmesinin teşvik edildiğini yazmıştır. Devlet okulunda rehber öğretmen olarak görev yapan RÖ5'in yazdıklarından alıntılar şöyledir:

1. 1998, 2005 ve 2018 yılı Hayat Bilgisi ders kitaplarının niteliklerini aşağıda belirtilen boyutlarda değerlendiriniz.

- Yazılı bilginin/metinlerin sunumu açısından Hayat Bilgisi ders kitaplarından sizce hangisi niteliklidir? Niçin?

2005 kitabı daha niteliklidir. İçerik ve etkinlikler anlamında daha zengindir. Çocuğu duygusal sosyal gelişim alanlarında da desteklemekte

RÖ5, 2005 yılı programına göre Hayat Bilgisi kitabındaki yazılı bilgi/metinler açısından daha nitelikli bulmuştur. İçerik ve etkinlikler açısından daha zengin bulduğunu belirtmiştir. Ayrıca yazılı bilgi/metinlerin öğrencinin sosyal ve duygusal alanlarını da desteklediğini ifade etmektedir. Çocuk ruh sağlığı uzmanlarından 2005 yılı Hayat Bilgisi Programlarına göre düzenlenmiş ders kitaplarını daha nitelikli bulan RA2'nin derinlemesine görüşlerini öğrenmek için yarı yapılandırılmış görüşme yapılmıştır. '2005 yılı öğretim programına göre hazırlanmış Hayat Bilgisi ders kitabını neden daha nitelikli olarak tercih etmektesiniz?' sorusuna anket çalışmasındaki görüşlerine paralel olarak görüşmede RA2 şu şekilde açıklamıştır:

"Çocuğun bakış açısıyla değerlendirdiğimizde; yazı karakterleri, fontları daha kaliteli ayrıca görselleri diğer kitaplara göre daha başarılı olması ve çocuğa örnek olaylarla konunun sunulmasını 2005 programında daha nitelikli buluyorum. Ayrıca çocuğun kendi fikrini oluşturması, çıkarım yapması, konuların yapılandırmacı yaklaşımla ele alınması, çocuğu merkeze koyan yaklaşımın olması benim için önemlidir. Buna ek olarak çocuklar çok daha interaktif kitabın içerisinde ve yaşam becerilerini destekleyecek niteliktedir."

RA2, metinler açısından örnek olaylarla sunulmasını ve biçimsel açıdan yazı karakteri ve fontu daha nitelikli bulmuştur. 2005 yılı programına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi kitaplarını nitelikli bulan bir diğer uzman olan RÖ2 ise:

"2005 yılı ders kitaplarının daha yapılandırmacı olduğunu düşündüğüm için çocuk daha eğitimin içindedir. Çocuklar gerek aile tarafından veya dışarıda gördüğü herhangi biri tarafından bile sürekli şunu yapma bunu yapma ile karşılaşır. Bir şekilde doğru bilgilerin verildiği ve dayatıldığı için doğru olduğu düşünülen bilgiler bunlar. Çocuğun buna ihtiyacı olduğunu düşünmüyorum. Bu kitapta da direkt bilgi vermek yerine çocuğu daha da çocuğun kendisini bulmasını sağlayan cevaplar bulunduğu için nitelikli buldu. Aslında yaparak yaşayarak öğrenme"

dediğimiz olay. Çocuk kendini daha da ait hissedip zaten gerekli bilgi o şekilde doğru cevapları bularak öğreneceğini düşünüyorum.”

RÖ2 de RA2’ye benzer bir bakış açısıyla 2005 yılı programının yapılandırmacı yaklaşım tarzını çocuğu daha eğitimin merkezine aldığı için nitelikli bulduğunu belirtmiştir. Devlet okulunda rehber öğretmen olarak görev yapan RÖ8 ise cevabı şöyledir:

1. 1998, 2005 ve 2018 yılı Hayat Bilgisi ders kitaplarının niteliklerini aşağıda belirtilen boyutlarda değerlendiriniz.

- Yazılı bilginin/metinlerin sunumu açısından Hayat Bilgisi ders kitaplarından sizce hangisi niteliklidir? Niçin?

2005 kitabı öğrencinin öğrenmeyi öğrenmesini kuyulandırdığı, bireysel yorum ve farklılıklara izin vermesi açısından daha nitelikli.
98 kitabında davranış nedenlerine ve yorum yer verilmiyor.

RÖ8, 2005 yılı programı Hayat Bilgisi kitaplarını öğrenmeyi öğretmesi ve bireysel yorum ve farklılıklara izin verdiği için daha nitelikli bulmaktadır. 1998 yılı programına göre yazılmış Hayat Bilgisi ders kitaplarını ise neden ve yorumlara yer vermediği için nitelikli bulmamıştır. 2005 yılı programına göre yazılmış 2. sınıf Hayat Bilgisi kitabında yazılı bilginin sunumu/metinler açısından örnek olarak fotoğraf 4.3.’te sunulmuştur (Özdemir ve Çınar , 2012, s. 44).

Çocuk ruh sağlığı uzmanlarının 2005 Hayat Bilgisi Programında en çok örnek olayla anlatım tarzının öğrencinin bireysel yorum ve farklılığına izin vereceği noktasında görüş

bildirmişlerdir. Kazanımlar verilen örnek olaylar aracılığıyla aktarılmaya çalışıldığı fotoğraf 4.3'te örnek olarak gösterilmiştir. Öğrenciye merak etme ve keşfetme imkânı sağlayacağı da diğer bir olumlu görüş olarak belirtilmektedir.

Bazı çocuk ruh sağlığı uzmanları ile 2005 yılı programlarına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi ders kitaplarını neden nitelikli bulmadığına ilişkin derinlemesine fikirlerini öğrenmek için görüşme yapılmıştır. '2005 yılı öğretim programına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi ders kitaplarını niçin tercih etmemektesiniz?' sorusu 3 çocuk ruh sağlığı uzmanına sorulmuştur. Çocuk ruh sağlığı uzmanlarının 2005 yılı programına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi ders kitaplarını niçin nitelikli olarak tercih etmediğine ilişkin görüşlerinden elde edilen verilere tablo 4.3.'ten ulaşılabilmektedir.

Tablo 4.3. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının 2005 Yılı Programına Göre Düzenlenmiş Hayat Bilgisi Ders Kitaplarını Niçin Nitelikli Olarak Tercih Etmediğine İlişkin Görüşleri

Ana temalar	İfadeler	Sayı(f)
2005 Programının Tercih Edilmeme Sebepleri	2005 programı kültürümüze biraz daha uzak	2
	Etkinlikler ders ve çalışma kitabında birlikte verilmemekte	1
	2005 programı güncelliğini yitirmekte	1
	Türk aile ve kültür yapısına 2018 programı daha yakın	1
	Kültürümüzde bireyci bir bakış açısı yok	1
	Bu programla çocuk kendini bir yere ait hissedememekte	1
	Yapılandırmacılık yaklaşımı kültürümüze uymamakta	1
	Öğrenci merkezli anlayış ve disiplin yönetmeliğinin yetersizliği öğretmeni değersizleştirmekte	1
	Sistemin açıklarından art niyetli paydaşlar faydalanmakta	1
	Akademik anlamda bilginin gerilemesine yol açmakta	1
	Sınıf mevcutlarının kalabalık olması dikkate alınmamakta	1
	Yakından uzağa ilkesi dikkate alınmamakta	1
	Kapsayıcı değil	1
	Toplam	13

Tablo 4.3'te görülmektedir ki 2005 yılı Hayat Bilgisi programı en çok kültürümüze uzak bulunduğu için tercih edilmemiştir. Ders ve çalışma kitabının birlikte verilmemesini de tercih etmemişlerdir. Ayrıca güncel olmadığı, Türk aile ve kültür yapısına da uzak olduğunu ifade eden uzmanlarda vardır.

RÖ4 ise ders kitaplarının kapsayıcılığının bulunmadığı hakkında görüşlerini şu şekilde belirtmiştir:

“Tüm Türkiye'deki öğrencilere aynı şekilde Hayat Bilgisi ders kitaplarının sunulmasını doğru bulmuyorum. Bir köy okulunda da bu kitap okunuyor. Nişantaşı'ndaki bir okulda da aynı kitap okutuluyor. Bölgesel olmalıdır. Bir köy okulunda yaya geçidinden bahsetmek ne kadar doğrudur. Yaya geçidi yok ki”

RÖ4, Hayat Bilgisi kitapları bölgesel olarak hazırlanmadığı için kapsayıcı bulmamıştır. Bu sebeple metinlerde işlenen konuların öğrencilerin gerçek yaşamlarından uzak olduğu ile ilgili örnekler ifade etmiştir. Çocuk ruh sağlığı uzmanlarının 2018 yılı öğretim programına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi ders kitaplarındaki yazılı bilginin sunumu/metinlere ilişkin yönelik verilere tablo 4.4.'te belirtilmiştir.

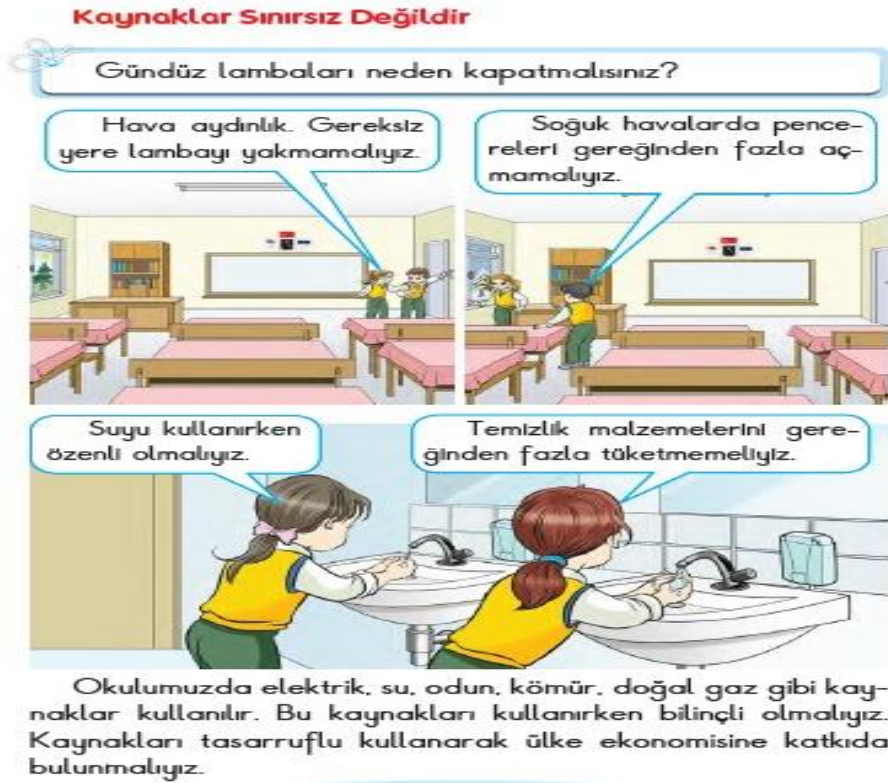
Tablo 4.4. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının 2018 Yılı Öğretim Programına Göre Düzenlenmiş Hayat Bilgisi Ders Kitaplarındaki Yazılı Bilginin Sunumu/Metinlere İlişkin Görüşleri

Ana temalar	İfadeler	Sayı(f)
Olumlu ifadeler	Örnek olaylara yer verilirken yönlendirme de yapılmakta	5
	Düşünme becerilerini geliştirmekte	4
	Çocuğun kendini ifade etmesine olanak sağlamakta	2
	Akıl yürütme becerisini geliştirmekte	2
	İçerik ve etkinlikler daha iyi sunulmakta	2
	Sorumluluk almasını sağlamakta	1
	Neden sonuç ilişkisini kurabilecek içerikler var	1
Toplam		17
Olumsuz ifadeler	Çocuk birey olarak görülmemekte	1
Toplam		1
Genel Toplam		18

Tablo 4.4.'te bulunan veriler incelendiğinde, uzmanların 2018 yılı öğretim programına göre hazırlanmış Hayat Bilgisi ders kitapları hakkında daha çok olumlu görüş bildirdiği görülmektedir. 17 olumlu ve 1 olumsuz görüş vardır. Uzmanların 5' "örnek olaylara yer verilirken yönlendirme de yapılmasının" metinler açısından daha nitelikli bir özellik olduğunu düşünmektedirler. "Metinlerin düşünme becerilerini geliştirdiği, çocuğun kendini ifade etmesine, akıl yürütme becerisini geliştirmesine ve içerik açısından da sunum şekli" daha olumlu olarak görülmüştür. 2018 yılı programında metinler açısından tek olumsuz görüş ise "çocuğun birey olarak görülmediğidir." Ancak 2005 yılı programına göre düzenlenmiş Hayat

Bilgisi kitapları hakkındaki 47 olumlu görüşe göre, 2018 yılı Hayat Bilgisi kitabı hakkındaki 17 olumlu görüş daha az olarak dikkat çekmektedir.

2018 yılı programına göre yazılmış 2. sınıf Hayat Bilgisi kitabında “Kaynaklar Sınırsız Değildir” konusunun yazılı bilgilerin sunumu açısından örnek olarak fotoğraf 4.4.’te yer verilmiştir (Kuşkaya, 2018, s. 29).

Fotoğraf 4.4.’te verilen örnekten hareketle bazı uzmanların 2018 programı ile ilgili örnek olaylarla konu anlatılırken yönlendirmenin yapılması ile ilgili örnek görülmektedir. 2005 Hayat Bilgisi Programı kadar olmasa da uzmanlarca görece düşünme becerilerini gelişimi ve kendini ifade etmesine daha çok olanak sağladığı görüşleri de olumlu olarak belirtilmiştir. Görüşlerden hareketle 1998 programında yönlendirmeden bahsedilmesi, 2005 programında ise örnek olaylardan bahsedilirken 2018’de uzmanların örnek olaylarda yönlendirmelerin yapılmasından bahsetmesi görüşme sorularına temel oluşturan verilerdendir. Rehberlik ve psikolojik danışmanlık anabilim dalında akademisyen olan RA1’in yazılı bilginin sunumu/metinler hakkında görüşleri şöyledir:

1. 1998, 2005 ve 2018 yılı Hayat Bilgisi ders kitaplarının niteliklerini aşağıda belirtilen boyutlarda değerlendiriniz.
- Yazılı bilginin/metinlerin sunumu açısından Hayat Bilgisi ders kitaplarından sizce hangisi niteliklidir? Niçin?

2005 ve 2018 yıllarında geliştirilmiş olan Hayat Bilgisi kitapları hem düşünme becerileri hem de motive - akıl yürütme becerilerini geliştirmesi açısından daha iyidir.

RA1'in metinler açısından sadece bir programa göre yazılmış kitabı tercih etmediği görülmektedir. Hem 2005 yılı hem de 2018 yılı Hayat Bilgisi Öğretim Programını düşünme becerileri ve akıl yürütme becerilerini geliştirdiği ile ilgili olumlu görüşlerini yazmıştır. RÖ11'in 2018 Hayat Bilgisi programına göre düzenlenmiş kitaplardaki metinler hakkındaki yanıtları şu şekildedir:

1. 1998, 2005 ve 2018 yılı Hayat Bilgisi ders kitaplarının niteliklerini aşağıda belirtilen boyutlarda değerlendiriniz.
- Yazılı bilginin/metinlerin sunumu açısından Hayat Bilgisi ders kitaplarından sizce hangisi niteliklidir? Niçin?

2018 yılı Hayat Bilgisi ders kitabı yazılı metinlerin sunumu açısından daha iyi. Hem örneklendirmeye hem de bilginin olumsuzlukları

RÖ11, 2018 yılı programı Hayat Bilgisi kitaplarını daha nitelikli bulmuştur. Yazılı metinlerin daha nitelikli olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca örneklendirme ve bilginin sunumunu da daha iyi bulmaktadır. İlk soru olan “Yazılı bilginin/metinlerin sunumu açısından Hayat Bilgisi ders kitaplarının hangisi daha niteliklidir?” sorusunun bulguları genel olarak incelendiğinde en çok 47 olumlu görüş ile 2005 programına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi kitapları görece daha nitelikli olarak düşünülmüştür. 1998 yılı 4 olumlu görüş ve 13 olumsuz görüş, 2005 yılı 47 olumlu görüş ve 7 olumsuz görüş, 2018 yılı 17 olumlu görüş ve 1 olumsuz görüş olarak analiz edilmiştir. Tablolardan elde edilen verilerden yola çıkarak çocuk ruh sağlığı uzmanları en çok olumsuz görüşü 1998 Hayat Bilgisi Programına yapmışlardır. 2018 yılı Hayat Bilgisi Programı ise yazılı bilginin sunumu açısından, 2005 programı kadar olumlu görüş almasa da olumsuz değerlendirmede sadece 1 görüş vardır.

2005 yılı öğretim programına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi kitaplarını daha nitelikli bulan bazı uzmanların görüşlerinden yola çıkarak 1998 ve 2018 programlarını nitelikli bulan bazı uzmanlara görüşme sorusu sorulmuştur. “Bazı rehber öğretmenlerin/meslektaşlarınızın; 1998

ve 2018 yılı ders kitapları hakkında sürekli gereklilik bildiren ifadelerle bitmekte, didaktik yönlendirmeler yapılmakta, davranışların nedenlerine ve sonuçlarına daha az yer verilmekte, daha çok toplumsal normlar sunulmakta olup, birey olmanın geri planda kaldığı ile ilgili eleştirileri hakkında siz neler düşünürsünüz?” sorusunda 2018 programına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi kitaplarını daha nitelikli bulan RA2 bu konu hakkında düşüncelerini şu şekilde aktarmıştır:

“Aradan geçen zamanda toplumsal değişimler vardır. Artık son zamanlarda anne ve babaların yetiştirdiği nesiler gereklilik bildirmekten daha çok rica etmeye dönük. Çocuğu daha doğru yönlendirmek için aileler yumuşak ifadelerle bunun üzerinden gidiyor. Ancak önemli olan bir olay var. Bir ödül de alsan veya cezada bunu neden yaptığın önemli. Yaptığı davranışa bir farkındalık kazandırması açısından bu önemli. Çocuk hem toplumsal olmalı hem de bireysel. Toplumsal normları almayan bir birey kendi bireyselliğini nasıl gerçekleştirebilir? En büyük sıkıntıyı burada yaşıyoruz. Sonra değerler eğitimi vermeye çalışıyoruz. Çocukların toplumsal normları içselleştiremedikleri için olabilir. Özgür bireyler, özgür düşünceler edinir. Ancak birey toplumsal kuralları da mutlaka edinmelidir. Toplumun bir parçası da olmalılardır. Hemen içselleştirme olmayabilir ancak hem bireyselliğin hem de toplumsallığın birlikte verilmesi gerektiğini düşünüyorum.”

Bu düşüncelerden yola çıkarak RA2 soruda yer alan eleştirileri daha çok toplumsal normların bireysellikte birlikte verilmesinin daha faydalı olacağı ifade etmiştir. Çocukların toplumsal kuralları öğrenerek bireyselliğini sağlayabileceğini belirtmiştir. 2018 programına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi kitaplarını daha nitelikli bulan diğer bir uzman olan RÖ1 bu soru hakkında düşüncelerini şu şekilde aktarmıştır:

“Günün sonunda akademik bilgiyi yine vereceksek neden didaktik olan bir şey kötüdür. Bence bunu düşünen insanlar kendine bunu sorması gerekiyor. Didaktiklik fazla ise öğretmeye çalışıyorsan orada kesin bir kötü durum, baskı vardır gibi mi bakacağız? Bence tabii ki de Hayat Bilgisi kitaplarının didaktik yönlendirmeleri olmalı.”

Sonuç olarak anket çalışmasında 2018 yılı programı Hayat Bilgisi ders kitaplarını daha nitelikli bulan bazı uzmanlar görüşmede de benzer düşüncelerine açıklık getirmişlerdir. 2005 yılı yapılandırmacı öğrenme temelli Hayat Bilgisi Programını nitelikli bulan uzmanların didaktik ve kuralcılığa olan bakış açılarını RA2 ve RÖ1 doğru bulmamış ve toplumsallığın ve öğretici üslubun olması gerektiği yönünde görüşlerini ifade etmişlerdir.

1998, 2005 ve 2018 öğretim programına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi ders kitaplarındaki yazılı bilginin sunumu/metinlerinin tümünün yetersiz bulunmasına ilişkin bazı çocuk ruh sağlığı uzmanlarının verilerine tablo 4.5.'ten ulaşılabilmektedir.

Tablo 4.5. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının 1998, 2005 ve 2018 Öğretim Programına Göre Düzenlenmiş Hayat Bilgisi Ders Kitaplarındaki Yazılı Bilginin Sunumu/Metinlerin Tümünün Yetersiz Bulunmasına İlişkin Görüşleri

Ana temalar	İfadeler	Sayı(f)
Olumsuz ifadeler	Çocukların gelişim özellikleri dikkate alınmamakta	1
	Yazılı bilgiler çok fazla	1
	Ezbere dayalı öğretmeyi dayatmakta	1
	Metinler içselleştirilebilecek kadar gerçekçi değil	1
	Öğrenmeyi öğretmemekte	1
Toplam		5

Tablo 4.5.'teki veriler incelendiğinde tüm Hayat Bilgisi kitapları hakkında olumsuz olarak 5 görüş yazıldığı görülmektedir. “Ezbere dayandığını, yazılı bilgilerin fazla olduğu ve çocuğun gelişimsel özelliklerine dikkat edilmediği” gibi görüşler belirtilmiştir. Devlet okulunda rehber öğretmen olarak görev yapan RÖ4'ün yazdıklarından alıntılar aşağıda yer almaktadır:

1. 1998, 2005 ve 2018 yılı Hayat Bilgisi ders kitaplarının niteliklerini aşağıda belirtilen boyutlarda değerlendiriniz.

- Yazılı bilginin/metinlerin sunumu açısından Hayat Bilgisi ders kitaplarından sizce hangisi niteliklidir? Niçin?

3 farklı döneme ait kitapları: faydalı buluyorum. Çocukların gelişim dönemleri göz önüne alınarak hazırlanmışlar. Yazılı bilgiler çok fazla 7-8 yaşlarında bir öğrencinin uzun metinleri okuyarak öğrenebileceğini düşünmüyorum. Bu sadece ezbere dayalı öğrenmeyi dayatmaktadır. Metinler öğrencilerin gerçek hayatlarına içselleştirebileceği kadar gerçekçi değildir. Hayat bilgisi kitabının her şeyden önce öğrenmeyi öğretmesi gerekiyor.

RÖ4, incelediği Hayat Bilgisi kitaplarını yetersiz bulmuştur. “Hayat Bilgisi kitaplarının öğrencilerin gelişimsel dönemleri düşünülmeden hazırlandığını” ifade etmiştir. Yazılı bilgilerin ezbere dayalı öğrenmeyi dayattığını yazmıştır. Öğrencilerin içselleştirebileceği kadar da Hayat Bilgisi kitaplarını gerçekçi bulmamıştır.

4.2. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının Görseller, Görsel Okuma ve Görsellerin İşlevi Açılarında 1998, 2005 ve 2018 Yılı Programlarına Göre Hayat Bilgisi Ders Kitaplarının Niteliklerine İlişkin Bakış Açıları Nasıldır?

Çocuk ruh sağlığı uzmanlarının 1998 yılı öğretim programına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi ders kitaplarındaki görseller, görsel okuma ve görsellerin işlevine değerlendirmeleri tablo 4.6.'da ele alınmıştır.

Tablo 4.6. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının 1998 Yılı Öğretim Programına Göre Düzenlenmiş Hayat Bilgisi Ders Kitaplarındaki Görseller, Görsel Okuma ve Görsellerin İşlevine İlişkin Görüşleri

Ana temalar	İfadeler	Sayı (f)
Olumlu ifadeler	Görseller büyüklük, şekil, renk olarak anlaşılma	1
	Görseller içerik olarak konu ile ilişkilendirilmekte	1
	Görseller daha kolay öğrenmesini sağlamakta	1
Toplam		3
Olumsuz ifadeler	Görseller sadece ideal olanı yansıtmakta	7
	Gerçekçi değil	3
	Doğru davranışın yanında hatalı davranışlar da verilmemekte	3
	Görseller keşfetme, sorgulamaya olanak vermemekte	2
	Görsellerde otoriter bir tutum var	1
	Çocuk birey olarak görülmemekte	1
	Kendini tekrarlayan görseller var	1
Toplam		18
Genel Toplam		21

Tablo 4.6.'da görüldüğü üzere 1998 yılı öğretim programına göre yazılmış Hayat Bilgisi ders kitaplarındaki görseller hakkında uzmanların olumsuz görüşleri daha fazladır. 18 olumsuz görüş ifade edilirken sadece 3 olumlu görüş vardır. Olumlu olarak “görsellerin büyüklük, şekil ve renk olarak anlaşılır olduğu” ifade edilmiştir. Ayrıca “görsellerin içeriğinin konu ile ilişkili olduğu ve daha kolay öğrenmeyi sağladığı” da ifade edilmiştir. Olumsuz görüşlere bakıldığında “görsellerin sadece ideal olanı yansıttığı” hakkında 7 görüş yazılması oldukça dikkat çekicidir. “Görselleri gerçekçi bulmayan ve doğru davranışın yanında hatalı davranışların verilmediğini” belirten 3’er görüş vardır. 2 görüş ise “görsellerde keşfetme ve sorgulamaya yer verilmediği” ile ilgilidir. Devlet okulunda rehber öğretmen olarak görev yapan RÖ1’in yazdığı görüşler şöyledir:

- Görseller, görsel okuma ve görsellerin işlevi açılarından Hayat Bilgisi ders kitaplarından sizce hangisi niteliklidir? Niçin?

Görseller çocukların anlayabileceği büyüklükte, şekilde, renklerde ve konuları ayırt edilebilir. 1998 eski grafik teknolojilerine rağmen 2005'te yayınlanan kitaplarındaki gibi başarılı. Görseller çocuklar için çok önemlidir. 2005 yılı görsellerin yorumlanmasına dayandığıdır. Fakat açık uçlu olan bu yorumlar öğrencinin kişisel düşüncelerini paylaşırken akademik bilgilerin etrafında kalmaya yol açabilir. Eski ve yanlış öğretilerin düzeltilmesi için görsellerde doğru ve hatalı durumların beraber verilmesi daha etkili olabilir. 2018 yılındaki görsellerde toplumsal olarak herkese yer verilmesi artık görsellerde cinsiyetçi, ırkçı ve ayrımcı noktaları verilmemesine dikkat edilmesi gerekir. 1998 ve 2018 yılı çocukları için daha kolay öğrenmeler sağlayabilir.

RÖ1'in tek olumlu görüş yazan rehber öğretmen olmasından dolayı görseller, görsel okuma ve görsellerin işlevi açılarından görüşleri alıntıda verilmiştir. Yalnız olumlu görüşlerinin yanında bazı olumsuz görüşleri de 1998 yılı programı için vardır. Olumlu olarak "eski grafik teknolojilerine rağmen görselleri daha nitelikli bulmasıdır. Ayrıca "görsellerin konu ile ilişkili olduğunu" belirtmiştir. 2005 yılı programına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi kitaplarını ise "öğrencilerin yorumlamasına dayandığını ve bu durumda akademik öğrenmelerin eksikliğine yol açabileceği konusunda eleştirmiştir." 2018 yılı ve programı kitaplar içinse "toplumun her kesimine görsellerde yer verilmesinin önemli olduğunu ancak olumsuz olarak cinsiyetçi yaklaşıma dikkat edilmesi gerektiğini" belirtmiştir. 1998 öğretim programına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi kitaplarındaki görseller hakkında rehber öğretmenlerden bir diğeri RÖ2'nin yorumları şöyledir:

- Görseller, görsel okuma ve görsellerin işlevi açılarından Hayat Bilgisi ders kitaplarından sizce hangisi niteliklidir? Niçin?

Görseller açısından da gerek konuşma becerilerinin kullanımı, gerek gerçeklik, gerek renklerle ayırtan, gerekse de yön bulabilme açısından 2005 yayımı ders kitaplarının daha nitelikli olduğunu düşünüyorum. İlkokul çağındaki bir çocuk için görsellerin kullanımı önemlidir. Bu anlamda da en etkili kitap, 2005 yayımı içinde sahip olan kitaplar bana göre. Ayrıca 1998 yayımı kitapları da görsellerin kullanımı açısından her şey mümkün olarak gösterildiği için, yine de yeterli olduğunu düşünüyorum. Bu anlamda diğer 2 yayım çok daha geridedir. Ama özellikle 2005 yayımı ders kitaplarında bu daha çok yansıtılmış.

RÖ2, Hayat Bilgisi ders kitaplarından 1998 yılı programına bağlı kitapları “görsellerde ideal olanı verdiği için daha az gerçekçi bulmuştur.” RÖ2, genel olarak 1998 yılı programını görseller açısından olumsuz olarak değerlendirmiştir. 2005 yılı programına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi kitaplarını da görece daha nitelikli bulmaktadır. RÖ2, 2005 programındaki “görselleri renk ve büyüklük açısından daha nitelikli bulmuştur.” Ayrıca görsellerle bağlantılı konuşma baloncuklarının kullanılmasını daha uygun bulmaktadır. 1998 Hayat Bilgisi programına göre düzenlenmiş 2. sınıf ders kitabında çocuk ruh sağlığı uzmanlarının belirttiği görsellerde ideal olanın yansıtılmasına örnek olarak fotoğraf 4.5.’te verilmiştir (Eren ve Gören, 1999, s. 88).

Fotoğraf 4.5.’te, öğrencinin aşı olurken bile gülümsemesi onun doğru olarak bu davranışının yansıtılması konusunda bir örnektir. Uzmanlar bu gibi görsellerin sunumun gerçekçilikten uzak olduğu ile ilgili eleştirilerde bulunmuşlardır. Hayat Bilgisi 2. Sınıf ders kitabında yine okulda ideal ortamların bulunduğu bir görsel aşağıda fotoğraf 4.6.’da yer verilmiştir (Gündoğan ve Kurtcan, 2000, s. 27).

Fotoğraf 4.6.'da, uzmanların değerlendirmelerine uygun olarak görsellerde olması gereken verilmiş ve hatalı olan davranışlar gösterilmemiştir. Bütün öğrencilerin düzgün bir şekilde sıraya girmesi ve yapması gerekeni yapıyor olmasını gerçekçi bulmamışlardır. Çocuk ruh sağlığı uzmanlarının 2005 yılı öğretim programına göre yazılmış Hayat Bilgisi ders kitaplarında görseller, görsel okuma ve görsellerin işlevi açısından değerlendirmeleri tablo 4.7.'de sunulmuştur.

Tablo 4.7. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının 2005 Yılı Öğretim Programına Göre Düzenlenmiş Hayat Bilgisi Ders Kitaplarındaki Görseller, Görsel Okuma ve Görsellerin İşlevine İlişkin Görüşleri

Ana temalar	İfadeler	Sayı (f)
Olumlu ifadeler	Görsellerde demokratik bir anlatım var	3
	Çocuğun duygu ve düşüncelerine önem verilmekte	3
	Çocuğun yaş düzeyine göre uygun	3
	Görseller daha gerçekçi	2
	Görsellerin renk ve büyüklükleri daha nitelikli	2
	Görsellerde konuşma baloncuklarının kullanılması olumlu	2
	Görsellere yeterince yer verilmekte	2
	Daha düzenli ve işlevsel	2
	Görseller sorumluluk almasını sağlamakta	2
	Görseller çocuğu hayata hazırlamakta	2
	Çocuk birey olarak görülmekte	1
	Görseller daha çeşitli	1
Toplam		25
Olumsuz ifadeler	Görsellere yeterince yer verilmemekte	2
	Yoruma dayalı olduğundan akademik bilgi yetersiz	1
	Gerçekçi değil	1
Toplam		4
Genel Toplam		29

Çocuk ruh sağlığı uzmanlarının 2005 yılı programına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi ders kitaplarında yer alan görseller, görsel okuma ve görsellerin işlevine elde edilen verilerin yer aldığı tablo 4.7. incelendiğinde sayı olarak olumlu görüşlerin daha fazla olduğu görülmektedir. 25 olumlu görüş ve 4 olumsuz görüş yazılmıştır. Verilerden yola çıkarak “görsellerde demokratik bir anlatımın olduğu, çocuğun yaş düzeyine uygun olduğunu” 3’er görüş ifade edilmiştir. “Çocuğun duygu ve düşüncelerine önem verildiği” görüşü öne çıkmaktadır. Ayrıca “görsellerin rengi, büyüklüğü, işlevi, gerçekçiliği, düzeni ve çeşitliliği açısından da diğer kitaplara göre daha nitelikli” olarak düşünülmüştür. Olumsuz olarak ise “görsellere yeterince yer verilmemesi” olarak belirtilmiştir.

2005 Hayat Bilgisi programına göre düzenlenmiş 2. sınıf ders kitabında çocuk ruh sağlığı uzmanlarının görseller hakkında en çok ifade ettikleri görüş olan demokratik bir anlatım olduğu fotoğraf 4.7.'de örnek olarak sunulmuştur (Berktaş Türkmen , Kubilay ve Tekeli, 2015, s. 81).

Görsellerde demokratik bir anlatımın olduğu bir önceki tablo 4.7.'de en çok belirtilen görüştü. Uzmanlar fotoğraf 4.7'de verilen görseli de örnek olarak göstererek aile içinde veya diğer ortamlarda demokratik bir ortamın var olduğunu ifade etmişlerdir. Ayrıca fotoğraf, görsellerde duygu ve düşünceleri desteklemektedir ve çocuk kitapta kendini var hissetmektedir görüşlerini de yansıtmaktadır.

Hayat Bilgisi ders kitaplarını çocuğa göre incelenmesini içeren pilot çalışma olan inceleme formunda RA7'nin 2005 programı Hayat Bilgisi ders kitaplarındaki görseller ve diğer açılardan değerlendirmesi ise şu şekildedir:

2005 kitabı incelendiğinde ise, tüm eksik yanlarına rağmen, konu anlatımı bağlamında diğer kitaplardan daha fazla yapılandırıcılığa uygun olduğu söylenebilir. 6-9 yaş çocuğunun daha çok görsel ile dikkatinin çekildiği ve sorularla derse katılımı sağlanıp neden-sonuç ilişkisini kendisinin kurmasının desteklendiği görülmektedir. Yine kaynak kullanımı konusu Braille ile karşılaştırarak olursa, sorunun kaynağını anlatan görsellerle çocuğun dikkati çekilmiş ve olumsuz durum karşısında "Siz bu durumda olmak ister miydiniz?" sorusu sorularak problemin içselleştirilmesi sağlanmıştır. Böylece çocuğun kendi deneyimlerinden ve geçmiş öğrenmelerinden faydalanarak bilgiyi işleme ve sonuca ulaşma sürecini kendisinin tamamlaması sağlanmıştır. 2005 yılı kitabında "Benim de Görevim Var" ve 2018 yılı kitabında "Evde Herkesin Bir İşi Var" konuları üzerinden iki kitap karşılaştırıldığında; 2005 kitabında görsel ve açıklama kısmı çocuğun sorumluluk paylaşımı konusunda düşünmesine yardımcı olacak şekilde hazırlanmıştır. 2018 kitabında ise "-meli", "-malı" gibi gereklilik bildiren kalıplarla, neden-sonuç ilişkisi kurulmadan davranışa yönlendirme ile öğretilmeye çalışıldığını tespit etmiştir. Hayat Bilgisi ders kitaplarını pilot çalışma olan inceleme formunda RÖ5'in 2005 programına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi ders kitaplarındaki görseller ve diğer açılardan görüşleri ise şu şekildedir:

2005 öğretim yılına ait kitap incelendiğinde kitapların 3 adet olduğu görülmüştür. 1. kitapta "icindekiler" kısmının "A teması" ifadesiyle değiştiği fark edilmiştir. A teması başlığı altında konular yazılmıştır. organizasyon şeması mevcuttur. (Sayfada yer alan başlıkları, yazıları açıklanır) Konuya başlamadan önce soru ve etkinlikler ile konuya giriş yapılmıştır. Kitapta bulunan resimler sayfanın neredeyse tamamını kaplamaktadır. Görselliğin bu kitapta daha ön planda olduğu görülmüştür. Öğrencilere konuyla ilgili daha çok sorular sorulduğu, konuyla ilgili düşünmeye sevk ettiği görülmüştür.

RÖ5, 2005 programına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi kitaplarında konuya başlamadan önce soru ve etkinliklerle konuya giriş yapıldığını belirtmiştir. Görsellerin daha ön planda olduğunu tespit etmiştir. Soruların fazla olduğunu ve konu hakkında düşünmeye sevk ettiğini ifade ettiği görülmektedir. Devlet okulunda görev yapan rehber öğretmenlerden RÖ8'in Hayat Bilgisi kitaplarındaki görseller hakkındaki görüşleri ise şöyledir:

Görseller, görsel okuma ve görsellerin işlevi açılarından Hayat Bilgisi ders kitaplarından sizce hangisi niteliklidir? Niçin?

2005 kitabı daha çeşitli görsel sunması
sadece olması gerekere odaklanmayan görsellere
yer vermesi açısından daha nitelikli.
Görsellerde 2018'de duygudaşlık açısından
etkili görünüm. Cinsiyetçi yaklaşım sunan görselle
eleştirilebilecek nokta.

RÖ8, 2005 yılı programına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi ders kitaplarını görsel açısından daha nitelikli bulmuştur. Hayatta sadece olması gerekenlere değil olumsuz olan durumlara da yer verilmesi açısından nitelikli bulmuştur. RÖ8, ayrıca 2018 yılı programını duygudaşlık açısından etkili bulmuş ancak cinsiyetçi yaklaşım sunan görsellerin olduğunu belirterek eleştirmiştir. Devlet okulunda görev yapan diğer bir rehber öğretmen olan RÖ6'nın görselleri yorumlaması ise şunlardır:

• *Görseller, görsel okuma ve görsellerin işlevi açılarından Hayat Bilgisi ders kitaplarından sizce hangisi niteliklidir? Niçin?*

2005 ve 2018 öğrenim programı göre yazılmış ders kitapları daha
görseller açısından daha nitelikli çünkü, her iki yılda da
gerek sınıfta gerek evde gerekse sokakta çocuğa demokratik
bir ortam sağlanıyor. Çocuğun duygu ve düşüncelerine önem verilmiştir.
aynı zamanda, sorumluluk duygusunun geliştirilmesi için yapılabilecekleri gösteren ve
sorumluluklar verilmiştir. Çocuğu hayata hazırlamıştır. Kendini
gerekçe gösterilmesine fırsat tanımıyor. Çocuğu var etmiştir.
1998 öğrenim programı; öğretmenin merkezli, çocuğun düşünmesini, keşfetmesini, soruları
kendinden önce sistem merkezli. Çocuğu kendini var etmemek. Robot olur.

RÖ6, 2005 ve 2018 programlarına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi ders kitaplarını görsel açıdan daha nitelikli bulmuştur. Çocuğa görsellerde demokratik bir ortam sağlandığını, çocuk var edildiğini, duygu ve düşüncelerinin önemsendiğini ifade etmiştir. Ancak 1998 Hayat Bilgisi Programını ise askeri bir sisteme benzetmiştir. Bu programın öğretmen merkezli olduğundan, çocuğun düşünmesini, keşfetmesini ve sorgulamasını engellediğini yazmıştır.

Çocuk ruh sağlığı uzmanlarının 2018 yılı öğretim programına göre hazırlanmış Hayat Bilgisi ders kitaplarındaki görseller, görsel okuma ve görsellerin işlevine ilişkin yönelik verilere tablo 4.8.'de belirtilmiştir.

Tablo 4.8. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının 2018 Yılı Öğretim Programına Göre Düzenlenmiş Hayat Bilgisi Ders Kitaplarındaki Görseller, Görsel Okuma ve Görsellerin İşlevine İlişkin Görüşleri

Ana temalar	İfadeler	Sayı(f)
Olumlu ifadeler	Görseller daha gerçekçi	5
	Görseller sayı olarak daha fazla	4
	Çocuğun yaş düzeyine uygun	3
	Görsellerde toplumun her kesimine yer verilmekte	3
	Görseller daha kolay öğrenmesini sağlamakta	3
	Doğru davranışın yanında hatalı davranışlarda verilmekte	2
	Konu ile görseller ilişkili	2
	Görseller duygudaşlık açısından daha etkili	2
	Düşünme becerilerini daha çok geliştirmekte	2
	Görsellerde demokratik bir anlatım var	2
	Görseller Türk aile yapısı ve kültürüne daha uygun	2
	Görsel figürlerde devamlılık var	2
	Görsellerde hikâyeleştirmelerin olması önemli	2
	Renklerin kullanımı açısından daha uygun	1
	Günlük yaşama daha yakın	1
	Görseller daha düzenli ve işlevsel	1
Toplam		37
Olumsuz ifadeler	Cinsiyetçi yaklaşımla sunulan görsellere dikkat edilmeli	4
	Kadının iş hayatında çalışması teşvik edilmemekte	1
Toplam		5
Genel Toplam		42

Tablo 4.8.'de bulunan veriler incelendiğinde, uzmanların 2018 yılı öğretim programına göre hazırlanmış Hayat Bilgisi ders kitapları hakkında 37 olumlu görüş, 5 ise olumsuz görüş yazdığı görülmektedir. Veriler incelendiğinde görülmektedir ki “görselleri daha gerçekçi” bulan 5 görüş vardır. Ayrıca “görsellerin sayı olarak daha fazla, çocuğa göre daha uygun, toplumun tüm kesimlerine hitap ettiği” görüşleri de önemlidir. Olumsuz olarak ise en dikkat çekici görüş “görsellerin cinsiyetçi yaklaşımla sunulmasına dikkat edilmesi gerektiği” fikridir. Kadının ve erkeğin görsellerde de eşit olarak yansıtılması gerektiğini belirten farklı uzmanlar bulunmaktadır. Rehberlik ve psikolojik danışmanlık anabilim dalında akademisyen olan RA1'in konuyla ilgili görüşleri şu şekildedir:

- Görseller, görsel okuma ve görsellerin işlevi açılarından Hayat Bilgisi ders kitaplarından sizce hangisi niteliklidir? Niçin?

2018 → Daha çok Türk aile yapısı ve kültürüne
özgün görseller yerleştirilmiştir.

RA1'in görseller açısından görüşleri incelendiğinde 2018 Hayat Bilgisi Programını daha nitelikli bulduğu görülmektedir. 2018 yılı programına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi kitaplarını “daha çok Türk aile ve kültür yapısına uygun” bulmaktadır. Rehberlik ve psikolojik danışmanlık anabilim dalında bir diğer akademisyen olan RA3'ün konuyla ilgili görüşleri şöyledir:

- Görseller, görsel okuma ve görsellerin işlevi açılarından Hayat Bilgisi ders kitaplarından sizce hangisi niteliklidir? Niçin?

2018- Figürlerde devamlılık var. Gerçek fotoğrafların kullanılması
olması çok güzel. Resimlerde hikayeleştirme de önemli.
Görsel materyalde kadın rolü sosyal cinsiyet ayrımcılığı hassasiyetine
uygun değil. Annelerin çalışmaya teşvik edilmediğini düşünmektedir.

RA3, 2018 yılı programına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi ders kitaplarını görsel açıdan daha nitelikli bulmuştur. RA3, “görsel figürlerde devamlılık olduğunu” belirtmiştir. “Gerçek fotoğraflar ile görsellerde hikayeleştirme olmasını da olumlu” bulmaktadır. Ancak nitelikli bulmasına rağmen “görsellerde kadının rolünün sosyal cinsiyet ayrımcılığı hassasiyetine uygun olmadığını” belirtmiştir. Görsellerdeki annelerin çalışmaya teşvik edilmediğini düşünmektedir. RA3'ün konuyla ilgili olarak örnek olabilecek Hayat Bilgisi ders kitabından alıntı olarak fotoğraf 4.2.4. verilmiştir. 2018 yılı programına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi 2. sınıf ders kitabında çocuk ruh sağlığı uzmanlarının görseller hakkında düşünceleri fotoğraf 4.8.'de örnek olarak sunulmuştur (Kuşkaya, 2018, s. 14).

Resimlerdeki çocukların yapabildikleri ve yapmaktan hoşlandıkları işlerin neler olduğunu söyleyiniz.

Rehberlik ve psikolojik danışmanlık anabilim dalında akademisyen olan RA3'ün kadın rolü olarak sosyal cinsiyet ayrımcılığı hassasiyetine uygun olmayan görseller olduğunu fotoğraf 4.8.'deki örneklerden yola çıkarak ifade etmiştir. RA3, görsellerin işlevi bağlamında annenin çalışmasının teşvik edilmediğini de ankette yazmıştır. Ancak bu eleştirilerde bulunurken görsel figürlerde devamlılık olduğunu ve gerçek fotoğrafların kullanıldığını da belirterek olumlu görüşlerde de bulunmuştur. Görsellerde toplumun her kesimine yer verildiği görüşü 2018 Hayat Bilgisi Programında ifade edilmiştir.

Genel olarak görsellerle ilgili görüşler incelendiğinde; en çok 37 olumlu görüş ile 2018 programına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi ders kitapları nitelikli olarak bulunmuştur. 2005 programı Hayat Bilgisi kitapları 25 olumlu görüş ile 2018 programı kadar olmasa da olumlu görüşler fazladır. 1998 Hayat Bilgisi programında 18 olumsuz görüşün olumlu görüşlerden fazla olması görsellerin sunumu açısından çocuk ruh sağlığı uzmanları tarafından tercih edilmediği anlaşılmaktadır.

Bazı çocuk ruh sağlığı uzmanları ile 1998 ve 2018 yılları programlarına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi ders kitaplarını neden nitelikli bulmadığına ilişkin derinlemesine fikirlerini öğrenmek için görüşme yapılmıştır. “1998 ve 2018 öğretim programlarına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi ders kitaplarını niçin tercih etmemektesiniz?” sorusuna 3 çocuk ruh sağlığı uzmanı sorulmuştur. 1998 ve 2018 yılı programına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi ders kitaplarını niçin nitelikli olarak tercih etmediğine ilişkin görüşlerinden elde edilen verilere tablo 4.10.’dan ulaşılabilmektedir.

Tablo 4.10. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının 1998 ve 2018 Yılı Programına Göre Düzenlenmiş Hayat Bilgisi Ders Kitaplarını Niçin Nitelikli Olarak Tercih Etmediğine İlişkin Görüşleri (n=3)

Ana temalar	İfadeler	Sayı(f)
1998 ve 2018 Programlarının Tercih Edilmeme Sebepleri	1998 yılı programı kitaplarında öğreticilik sadece bilgiyi aktarma olarak sunulmakta	2
	Hazırlık sorularıyla sınırlı	1
	Etkinlikler 2005 yılı programına göre daha az	1
	Çocuk sürece dahil edilmemekte	1
	Görseller ve yazılı bilgiler ilgi çekici değil	1
	2018 programı güncel olmasına rağmen gerçekçi	1
	görseller kullanılmamakta	1
	2018 programının eklektik tarzda yazılması net ve somut bir şeyin ortaya konmasını engellemekte	1
	Kapsayıcı değil	1
Toplam		9

Tablo 4.10. incelendiğinde dikkat çekici bir bulgu olarak 2005 ve 2018 Hayat Bilgisi Programlarından birini tercih ederek farklı düşünen iki akademisyenin 2018 yılı hakkında eklektik bakış açısıyla hazırlandığı konusunda ortak görüş belirtmeleridir. Ancak eklektik bakış açısını farklı yorumlamaktadırlar. RA1, eklektik bakış açısını farklı yaklaşımların en iyi özelliklerini seçerek daha iyi bir yol izlenebileceğini belirtmiştir. Ancak RA2 ise eklektik bakış açısında farklı yaklaşımlardan bir program oluşturmanın net ve somut özellikleri olan program ortaya koymasını engelleyeceği düşüncesini ifade etmiştir.

4.3. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının Etkinlikler ve Nitelikleri Açısından 1998, 2005 ve 2018 Yılı Programlarına Göre Hayat Bilgisi Ders Kitaplarının Niteliklerine İlişkin Bakış Açıları Nasıldır?

Çocuk ruh sağlığı uzmanlarının 1998 yılı öğretim programına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi ders kitaplarındaki etkinliklere ilişkin değerlendirmeleri tablo 4.11.'de ele alınmıştır.

Tablo 4.11. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının 1998 Yılı Öğretim Programına Göre Düzenlenmiş Hayat Bilgisi Ders Kitaplarındaki Etkinliklere İlişkin Görüşleri

Ana temalar	İfadeler	Sayı(f)
Olumlu ifadeler	Konu öncesi hazırlık soruları hazır bulunuşluluğu	1
	Etkinlikler ile konular bağlantılı	1
Toplam		2
Olumsuz ifadeler	Hazırlık soruları ile sınırlı	4
	Etkinlikler çeşitli değil	3
Toplam		7
Genel Toplam		9

Tablo 4.11.'de 1998 yılı öğretim programına göre yazılmış Hayat Bilgisi ders kitaplarındaki etkinliklere ilişkin uzmanların 7 olumsuz görüş yazılırken sadece 3 olumlu görüşünün olduğu görülmektedir. Olumsuz olarak “etkinlerin sadece hazırlık soruları ile sınırlı olması ve çeşitli olmaması” olarak görülmüştür. Rehberlik ve psikolojik danışmanlık anabilim dalında klinik psikolog olan KP3’ün konuyla ilgili görüşleri şöyledir:

• *Etkinlikler ve nitelikleri açısından Hayat Bilgisi ders kitaplarından sizce hangisi daha niteliklidir? Niçin?*

1998 yılına ait kitapta etkinlikler görülmüyor. Sadece konular başlangıcında ve bitiminde sorular yer almıştır. 2005 yılına ait kitapta da etkinlikler farklı bir bölümde yer alıyor. 2018 yılına ait kitabın daha nitelikli olduğunu düşünüyorum. Konu işlendikten sonra, konuyla ilgili sorular ve devamında etkinliklerin yer alması (bütüncül olarak) konunun işlenişini daha nitelikli kıldığını düşünüyorum.

KP3, etkinliklerin niteliği açısından 1998 yılı programı Hayat Bilgisi kitaplarının sadece etkinliklerin görülmeyişini belirtmiştir. Hayat Bilgisi ders kitabında konuların başlangıcında ve bitişinde yer alan sorularla etkinliklerin olduğunu ifade etmiştir. Hayat Bilgisi ders kitaplarını pilot çalışma olan inceleme formunda değerlendiren RÖ5'in 1998 programı kitaplardaki etkinlikler ve diğer özellikleri ile ilgili görüşleri şöyledir:

98 öğretim yılına ait kitap incelediğinde kitabın 11 üniteden oluştuğu bu 11 üniteye ait alt basamakların oldukça fazla ve yoğun olduğu görülmüştür. 2018 yılındaki kitapta olduğu gibi bu kitapta da sözlük ve kaynakça kısımlarına yer verilmiştir. Yazı puntosunun büyüklüğü dikkat çekmektedir. Her sayfada yer alan resimler yazılara göre daha büyük bir alan kapsamaktadır. Bu yaş grubu çocukları düşünülürken bunun doğru bir seçim olduğu söylenebilir. Fakat kitapta konular düz bir şekilde anlatılmıştır. Çocukların konuya katılabileceği etkinliklere az yer verilmiştir. Ünite başlarında konuya girmeden önce hazırlık çalışmalarına yer verilmiş bu sorular maksimum 3.4 tane olup öğrenciyi konuya ilgili araştırmaya teşvik etmektedir. Öğrenciyi konuya hazırlamakta, konuya ilgili ön bilginin olmasını sağlamaktadır. Her ünitenin sonunda ise "Neler öğrendik" kısmı mevcuttur. D-Y, çoktan seçmeli, boşluk doldurma gibi sorulara yer verilmiştir. Ölçme değerlendirme anlamında düşünüldüğünde bu çeşitliliğin iyi olduğu söylenebilir. Fakat ünite sonunda yer alan sorular konunun pekişmesi anlamında yeterli değildir.

RÖ5, 1998 programı kitapları için, yazı puntosunun büyüklüğü ve görsellerin yazılı bilgilere oranla daha fazla yer kapladığı açısından olumlu bulmuştur. RÖ5, ünitelerin ve alt basamaklarının oldukça yoğun olduğunu tespit etmiştir. 2018 programı Hayat Bilgisi kitapların da olduğu gibi kaynakça ve sözlük kısımlarının olduğu ifade etmektedir. Olumsuz olarak ise; düz bir anlatımın olduğu ve çocukların etkinliklere katılabileceği etkinliklerin az olduğunu belirtmiştir. Hazırlık ve değerlendirme sorularının olduğunu ancak bunların konunun pekişmesi için yeterli bulmamıştır. Hayat Bilgisi ders kitaplarını pilot çalışma olan inceleme formunda değerlendiren RA7, 2005 programına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi ders kitaplarındaki etkinliklerin niteliği hakkında görüşlerini ise şu şekildedir:

Devamı

2005 kitabında kavramları öyküleştirme, konular hakkında slogan yazma, konu ile ilgili soruların cevaplarına ek olarak neden sorusunun sorulması gibi çalışmalar yapılandırma yaklaşım adına atılmış uygun adımlar olsa da bilgiye ve ezbere dayalı kapalı uçlu soruların varlığı da ne yazık ki söz konusudur. 2018 kitabında ise; her ne kadar etkinlik kısımları uygun olsa da, konu işleniş bakımından davranışçı yaklaşım örnek olay anlatımı yerine yerleştirilerek yapılandırma adı altında sunuluyor gibi görünmektedir.

RA7, 2005 programına göre yazılmış Hayat Bilgisi kitaplarının; kavramları öyküleştirme, konular hakkında slogan yazma, konu ile ilgili soruların cevaplarına ek olarak neden sorusunun sorulması etkinliklerinin yapılandırma öğrenmeye uygun adımlar olarak görmüştür. Ancak

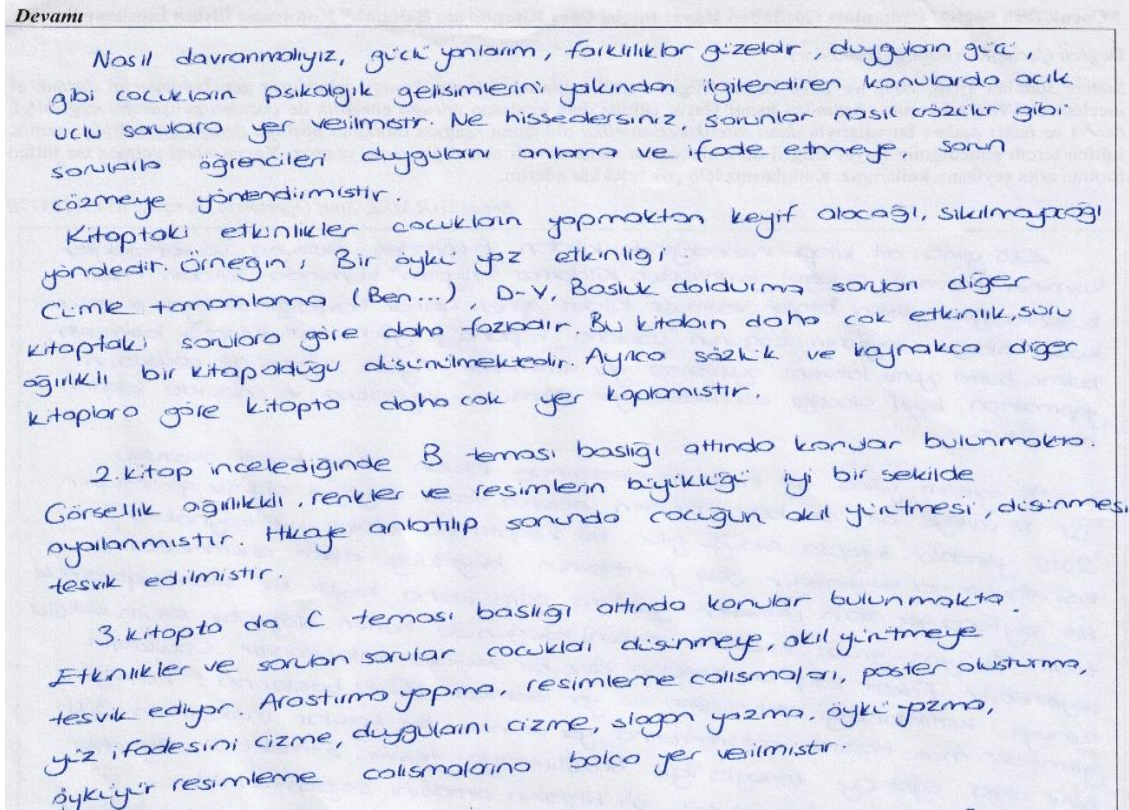
bilgiye ve ezbere dayalı kapalı uçlu soruların varlığı açısından da yapılandırmacı yaklaşıma uygun görmemiştir. 2018 programına göre yazılmış Hayat Bilgisi kitaplarını ise; etkinlik kısımları yapılandırmacı yaklaşıma uygun ve konu işlenişi olarak da davranışçılığa uygun olduğu tespitini yapmıştır. Çocuk ruh sağlığı uzmanlarının 2005 yılı öğretim programına göre yazılmış Hayat Bilgisi ders kitaplarındaki etkinlikler açısından değerlendirmeleri Tablo 4.12.'de yer verilmiştir.

Tablo 4.12. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının 2005 Yılı Öğretim Programına Göre Düzenlenmiş Hayat Bilgisi Ders Kitaplarındaki Etkinliklere İlişkin Görüşleri

Ana temalar	İfadeler	Sayı(f)
Olumlu ifadeler	Etkinlikler kendi kendine öğrenmeyi desteklemekte	4
	Etkinlikler yorum yapabilme becerisini geliştirmekte	4
	Etkinlikler düşünmeyi ve sorgulamayı desteklemekte	4
	Öz değerlendirme bölümünün olması önemli	3
	Empati duygusunu geliştirebilecek etkinlikler var	3
	Birey olma farkındalığını destekleyecek etkinlikler fazla	3
	Duygularını ifade etmeleri açısından daha nitelikli	3
	Konularla etkinlikler bağlantılı	2
	Etkinlikler daha çeşitli	2
	Etkinlikler merak duygusunu geliştirmekte	2
	Bilgi edinmesi açısından daha nitelikli	2
	Etkinlikler yaratıcılığını geliştirmekte	2
	Etkinlikler çocuk merkezli	2
	Etkinlikler daha interaktif	2
	Hayata uygulanabilirliği açısından daha nitelikli	1
Toplam		39
Olumsuz ifadeler	Etkinlikler ders ve çalışma kitabında birlikte verilmemekte	2
Toplam		2
Genel Toplam		41

Çocuk ruh sağlığı uzmanlarının, 2005 yılı programına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi ders kitaplarındaki etkinlikler hakkında elde edilen verilerin yer aldığı tablo 4.12.'de 39 olumlu görüşün ve 2 olumsuz görüşün olduğu görülmektedir. Etkinlikler açısından; 2005 programı “Hayat Bilgisi kitaplarının kendi kendine öğrenmeyi desteklemesi, yorum yapabilme becerisini geliştirmesi, düşünmeyi ve sorgulamayı desteklemesi” açılarından dörder olumlu yani nitelikli olduğunu belirten görüş yazılmıştır. “Etkinliklerde öz değerlendirme bölümünün olması, çocukların duygularını ifade etmelerini ve birey olma farkındalığını geliştirecek nitelikte

etkinlikler olduğu” üçer görüşle ifade edilmiştir. Ayrıca “empati duygusunu geliştirebilecek ve birey olma farkındalığını destekleyecek etkinliklerin fazla olduğu” değerlendirmeleri de yapılmıştır. Hayat Bilgisi ders kitaplarını pilot çalışma olan inceleme formunda RÖ5’in, 2005 programına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi ders kitaplarındaki etkinliklerin niteliği açısından görüşleri şöyledir:

RÖ5, 2005 Hayat Bilgisi kitaplarında “Güçlü Yanlarım”, “Farklılıklar Güzeldir” ve “Duyguların Gücü” gibi konuların çocukların psikolojik gelişimlerini yakından ilgilendiren konular olduğunu tespit etmiştir. Ayrıca kitaptaki etkinliklerin çocukların sıkılmayacağı ve yapmaktan keyif alacağı yönde olduğunu ifade etmiştir. Örnek olarak “Bir Öykü Yaz” etkinliğinde boşluk doldurma ve diğer etkinliklerin diğer yılların Hayat Bilgisi kitaplarına göre fazladır. Görsellere ağırlık verildiği, renkler ve resim büyüklüğü iyi bir şekilde ayarlandığını tespit etmiştir. Hayat Bilgisi ders kitaplarını pilot çalışma olan inceleme formunda değerlendiren RÖ5’in, 2018 programına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi ders kitapları hakkında görüşlerini ise şu şekildedir:

2018 yılına ait kitap incelediğinde kitabın 6 üniteden oluştuğu ve içindekiler kısmının mevcut olduğu görülmüştür. "Kitabımızı tanıyalım" kısmında kitabın nasıl kullanılacağına ilişkin bilgiler verilmiştir. Kitaba genel olarak bakıldığında yazı puntosunun küçük olduğu, sayfanın çoğunun yazılarla kaplandığı görülmüştür. Kitapta bilmece, kelime bulma, labirent, oyunlarına yer verilmiştir. Ayrıca origami gibi çocukların yapmaktan keyif alacağı etkinliklere yer verilmiştir. Kaynakça ve sözlükte kitapta mevcuttur.

2018 Hayat Bilgisi programına ders kitaplarının yazı puntosunun küçük olduğunu ve sayfanın çoğunun yazılarla kaplandığını tespit etmiştir. Etkinlikler açısından origami, bilmece, labirent ve kelime oyunu gibi çeşitli etkinlikler olduğunu da belirtmiştir. 2005 programına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi 2. sınıf öğrenci çalışma kitabında çocuk ruh sağlığı uzmanlarının, konunun işlenmesinden sonra yapılacak olan etkinlik örnek olarak fotoğraf 4.9.'da verilmiştir (Berktaş Türkmen , Kubilay ve Tekeli, 2015, s. 72).

SİYAHİ HAYIR DİYEBİLİRİM

Aşağıdaki durumlara hangi çözümleri önerirsiniz?
Önerilerinizi noktalı yerlere yazınız

Emir'in evde kalması gerek. Arkadaşları onu oynamaya çağırıyor. Emir, onları hangi sözlerle reddedebilir?

Yaprak, odasında ders çalışıyor. Kardeşi onunla evcilik oynamak istiyor. Yaprak, onu hangi sözlerle geri çevirebilir?

2005 programına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi öğrenci çalışma kitabında verilen bir etkinlikte fotoğraf 4.9.'da yer almaktadır. Tablo 4.12.'de uzmanlar etkinliklerin kendi kendine öğrenmeyi desteklediğini ve yorum yapabilme becerisini geliştirdiğini ifade etmekteydi. Çalışma sayfasında öğrenciye bilgiden daha çok yorumlama ve kendi kendisinin bilgiyi oluşturması teşvik edilmektedir. Diğer bir çalışma fotoğraf 4.10.'da verilmiştir (Berktaş Türkmen , Kubilay ve Tekeli, 2015, s. 69).

DUYGULARIMI KONTROL EDİYORUM

Sizi öfkeli eden üç olayı yazınız.

Sizi mutlu eden üç olayı yazınız.

Nasıl Davranırsınız?

Öfkelenince

Mutlu olunca

Üzülünce

Korkunca

Öğrencilerin duygu ve düşüncelerini aktaracağı diğer bir çalışma sayfası da fotoğraf 4.10.'da verilmiştir. Uzmanların belirttiği düşünmeyi ve duygularını ifade etme görüşlerini desteklemektedir. Devlet okulunda görev yapan rehber öğretmen olan RÖ8'in etkinlikler ve niteliği sorusuna cevabı şöyledir:

- Etkinlikler ve nitelikleri açısından Hayat Bilgisi ders kitaplarından sizce hangisi daha niteliklidir? Niçin?

2005 yapımı, fikir üretmeye, anlamlandırmaya daha elverişli geliyor. Duygu, düşünce davranış farklılıkları ve benzerliklerini yorumlayabilmeleri sağlama yönelik daha etkin.

RÖ8'in etkinliklerin niteliği açısından görüşleri incelendiğinde 2005 yılını daha nitelikli bulduğu görülmektedir. Etkinliklerin yoruma, fikir üretmeye ve anlamlandırmaya daha uygun olduğunu vurgulamıştır. Devlet okulunda öğretmen olarak görev yapan RÖ2'nin Hayat Bilgisi kitaplarında yer alan etkinlikler hakkında görüşleri şu şekildedir:

- Etkinlikler ve nitelikleri açısından Hayat Bilgisi ders kitaplarından sizce hangisi daha niteliklidir? Niçin?

2005 yapımı ders kitapları daha yapılandırıcı yaklaşımı göre tasarlandığı için çocukların daha da kendi kendine öğrenmesini destekleyici türden etkinliklere sahip. Bu anlamda daha etkili olduğunu düşünüyorum. Üstelik içinde öz değerlendirme ve diğer etkinliklerin bulunması o yaşta bir çocuğun en etkili şey, kendi okulundaki bir sorunun davranış konusunu gerçekleştirmek için, kendisi değerlendirmeye başlaması gerekiyor. Bunu yapabilen bir çocuk, empati becerisine de değerlenebilir daha çok sahip olacak, karşındakileri kendine yaklaştırmak açısından daha da olumlu bir katkı sağlayabilecektir. Ayrıca etkinliklerin konuların içine yerleştirilmesi bakımından daha etkili bir şekilde öğrenmeyi sağlıyor. 2005 yapımı kitapları.

RÖ2'nin etkinliklerin niteliği açısından görüşleri incelendiğinde 2005 yılı öğretim programının yapılandırmacı yaklaşımla yazıldığı için çocuğun kendi kendine öğrenmesini kolaylaştırdığı düşünülmektedir. 2005 yılı programa göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi kitaplarında öz değerlendirme bölümü gibi etkinliklerin olması o yaş çocuğu için gerekli olduğunu vurgulamaktadır. Devlet okulunda görev yapan diğer bir rehber öğretmen olan RÖ6'nın etkinlikler ve niteliğine ilişkin görüşleri şöyledir:

- *Etkinlikler ve nitelikleri açısından Hayat Bilgisi ders kitaplarına sizce hangisi daha niteliklidir? Neden?*

2005 ile 2018 aynı niteliktedir. 2018'in konu anlatımından geçen son etkinliklerin yapılması daha etkili ve verimli olmuştur. Her iki yılda da çocuğun düşünmesini, sorgulamasını, empati kurma becerisinin gelişmesine fırsat tanımaktadır. 2018 daha çok çocuğun sorgulayan, düşünen, etkinliklere sahip.

RÖ6, etkinliklerin niteliği açısından 2005 yılı ve 2018 yılını da aynı nitelikte gördüğünü ifade etmiştir. 2018 yılında, 2005 yılı programındaki gibi ders ve çalışma kitabının olmayıp tek bir kitaptan etkinliklerin verilmesini daha uygun bulmaktadır. Her iki yıla ait Hayat Bilgisi ders kitaplarındaki etkinlikleri; çocuğun düşünmesi, sorgulaması ve empati kurması açısından daha nitelikli bulmuştur. Çocuk ruh sağlığı uzmanlarının 2018 yılı öğretim programına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi ders kitaplarındaki etkinliklere ilişkin yönelik verilere tablo 4.13.'te yer verilmiştir.

Tablo 4.13. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının 2018 Yılı Öğretim Programına Göre Düzenlenmiş Hayat Bilgisi Ders Kitaplarındaki Etkinliklere İlişkin Görüşleri

Ana temalar	İfadeler	Sayı(f)
Olumlu ifadeler	Etkinlikler ders ve çalışma kitabında birlikte verilmekte	9
	Etkinlikler daha çeşitli	4
	Empati duygusunu geliştirebilecek etkinlikler var	2
	Etkinlikler, düşünmeyi ve sorgulamayı desteklemekte	2
	Öznel bakışı güçlendirecek etkinlikler var	1
Toplam		18
Olumsuz ifadeler	2005 programına göre daha didaktik	1
Toplam		1
Genel Toplam		19

Tablo 4.13.'te bulunan veriler incelendiğinde, uzmanların 2018 yılı öğretim programına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi ders kitaplarındaki etkinlikler hakkında 18 olumlu görüş ve 1 olumsuz görüş yazılmıştır. Veriler incelendiğinde uzmanların 2005 programında Hayat Bilgisi ders kitaplarında “etkinliklerin çalışma kitabı olarak ayrı verilmesinden 2018 programında olduğu gibi konu ile etkinliklerin ilişkili ve birlikte verilmesini daha nitelikli” olarak 9 görüş ifade edilmiştir. Ayrıca “etkinlikler daha önceki kitaplara göre çeşitli olması” açısından daha nitelikli bulunması görüşü de fazladır. Olumsuz olarak ise “2005 yılı programına göre daha

didaktik bulunması” olarak ifade edilmiştir. Devlet okulunda görev yapan rehber öğretmen olan RÖ10’un etkinlikler ve niteliği sorusuna cevabı şu şekildedir:

- *Etkinlikler ve nitelikleri açısından Hayat Bilgisi ders kitaplarından sizce hangisi daha niteliklidir? Niçin?*

2018 yılında verilen etkinlikler daha çok bütünleştirici bir yapıda olduğu hem özenel bakışı güçlendirdiği hem de öğrenmeyi öğüttüğü sonucu şikâtilmiştir

RÖ10, 2018 yılı programı kitaplarının daha çok bütünleştirici bir yapıda olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca etkinliklerin öğrenmeyi daha iyi öğüttüğü ve özenel bakışı güçlendirdiğini de belirtmiştir. 2018 programına göre yazılmış Hayat Bilgisi 2. sınıf öğrenci çalışma kitabında uzmanların, konudan sonra yapılacak olan etkinlik örnek olarak fotoğraflar 4.11.’de verilmiştir (Kuşkaya, 2018, ss. 35,72).

Öğrendiklerimizi Uygulayalım	Öğrendiklerimizi Uygulayalım
1. Sınıfta gruplar oluşturunuz. Grup arkadaşlarınız ile birlikte aşağıdaki sözcükleri kullanarak "Grupla Çalışma Kuralları" oluşturunuz. iş bölümü saygı sevgi adalet paylaşma sorumluluk Grupla Çalışma Kurallarımız • _____ • _____ • _____ • _____ • _____ 2. Grup çalışmalarında belirlediğiniz kurallara uymazsa neler olur? Yazınız.	1. Aşağıda verilen davranışlardan tasarruflu olmakla ilgili olanların yanındaki çiçeği boyayınız. Banyo yaparken suyu sürekli açık bırakmak. Suyu gerektiği kadar kullanmak. Bozuk muslukları tamir ettirmek. Televizyonu sürekli açık tutmak. Gereksiz yanan lambaları kapatmak. Kışın kombiyi ve camları aynı anda açmak. Diş fırçalarken musluğu kapatmak. İşimiz bittiğinde bilgisayarı düğmesinden kapatmak.

Etkinlikler Hayat Bilgisi ders ve öğrenci çalışma kitabında birlikte verilmesini ve çeşitli olmasını bir önceki tablo 4.13.’te en çok belirtilen görüşlerdi. Uzmanlar fotoğraf 4.11’de verilen örnekleri de inceleyerek diğer yıllara göre 2005 yılı programı Hayat Bilgisi kitaplarını etkinlikler açısından görece daha nitelikli görmüşlerdir.

1998, 2005 ve 2018 öğretim programına göre hazırlanmış Hayat Bilgisi ders kitaplarındaki etkinliklerin tümünün yetersiz bulunmasına ilişkin bazı çocuk ruh sağlığı uzmanlarının verilerine tablo 4.14.'ten ulaşılabilmektedir.

Tablo 4.14. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının 1998, 2005 ve 2018 Öğretim Programına Göre Düzenlenmiş Hayat Bilgisi Ders Kitaplarındaki Etkinliklerin Tümünü Yetersiz Bulunmasına İlişkin Görüşleri

Ana temalar	İfadeler	Sayı (f)
Olumsuz ifadeler	Konu öncesi yapılan hazırlıklar öğrenciyi okuldan uzaklaştırmakta	1
	Hayat Bilgisinde ödevler anlamlı olmamakta	1
	Etkinlikler sadece sınıf içerisinde yapılmalı	1
Toplam		3

Tablo 4.14.'teki veriler incelendiğinde Hayat Bilgisi kitaplarının etkinlikler açısından hazırlık çalışmalarının öğrenciyi okuldan uzaklaştırdığını, ödev vermenin anlamsız olduğunu ve etkinliklerin sınıf içerisinde yapılması gerektiğini bazı uzmanlar ifade etmişlerdir.

Genel olarak etkinliklerin sunumu açısından çocuk ruh sağlığı uzmanlarının değerlendirmelerine bakıldığında 1998 Hayat Bilgisi programına göre düzenlenmiş ders kitaplarına 2 olumlu görüş ile 7 olumsuz görüş yazmışlardır. 2005 programı sonrası Hayat Bilgisi kitaplar için 39 olumlu görüş ve 2 olumsuz görüş vardır. 2018 Hayat Bilgisi programına göre düzenlenmiş ders kitapları içinse 18 olumlu ve 1 olumsuz görüşün olduğunu verilerden görülmektedir. Etkinlikler açısından 2005 Hayat Bilgisi programını 39 olumlu görüş ile en nitelikli bulunan program olmuştur. 2018 Hayat Bilgisi programına göre düzenlenen kitaplar ise 18 olumlu görüşle, 2005 programının yaklaşık yarısı kadar nitelikli bulunan özelliği olmuştur. 2005 ve 2018 yılları sonrası Hayat Bilgisi ders kitapları hakkında olumsuz görüşler oldukça az sayıdadır. 1998 Hayat Bilgisi öğretim programına göre düzenlenmiş ders kitapları ise 7 olumsuz görüşle etkinliklerin sunumu açısından diğer kitaplara göre daha az nitelikli bulunmuştur.

4.4. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının Birey Olma Farkındalığı Açısından 1998, 2005 ve 2018 Yılı Programlarına Göre Hayat Bilgisi Ders Kitaplarının Niteliklerine İlişkin Bakış Açıları Nasıldır?

Çocuk ruh sağlığı uzmanlarının 1998 yılı öğretim programına göre hazırlanmış Hayat Bilgisi ders kitaplarındaki birey olma farkındalığı ilişkin değerlendirmeleri tablo 4.15.'te ele alınmıştır.

Tablo 4.15. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının 1998 Yılı Öğretim Programına Göre Düzenlenmiş Hayat Bilgisi Ders Kitaplarındaki Birey Olma Farkındalığına İlişkin Görüşleri

Ana temalar	İfadeler	Sayı(f)
Olumlu ifadeler	Yorum yapabilme becerisini geliştirmekte	1
	Birey olmayı doğru anlamak için önce toplumu anlamalı	1
	Toplumsal bir parçası olarak birey olması daha önemli	1
	Hak ve sorumluluklar konusunun işlenmesi önemli	1
Toplam		4
Olumsuz ifadeler	Daha çok toplumsal öğretiler içermekte	2
	Didaktik söylemler fazla	2
	Cümleler gereklilik bildiren ifadelerle bitmekte	1
	Çocuğun birey olarak görülmesi yetersiz kalmakta	1
Toplam		6
Genel Toplam		10

Tablo 4.15.'te görüldüğü üzere 1998 yılı öğretim programına göre yazılmış Hayat Bilgisi ders kitaplarında birey olma farkındalığı kazandırmasına ilişkin uzmanların 4 olumlu görüşü ve 6 da olumsuz görüşü vardır. “Didaktik söylemlerin fazla olması ve toplumsal öğretilerin olması” uzmanlar tarafından olumsuz olarak bulunmuştur. Ayrıca “metinlerde dikkat çekici bir şekilde belirtilen cümlelerin gereklilik bildiren ifadelerle bitmesinin” birey olma farkındalığı açısından da olumsuz olarak değerlendirilmiştir. Olumlu olarak ise “önce toplumu anlamak gerektiği” ve bunun yansıtıldığı ifade edilmiştir. “Hak ve sorumluluklar konusunun işlenmesinin önemi ve yorum yapmayı geliştirdiği” ile ilgili fikirlerde vardır. Çocuk ruh sağlığı uzmanlarının 2005 yılı öğretim programına göre yazılmış Hayat Bilgisi ders kitaplarındaki birey olma farkındalığı açısından değerlendirmeleri Tablo 4.4.16.'da yer almaktadır.

Tablo 4.16. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının 2005 Yılı Öğretim Programına Göre Düzenlenmiş Hayat Bilgisi Ders Kitaplarındaki Birey Olma Farkındalığına İlişkin Görüşleri

Ana temalar	İfadeler	Sayı (f)
Olumlu ifadeler	Kendini ifade etmesine daha çok olanak sağlanmakta	8
	Kendi duygu durumunun farkında olacağı etkinlikler var	7
	Konu başlıkları açısından farkındalık kazandırmakta	6
	Fikir ve çözüm üretmesini sağlamakta	3
	Öz değerlendirme ile kendini değerlendirmekte	3
	Demokratik bir anlatım var	2
	Sorumluluklarının olmasını sağlamakta	2
	Bireysel yorum ve farklılıklara izin vermekte	2
	Örnek olaylara yer verilmekte	2
	Konuları içselleştiren öğrenci farkındalık kazanmakta	2
	Etkinlik soruları daha uygun	2
	Çocuğun ihtiyacı olan sürece katılmayı desteklemekte	1
	Değerlerini tanıması açısından daha nitelikli	1
	Toplam	41
Olumsuz ifadeler	Sosyal çevre desteklemedikçe kitaplar sonuçsuz kalmakta	1
Toplam		1
Genel Toplam		42

Çocuk ruh sağlığı uzmanlarının, 2005 yılı programına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi ders kitaplarındaki birey olma farkındalığı hakkında elde edilen verilerin yer aldığı tablo 4.16.'ya bakıldığında 41 olumlu görüş ve 1 olumsuz görüş olduğu görülmektedir. Olumlu görüşler oldukça fazladır. Uzmanların 8 görüşü; “2005 Hayat Bilgisi programı kitapların çocuğun kendini ifade etmesine olanak sağladığı” ile ilgilidir. 7 görüş ise; “etkinliklerin çocuğun kendi duygu durumunun farkında olmasını desteklemesi” görüşüdür. “Konu başlıklarının da uzmanlar tarafından birey olmayı desteklediği” hakkında 6 görüş yazılmıştır. Farklı bir bakış açısı olarak “öz değerlendirme formlarının Hayat Bilgisi kitaplarında yer almasının da çocuğun kendini değerlendirmesi açısından önemli olduğu” görüşü de ifade edilmiştir. Devlet okulunda görev yapan rehber öğretmen olan RÖ3'ün birey olma farkındalığına ilişkin inceleme sonucunda yazdığı görüşleri şöyledir:

- *Birey olma farkındalığı açısından daha niteliklidir? Kişisel görüşünüzü gerekçeleriyle yazınız.*

1998 Hayat Bilgisi kitabında birey olma farkındalığı açısından yetersiz. Daha çok toplumsal mesajlar ön plana çıkıyor.

2005 Hayat Bilgisi kitabında çocuğun duygu durumunun farkında olacağı etkinlikler verilmiş.

2018 Hayat Bilgisi kitabında birey olma farkındalığı işlenmiş fakat yönlendirme de var. Bir yandan bireyin farkına varmasını sağlıyor fakat olması gerekeni de söylüyor.

RÖ3, 2005 yılı programı kitaplarının çocuğun kendi duygu durumunun farkında olacağı etkinlikler verdiği için birey olduğunun farkına varmasına katkıda bulunacağını belirtmektedir. Ayrıca 1998 yılı Hayat Bilgisi kitaplarını birey olma açısından yetersiz bulmaktadır. 2018 yılı kitaplarının ise birey olma farkındalığını kazandıracak etkinlikler verdiğini ancak yönlendirme yapılmasının olumlu olmadığını düşünmektedir. Devlet okulunda görev yapan diğer bir rehber öğretmen olan RÖ5'in birey olma farkındalığı hakkında yorumları şu şekildedir:

2005 kitabı. Güçlü yanlarım, duyguların gücü vb konular bu kitapta ele alınıp işlenmiştir. Bu konularda açık uçlu sorulara yer verilmiştir. Çocuğun kendisi konusunda farkındalık geliştirmesine katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

RÖ5, 2005 yılı programı kitaplarında yer alan “Güçlü Yanlarım” ve “Duyguların Gücü” gibi konuların işlenmesinin çocukta birey olma farkındalığını geliştirmesinde etkili olacağını vurgulamıştır. Ayrıca konularda açık uçlu sorulara yer verilerek sürece katkıda bulunulduğunu belirtmiştir. Çocuk ruh sağlığı uzmanlarından 1998 ve 2018 yılları Hayat Bilgisi programlarına göre düzenlenmiş ders kitaplarını daha nitelikli bulan RÖ1'in derinlemesine görüşlerini öğrenmek için görüşme yapılmıştır. 2005 yılı Hayat Bilgisi programına göre düzenlenmiş ders kitaplarındaki bireysellik ve toplumsallık ile ilgili fikirlerini görüşme de aktarmıştır. 2005 yılı Hayat Bilgisi programında bireyselliğin yer aldığını ancak bunun bizim kültürümüze uygun olmadığı ile ilgili düşüncelerine RÖ1 şu şekilde açıklık getirmiştir:

“2005 programında kullanılan öğretim yöntemleri bizim toplumumuzu yansıttığını düşünmüyorum. Batılı topluma ve oradaki çocuğun yetiştirme biçimine göre hazırlanmış gibi geliyor. Bizim kültürümüzde çocuk bir birey değildir. 2005 programı gibi bir kitap hazırlayacaksa bireyciliğin bizim kültürümüze işlemiş

olması gerekir. Biz bireyci toplum olmadığımız için uymaz. Sosyolojide, Doğulu toplumlar ve Batılı toplumlar arasında keskin farklar vardır. Bunlardan birisi bireycilik ve toplumculuk noktasında çıkar açığa. Bu gerçek bir farktır yani batılı toplumlarda baktığımız zaman onlar da birey olma işte bireyin hakları, özgürlükleri ve çocuk hakları daha oturmuştur öyle olması gerekiyordur. Eski sosyolojik araştırmalar yapmış İbn-i Haldun'un Mukaddime eseri var. Doğulu toplumların özellikleri anlatılır ve şunu söyler: Doğulu toplumlar birbirine asabiyet bağları ile bağlıdır der. Asabiyet bağını o toplumda en yaşlı olanın sözünün geçmesi eril olanın sözünün geçmesi ve diğerlerinin bunu sorgulamaksızın kabul etmesi ve bu kuralların yavaş bir süreç içinde değişmesi ataya karşı gelmemesi diye tanımlanır. Bence biz de tam olarak Orta Doğulu bir toplumuz. Batıcı ve Batılı bir toplum değiliz. Kurallarımız buna göre değil. Batılı ve Batıcı olmayan bir kültürün içinde yaşıyoruz ve çocuğa diyoruz ki sen bir bireysin. Ama çocuk eve gittiğinde birey değil sokağa çıktığında birey değil ve birçok sınıfta bile birey değil çocuk sınıf kültüründe bile birey değil. Arada kalmış bir eğitim sistemi içinde arada kalmış çocuklar yetiştirmeye devam ediyoruz. Bana kalırsa arada kalmış kendini bir yere ait hissetmeyen çocuk yetiştirmektense klasik eğitim içerisinde eski eğitim sistemi ile çocuk yetiştirmek daha mantıklı. Bu yüzden bana 2005 yılı programı nitelikli gelmedi.”

Bu görüşlerine ek olarak RÖ1 öğretmenin rolünün değersizleşmesi hakkında ise şu görüşleri belirtmektedir:

“2004 yılında biliyorsun öğrenci merkezli yaklaşıma geçilmesi yanlış şeylere sebep oldu bu öğretmenin değersizleşmesine sebep oldu. Örneğin veliler aşırı derecede müdahil olmaya başladı. Disiplin yönetmelikleri sabun köpüğü gibi olmaya başladı. Sistemin açıklarından işte kötü niyetli art niyetli olan paydaşlar faydalanmaya başladı. Bu durumda akademik alandaki bilginin gerilemesine sebep oldu.”

RÖ1, genel olarak yapılandırmacı yaklaşım ve yöntemlerini ülkemize uygun bulmamaktadır. Çocuk ruh sağlığı uzmanlarının 2018 yılı öğretim programına göre hazırlanmış Hayat Bilgisi ders kitaplarındaki birey olma farkındalığına ilişkin verilere tablo 4.17.'den ulaşılabilmektedir.

Tablo 4.17. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının 2018 Yılı Öğretim Programına Göre Düzenlenmiş Hayat Bilgisi Ders Kitaplarındaki Birey Olma Farkındalığına İlişkin Görüşleri

Ana temalar	İfadeler	Sayı (f)
Olumlu İfadeler	Konu başlıkları açısından farkındalık kazandırmakta	4
	Bireysel yorum ve farklılıklara izin vermekte	2
	Toplumun bir parçası olarak birey olması daha önemli	2
	Kendini ifade etmesine daha çok olanak sağlanmakta	2
	Nezaket ifadelerine yer vermekte	2
	Kendini yönetme becerisini geliştirmekte	1
	Karar verme becerisini geliştirmekte	1
	Akıl yürütme becerilerini geliştirmekte	1
Toplam		15
Olumsuz İfadeler	Didaktik söylemler fazla	1
	Cümleler gereklilik bildiren ifadelerle bitmekte	1
Toplam		2
Genel Toplam		17

Tablo 4.17.’de bulunan veriler incelendiğinde, uzmanların 2018 yılı öğretim programına göre hazırlanmış Hayat Bilgisi ders kitapları hakkında 15 olumlu ve 2 olumsuz görüş vardır. Olumlu görüşler çoğunluktadır. Ancak bu olumlu görüşler 2005 yılı öğretim programına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi ders kitapları kadar fazla değildir. Olumlu olarak “konu başlıklarının birey olma konusunda destekleyecek nitelikte olması” görüşü 4 defa ifade edilmiştir. Bununla birlikte bu program Hayat Bilgisi ders kitaplarının “bireysel yorum ve farklılıklara izin vermesi ve çocuğun kendini ifade etmesine olanak sağlaması” açılarından da nitelikli bulunmuştur. 2018 Hayat Bilgisi programı kitaplarında “toplumun bir parçası olarak birey olmanın verilmesinin” önemli olduğu görüşü de aktarılmıştır. Olumsuz görüş olarak ise 1998 Hayat Bilgisi programına benzer eleştirilerden “didaktik söylemlerin fazla olması ve cümlelerin gereklilik kipleriyle bitmesi” ifade edilmiştir.

1998, 2005 ve 2018 öğretim programına göre düzenlenmiş tüm Hayat Bilgisi ders kitaplarının birey olma farkındalığı açısından yetersiz bulunmasına ilişkin çocuk ruh sağlığı uzmanlarının görüşlerine tablo 4.18.’den ulaşılabilmektedir.

Tablo 4.18. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının 1998, 2005 ve 2018 Öğretim Programına Göre Düzenlenmiş Hayat Bilgisi Ders Kitaplarındaki Birey Olma Farkındalığının Tümünün Yetersiz Bulunmasına İlişkin Önerileri

Ana temalar	İfadeler	Sayı(f)
Öneriler	Birey olmak yerine çocuk olmak anlatılmalı	1
	Çocuk hakları konusu yer almalı	1
	Birey olma konusu felsefi altyapı ile anlatılmalı	1
	Yazı veya ödevlerle farkındalık kazandırılmalı	1
Toplam		4

Tablo 4.18.’deki veriler incelendiğinde Hayat Bilgisi kitaplarının birey olma farkındalığı açısından incelenen kitaplar bazı uzmanlar tarafından yetersiz bulunmuştur. Bu konuda önerilerde bulunulmuştur. Verilerdeki görüşler incelendiğinde çocuk hakları konusunun eklenmesi gerektiği 2. sınıftan itibaren işlenmesi gerektiği görüşü vardır. Birey olmak yerine çocuk olmanın anlatılması görüşüyle beraber ve anlatımında felsefi altyapı ile olması gerektiği önerisinde bulunulmuştur. Devlet okulunda görev yapan rehber öğretmen olan RÖ4’ün yazdıklarından alıntılar ise şu şekildedir:

2. Size göre 1998, 2005 ve 2018 yılı Hayat Bilgisi ders kitaplarından hangisi;
 • *Birey olma farkındalığı açısından daha niteliklidir? Kişisel görüşünüzü gerekçeleriyle yazınız.*

1998 yılındaki Hak ve sorumluluklar konusu daha sonraki kitaplarda kaldırılmış. Birey olma der ziyade çocuk olmak anlatılmalı ya da tartışılmalıdır. Çocuk haklarının bu kitaplarda yer alması gerektirir mi düşünüyorum. Birey olma konusu felsefi altyapıyla anlatılmalıdır. Yazarak, çizerek veya ödev yaptırarak sadece birey olmanın abayması Birey olma önce konunda başlayan bir methimden Birey den önce çocuk olma konusu işlenmelidir.

RÖ4, birey olmak yerine çocuk olmanın anlatılması gerektiğini belirtmiştir. Birey olmanın felsefesinin oluşturularak anlatılması gerektiğini vurgulamaktadır. Yazarak, çizerek veya ödev ile birey olmanın anlaşılamayacağını ifade etmiştir. Buna ek olarak 1998 programı Hayat Bilgisi ders kitaplarında işlenen “Hak ve Sorumluluklar” konusunun daha sonraki kitaplarda göremediğini belirtmiştir.

4.5. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının Çocuğa Görelilik Bağlamında 1998, 2005 ve 2018 Yılı Programlarına Göre Hayat Bilgisi Ders Kitaplarının Niteliklerine İlişkin Bakış Açıları Nasıldır?

Çocuk ruh sağlığı uzmanlarının 1998 yılı öğretim programına göre hazırlanmış Hayat Bilgisi ders kitaplarındaki çocuğa görelilik açısından değerlendirmeleri tablo 4.19.'da ele alınmıştır.

Tablo 4.19. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının 1998 Yılı Programına Göre Düzenlenmiş Hayat Bilgisi Ders Kitaplarını Çocuğa Görelilik Açısından Değerlendirmeleri

Ana temalar	İfadeler	Sayı(f)
Olumlu ifadeler	Görseller çocuğun yaş düzeyine göre daha nitelikli	1
	Çocuğun gelişim dönemine daha uygun	1
Toplam		2
Olumsuz ifadeler	Keşfetme ve merak duygusunu geliştirmemekte	2
	Duygu ve düşüncesini ifade etmesini engellemekte	2
	Kendisini tanımasına fırsat vermemekte	1
	Görev ve sorumluluk bilincine ulaşmasını engellemekte	1
Toplam		6
Genel Toplam		8

Tablo 4.19'daki veriler doğrultusunda 1998 yılı öğretim programına göre yazılmış Hayat Bilgisi ders kitaplarındaki çocuğa göre hangisinin daha nitelikli olduğuna ilişkin uzmanların olumsuz görüşlerinin çoğunlukta olduğu anlaşılmaktadır. 6 olumsuz ve 2 olumlu görüş ifade edilmiştir. Olumsuz olarak “çocuğun duygularını ve düşüncelerini ifade etmesinin engellediği” düşüncesidir. Bunun yanında “keşfetme ve merak etmesini de kitapların geliştirmedeği” ifade edilmiştir. Olumlu olan görüşler ise; “gelişim dönemine daha uygun ve görsellerin yaş düzeyine göre daha nitelikli bulunduğu” da ifade edilmiştir. Devlet okulunda görev yapan diğer bir rehber öğretmen olan RÖ6'nın çocuğa görelilik bağlamında yorumları ise şu şekildedir:

Size göre 1998, 2005 ve 2018 yılı Hayat Bilgisi ders kitaplarından hangisi;

- Çocuğa görelilik bağlamında daha niteliklidir? Kişisel görüşünüzü gerekçeleriyle yazınız.

1998 yılında bu kitap görseller ve metinler bakımından yeterli değil, çocukların keşfetmesini, merakını giderilmesini, düşünmesini, duygularını ve düşüncelerini anlattırarak, kendisini ve gelişim dönemini görev ve sorumluluk bilincine engellenmektedir. tamamlanmış.

RÖ6, çocuğa görelilik açısından 1998 yılı Hayat Bilgisi ders kitaplarının çocuğun keşfetmesini ve merakının giderilmesini engellediğini düşünmektedir. Buna ek olarak duygu ve düşüncelerini anlatmasını, düşünmesine fırsat tanıdığını düşünmemektedir. Çocuk ruh sağlığı uzmanlarının 2005 yılı öğretim programına göre yazılmış Hayat Bilgisi ders kitaplarındaki çocuğa görelilik açısından değerlendirmeleri Tablo 4.20.'de belirtilmiştir.

Tablo 4.20. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının 2005 Yılı Programına Göre Düzenlenmiş Hayat Bilgisi Ders Kitaplarını Çocuğa Görelilik Açısından Değerlendirmeleri

Ana temalar	İfadeler	Sayı(f)
Olumlu ifadeler	Çocuğun gelişim dönemine daha uygun	5
	Çocuk eğitim sürecine aktif katılacağından daha nitelikli	3
	Çocuğun kendisinin var olduğunu hissettirmekte	3
	İdeal olan daha az ön planda olduğu için çocuğa göre	2
	Konu başlıkları, etkinlikler ve sorular daha nitelikli	2
	Keşfetme ve merak duygusunun geliştirmekte	2
	Duygu ve düşüncesini daha çok ifade etmekte	2
	Kendisini tanımasına fırsat vermekte	1
	Görseller çocuğun yaş düzeyine daha uygun	1
Toplam		21
Olumsuz ifadeler	Sosyal çevre desteklemedikçe kitaplar sonuçsuz kalmakta	1
Toplam		1
Genel Toplam		22

Çocuk ruh sağlığı uzmanlarının 2005 programı doğrultusunda düzenlenmiş Hayat Bilgisi ders kitaplarının çocuğa görelilik bağlamındaki görüşlere tablo 4.20.'de 21 olumlu ve 1 olumsuz olarak görülmektedir. Uzmanlar bu programa göre yazılmış kitapları 5 görüşle “gelişim dönemine göre daha uygun” bulmuşlardır. Bu görüşle birlikte “çocuğun aktif eğitim sürecinde ve kendisini var hissettiğini” belirten de 3 görüş vardır. “Keşfetme ve merak duygusunu da desteklediği, ideal olan daha az ön planda olduğu konu başlıkları, etkinlikler ve sorular açısından daha nitelikli” olduğu görüşleri de uzmanlar tarafından ifade edilmiştir. Devlet okulunda görev yapan rehber öğretmen olan RÖ3'ün çocuğa görelilik bağlamındaki değerlendirmeleri şu şekildedir:

Size göre 1998, 2005 ve 2018 yılı Hayat Bilgisi ders kitaplarından hangisi;

- Çocuğa görelilik bağlamında daha niteliklidir? Kişisel görüşünüzü gerekçeleriyle yazınız.

2005 Hayat Bilgisi ders kitabı daha çocuğa göre. Çünkü çocuğa daha çok rol veren etkinlikler içeriyor. İdeal olana ya da olması gerekene daha az vurgu var.

Tablo 4.21. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının 2018 Yılı Programına Göre Düzenlenmiş Hayat Bilgisi Ders Kitaplarını Çocuğa Görelilik Açısından Değerlendirmeleri

Ana temalar	İfadeler	Sayı(f)
Olumlu ifadeler	Çocuğun gelişim dönemine daha uygun	8
	Görseller çocuğun yaş düzeyine daha uygun	5
	Etkinliklerde somut, çocuk dünyasına bağlı kalmakta	4
	Konu başlıkları açısından daha nitelikli	2
	Hem bilgi vermesi hem de görüş alması açısından nitelikli	2
	Çocuk eğitim sürecine aktif katılacağından daha nitelikli	1
	Kazanımların nedenleri verilmekte	1
	Grup içi aidiyet ve grup dışında olana saygı açısından içeriği zengin	1
	Bireysel farklılıklara saygı açısından daha nitelikli	1
	Yazılı bilginin sunumu açısından daha uygun	1
Toplam		26
Olumsuz ifadeler	Kurallar ve etkinlikleri uygulamada yetersiz	1
Toplam		1
Genel Toplam		27

Tablo 4.21.'de bulunan veriler ele alındığında, uzmanların 2018 programına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi kitapları hakkında 26 olumlu görüş ve yalnız 1 olumsuz görüş olduğu anlaşılmaktadır. Olumlu olarak 8 görüşle, “çocuğun gelişim dönemine daha uygun olduğu” hususudur. Ayrıca uzmanlar; 5 görüşle “yaş düzeyine daha uygun”, 4 görüşle “etkinliklerin daha somut ve çocuğun dünyasına bağlı olduğunu” belirtmişlerdir. Devlet okulunda görev yapan rehber öğretmen olan RÖ7'nin yazdığı görüşleri ise şöyledir:

Size göre 1998, 2005 ve 2018 yılı Hayat Bilgisi ders kitaplarından hangisi;

- Çocuğa görelilik bağlamında daha niteliklidir? Kişisel görüşünüzü gerekçeleriyle yazınız.

2018 yılında yazılan kitap çocukların yaş durumlarına göre daha nitelikli.

Görsellik, konu başlıkları, etkinlikler açısından çocukları ilgilendirilecek şekilde oluşturulmuş. Öğrenme ve algı düzeylerine daha uygun olduğunu düşünüyorum.

RÖ7'nin çocuğa görelilik açısından 2018 yılı öğretim programına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi kitaplarını daha nitelikli bulduğu görülmektedir. Görseller, konu başlıkları, etkinlikler açısından çocukların ilgilerini çekebilecek şekilde oluşturulduğunu vurgulamıştır.

1998, 2005 ve 2018 öğretim programına göre hazırlanmış tüm Hayat Bilgisi ders kitaplarının çocuğa görelilik bağlamında yetersiz bulunmasına ilişkin bazı çocuk ruh sağlığı uzmanlarından elde edilen verilere Tablo 4.22.'den ulaşılabilmektedir.

Tablo 4.22. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının 1998, 2005 ve 2018 Öğretim Programına Göre Düzenlenmiş Tüm Hayat Bilgisi Ders Kitaplarını Çocuğa Görelilik Bağlamında Yetersiz Bulunmasına İlişkin Görüşleri

Ana temalar	İfadeler	Sayı (f)
Olumsuz ifadeler	Birey olmak yerine “çocuk olmak” anlatılmalıdır	1
	Çocuğun; gelişimini, ailesini ve çevresini kapsamamakta	1
	Dayatma bilgileri var	1
	Standart aile, çevre ve gelişim farklılıkları ötekileştirmekte	1
Toplam		4

Tablo 4.22'deki veriler incelendiğinde çocuğa görelilik bağlamında tüm kitapları yetersiz bulan uzmanlar kitapların çocuğun ailesini, gelişimini ve çevresini kapsamadığını belirtmişlerdir. Bilgilerin dayatılarak sunulduğu ve çocuk olmanın anlatılması gerektiği belirtilmiştir. Devlet okulunda görev yapan diğer bir rehber öğretmen olan RÖ4'ün yazdığı görüşleri şu şekildedir:

Size göre 1998, 2005 ve 2018 yılı Hayat Bilgisi ders kitaplarından hangisi;

- Çocuğa görelilik bağlamında daha niteliklidir? Kişisel görüşünüzü gerekçeleriyle yazınız.

Hiçbiri. Çocuğun çevresini, ailesini, arkadaşlarını ve özellikle kendi gelişimini kapsamıyor. Dayatma bilgileri var konusundaki Her öğrencinin aile yapısı, çevresi, evi, mutfağı ve gelişimi farklıdır. Standart bir aile, çevreye de gelişim düzeyleri farklılıkları ötekileştirecektir.

RÖ4, 1998, 2005 ve 2018 yılı programlarına göre hazırlanmış Hayat Bilgisi kitaplarını nitelikli bulmamıştır. Çocuğun aile, arkadaş ve diğer çevresini kapsamadığını düşünmemektedir. Çocukların farklı çevrelerden geldiğini vurgulayarak, standart bir programın insanları ötekileştireceği görüşünü belirtmiştir.

Çocuk ruh sağlığı uzmanları 2005 ve 2018 öğretim programına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi ders kitaplarını çocuğa görelilik bağlamında olumlu görüşler birbirine yakındır. Ancak yakın olsa da 2018 programındaki olumlu görüşlerin biraz daha fazla olduğu verilerden

anlaşılmaktadır. 1998 Hayat Bilgisi programına göre düzenlenmiş kitaplar hakkında ise uzmanlar daha çok olumsuz ifadelerle değerlendirmişlerdir.

Araştırmada pilot çalışma olarak kullanılan inceleme formu ile çocuk ruh sağlığı uzmanlarına 1998, 2005 ve 2018 Hayat Bilgisi programlarına göre yazılmış örnek kitaplar verilmiştir. Uzmanlardan, Hayat Bilgisi kitaplarını 6-9 yaş grubu çocukların gereksinimleri düşünerek çocuğa görelilik ile çocukta geliştirebileceği bilgi, beceri ve bakış açıları boyutlarıyla hangisinin daha nitelikli olduğunu veya olmadığını yazmaları istenmiştir. Rehberlik ve psikolojik danışmanlık anabilim dalında akademisyen olan RA7'nin çocuğa görelilik bağlamında görüşleri şöyledir:

6-9 yaş dönemi çocuklarının bilişsel gelişimi ve yapılandırıcı yaklaşımın dayandığı felsefe düşünüldüğünde bir ders kitabından beklenen, niteliklerin yaratıcı biçimde işlenmesi ve konuların deney, gözlem, araştırma ve sorgulamaya sevk etmesidir.

Şöb2 konusu yaş aralığı çocukların akıl yürütme ve olayları diğerlerinin gözünden görebilme gibi yeteneklerinin yeni yeni gelişmeye başladığı bir dönemdir. Bu çocukların varsayımsal olaylara ilişkin düşünebilmesi ve soyutlamalar yapabilmesi henüz mümkün değildir. Bu nedenle kullanılacak ders kitabının millî ve sosyal değerleri somutlaştırması ancak bunu yaparken kavramları herhangi bir kalıba sokmadan, çocuğun bildiklerinden yola çıkarak anlaşılmasını sağlanması önemlidir.

RA7, 6-9 yaş aralığı dönemi çocukların varsayımsal olaylara ilişkin düşünebilmesi ve soyutlamalar yapabilmesi için erken olduğunu belirtmiştir. Hayat Bilgisi kitabının millî ve sosyal değerleri somutlaştırarak anlatması gerektiğini belirtmiştir. Bunu da çocukların bildiklerinden yola çıkarak yapılmasının daha uygun olacağını ifade etmiştir.

4.6. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının Çocuğun Sosyalleşmesi ve Eğlenerek Öğrenmesi Açılarından 1998, 2005 ve 2018 Yılı Programlarına Göre Hayat Bilgisi Ders Kitaplarının Niteliklerine İlişkin Bakış Açıları Nasıldır?

Çocuk ruh sağlığı uzmanlarının 1998 yılı öğretim programına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi ders kitaplarındaki sosyalleşmesi ve eğlenerek öğrenmesi açısından değerlendirmeleri tablo 4.23.'te ele alınmıştır.

Tablo 4.23. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının 1998 Yılı Öğretim Programına Göre Düzenlenmiş Hayat Bilgisi Ders Kitaplarındaki Çocuğun Sosyalleşmesi ve Eğlenerek Öğrenmesine İlişkin Görüşleri

Ana temalar	İfadeler	Sayı (f)
Olumsuz ifadeler	Geleneksel eğitim sistemi ile yazılmış	1
	Otoriter bir tutum var	1
	Öğrenciyi pasif hale getirdiği için nitelikli değil	1
	Yaparak yaşayarak öğretilmemekte	1
Toplam		4

Tablo 4.23.'teki veriler doğrultusunda 1998 yılı öğretim programına göre yazılmış Hayat Bilgisi ders kitaplarındaki çocukların sosyalleşmesi ve eğlenerek öğrenmesi hakkında sadece 4 olumsuz görüş aktarmışlardır. Olumsuz olarak “çocuğun eğitim sürecinde pasif kaldığı” yorumu yapılmıştır. “Kitabın otoriter bir tutumla” yazıldığı belirtilmiştir. Ayrıca “geleneksel eğitim sistemi ile yazılmış” olması da olumsuz olarak aktarılmıştır. Devlet okulunda görev yapan rehber öğretmen olan RÖ6'nın çocuğun sosyalleşmesi ve eğlenerek öğrenmesi açısından yanıtı şu şekildedir:

1998 yılındaki kitaplar çocuğun yaprak yaprak değil, çocuğun robot gibi bir kalıba sokmaya çalıştığı benzetmesini yapmıştır. Yaparak ve yaşayarak öğrenmesine imkân tanımadığını da belirtmiştir.

RÖ6, sosyalleşmesi ve eğlenerek öğrenmesi açısından 1998 yılı Hayat Bilgisi ders kitaplarının çocukları robot gibi bir kalıba sokmaya çalıştığı benzetmesini yapmıştır. Yaparak ve yaşayarak öğrenmesine imkân tanımadığını da belirtmiştir.

Çocuk ruh sağlığı uzmanlarının 2005 yılı öğretim programına göre yazılmış Hayat Bilgisi ders kitaplarındaki sosyalleşmesi ve eğlenerek öğrenmesi hakkında değerlendirmeleri tablo 4.24.'te yer verilmiştir.

Tablo 4.24. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının 2005 Yılı Öğretim Programına Göre Düzenlenmiş Hayat Bilgisi Ders Kitaplarındaki Çocuğun Sosyalleşmesi ve Eğlenerek Öğrenmesine İlişkin Görüşleri

Ana temalar	İfadeler	Sayı (f)
Olumlu ifadeler	Çocuk eğitim sürecine aktif katılacağından daha nitelikli	9
	Etkileşime açık olduğundan sosyalleşmeyi sağlamakta	7
	Etkinlikler daha çeşitli olduğundan nitelikli	6
	Fikir üretmeye yönelik olduğundan daha nitelikli	2
	Grup çalışmaları teşvik edilmekte	2
	Sosyal hayat ile bağlantılı örnek olaylara yer verilmekte	1
Toplam		27

Tablo 4.24.'te çocuk ruh sağlığı uzmanlarının, 2005 programı doğrultusunda düzenlenmiş Hayat Bilgisi ders kitaplarındaki çocukların sosyalleşmesi ve eğlenerek öğrenmesi açısından 27 olumlu görüş varken olumsuz görüş aktarılmamıştır. 2005 programı Hayat Bilgisi “ders kitaplarının, çocuğu eğitim sürecine daha aktif katacağı” görüşü 9 defa ifade edilmiştir. Uzmanlardan 7’sinin “etkileşime daha açık ve etkinliklerin çeşitli olması” görüşü belirtilmiştir. Bunun yanında uzmanlar “etkinliklerin çeşitli olduğu, grup çalışmalarının teşvik edildiği, fikir üretmeye yönelik olduğu ve sosyal hayat ile bağlantılı örnek olaylara yer verilmesinin nitelikli” olduğunu belirtmiştir. Devlet okulunda görev yapan rehber öğretmen olan RÖ6’nın çocuğun sosyalleşmesi ve eğlenerek öğrenmesine cevabı şöyledir:

- *Sosyalleşmesi ve eğlenerek öğrenmesi açılarından daha niteliklidir? Kişisel görüşünüzü gerekçeleriyle yazınız.*

2005 yılında çocuğun yaparak yaşayarak öğrenmesini fırsat tanıyor. Daha önce sadece eğlenerek hem öğreniyor hem de sosyalleşiyor. Bu yüzden 2005 yılında kitap bu işi gruba için daha nitelikli.

RÖ6, 2005 yılı Hayat Bilgisi ders kitaplarının, yaparak ve yaşayarak öğrenmeyi gerçekleştirdiği için nitelikli bulmuştur. Devlet okulunda görev yapan rehber öğretmen olan RÖ5’in çocuğun sosyalleşmesi ve eğlenerek öğrenmesine yorumlaması şöyledir:

Sosyalleşmesi ve eğlenerek öğrenmesi açılarından daha niteliklidir? Kişisel görüşünüzü gerekçeleriyle yazınız.

2005 yılı daha niteliklidir. Kitapta yer verilen etkinlikler, çalışmalar çocukların sıkılmayacağı, keyif alacağı yönündedir. Örneğin cümle tamamlama, boşluk doldurma, bir öykü yaz etkinliği gibi.

RÖ5'in sosyalleşmesi ve eğlenerek öğrenmesi açısından 2005 yılı öğretim programına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi kitaplarını daha nitelikli bulduğu görülmektedir. Çocukların etkinliklerle keyif alacağı ve sıkılmayacağı bir yapıda olduğunu belirtmektedir. Bununla birlikte cümle tamamlama, boşluk doldurma ve bir öykü yaz gibi etkinliklerinde öğrencinin eğlenerek öğrenmesin açısından daha nitelikli kıldığını vurgulamıştır. Devlet okulunda görev yapan diğer bir rehber öğretmen olan RÖ3'ün yazdığı görüşleri şu şekildedir:

- Sosyalleşmesi ve eğlenerek öğrenmesi açılarından daha niteliklidir? Kişisel görüşünüzü gerekçeleriyle yazınız.

1998 kitabı klasik tarzda hazırlanmış.
2005 kitabında daha çok çeşit etkinlik içermesi açısından daha eğlencelidir.
2018 kitabında daha çok örnek yer alabilir fakat etkinlik çeşitliliği açısından 2005'e göre daha yetersiz.

RÖ3, sosyalleşmesi ve eğlenerek öğrenmesi açısından 1998 yılı Hayat Bilgisi ders kitaplarının klasik yani geleneksel anlayışla hazırlandığını yazmıştır. 2005 programı Hayat Bilgisi kitapları 1998 ve 2018 yılı kitaplarına göre etkinlik çeşitliliği açısından daha nitelikli olduğunu belirtmiştir. RÖ1, toplumsallık ile ilgili ise şu değerlendirmeyi yapmıştır:

“Toplumsal normlar tabii ki sunulmalıdır. Toplumsallık denilen kavram süreç içerisinde bile değişir. Bugün çocuğa Hayat Bilgisi dersinde öğretmen gereken bir kuralı didaktik şekilde öğretirsin. Bu seneler içerisinde form değiştirir, şekil değiştirir ancak verilmelidir. Yoksa yaşamda çocuk bunu öğrenir zaten. Hani okulda öğrenemez. Sokakta öğrenir. Bir şekilde öğrenilir. Çok esnek bir eğitim sistemi de olsa sadece çocuğa portfolyo bile yaptırılsa yine çocuk bir şeyleri günün sonunda sormayı öğrenecek. En son işaret ettiği şeyi öğrenecekler. Çocuğu durduk yere yanlış yönlendiriyorsunuz. Yani yanlış soruları yönlendirip bence özgüvenin kırıyorsunuz. Örneğin o öyle değil aslında, onu da bulmayacaksın oraya da gitmeyeceksin veya sorman gereken soru bu değil gibi çocuğu yanlış yönlendirme yapılıyor. Eğitim sistemiz buna uygun değil. Gündelik hayatta yine aynı sosyal normal içine doğduğu için işe yaramayacak maalesef. Küçük filozoflarımız olmayacak yani.”

Çocuk ruh sağlığı uzmanlarının 2018 yılı öğretim programına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi ders kitaplarındaki sosyalleşmesi ve eğlenerek öğrenmesi hakkında verilere tablo 4.25.’te belirtilmiştir.

Tablo 4.25. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının 2018 Yılı Öğretim Programına Göre Düzenlenmiş Hayat Bilgisi Ders Kitaplarındaki Çocuğun Sosyalleşmesi ve Eğlenerek Öğrenmesine İlişkin Görüşleri

Ana temalar	İfadeler	Sayı (f)
Olumlu ifadeler	Etkileşime açık olduğundan sosyalleşmeyi sağlamakta	3
	Çocuk eğitim sürecine aktif katılacağından daha nitelikli	3
	Empati kurup, eğlenerek öğrenmesi açısından nitelikli	2
	Fikir üretmeye yönelik olduğundan daha nitelikli	2
	Grup çalışmaları teşvik edilmekte	2
	Etkinlikler açısından sosyalleşmeyi sağlamakta	1
	Fikir üretmeye yönelik olduğundan daha nitelikli	1
Toplam		14
Olumsuz ifadeler	Etkinlikler çeşitli değil	1
Toplam		1
Genel Toplam		15

Tablo 4.25.’te bulunan veriler ele alındığında, uzmanların 2018 programına göre yazılmış Hayat Bilgisi kitapları hakkında 14 olumlu görüş varken 1 olumsuz görüş olduğu anlaşılmaktadır. Olumlu olarak uzmanlardan 3’er görüş “çocuğun etkileşime daha açık ve eğitim sürecine aktif katılmasından” dolayı sosyalleşme ve eğlenerek öğrenme açılarından daha nitelikli olduğudur. Uzmanlar ayrıca 2018 Hayat Bilgisi kitaplarının “çocuğun empati kurması, fikir üretmeye yönelik olması ve grup çalışmaları teşvik etmesinden” dolayı daha nitelikli görmüşlerdir.

Çocuk ruh sağlığı uzmanlarından 1998 ve 2018 yılları Hayat Bilgisi programlarına göre düzenlenmiş ders kitaplarını daha nitelikli bulan RÖ1’in derinlemesine görüşlerini öğrenmek için görüşme yapılmıştır. ‘1998 ve 2018 yılları öğretim programına göre hazırlanmış Hayat Bilgisi ders kitabını neden daha nitelikli olarak tercih etmektesiniz?’ Sorusuna RÖ1’in açıklamaları şu şekilde olmuştur:

“1998 ve 2018 yılı programları öğrencilerin akademik anlamda daha nitelikli öğrenmeler kazanmasına sağlayabiliyor. İlkokulda akademik becerilerden uzak ve

çocukların öğrenmelerinin eksik olduğu şekilde kitaplar sunulursa, liseye ya da daha ileri düzeylerdeki okullara eksik bilgilerle gideceği için eksik öğrenmelere neden olur. 1998 ve 2018 yılı programı kitaplarını beğendim. Akademik anlamda bir doluluk veriyor. Çocuğa önce gündelik hayattaki bilgi ile epistemolojik alanda değeri olacak bilgiyi ayırmayı öğretiyor.

1998 ve 2018 yılı programı akademik anlamda daha sosyal beceriler kazandırıyor. Çocuğun zihnini yormayan, neyi öğrenmesi gerektiğine işaret eden ve daha kısa kısa yoldan gösteren yöntem kullanılıyor. Sonuç olarak doğru soruyu sordurmak önemlidir. Önü açık cevaplara bırakıldığında neyi öğrenmesi gerektiği ile ilgili çok farklı şeyler de söyleyebilir. Hayat bilgisi dersinin dışında konular gündeme gelebilir. Biraz daha bilgiye işaret edilmesi ve daha akademik bilgi odaklı olması güzel bir şey.”

Bu bağlamda RÖ1 anket uygulamasında eleştirilerde bulunduğu 2005 yılı programındaki öğrenciye fazla yorumun bırakıldığı net bilginin neden en başından öğrenciye verilmesi gerektiği ile ilgili de açıklamalar yapmıştır. RÖ1, sınav odaklı sistemde bazı konuların gereksiz yere verildiğini belirtmiştir. Konuların hayat hazırlamak amacıyla örnek olayların sunulmasını veya sınavda sorulmayacak ancak gündelik hayatında işine yarayacak bir bilginin olması hakkında şu düşüncelerini görüşmede aktarmıştır:

“Hayatın içinde örnek olay veriyor. Sınavda sorulmayacak ama gündelik hayatta işine yarayacak bir bilgi vermesi Hayat Bilgisi dersinde sosyal anlamda ne kadar çabalarsan çabala, insanın sosyal öğrenmeleri girdiği bütün sosyal çevrelerin ortalamasıdır. Evet pratikte bu verdiğimiz bilgi işe yarar deriz ama eğer çocuğun döndüğü evin sosyal normları o şekilde işlemiyorsa o çocuğa Hayat Bilgisi dersinde verdiğimiz bilginin pratikte hiçbir anlamı yoktur.”

RA1 ise görüşmede 2018 yılı programını daha nitelikli bulmasının nedeni şu şekilde açıklamıştır:

“Daha çok pekiştirmeye yer veriyor olması ve çocukların muhakeme süreçlerine yer verdiğinden nitelikli buluyorum.”

1998, 2005 ve 2018 öğretim programına göre hazırlanmış tüm Hayat Bilgisi ders kitaplarının çocukların sosyalleşmesi ve eğlenerek öğrenmesi açısından yetersiz bulunmasına ilişkin çocuk ruh sağlığı uzmanlarından elde edilen verilere tablo 4.26.’dan ulaşılabilmektedir.

Tablo 4.26. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının 1998, 2005 ve 2018 Öğretim Programına Göre Düzenlenmiş Hayat Bilgisi Ders Kitaplarındaki Çocuğun Sosyalleşmesi ve Eğlenerek Öğrenmesinin Yetersiz Bulunmasına İlişkin Görüşleri

Ana temalar	İfadeler	Sayı (f)
Öneriler	Görseller ve örnek olaylarla sosyal hayat ile bağlantı kurulmalı	1
	Başkalarıyla ilişki kurma teşvik edilmeli	1
	Röportaj yapma teşvik edilmeli	1
	Bölgesel farklılıklara göre sosyal alanlar düzenlenebilmeli	1
Toplam		4
Olumsuz ifadeler	Sosyalleşme ve eğlenerek öğrenmesi açısından yetersiz	2
	Etkinlikler çeşitli değil	2
	Etkinlikler öğrencinin yaş düzeyine uygun değil	1
Toplam		5
Genel Toplam		9

Tablo 4.26.'daki veriler incelendiğinde sosyalleşmesi ve eğlenerek öğrenmesi açısından tüm kitapları yetersiz bulan uzmanlar; 4 öneri ve 3 de olumsuz ifadede bulunmuşlardır. Etkinliklerin çeşitli ve yaş düzeyine uygun bulunmamıştır. Devlet okulunda görev yapan rehber öğretmen olan RÖ1'in görüşleri şu şekildedir:

- *Sosyalleşmesi ve eğlenerek öğrenmesi açılarından daha niteliklidir? Kişisel görüşünüzü gerekçeleriyle yazınız.*

“Bu kitap sosyalleşme ve eğlenerek öğrenme açısından yetersizdir. Sosyal etkinlikler sınırlı sayıdadır. Bu yönyle ileri de geliştirilebilir. Bölgesel farklılıklar da göz önünde bulundurulup sosyal alanlar ve etkinlikler ile birleştirilebilir.”

RÖ1, üç programa göre hazırlanmış kitapların çocuğun sosyalleşmesi ve eğlenerek öğrenmesi açısından yetersiz olduğunu belirtmiştir. Etkinliklerin sınırlı tutulduğunu, bölgesel farklar ve özelliklerinde dikkate alınması gerektiğini vurgulamıştır. Anket uygulamasında Hayat Bilgisi ders kitaplarının tümünü yetersiz bulan RÖ4'e sorulan “Çocuğun sosyalleşmesi ve eğlenerek öğrenmesi Hayat Bilgisi ders kitaplarıyla mümkün olmayacaksa nasıl bir materyal veya yöntemle gerçekleştirilebilir?” sorusunu ise RÖ4 şu şekilde yorumlamaktadır:

“Sosyalleştirme için Hayat Bilgisi kitaplarında fazladan bir şey yapmamıza gerek olduğunu düşünmüyorum. Etkinlikler, canlandırmalar bunlar kişilerin bir şekilde iletişim kuracakları birbiri hakkında farklı şeyler öğrenecekleri ortamlardır. Her çocuğun sosyalleşmesi farklıdır. Tek bir yöntemle herkese uygulamak olmaz. Daha temel etkinlikler olmalı. Teşekkür etmeyi öğrenmek, sırasını bekleyerek kapıdan geçmeye çalışmak gibi örnekler olmalıdır. Etkinlikler daha kapsayıcı ve

uygulanabilir olursa çabaya gerek kalmaz. Çok sosyal ihtiyaç yok çünkü asosyallikle tercih edenler var. İnsanlarla iletişim halinde olmayacak fabrikada makinanın başında belli başlı sürekli tekrarlayan davranışı yapacaktır.”

4.7. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının Öğrencileri Hayat Hazırlama Açısından 1998, 2005 ve 2018 Yılı Programlarına Göre Hayat Bilgisi Ders Kitaplarının Niteliklerine İlişkin Bakış Açıları Nasıldır?

Çocuk ruh sağlığı uzmanlarının 1998 yılı öğretim programına göre hazırlanmış Hayat Bilgisi ders kitaplarındaki öğrenciyi hayata hazırlaması açısından değerlendirmeleri tablo 4.27.’de ele alınmıştır.

Tablo 4.27. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının 1998 Yılı Öğretim Programına Göre Düzenlenmiş Hayat Bilgisi Ders Kitaplarının Öğrenciyi Hayata Hazırlamasına İlişkin Görüşleri

Ana temalar	İfadeler	Sayı (f)
Olumsuz ifadeler	Gerçek hayatta yaşayacağı sorunlara yer vermemekte	2
	Sadece ideali yansıtmakta	2
	Yönlendirme yapılmakta	1
	Kendini ifade etmesine olanak sağlamamakta	1
Toplam		6

Tablo 4.27.’deki veriler doğrultusunda uzmanların 1998 yılı programına göre yazılmış Hayat Bilgisi ders kitaplarındaki hayata hazırlamaya ilişkin sadece 6 olumsuz görüş belirttikleri görülmektedir. “Kitapların ideal olanı verdiği, yönlendirme yapıldığı, çocukların gerçek hayatta yaşayacağı sorunlara yer vermediği ve kendini ifade etmesine olan sağlamadığı için hayata da hazırlayamadığı” düşünceleri tespit edilmiştir. Devlet okulunda görev yapan rehber öğretmen olan RÖ2’nin Hayat Bilgisi kitaplarının öğrenciyi hayata hazırlamasına ilişkin cevabı şu şekildedir:

- Öğrencileri hayata hazırlamak açısından daha niteliklidir? Kişisel görüşünüzü gerekçeleriyle yazınız.

2005 yapımı ve 2018 yapımı kitapların ikisinin de aslında öğrenciyi hayata hazır hale getirecek nitelikte olduğu no düşünüyorum ancak 2018 yapımı kitaplar, içerisindeki öğrenciyi yönlendiren taraftaki metinler açısından benim gözümde elverişli. O yüzden cevabım yine 2005 yapımı ders kitapları. 1998 yapımı kitaplar teorik bilgi içerikli ve bir öğrencinin gerçek hayata karşılaşılabileceği problemlere yer vermemiş, daha olması gereken örnekte anlatılan, görseller de hep ideal düzeye göre tasarlanan kitapları gerçek hayata hazır etmek için öğrenciyi, hayatta her şeyin bir pence olduğunu o yüzden görmesini istiyorum. Eğer bunu göstermeden anlatırsanız o öğrenci hayatta, yaşayacağı hayal kırıklıklarının sayısını daha fazla olarak duyur düşünüyorum.

RÖ2, 1998 yılı programına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi kitaplarının öğrencinin gerçek hayatta karşılaşılabileceği sorunlara yer vermediğini düşünmektedir. Görseller ideal olan düzeni yansıttığından hayata hazırlamadığını belirtmiştir. Çocuk ruh sağlığı uzmanlarının 2005 yılı öğretim programına göre yazılmış Hayat Bilgisi ders kitaplarının öğrenciyi hayata hazırlamasına ilişkin değerlendirmeleri tablo 4.28.'de görülmektedir.

Tablo 4.28. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının 2005 Yılı Öğretim Programına Göre Düzenlenmiş Hayat Bilgisi Ders Kitaplarının Öğrenciyi Hayata Hazırlamasına İlişkin Görüşleri

Ana temalar	İfadeler	Sayı (f)
Olumlu ifadeler	Sosyal ve duygusal olarak desteklemekte	4
	Hayata hazırlamak açısından daha nitelikli	3
	Düşünme becerilerini geliştirmekte	3
	Birey olma farkındalığına kazandırmakta	3
	Problem çözme becerisi geliştirmekte	2
	Farklı bakış açıları geliştirmekte	2
	Konu anlatımı, etkinlikler ve görseller hayata hazırlayıcı	2
	Çocuğa göre daha uygun	2
	Çocuk merkezli anlatımdan dolayı daha nitelikli	1
	Olaylar neden-sonuç ilişkisi ile anlatılmakta	1
	Daha çok interaktif bir şekilde işlenmekte	1
Toplam		24

Tablo 4.28.'de uzmanlar, 2005 programına göre düzenlenmiş kitaplarda hayata hazırlama açısından sadece olumlu görüşleri olmuştur. 24 olumlu görüş tespit edilmiştir. Uzmanların 4'ünün özellikle nitelikli buldukları 2005 programı Hayat Bilgisi "kitaplarının sosyal ve duygusal olarak öğrenciyi desteklemesidir." Bununla birlikte uzmanların 3'ünün "düşünme becerilerini geliştirdiğini" ve diğer 3'ünün de "birey olma farkındalığına kazandırdığı" açılarından kitapları daha nitelikli bulmuşlardır. "Problem çözme becerisini ve farklı bakış açıları geliştirmesi" açılarından da nitelikli bulunmuştur. "Konu anlatımının, etkinliklerin ve görsellerin hayata hazırlayıcı" olduğunu ifade eden uzmanlar olduğu da görülmektedir.

Devlet okulunda görev yapan rehber öğretmen olan RÖ7'nin öğrenciyi hayata hazırlamak hakkında görüşleri şu şekildedir:

Öğrencileri hayata hazırlamak açısından daha niteliklidir? Kişisel görüşünüzü gerekçeleriyle yazınız.

Hayata hazırlanmak açısından 2005 yılında işlenen konular çocukların duygularını ifade edebilecekleri boyutlarda var - 1998'de çocuklara daha çok yönlendirme yapılmış, kendilerini doğru şekilde anlatamayacağını düşünmektedir. Devlet okulunda görev yapan diğer bir rehber öğretmen olan RÖ2'nin öğrenciyi hayata hazırlamak sorusuna cevabı şu şekildedir:

RÖ7, 2005 yılı programına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi kitaplarının çocukların duygularını ifade edebileceği konular olmasından daha çok hayata hazırlayacağını düşündüğünü belirtmiştir. 1998 yılı programı Hayat Bilgisi kitaplarının ise öğrenciyi yönlendirmesinden dolayı çocukların kendilerini doğru bir şekilde anlatamayacağını düşünmektedir. Devlet okulunda görev yapan diğer bir rehber öğretmen olan RÖ2'nin öğrenciyi hayata hazırlamak sorusuna cevabı şu şekildedir:

• Öğrencileri hayata hazırlamak açısından daha niteliklidir? Kişisel görüşünüzü gerekçeleriyle yazınız.

2005 yapımı ve 2018 yapımı kitapların ikisinin de aslında öğrenciyi hayata hazır hale getirmek için düzenlenmiş ancak 2018 yapımı kitaplar, sonradan öğrenciyi yönlendiren terimler metinler açısından benim görüşümde elverişli. O yüzden cevabım yine 2005 yapımı ders kitapları. 1998 yapımı kitaplar teorik bilgi içerikli ve bir öğrencinin gerçek hayata karşılaşılabileceği problemlere çok vermemiş, daha olası gerçekler üzerine hazırlanmış, öğrenciler de hep ideal dünya göre tasarlanan kitapları gerçek hayata hazır olmak için öğrenciyi, hayatta her şeyin dört parçesi olduğunu o yüzden öğrenmesi lazım. Eğer bunu öğrenmediyse hayatın o kısmı hayatta, yaşadığı gerçek problemlerin sayısını daha fazla olan diye düşünüyorum.

RÖ2'nin öğrenciyi hayata hazırlamak açısından 2005 ve 2018 yılları öğretim programlarına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi kitaplarını nitelikli bulduğunu belirtmiştir. Ancak 2018 yılına göre düzenlenmiş kitapların yönlendirme yapmasından dolayı daha çok 2005 yılı öğretim programı dahilindeki Hayat Bilgisi kitaplarını uygun bulmaktadır.

1998 ve 2018 yılları öğretim programına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi kitaplarını daha nitelikli bulan bazı uzmanların görüşlerinden yola çıkarak 2005 yılı programlarını nitelikli bulan uzmanlara görüşme sorusu sorulmuştur. "Bazı rehber öğretmenleri/meslektaşlarınız; 2005 yılı hayat bilgisi ders kitaplarında akademik bilginin olmadığı, öğrencinin hazır

bulunuşluluğu göz ardı edildiği, konunun sunuş şeklinin çocuklarda öğrenme eksikliğine yol açtığı ve sınav odaklı sistem için yetersiz olduğu ile ilgili eleştirileri hakkında siz ne düşünürsünüz?” 2005 Hayat Bilgisi programına göre düzenlenmiş ders kitaplarını nitelikli bulan uzmanlardan RÖ2, 2005 programı ile ilgili eleştirileri öğrenciyi hayata hazırlama bağlamında şu şekilde yorumlamıştır:

“2005 yılı programına bakıldığında sınav odaklı değil gibi gelebilir ama bu durumun daha önceki maddeler de belirttiğim gibi öğrenci öğrenmeyi orada sağlamasını daha kolay sağlayacak yapıları olduğuna inanıyorum. Çocuğu sürece katıp sonra gerekli öğrenmeyi gerçekleştikten öğrenciyi öğrenmeye daha da motive olacaktır. Bu motivasyon çocuğun sonrasında sınav sisteminde daha başarılı olmasını sağlayacaktır. Çocukların en çok yakındığı şey kuru bilginin verilmesidir. Kuru bilgi verdiğimizde evet sınav odaklı belki oluyor ama çocuk bunu içselleştirmiyor. Bundan haz etmeyen bu şekilde başarılı olamayan çocuklar da var. Çocuk motive olamadıktan sonra sınavlarda bazı çocuklarda tam tersi bir durum oluyor. O yüzden önemli olanın yani temelin motivasyon olduğunu düşünüyorum. Çocuk motive olduğunda zaten öğrenmeye daha da çok ihtiyaç duyacaktır. İlgisi olması lazım. Yani o ilgiyi, gerekli motivasyonu sağladıktan sonra çocuğu öğrenmede merkeze aldıktan sonra zaten siz onu daha akademik bir şekilde teşvik edebilirsiniz. Öğrenme eksikliği değil, tam tersi daha da öğrenme çeşitlendirilebilir. Tamam günün sonunda biz doğru bilgiyi vereceğiz ancak ondan önce çocuk ama kendi göreceği yanlış doğruyu ne olduğunu kendisi gördükten sonra da zaten çocuğun onda kalıcı olma ihtimali o bilgilerin çok daha yüksektir. Hepimiz için aslında öyle değil mi. Duvara toslamadan çok fazla bize birinin hadi şunu yap. Bunu yap demesi çok yeterli oluyor bazen ters bile tepiyor. Günlük hayatımızda da böyle çocuk öğrenmeye aç olduğu için çocuklar çok daha zihinleri açık olduğu için biz bu neden kullanmıyoruz?”

RÖ2'nin öğrenciyi hayata hazırlamak açısından 2005 yılı öğretim programlarına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi kitaplarını daha nitelikli bulmasının nedenini öncelikle öğrencinin motivasyonunu daha fazla sağladığı için tercih ettiğini belirtmiştir.

2005 Hayat Bilgisi programına göre düzenlenmiş ders kitaplarını nitelikli bulan ve bazı çocuk ruh sağlığı uzmanlarının 2005 programı ile ilgili eleştirilerine RA2 ise şu şekilde yanıtlamıştır:

“Bu konuda tabii ki her kitabın eksiliği mevcuttur. Bana göre net bilgi dediğimiz şey dün doğru dediğimiz şey bugün doğru değil. Birçok bilgi yer değiştirebiliyor,

dönüşüyor. Burada aslında verilmesi gereken net bilgi mi yoksa bilgiye nasıl ulaşılacağı mı? Çocuğun kendi kendine bulması, gerektiğinde öğretmenin rehberliğinde doğrulara ulaşması önemlidir. Net bilgiler değişebilir. Bu eğitim yaklaşımları için de geçerlidir. Daha önceden davranışçı yaklaşım ön planda iken, daha sonra güncel sayılmasına rağmen tartışılan yapılandırmacı yaklaşım karşımıza çıktı. Şimdi ise bence yerini karma yani eklektik bir yapıya bıraktı. Bilgi sürekli yenilenip değişiyor. 2005 bilgiye ulaşmayı amaçlıyor. Bu açıdan değerli. Ayrıca sadece olumsuz olan durumları düşünüp buna göre program hazırlamamız doğru olmaz. Örneğin kalabalık sınıflardan dolayı az mevcutlu sınıfta eğitim yapan diğer öğretmen ve öğrencilerin şanslarını o zaman elinden almamız gerekir. Belki başarabilecek öğretmen veya bu süreci yönetilecek. Grup çalışması yapacak. Fikrini alabilecek belki öğrencilerin ve günün sonunda istediğine ulaşacak.”

Anket uygulamasında Hayat Bilgisi ders kitaplarının tümünü yetersiz bulan RÖ4’e sorulan “Gerçekçi bulmadığınızı” soyut olan durumlar sizce nelerdir ve Hayat Bilgisi ders kitapları nasıl çocuğu hayata hazırlamalıdır? Sorularını şu şekilde yanıtlamıştır:

“Hayat herkes için aynı gerçeklik ölçüsünde değil. Herkes için aynı bakış açısında olabilmesi için de Hayat Bilgisi dersinin daha temel anlatılması gerektiğini düşünüyorum. Daha çocuk gelişimine uygun hayata hazırlanmalıdır. Yani herkes hayata farklı şekilde hazırlanıyor zaten. Örneğin bu üç kitaptan bahsedecek olursak bu üç kitabı da okumuş olan insanlar on yıl sonraki hayatlarında baktığınız zaman hepsi farklı farklı yerlerde olacaktır. Herkes aslında kendi yoluna gidiyor bir şekilde yani bu kitaplar aslında çok işe yaramıyor. Yani bu çocuk deneyerek öğreniyor zaten. O yüzden biraz soyut kaldığını düşündüm. Kitapta anlatılanlar soyut değil. İçselleştiremiyorlar, anlamıyorlar. Kendi hayatlarıyla bağlantı kuramıyor. Örnek verecek olursam Hayat Bilgisi kitabında yaya geçidini okuyup da köydeki yolundan çamurda yürüyerek giden bir çocuk nasıl bağlantı kurabilir. Daha sonra bir görselde evde annesi ve babası oturup çay içiyor. Böyle bir görselde annesini veya babasını kaybetmiş bir çocuk düşünelim. Amcası veya dayısı ile yaşayan bir çocuk var. Bu görseli nasıl içselleştirip anlayabilir ki?

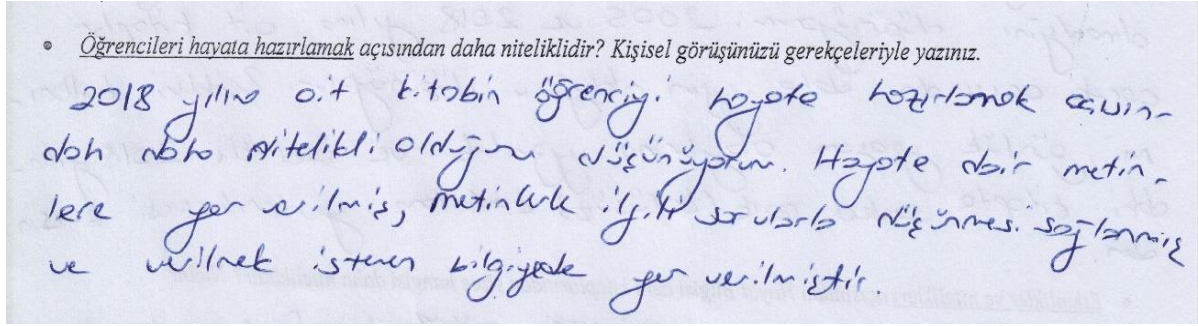
RÖ4’ün 2005 yılı programına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi kitaplarını öğrenciyi hayata hazırlamak açısından daha nitelikli bulmamasının nedenini, öğrencilerin özelliklerine göre hazırlanmadığı ve çocukların hayat şartlarının dikkate alınmadığı konusunda açıklamıştır. Çocuk ruh sağlığı uzmanlarının 2018 yılı öğretim programına göre hazırlanmış Hayat Bilgisi kitaplarındaki öğrenciyi hayata hazırlamasına ilişkin verilere tablo 4.29’dan ulaşılabilmektedir.

Tablo 4.29. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının 2018 Yılı Öğretim Programına Göre Düzenlenmiş Hayat Bilgisi Ders Kitaplarının Öğrenciyi Hayata Hazırlamasına İlişkin Görüşleri

Ana temalar	İfadeler	Sayı (f)
Olumlu ifadeler	Hayata hazırlamak açısından içerik daha nitelikli	3
	Çocuğun öz disiplin geliştirmesine fırsat vermekte	2
	Çocuk kendisini var etmekte	2
	Çocuğun kendini tanınmasına fırsat vermekte	2
	Duygu ve düşüncelerin ifade etmesine fırsat vermekte	2
	Problem çözme becerisi geliştirmekte	2
	Sunum çeşitliliği açısından daha nitelikli	1
	Sorumluluk almayı sağlamakta	1
	Çocuğa göre daha uygun	1
	Hayatla ilişkili metinlere yer vererek düşündürmekte	1
	Kazandırılmak istenen bilgi yer almakta	1
	Doğru davranışın yanında hatalı davranışlar da verilmekte	1
	Karikatürleri ve hikayeletirmeleri ile daha etkili olmakta	1
	Grup içi davranışları yönetebilmek açısından nitelikli	1
	Olaylar neden-sonuç ilişkisi ile anlatılmakta	1
Toplam		22
Olumsuz ifadeler	Yönlendirme yapıldığı için yeterli değil	1
Toplam		1
Genel Toplam		23

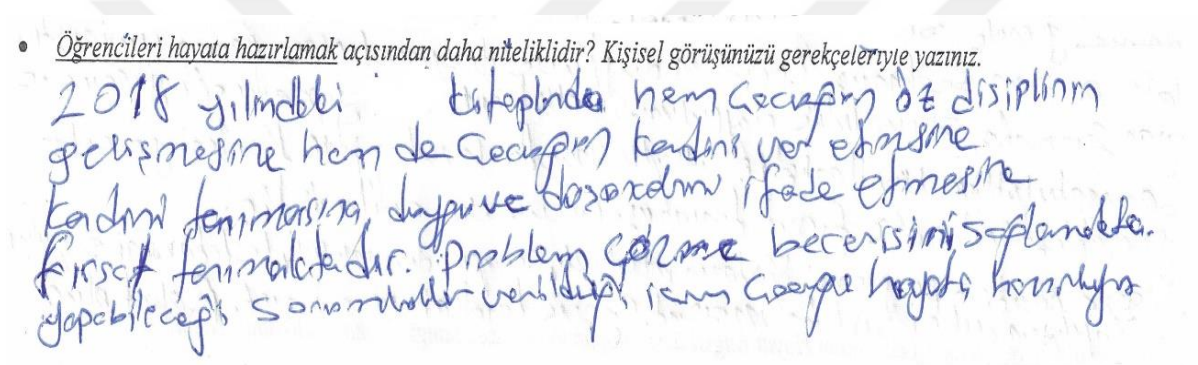
Tablo 4.29.'da bulunan veriler ele alındığında, uzmanların 2018 programına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi kitaplarının çocuğu hayat hazırlaması açısından 22 olumlu 1 olumsuz görüş vardır. Uzmanlar; “çocuğun kendisini var ettiğı, kendini tanınmasına olanak sağladığı, problem çözme becerisini geliştirdiğı, öz disiplinini geliştirmesine ve düşüncelerini ifade etmesine fırsat verdiğı” görüşlerini belirtmişlerdir. Hayata hazırlamak açısından diğer olumlu görülen özellikler ise; “sunum çeşitliliğinin olması, doğru davranışın yanında hatalı davranışlar da verilmesi, çocukların sorumluluk almasını ve grup içi davranışları yönetebilmesini sağlaması” açılarından nitelikli görülmüştür.

Rehberlik ve psikolojik danışmanlık anabilim dalında klinik psikolog olarak görev yapan KP3'ün yorumlaması şöyledir:

KP3, 2018 yılı programına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi kitaplarının öğrenciyi hayata hazırlaması açısından daha nitelikli bulmuştur.

Devlet okulunda görev yapan rehber öğretmen olan RÖ6'nın öğrenciyi hayata hazırlamak sorusuna görüşü şu şekildedir:

RÖ6'nın öğrenciyi hayata hazırlamak açısından 2018 yılı öğretim programlarına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi kitaplarını daha nitelikli bulmuştur. Çocuğun kendini tanımasına, duygu ve düşüncelerini ifade etmesine olan sağladığını belirtmektedir. Beceriler açısından sorun çözme becerisine katkıda bulunduğunu ifade etmiştir. Ayrıca çocuğa sorumlulukların verilmesinin hayata hazırlayacak nitelikte olduğunu vurgulamıştır.

Yukarıda belirtilen ifadelerden yola çıkarak çocuk ruh sağlığı uzmanlarının 2005 ve 2018 Hayat Bilgisi kitaplarını birbirine yakın sayıda olumlu görüşlerle nitelikli bulduğu anlaşılmaktadır. 1998 Hayat Bilgisi programına göre düzenlenmiş kitaplar ise hayata hazırlamak açısından olumsuz görüşler daha fazla ifade edilmiştir.

1998, 2005 ve 2018 öğretim programına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi ders kitaplarının tümünün hayata hazırlama açısından yetersiz bulunmasına ilişkin çocuk ruh sağlığı uzmanlarından elde edilen verilere tablo 4.30.'dan ulaşılabilmektedir.

Tablo 4.30. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının 1998, 2005 ve 2018 Öğretim Programına Göre Düzenlenmiş Hayat Bilgisi Ders Kitaplarının Öğrenciyi Hayata Hazırlamasının Yetersiz Bulunmasına İlişkin Görüşleri

Ana temalar	İfadeler	Sayı(f)
Öneriler	Hayatında çelişki yaşayabileceği konular işlenmeli	1
	Yaratıcılığını harekete geçirecek konular işlenmeli	1
	Etkinliklerde daha fazla kendini ifade edebilmeli	1
	Aktif katılım ve tartışma ortamının sağlanması gerekmekte	1
Toplam		4
Olumsuz ifadeler	Akademik anlamda yetersiz çocuklar yetişmekte	1
	Hayata hazırlamak kalıbı yanlış	1
	Kitaplar gerçekçi olmayan, ütöpik bir hayatı sunmakta	1
	Kitaplar hayata hazırlamamakta	1
Toplam		4
Genel Toplam		8

Tablo 4.30.'daki veriler incelendiğinde hayata hazırlaması açısından tüm kitapları yetersiz bulan uzmanlar olumsuz görüşlerle birlikte önerilerde de bulunulmuştur. 4 öneri ve 4 olumsuz görüş tespit edilmiştir. Olumsuz olarak “kitapların gerçekçi olmadığı ve akademik anlamda yetersiz bilgi alan çocuklar yetişeceği görüşü ile niteliksiz” bulunmuştur. Öneri olarak ise “Hayat Bilgisi dersi kitaplarının çocukları yaratıcılığa teşvik edecek ve kendini ifade edebilecekleri daha aktif bir süreç olması gerektiği belirtilmiştir.

4.8. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının Hayat Bilgisi Ders Kitaplarında 2005 Yılından İtibaren Yer Verilmeye Başlanan Bazı Konu Başlıklarının Niteliklerine İlişkin Bakış Açıları Nasıldır?

Konu Başlıkları: “*Sorunlarımı Çözerim, Farklı Düşünsek de Birbirimizi Sevelim, Kendimi Beğeniyorum, Her Sorunun Bir Çözümü Vardır, Bu Öneriyi Kabul Edemem, Sorumluluk Alabilirim, Öfkeni Kontrol Et, Başarılı Olmak İçin, Kazanmak da Doğal Kaybetmek de, Fikrim de Cesaretim de Var, Birbirimizin Haklarına Saygı Duyalım, Bana Güveneblirsiniz, Farklılıklar Doğaldır, Değişen Duygular.*”

Çocuk ruh sağlığı uzmanlarının, yukarıda belirtilen 2005 ve 2018 yılı Hayat Bilgisi ders kitaplarında yer alan bazı konu başlıklarına ilişkin olumlu görüşlerinden elde edilen verilere tablo 4.31.’den ulaşılabilmektedir.

Tablo 4.31. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının 2005 ve 2018 Yılı Hayat Bilgisi Ders Kitaplarında Yer Alan Bazı Konu Başlıklarına İlişkin Olumlu Görüşleri

Ana temalar	İfadeler	Sayı (f)
Olumlu İfadeler	Duygu farkındalığının verilmesi önemli	10
	Empatiyi geliştirmesi açısından gerekli konular	8
	Sağlıklı bireyler yetişmesi için işlenmesi gerekmekte	7
	Birey olma farkındalığı açısından önemli konular	7
	Sorunlarını çözebilen bireyler yetişmesine yardımcı	7
	Daha hoşgörülü ve güvenli bir hayatı desteklemekte	5
	Ötekileştirmeyen nesil yetiştirmek için önemli konular	4
	Değerler eğitimi içinde barındıran konular	4
	Sorumluluk almayı sağlaması açısından gerekli	3
	Birlik içinde yaşamayı desteklemekte	3
	Öfke kontrolü sağlaması açısından önemli	2
	Öğrenciye rehberlik edebilecek konular	2
	Kesinlikle işlenmesi gereken konular	2
	Özgüvenli bireyler yetişmesine yardımcı olmakta	2
	Haklarını bilmesi açısından önemli	2
	Psikolojik gelişimi için gerekli konular	1
	Karşılaştığı zorlukları fark edebilmesi açısından önemli	1
	Stratejiler geliştirebilmesi açısından önemli	1
	Tam verimli insan kavramını geliştirmesi açısından önemli	1
	Duyarlılığı arttırabilme açısından önemli	1
	Sosyal ve duygusal gelişimleri açısından önemli	1
	Kişisel gelişimini sağlamakta	1
	Sorgulayan, araştıran, muhakeme açısından önemli	1
	Farkındalık sağlamak açısından konular yer almalı	1
Toplam		77

Tablo 4.31.’deki veriler doğrultusunda uzmanların belirtilen konu başlıkları ile ilgili görüşlerin 10’u “duygu farkındalığına sebep olacağıdır.” Uzmanların 8’i “konuların empatiyi geliştirmesi açısından gerekli olduğunu” yazmışlardır. 7’şer görüş; “sağlıklı bireyler yetişmesi, birey olma farkındalığının kazandırılması ve çocukların sorunlarını çözebilen bireyler olması” için de bu konuların işlenmesi gerekli olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca uzmanlar; “daha hoşgörülü bir hayatı desteklediği, ötekileştirmeyen bir nesil yetiştirmek açısından önemli konular olduğu, değerler eğitimi içinde barındırdığı, sorumluluk almayı sağladığı ve birlik içinde yaşamayı desteklediği” ile ilgili olumlu ifadeler de bulunulmuşlardır. Devlet okulunda görev yapan rehber öğretmen olan RÖ3’ün belirtilen bazı konu başlıkları hakkında görüşleri şöyledir:

3. Aşağıdaki konu başlıklarına Hayat Bilgisi kapsamı içerisinde 2005 yılından itibaren yer verilmeye başlanmıştır. Bu konuların Hayat Bilgisi ders kitaplarında varlığına ve öğrencilere katabileceklerine ilişkin görüşlerinizi yazınız.
Sorunlarımı Çözerim, Farklı Düşünsek de Birbirimizi Sevelim, Kendimi Beğeniyorum, Her Sorunun Bir Çözümü Vardır, Bu Öneriyi Kabul Edemem, Sorumluluk Alabilirim, Öfkeni Kontrol Et, Başarılı Olmak İçin, Kazanmak da Doğal Kaybetmek de, Fikrim de Cesaretim de Var, Birbirimizin Haklarına Saygı Duyalım, Bana Güvenebilirsiniz, Farklılıklar Doğaldır, Değişen Duygular.

Bu konuların kesinlikle olması gerekir. Hayat Bilgisi ders kitabı bireyleri daha çok hayata hazırlamalı. Bireyin birey oluşunun farkına varmasını sağlamalıdır. Bireyin duygularının farkına varması, haklarını bilmesi, toplumdaki diğer bireylerin varlığına saygı duyması, empati geliştirmesi son derece önemlidir. Sağlıklı bir toplumda, psikolojik olarak sağlıklı bireylerin var olması için hayat bilgisi ders kitabında bu konulara yer verilmeli.

RÖ3, sağlıklı bir toplum ve bireylerin olması için belirtilen konuların mutlaka olması gerektiğini belirtmektedir. Bireyin duygularının farkında varması, haklarını bilmesi, diğer bireylerin varlığına saygı duyması ve empati geliştirmesinin önemine vurgu yapmıştır. Ayrıca Hayat Bilgisi kitabının daha çok hayata hazırlayıcı ve birey olma farkındalığını kazandırması gerektiğini de düşünmektedir. Devlet okulunda görev yapan diğer bir rehber öğretmen olan RÖ9'un belirtilen bazı konu başlıkları hakkında görüşleri şu şekildedir:

Hedef belirleyebilmek, hayır diyebilmek, sorumluluk alabilmek, öfke kontrolü, empati kurabilmek, farklılıkları kabul, duygularının farkında olabilmek, çözüm odaklı yaklaşabilmek vs. gibi becerileri kazandırabilir.

RÖ9'un belirtilen konuların çocuklardaki etkisini; hedef belirleyebilme, hayır demeyi öğrenme, sorumluluk alma, empati kurma, farklılıkları kabul etme ve duygularının farkında olma gibi beceriler kazandırdığını söylemektedir. 2005 yılı programına göre yazılmış 2. sınıf Hayat Bilgisi ders kitabında yer alan bir sayfa örnek olarak fotoğraf 4.12.'de gösterilmiştir (Berktas Türkmen , Kubilay ve Tekeli, 2015, s. 89).

DUYGULARIMI KONTROL EDİYORUM

Düşünelim, konuşalım: Sevdiğiniz zaman nasıl davranıyorsunuz?

Murat, Ayşe'nin boya kalemlerini ödünç aldı. Boya kalemlerinden birini yanlışlıkla kırdı.

Ayşe bağırarak:

- Boya kalemimi kırdın! Sen kötü bir arkadaşsın!

Murat:

- Özür dilerim Ayşe, istemeden oldu. Sana yenisini alırım.

Ayşe öfkeyle:

- Yenisini istemiyorum! Kendi kalemimi istiyorum! Bir daha benimle konuşma, diyerek elindeki kalemli yere attı.

(Bu kitap için yazılmıştır.)

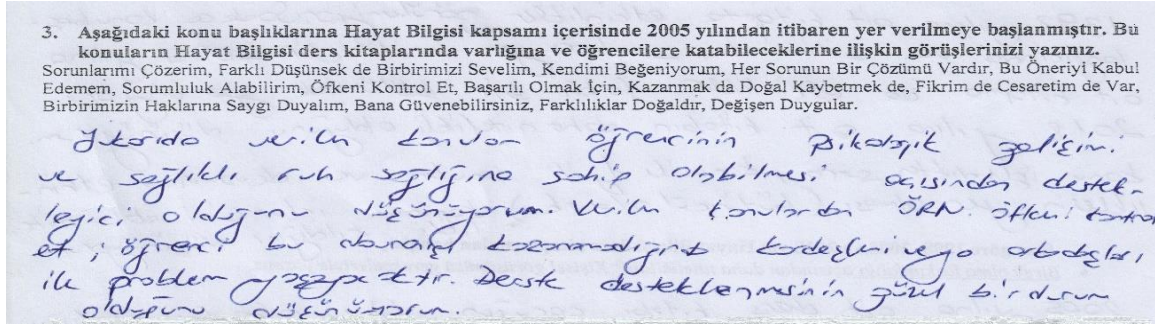

- Murat, neler hissediyor olabilir? Duygularını nasıl ifade ediyor?
- Ayşe, neler hissediyor? Duygularını nasıl ifade ediyor?
- Ayşe, öfkelenerek kalemi eski haline döndürebilir mi?
- Ayşe, Murat'ı kırmış mıdır?
- Murat ile Ayşe arasında doğru iletişim sizce nasıl olmalıydı?

Fotoğraf 4.12.'de bir önceki tablo 4.31.'deki verilere örnek olacak bir konu verilmiştir. Bazı konu başlıklarının kazandıracığı en büyük yararları; duygu farkındalığının kazandırılması, empati geliştirmesi, sağlıklı bireyler yetişmesi daha hoşgörülü ve güvenli bir hayat için mutlaka bu konuların işlenmesi gerektiğini belirtmiştir. Metinler ve görseller uzmanların bu tespitlerini somutlaştırır niteliktedir. Rehberlik ve psikolojik danışmanlık anabilim dalında akademisyen olan RA2'nin konuyla ilgili görüşleri şöyledir:

Çocukların sosyal duygusal gelişimleri açısından bu konuların var olması çok önemlidir. Tüsiad (2019) raporuna göre sosyal-duygusal beceriler, 21. yüzyıl için en kritik becerilerdir. 21. yüzyılda insan iş gücünün yerini alıp dünyamızda yapay zekanın henüz baş edemediği tek alan sosyal-duygusal alandır. Ancak "Öfkemi kontrol et" yerine "Duygularımı yönetiyorum", "Olumsuz duygularımı yönetiyorum" veya "Öfkemi yönetiyorum" olabileceğini de ifade etmektedir.

RA2'nin yazdıklarına bakıldığında, çocukların duygusal gelişimleri açısından belirtilen konuların işlenmesi gerektiğini söylemiştir. RA2, 2019 Tüsiad raporuna atıfta bulunarak sosyal ve duygusal becerilerin 21. Yüzyıl için en önemli beceriler olduğunu vurgulamıştır. Çağımızın önemli gelişmelerinden yapay zekanın henüz yetersiz kaldığı alan olan sosyal-duygusal alanın bu yüzden kritik olduğunu belirtmiştir. Ancak "Öfkemi kontrol et" konusu yerine "Duygularımı yönetiyorum", "Olumsuz duygularımı yönetiyorum" veya "Öfkemi yönetiyorum" olabileceğini de ifade etmektedir. Rehberlik ve psikolojik danışmanlık anabilim dalında klinik psikolog olarak görev yapan KP3'ün belirtilen bazı konu başlıkları hakkında yorumlaması şu şekildedir:

KP3, konuların öğrencinin sağlıklı psikolojik gelişimi ve ruh sağlığına sahip olabilmesi için destekleyici olduğunu düşünmektedir. Örnek olarak “Öfkemi Kontrol Et” konusu davranışlarını kazanmadığında problem yaşayacağı, bu durumun derste desteklenmesinin güzel bir durum olduğu yazdığı görülmüştür. Çocuk ruh sağlığı uzmanlarının, 2005 ve 2018 yılı Hayat Bilgisi ders kitaplarında yer alan bazı konu başlıklarına ilişkin olumsuz görüşlerinden elde edilen verilere tablo 4.32.’den ulaşılabilmektedir.

Tablo 4.32. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının 2005 ve 2018 Yılı Hayat Bilgisi Ders Kitaplarında Yer Alan Bazı Konu Başlıklarına İlişkin Olumsuz Görüşleri

Ana temalar	İfadeler	Sayı(f)
Olumsuz İfadeler/Öneriler	Konular çok şey katabilir ancak nasıl aktarıldığı önemli	3
	Duygu kontrolü kullanılması yerine davranış kontrolü daha uygun	1
	Kitapların konuları çok iyi ele almamakta	1
	Farkındalıklara ulaşmak ve kazanımlara sağlamak zor	1
	Konuların içselleştirildiğinin kontrolü için gözlem gerek	1
	“Öfkemi kontrol et” konusu yerine “Duygularımı yönetiyorum”, “Olumsuz duygularımı yönetiyorum” veya Öfkemi yönetiyorum” olabilir	1
	Toplam	8

Tablo 4.32.’deki veriler incelendiğinde belirtilen konu başlıkları hakkındaki olumsuz görüşlerden en çok, “öğrenciye kazanımlarının olacağı ancak nasıl aktarıldığının önemli olduğudur.” Bununla birlikte bazı konu başlıklarıyla ilgili önerilerde vardır. “Öfkemi kontrol et” konusu yerine “Duygularımı yönetiyorum”, “Olumsuz duygularımı yönetiyorum” veya Öfkemi yönetiyorum” ile değiştirilmesi önerisi vardır. Genel olarak uzmanların cevaplarından belirtilen konu başlıklarına 77 olumlu ve 8 ise olumsuz öneriler/görüşler yazıldığı anlaşılmaktadır. Olumsuz görüşlerin daha çok nasıl konularla ilgili değil nasıl aktarılacağı ile ilgili olduğu tespit edilmiştir. Olumlu olarak görüşü olan uzmanlar bu konuların mutlaka işlenmesinin faydalı olacakları ifade etmişlerdir. Uzmanlar en fazla “duygu farkındalığına sebep olacağı” için bu

konuları gerekli bulmuşlardır. “Konuların empatiyi geliştirmesi açısından gerekli olduğunu” da en çok belirtilen görüşlerdendir. Farklı yılların Hayat Bilgisi programına göre düzenlenmiş ders kitaplarını tercih eden bazı çocuk ruh sağlığı uzmanlarına 2018 Hayat bilgisi programı hakkında sorulan soru şöyledir: “1998 Yılı Öğretim Programı Görece Davranışçı Yaklaşımla, 2005 Yılı Öğretim Programı Görece Yapılandırmacı Yaklaşımla Yazıldığı Bilinmektedir. 2018 Yılı Öğretim Programında Herhangi Bir Yaklaşımın Belirtilmemesi 2018 Yılına;

- Sizce Kültürümüze Özgü Üçüncü Bir Boyut Olduğunu mu Gösterir? Lütfen Gerekçeleriyle Açıklayınız.
- Sizce Daha Önceki Yaklaşımların Bir Uzlaşısı mıdır? Lütfen Gerekçeleriyle Açıklayınız.”

Çocuk ruh sağlığı uzmanlarının 2018 yılı programına göre düzenlenmiş hayat bilgisi ders kitaplarının kültürümüze özgü üçüncü bir boyut mu yoksa daha önceki programların uzlaşısı mı konusundaki görüşlerinden elde edilen verilere tablo 4.33.’ten ulaşılabilmektedir.

Tablo 4.33. “Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının; 2018 Yılı Programına Göre Düzenlenmiş Hayat Bilgisi Ders Kitaplarının Kültürümüze Özgü Üçüncü Bir Boyut mu Yoksa Daha Önceki Programların Uzlaşısı mı?” Sorusu Hakkındaki Görüşleri (n=5)

Ana temalar	İfadeler	Sayı (f)
Olumlu ifadeler	Daha önceki yaklaşımların bir uzlaşısıdır	3
	2018 yılı programında karma bir yaklaşım olarak uzlaşısı var	2
	Eklektik yaklaşım diğer programların güçlü yanlarını alması bakımından olumlu	2
	2018 programı kültürümüze özgü	1
Toplam		8
Olumsuz ifadeler	Kültürümüzden çıkmış bir yaklaşım değil	4
	Diğer ülkelerin uyguladığı yaklaşımlar bize uymamakta	2
	Eklektik yaklaşım aldığı özellikleri net açıklamalı	1
	Öğretim programlarımız diğer ülkelerin taklidi olmakta	1
	Uzlaşından değil eğitim süreçlerin gerektirdiği bir deneme yanılma programı	1
Toplam		9
Genel Toplam		17

Tablo 4.33.’te görülmektedir ki uzmanlar, 2018 yılı Hayat Bilgisi programı hakkında görece diğer programların uzlaşısı olduğu ancak kültürümüzden çıkmış bir yapı olmadığını genel olarak ifade etmişlerdir. Bu görüşlerle birlikte eklektik yaklaşımla 2018 programının hazırlandığını hem olumlu hem de olumsuz olarak görüş belirten uzmanlar olmuştur.

4.9. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının Hayat Bilgisi Ders Kitaplarına Eklenmesi veya Çıkarılması Gereken Konulara İlişkin Bakış Açıları Nasıldır?

Çocuk ruh sağlığı uzmanlarının Hayat Bilgisi ders kitaplarına eklenmesi veya çıkarılması gereken konular hakkında beceriler açısından değerlendirmelerine tablo 4.34.'ten ulaşılabilmektedir.

Tablo 4.34. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının Hayat Bilgisi Ders Kitaplarına Eklenmesi veya Çıkarılması Gereken Konular Hakkında Beceriler Açısından Görüşleri

Ana temalar	İfadeler	Sayı(f)
Beceriler	Teknolojiyi bilinçli kullanma etkinlikleri olmalı	7
	İş birliğine dayalı etkinliklere daha fazla yer verilmeli	5
	Duygularını ifade edebilmeyle ilgili etkinlikler olmalı	3
	Problem çözme becerilerini geliştirecek etkinlikler olmalı	2
	Muhakeme becerilerini destekleyici nitelikte	1
	Sosyal/yaşamsal becerileri destekleyecek etkinlikler olmalı	1
	Strateji, planlama düşünme becerileri desteklenmeli	1
Toplam		20

Tablo 4.34.'teki veriler incelendiğinde soruya beceriler boyutunda değerlendiren 20 görüş tespit edilmiştir. Uzmanların 7'si "teknolojiyi bilinçli kullanma etkinliklerinin daha fazla olmasını" istemektedir. Uzmanların 5'i, "iş birliğine dayalı etkinliklere daha fazla yer verilmesini", 3'ü "duygularını ifade edebilme etkinliklerinin fazla olmasını" istemişlerdir. Ayrıca "problem çözme, muhakeme, sosyal ve yaşamsal becerilerinde gelişmesini destekleyecek etkinliklerin eklenmesi gerektiği" görüşleri ifade edilmiştir. Rehberlik ve psikolojik danışmanlık anabilim dalında akademisyen olan RA1'in Hayat Bilgisi kitabına eklenmesi veya çıkarılması gereken konular hakkında görüşleri şöyledir:

4. Size göre Hayat Bilgisi ders kitaplarına eklenmesi veya çıkarılması gereken konular var mıdır? Lütfen açıklayınız

- Muhakeme becerileri
- Strateji - planlama - bağlantısal düşünme becerileri
- Sosyal beceriler / Yaşam becerileri destekleyici nitelikte etkinliklere yer verilmeli.

RA1, Hayat Bilgisi ders kitaplarında beceriler boyutunda görüş bildirmiştir. Muhakeme, strateji-planlama-bağlantısal düşünme, sosyal ve yaşam becerileri konularında daha çok

destekleyici etkinliklerin olmasını uygun görmüştür. Rehberlik ve psikolojik danışmanlık anabilim dalında bir diğer akademisyen RA3'ün Hayat Bilgisi kitabına eklenmesi veya çıkarılması gereken konular hakkında görüşleri şu şekildedir:

4. Size göre Hayat Bilgisi ders kitaplarına eklenmesi veya çıkarılması gereken konular var mıdır? Lütfen açıklayınız

- Berce eklenmesi, parçaları işler ve temalar, sosyal. Zeki kaynakların, ve faniyi keşfetmesine yönelik işlerdir.
- Çocuğun kendi fikirlerini üretmesi daha fazla teşvik edilmeli.
- Daha fazla eleştirel düşünce kazanımları olmalı.
- Yaratıcı düşünce teşvikleri daha çok.

RA3, Hayat Bilgisi ders kitaplarında RA1 gibi beceriler boyutunda görüş belirtmiştir. Yaratıcı ve eleştirel düşünme kazanımlarının daha fazla olması gerektiğini yazmıştır. Çocuğun kendi fikirlerini üretmesi teşvik edilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Ayrıca içerik ve temalar çocuğun kendi kaynak ve gücünü de keşfetmesine olanak sağlayacağını belirtmiştir. Devlet okulunda görev yapan diğer bir rehber öğretmen RÖ1'in Hayat Bilgisi kitabına eklenmesi veya çıkarılması gereken konulara ilişkin cevabı şu şekildedir:

4. Size göre Hayat Bilgisi ders kitaplarına eklenmesi veya çıkarılması gereken konular var mıdır? Lütfen açıklayınız

Hayat bilgisi kitaplarına her an parçaları ve tv haberlerinin yorumlanması, yöresel mevsimsel geleneklerimizin eklenmesi, her bölgenin kendine özgü alt kültürlerine de yer verilmesi ve yerinde olma evrenselliğe boyutlarıyla eğitimin verilmesi gerekir. Ve hayat bilgisinde daha işbirliğine dayalı etkinlikler olmalıdır.

RÖ1'e göre, gazete ve haberlerinin yorumlamaları eklenmelidir. Ayrıca bölgelerin alt kültürlerini tanıttak konular, yöresel ve mevsimsel geleneklerimizin olması gerektiğini belirtmiştir. Yerinden olma anlayışından evrenselliğe boyutlarıyla eğitimin verilmesinin de uygun olacağı görüşündedir. İş birliğine dayalı etkinliklerin de daha fazla eklenmesi gerektiğini de vurgulamaktadır. Çocuk ruh sağlığı uzmanlarının Hayat Bilgisi ders kitaplarına eklenmesi veya çıkarılması gereken konular hakkında öneriler açısından görüşlerine tablo 4.35.'ten ulaşılabilmektedir.

Tablo 4.35. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının Hayat Bilgisi Ders Kitaplarına Eklenmesi veya Çıkarılması Gereken Konular Hakkındaki Önerileri

Ana temalar	İfadeler	Sayı(f)
Öneriler	Akran zorbalığı konusu uygun biçimde işlenmeli	5
	Şiddeti önleme ile ilgili bilinçlendirecek konular işlenmeli	4
	Mahremiyet eğitimi uygun bir şekilde verilmeli	4
	“Hayır diyebilirim” konusu 2018 programında da işlenmeli	2
	Felsefi temelde tartışma ortamı hazırlanmalı	2
	Birey ve çocuk olmanın iyi ve kötü yönleri birlikte verilmeli	2
	İnsan özel olarak değil doğanın bir parçası olarak sunulmalı	2
	Öfke kontrolü ile ilgili konular yer almalı	2
	Sevgi ile ilgili konular daha fazla işlenmeli	2
	Kendi sınırlarını bilmek ile ilgili etkinlikler olmalı	2
	Başkalarının sınırlarını bilmek ile ilgili etkinlikler olmalı	1
	Gazete haberlerin yorumlanması ile ilgili etkinlikler olmalı	1
	Yöresel geleneklerimizle ilgili konular eklenmeli	1
	Bölgelerin alt kültürlerini tanıtılmalı etkinlikler olmalı	1
	Çocuğun kendi gücünü keşfetmesine yönelik içerikler	1
	Kendi fikirlerini üretmesi teşvik edilmeli	1
	Eleştirel düşünme kazanımları olmalı	1
	Yaratıcı düşünce teşviki olmalı	1
	Temel değerler daha fazla işlenmeli	1
	Etik değerler daha güçlü bir karakter eğitimi için olmalı	1
	Çocukların deneyimleyerek öğreneceği alanlar da eklenmeli	1
Toplam		38

Tablo 4.35.’teki veriler incelendiğinde 38 önerinin aktarıldığı tespit edilmiştir. Çocuk ruh sağlığı uzmanlarının 5’i “akran zorbalığı konusu uygun biçimde işlenmesi” gerektiğini ifade edilmiştir. Uzmanlardan 4’ü “şiddeti önleme ile ilgili bilinçlendirme konularının eklenmesi” gerektiğini belirtmiştir. Diğer 4 uzman ise, “mahremiyet eğitimi uygun bir şekilde verilmesi” gerektiğini aktarmıştır. “2005 Hayat Bilgisi programına göre yazılmış kitaplarda ‘Hayır Diyebilirim’ konusunu 2018 programı Hayat Bilgisi kitaplarında da işlenmeli gerektiğini” 2 uzman aktarmıştır. Uzmanların diğer önerileri; “felsefi temelde tartışma ortamı hazırlanması, insan özel olarak değil doğanın bir parçası olarak sunulması, öfke kontrolü ve sevgi ile ilgili konular yer alması, kendi sınırlarını bilmek ile ilgili etkinlikler olmasının gerektiği ile ilgili görüşlerde öneri olarak belirtilmiştir. Devlet okulunda görev yapan rehber öğretmen RÖ3’ün Hayat Bilgisi kitabına eklenmesi veya çıkarılması gereken konular hakkında cevabı şöyledir:

4. Size göre Hayat Bilgisi ders kitaplarına eklenmesi veya çıkarılması gereken konular var mıdır? Lütfen açıklayınız.

Problem çözme becerilerini geliştirici etkinlikler eklenebilir.
Teknoloji kullanırken konusuna teknolojiyi bilinçli kullanma eklenebilir.

RÖ3, çocuk ruh sağlığı uzmanlarının başlıca eklenmesi gereken konulardan biri olarak gördükleri; teknolojiyi bilinçli kullanma ile ilgili konuların eklenmesi konusunda fikir sunmuştur. Ayrıca problem çözme becerilerini geliştirici etkinliklerin de daha fazla olması gerektiğini belirtmektedir. Devlet okulunda görev yapan diğer bir rehber öğretmen RÖ2'nin Hayat Bilgisi kitabına eklenmesi veya çıkarılması gereken konulara ilişkin görüşü şu şekildedir:

4. Size göre Hayat Bilgisi ders kitaplarına eklenmesi veya çıkarılması gereken konular var mıdır? Lütfen açıklayınız.

Hayır diyebilirim konusuna 2015 yapımı ders kitaplarında yer verilmesine rağmen, 2018 yapımı kitaplarda yer verilmemiştir. Ben bu konunun ve genel olarak mahremiyet eğitiminin de (tabiri kadir) daha sade bir şekilde, daha genel hatlarıyla da olsa) Hayat Bilgisi müfredatında yer alması gerektiğini düşünüyorum.

RÖ2'nin yazdıklarına bakıldığında, "Hayır diyebilirim" konusu 2018 programında da işlenmesi gerektiğini söylemiştir. Bununla birlikte mahremiyet eğitiminin de verilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Devlet okulunda görev yapan diğer bir rehber öğretmen RÖ5'in Hayat Bilgisi kitabına eklenmesi veya çıkarılması gereken konular hakkında yorumlaması şöyledir:

4. Size göre Hayat Bilgisi ders kitaplarına eklenmesi veya çıkarılması gereken konular var mıdır? Lütfen açıklayınız.

Zorbalık konusu çocuklar arasında oldukça fazla görülmektedir. Akran zorbalığı, şiddeti önleme, bilişsel teknoloji kullanımı gibi konular eklenebilir.

RÖ5, çocuklar arasında zorbalık konusunun oldukça fazla olduğunu belirtmiştir. Bu sebeple akran zorbalığı ve şiddeti önleme konularının eklenmesinin önemli olduğunu söylemektedir. Daha önceki anketlerde de karşımıza çıkan teknolojinin kullanımı konusunun da daha fazla yer alması gerektiği görüşü vardır. Farklı yılların Hayat Bilgisi programına göre düzenlenmiş ders kitaplarını tercih eden bazı çocuk ruh sağlığı uzmanlarına sorulan görüşme soruları şöyledir:

- "Sizce çocuk ruh sağlığı uzmanları ders kitabı yazım ve onay sürecine dahil olmalı mıdır? Neden? Gerekçeleriyle açıklayınız.

- 2005 yılı Hayat Bilgisi programı hazırlama aşamasında “rehberlik veya çocuk gelişimi ve eğitimi uzmanlarının” kesin olarak olması hayat bilgisi ders kitaplarının niteliği açısından bir fark oluşturmuş mudur? lütfen gerekçeleriyle detaylı olarak açıklayınız.”

Çocuk ruh sağlığı uzmanlarının Hayat Bilgisi ders kitabı yazım ve onay sürecine dahil olup olmamasının gerekliliğine ilişkin görüşlerinden elde edilen verilere tablo 4.36.’dan ulaşılabilmektedir.

Tablo 4.36. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının Hayat Bilgisi Ders Kitabı Yazım ve Onay Sürecine Dahil Olup Olmamasının Gerekliliğine İlişkin Görüşleri

Ana temalar	İfadeler	Sayı(f)
Olumlu ifadeler	Öğrenci motivasyonu 2005 programında önemsenmekte	1
	Çocuğa görelilik önemsenmesine yardımcı olmakta	1
	2005 programı en eğlenceli olan çocuğun dünyasını bilen uzmanların yer aldığı anlaşılmakta	1
Toplam		3
Öneriler	Kesinlikle rehberlik veya çocuk gelişimi uzmanları dahil olmalı	5
	İstenmeyen duygu ve düşüncelerin olmaması için rehberlik veya çocuk gelişimi uzmanları dahil olmalı	2
	Kendi toplumunun gerçeğini bilen uzmanlar süreçte olmalı	2
	Toplumun her kesiminden görüş alınmalı	2
	Çocukluk döneminin temel özellikleri dikkate alınmalı	1
	Çocuk gelişimi açısından faydası olan herkes dahil olmalı	1
Toplam		13
Genel Toplam		16

Tablo 4.36.’da görülmektedir ki farklı yıllarda düzenlenmiş Hayat Bilgisi ders kitaplarını daha nitelikli bulan çocuk ruh sağlığı uzmanlarının mutlaka Hayat Bilgisi kitabı yazım ve onay sürecinde olması gerektiği konusunda ortak görüşleri vardır.

Araştırmada pilot çalışma olarak kullanılan inceleme formu ile çocuk ruh sağlığı uzmanlarına 1998, 2005 ve 2018 Hayat Bilgisi programlarına göre yazılmış örnek kitaplar verilmiştir. Uzmanlardan, Hayat Bilgisi kitaplarını 6-9 yaş grubu çocukların gereksinimleri düşünerek çocuğa görelilik ile çocukta geliştirebileceği bilgi, beceri ve bakış açıları boyutlarıyla hangisinin daha nitelikli olduğunu veya olmadığını yazmaları istenmiştir. RA7, 2018 Hayat Bilgisi programına göre düzenlenmiş ders kitapları hakkında görüşlerini ise şöyledir:

Devamı

Hayat Bilgisi dersi programının tarihsel gelişim ve değişimine göre 2018 yılı kitabının yapılandırmacı yaklaşım ile hazırlanmış olması beklenmektedir. Ancak kullanılan kitap incelendiğinde eskiye yani davranışçı yaklaşıma dönüş görülmektedir. Konular işlenirken kullanılan görseller arttırılmış ve soru-cevap yöntemi kullanılıyor olsa da konuların işleniş bakımından sonuca götürülen kişi çocuk değil öğretendir. Örneğin 1998 yılının kitabında işlenen kaynakların kullanılması konusu 2018 kitabında "Özenle Kullanalım" başlığı altında, diğer tüm konularda olduğu gibi örnek olay üzerinden işlenmiştir (Şyf:32). Olaydaki kahramanların, sorunu ve sorunun yaratacağı olumsuzlukları öğrenciye düşünme fırsatı vermeden hazır bilgi halinde sunduğu görülmektedir. Diğer çoğu örnek olayda bu durum karşımıza çıkmaktadır. Sadece konu sonlarında sorulan sorular öğretmen'in yönlendirmesiyle çocuğu öğretmek istenilene ulaştırabilecekken örnek olaylarla çocuğun verebileceği cevaplar önceden işlenmektedir ve çocuğun düşünme sürecine ket vurulmaktadır.

RA7, 2018 Hayat Bilgisi programının yapılandırmacı yaklaşım ile hazırlanmış olması gerektiğini belirtmişti. Ancak 2018 yılı programına göre hazırlanmış kitapların eskiye yani davranışçı yaklaşıma geri dönüş olarak görmüştür. RA7; "Konular işlenirken görseller arttırılmış ve soru-cevap yöntemi kullanılıyor olsa da konular işleniş bakımından sonuca götürülen kişi çocuk değil öğretendir" ifadelerini kullanmıştır.

Farklı yılların Hayat Bilgisi programına göre düzenlenmiş ders kitaplarını tercih eden bazı çocuk ruh sağlığı uzmanlarına 2018 Hayat bilgisi programı hakkında sorulan soru şöyledir: "Siz Hayat Bilgisi ders kitabı yazım ve onay komisyonunda yetkili olsaydınız Hayat Bilgisi ders kitabında daha başka nelere dikkat ederdiniz veya nasıl olmasını daha uygun gördünüz?" Bazı çocuk ruh sağlığı uzmanları Hayat Bilgisi ders kitabı yazım ve onay komisyonunda yetkili olsaydı olmasını uygun gördükleri ve dikkat edeceklerine ilişkin görüşlerinden elde edilen verilere tablo 4.37.'den ulaşılabilmektedir.

Tablo 4.37. Bazı Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanları Hayat Bilgisi Ders Kitabı Yazım ve Onay Komisyonunda Yetkili Olsaydı Yapılmasını Uygun Gördükleri ve Dikkat Edeceklerine İlişkin Görüşleri

Ana temalar	İfadeler	Sayı(f)
Yapılması Düşünülenler	Kapsayıcı yani herkese uygun içerikler hazırlardım	2
	Somut ödevler ve görevler eklerdim	2
	Gerçekçi görsellere yer verirdim	2
	Öğrenci aktif olacak şekilde bilgi verir	1
	Mahremiyet, zorbalık ve hayır diyebilmek konularını ilgi çekebilecek şekilde işlerdim	1
	Rehberlik ile ilgili konular eklerdim	1
	Motivasyon sağlanması için bol etkinliklere yer verirdim	1
	İstenen hedefi açıkça belirtirdim	1
	Didaktik bilgiyi verip temel oluştururdum	1
	Soru sormak ve sordurmayı öğretirdim	1
	Her ünitenin sonunda uygulama ve beceri gerektiren işler olur	1
	Çocukların zihninde amaç dışı bir durum oluşturmamasına dikkat ederdim	1
	Farklı disiplinlerde çalışan kişilerden fikir alırdım	1
	Özdenetim ve sorumluluk bilinci gerektiren konuları işlerdim	1
	Görseller için alanında uzman çizerlerden yararlanırdım	1
	Çocuğa göre keyifle okuyabileceği bir yazı fontuna yer verirdim	1
	Toplam	19

Tablo 4.37.’de görüldüğü üzere, çocuk ruh sağlığı uzmanları Hayat Bilgisi ders kitabı yazım ve onay komisyonunda yetkili olsaydı olmasını uygun gördükleri ve dikkat edeceklerine ilişkin 19 görüş belirtmişlerdir. “Herkese uygun yani kapsayıcı içerikler hazırlamak, somut görevler eklemek ve gerçekçi görsellere yer vermek” bu görüşlerden öne çıkanlardır.

BÖLÜM V: SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu bölümde bulgulardan elde edilen sonuçlar ilgili alan yazın kapsamında tartışılarak sunulmuştur. Ulaşılan sonuçlardan yola çıkarak önerilere yer verilmiştir.

5.1. Sonuç ve Tartışma

5.1.1. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının Yazılı Bilginin/Metinlerin Sunumu Açısından 1998, 2005 ve 2018 Yılı Programlarına Göre Hayat Bilgisi Ders Kitaplarının Niteliklerine İlişkin Bakış Açıları Nasıldır?

Çocuk ruh sağlığı uzmanları 1998 yılı Hayat Bilgisi programına göre düzenlenmiş ders kitaplarındaki yazılı bilginin sunumu/metinlere ilişkin görüşleri incelendiğinde daha çok olumsuz görüşlerin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Uzmanlar en fazla olumsuz olarak bu programdaki metinlerde; “cümlelerin gereklilik bildiren eklerle bitmesi” görüşünü ifade etmişlerdir. Diğer olumsuz görüşler ise “ders kitaplarındaki metinlerin yönlendirme yapmasının, içselleştirme açısından eksik kaldığının, davranışların neden-sonuçlarına yer verilmediğinin ve daha çok toplumsal normlara uyulmasının aşılandığı” görüşleridir. Olumlu olarak ise “hazır bulunuşluluğun önemsendiği, yazı karakter ve fontunun daha uygun” olduğu görüşleri belirtilmiştir. Kabapınar’ın (2007) araştırmasında; 1998 öğretim programına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi ders kitaplarının sunum şeklinin daha çok ders kitabı yazarı merkezli, didaktik, öğüt veren ve öğrenci merkezli olmayan bir sunum olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca araştırmada 2005 öğretim programına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi ders kitaplarının sosyal olay ve değerlerin sunum şekli açısından; öğrenci merkezli, olumlu durumların yanında olmaması gereken durumları da içeren, örnek olaylardan yararlanan ve cümleler görece daha az “-meli -malı” gereklilik ekleriyle bittiği belirtilmiştir. Bahsedilen bulgulardan bu araştırmanın metinler açısından sonuçlarıyla benzerlikler taşıdığını görmekteyiz.

2005 Hayat Bilgisi programına göre düzenlenmiş ders kitaplarında yazılı bilgilerin sunumu açısından en fazla nitelikli görülen özellikler “Kitapların bireysel yorum ve farklılıklara izin vermesi ve çocukların öğrenme sürecine katılmasını daha çok desteklenmesi” görüşleridir. “Çocukların becerilerini ve merakını sağlamasını da” uzmanlar nitelikli bulduklarını ifade etmişlerdir. Olumsuz görüşler incelendiğinde “kalabalık sınıflarda yapılandırmacı yaklaşımın uygulanmasının zor olduğu” görüşü belirtilmiştir. Sınav odaklı sistem ile ders kitabının uyumsuzluğu ve çocuğun önceki deneyimlerinin göz ardı edildiği” ile ilgili eleştirel bir yaklaşımlar vardır. İnal’ın araştırmasında (2010) öğretmenlerin Hayat Bilgisi ders kitaplarının

içerik, dil ve anlatım boyutları ile ilgili görüşleri genellikle olumlu olması bu araştırmanın 2005 Hayat Bilgisi Programına göre düzenlenmiş kitaplardaki yazılı bilginin sunumu/metinler sonuçlarıyla benzerlikler taşımaktadır.

2018 yılı öğretim programına göre hazırlanmış Hayat Bilgisi ders kitapları hakkında daha çok olumlu görüş tespit edilmiştir. Uzmanlar; “Hayat Bilgisi kitaplarında örnek olaylara yer verilirken yönlendirme de yapılmasının metinler açısından daha nitelikli bir özellik” olduğunu ifade etmişlerdir. “Metinlerin düşünme becerilerini geliştirdiği, çocuğun kendini ifade etmesine, akıl yürütme becerisini geliştirmesine ve içerik açısından da sunum şekli daha olumlu olarak görülmüştür.” 2018 yılı programında metinler açısından tek olumsuz görüş ise “çocuğun birey olarak görülmediğidir.”

Sonuç olarak çocuk ruh sağlığı uzmanları; 2005 Hayat Bilgisi kitapları hakkındaki 47 olumlu görüşüne karşın 2018 yılı Hayat Bilgisi kitabı hakkındaki 17 olumlu görüş belirtmişlerdir. 1998 Hayat Bilgisi Programı hakkında olumsuz görüşler olumlu görüşlerden fazla olması yazılı bilgilerin/metinlerin sunumu açısından çocuk ruh sağlığı uzmanları tarafından nitelikli olarak tercih edilmediği sonucunu vermektedir. Araştırmada bulgulardan yola çıkarak yazılı bilgilerin sunumu/metinler açısından 2005 yılı öğretim programına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi ders kitaplarının daha nitelikli olarak tercih edildiği tespit edilmiştir.

5.1.2. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının Görseller, Görsel Okuma ve Görsellerin İşlevi Açısından 1998, 2005 ve 2018 Yılı Programlarına Göre Hayat Bilgisi Ders Kitaplarının Niteliklerine İlişkin Bakış Açıları Nasıldır?

1998 yılı öğretim programına göre yazılmış Hayat Bilgisi ders kitaplarındaki görseller hakkında çocuk ruh sağlığı uzmanlarının olumsuz görüşleri fazladır. Olumlu olarak “görsellerin büyüklük, şekil ve renk olarak anlaşılır olduğu” ifade edilmiştir. Ayrıca “görsellerin içeriğinin konu ile ilişkili olduğu ve daha kolay öğrenmeyi sağladığı” da belirtilmiştir. Olumsuz görüşlere bakıldığında “görsellerin sadece ideal olanı yansıttığı” hakkında 7 görüş yazılması nitelikli bulunmadığı sonucuna ulaştırmaktadır. Uzmanlar, “görsellerin gerçekçi olmadığını, doğru davranışın yanında hatalı davranışların verilmediğini ve görsellerde keşfetme ve sorgulamaya da yer verilmediğini belirtmişlerdir.

2005 yılı programına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi ders kitaplarında yer alan görseller, görsel okuma ve görsellerin işlevine elde edilen verilerin sonucunda sayı olarak olumlu görüşlerin olumsuz görüşlere göre daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Verilerden yola çıkarak “görsellerde

demokratik bir anlatım ve çocuğun yaş düzeyine uygun olduğu” uzmanlarca ifade edilmiştir. Çocuğun duygu ve düşüncelerine önem verildiği görüşü de öne çıkmaktadır. Ayrıca bu program Hayat Bilgisi kitapları “görsellerin rengi, büyüklüğü, işlevi, gerçekçiliği, düzeni ve çeşitliliği açısından da diğer kitaplara göre daha nitelikli” bulunmuştur. Olumsuz olarak ise “görsellere yeterince yer verilmemesi” olarak ifade edilmiştir. İlbasmış Akın’ın (2007) araştırmasında; Hayat Bilgisi ders kitaplarındaki kitap kapağının ilgi çekici olmadığı, görseller ile metinlerin ilişkilerinin düşük olduğu, sayfa tasarımlarında öğrencilerin dikkatini dağıtıcı unsurların olduğu bulgusunu desteklemektedir. İnal’ın (2010) araştırmasında ise öğretmenlerin Hayat Bilgisi ders kitabının görsel düzeni ve tasarımı ile ilgili fikirleri de genellikle olumlu olmasına karşın bazı özelliklerde olumsuz fikirlerin oranı artmıştır. Bu bulgularda 2005 yılına göre düzenlenen Hayat Bilgisi ders kitaplarının görseller açısından 2018 programına göre daha az nitelikli bulunması sonucunu desteklemektedir.

2018 yılı öğretim programına göre hazırlanmış Hayat Bilgisi ders kitapları hakkında bulgular incelendiğinde “görsellerin daha gerçekçi, sayı olarak daha fazla, çocuğa göre daha uygun ve toplumun tüm kesimlerine hitap ettiği” görüşleri ifade edilmiştir. Olumsuz olarak ise en dikkat çekici görüş “görsellerin cinsiyetçi yaklaşımla sunulmasına dikkat edilmesi gerektiği” fikridir. Kadının ve erkeğin görsellerde de eşit olarak yansıtılması gerektiğini belirten farklı uzmanlar bulunmaktadır. Alanç’ın (2019) araştırmasında, ders kitaplarındaki görsellerin içeriğine ilişkin öğrencilerin Hayat Bilgisi kitaplarında yarısından fazlasını önceden gördükleri tespit edilmiştir. Köy öğretmenlerinin ders kitaplarıyla ilgili değerlendirmeleri genel olarak olumlu olmuştur. Belirlenen ders kitaplarındaki görsellerin içeriğine ilişkin öğrenci deneyimlerinin olduğu büyük ölçüde tespit edilmiştir. 2018 Hayat Bilgisi programını diğer yıllara göre daha nitelikli bulan çocuk ruh sağlığı uzmanlarının görüşünü bu araştırmanın desteklediğini görmekteyiz.

Genel olarak görsellerle ilgili görüşler incelendiğinde; en çok 37 olumlu görüş ile 2018 Hayat Bilgisi programına göre düzenlenmiş ders kitapları görece nitelikli olarak bulunmuştur. 2005 programı Hayat Bilgisi kitapları 25 olumlu görüş ile 2018 programı kadar olmasa da olumlu görüşler fazladır. 1998 Hayat Bilgisi programında 18 olumsuz görüşün olması görsellerin sunumu açısından çocuk ruh sağlığı uzmanları tarafından nitelikli olarak tercih edilmediği anlaşılmaktadır.

5.1.3. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının Etkinlikler ve Nitelikleri Açısından 1998, 2005 ve 2018 Yılı Programlarına Göre Hayat Bilgisi Ders Kitaplarının Niteliklerine İlişkin Bakış Açıları Nasıldır?

1998 yılı öğretim programına göre yazılmış Hayat Bilgisi ders kitaplarındaki etkinliklere ilişkin uzmanların olumsuz görüşlerin olumlu görüşlerden 2 kat daha fazla olduğu görülmüştür. Olumsuz olarak “etkinlerin sadece hazırlık soruları ile sınırlı olması ve çeşitli olmaması” görüşü ifade edilmiştir.

2005 yılı programına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi ders kitaplarındaki etkinlikler ile ilgili 39 olumlu görüş ve 2 olumsuz görüş belirtilmiştir. Olumlu görüşlerin sayısı görece yüksektir. Etkinlikler açısından; 2005 programı Hayat Bilgisi ders kitaplarındaki etkinliklerin “kendi kendine öğrenmeyi desteklemesi, yorum yapabilme becerisini geliştirmesi, düşünmeyi ve sorgulamayı desteklemesi açılarından nitelikli” olduğunu ifade edilmiştir. Uzmanlar “öz değerlendirme bölümünün olmasını, çocukların duygularını ifade etmelerini ve birey olma farkındalığını geliştirecek nitelikte etkinlikler olduğu” belirtmişlerdir. Ayrıca “empati duygusunu geliştirebilecek ve birey olma farkındalığını destekleyecek etkinliklerin fazla olduğu” değerlendirmeleri de yapılmıştır. Kabapınar ve Özkan’ın araştırmasında (2012) örnek olay yönteminin Hayat Bilgisi ders kitaplarında en çok kullanılan öğretim yöntemi olduğu ve öğretmenlerin eski sistemin ders kitaplarıyla karşılaştırdıklarında gelişimi olumlu olarak değerlendirdikleri araştırmanın etkinlikler ile ilgili bulguların aynı doğrultuda olduğu görülmüştür. Yıldırım’ın (2015) araştırmasında ise öğretmenler, etkinliklerin uygulanması sırasında bazı sorunlar olduğunu belirtmişlerdir. Bazı öğretmenler etkinlikleri dil, görsel ve programa uygun olması açısından uygun bulurken, etkinlikleri yeterli bulmayan öğretmenlerde olmuştur. Etkinliklerin çeşitliliği ve günlük hayata uygunluğu konularının geliştirilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Bu sonuç araştırmada 2005 yılı programına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi ders kitaplarındaki etkinlikleri nitelikli bulan çocuk ruh sağlığı uzmanlarının görüşleriyle farklılık içerse de daha çok geliştirmesi gerektiği konusunda görüşü olan uzmanlarla da benzeşmektedir.

2018 yılı öğretim programına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi ders kitaplarındaki etkinlikler ile ilgili 18 olumlu görüş ve 1 olumsuz görüş ifade edilmiştir. Bulgular incelendiğinde uzmanların 2005 programında Hayat Bilgisi ders kitaplarında “etkinliklerin çalışma kitabı olarak ayrı verilmesinden 2018 programında olduğu gibi konu ile etkinliklerin birlikte verilmesini daha nitelikli olacağı” ifade edilmiştir. Uzmanlar “etkinlikler daha önceki kitaplara göre çeşitli

olması” açısından daha nitelikli bulunması görüşü de fazladır. Olumsuz olarak ise “2005 yılı programına göre daha didaktik bulunması” görüşü belirtilmiştir.

Sonuç olarak çocuk ruh sağlığı uzmanları Hayat Bilgisi kitaplarındaki etkinlikleri 2005 yılı programı Hayat Bilgisi kitaplarını daha nitelikli bulmuşlardır. Bu programda etkinlikler açısından nitelikli olarak; “çocuğun kendi kendisine öğrenmesini desteklemesi, yorum yapabilme becerisini geliştirmesi, düşünmeyi ve sorgulamayı desteklemesi olarak ifade edilmiştir. “2018 yılı programına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi kitapları 2005 programının yaklaşık yarısı kadar nitelikli bulunan özelliği olmuştur. 2018 programı Hayat Bilgisi kitaplarının etkinlikler açısından en nitelikli bulunan özelliği ise “ders anlatımı ve çalışmaların birlikte verilmesi” olarak tespit edilmiştir. 2005 ve 2018 yılları sonrası Hayat Bilgisi ders kitapları hakkında olumsuz görüşler az sayıdadır. 1998 öğretim programına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi ders kitapları ise 7 olumsuz görüşle etkinliklerin sunumu açısından diğer kitaplara göre daha az nitelikli bulunmuştur. “Etkinlerin hazırlık soruları ile sınırlı olması ve çeşitli olmaması en çok ifade edilen nitelikli olarak değerlendirilmeyen özelliklerdir.

5.1.4. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının Birey Olma Farkındalığı Açısından 1998, 2005 ve 2018 Yılı Programlarına Göre Hayat Bilgisi Ders Kitaplarının Niteliklerine İlişkin Bakış Açıları Nasıldır?

1998 yılı öğretim programına göre yazılmış Hayat Bilgisi ders kitaplarında birey olma farkındalığı kazandırmasına ilişkin uzmanların olumsuz görüşleri daha fazladır. “Didaktik söylemlerin fazla olması ve toplumsal öğretilerin olması” uzmanlar tarafından olumsuz olarak görülmüştür. “Metinlerde cümlelerin gereklilik bildiren ifadelerle bitmesini” uzmanlar birey olma farkındalığı açısından olumsuz olarak değerlendirmişlerdir. Bu programda olumlu olarak ise önce toplumu anlamak gerektiği ve bunun yansıtıldığı ifade edilmiştir. Hak ve sorumluluklar konusunun işlenmesinin önemli olduğu ve yorum yapmayı geliştirdiği ile ilgili fikirlerde vardır.

2005 yılı programına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi ders kitaplarındaki birey olma farkındalığı hakkında 41 olumlu görüş ve 1 olumsuz görüş ifade edilmiştir. Olumlu görüşler görece diğer programlardan fazladır. 2005 Hayat Bilgisi programı ders kitaplarının; “çocuğun kendini ifade etmesine olanak sağladığı, etkinliklerin çocuğun kendi duygu durumunun farkında olmasını desteklediği ve konu başlıklarının da uzmanlar tarafından birey olmayı desteklediği” görüşleri yazılmıştır. “Öz değerlendirme formlarının Hayat Bilgisi kitaplarında yer almasının çocuğun kendini değerlendirmesi açısından önemli olduğu” görüşü de ifade edilmiştir.

2018 yılı öğretim programına göre hazırlanmış Hayat Bilgisi ders kitapları hakkında 15 olumlu ve 2 olumsuz görüş vardır. Olumlu görüşler çoğunluktadır. Ancak bu olumlu görüşler 2005 yılı öğretim programına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi ders kitapları kadar fazla olmadığı tespit edilmiştir. Olumlu olarak “konu başlıklarının birey olma konusunda destekleyecek nitelikte olması, bireysel yorum ve farklılıklara izin vermesi ve çocuğun kendini ifade etmesine olanak sağlaması” açılarından nitelikli bulunmuştur. 2018 Hayat Bilgisi programı Hayat Bilgisi kitaplarında “toplumun bir parçası olarak birey olmanın verilmesinin” önemli olduğu görüşü de ifade edilmiştir. Olumsuz olarak ise 1998 Hayat Bilgisi programına benzer eleştirilerden olan “didaktik söylemlerin fazla olması ve cümlelerin gereklilik kipleriyle bitmesi” ifade edilmiştir.

Sonuç olarak çocuk ruh sağlığı uzmanları 2005 öğretim programına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi kitaplarını birey olma farkındalığını kazandırması açısından daha nitelikli bulmuşlardır. 2018 programındaki olumlu görüşler olumsuz görüşlerden fazladır. Ancak 2005 Hayat Bilgisi programı kitaplarından 3 kata yakın daha az olumlu görüş almıştır. 1998 Hayat Bilgisi programına göre düzenlenmiş kitaplar hakkında ise uzmanların daha çok olumsuz görüşleri olduğu tespit edilmiştir.

5.1.5. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının Çocuğa Görelilik Bağlamında 1998, 2005 ve 2018 Yılı Programlarına Göre Hayat Bilgisi Ders Kitaplarının Niteliklerine İlişkin Bakış Açıları Nasıldır?

1998 yılı öğretim programına göre yazılmış Hayat Bilgisi ders kitaplarındaki çocuğa görelilik bağlamında uzmanların olumsuz görüşlerinin çoğunlukta olduğu anlaşılmaktadır. 6 olumsuz ve 2 olumlu görüş ifade edilmiştir. Olumsuz olarak bu programın “çocuğun duygularını ve düşüncelerini ifade etmesinin engellediği” düşüncesidir. Bunun yanında “keşfetme ve merak etmesini de kitapların geliştirmedeği” ifade edilmiştir. Olumlu olan görüşler ise; “gelişim dönemine daha uygun ve görsellerin yaş düzeyine göre daha nitelikli bulunduğu” ifade edilmiştir.

2005 programı doğrultusunda düzenlenmiş Hayat Bilgisi ders kitaplarının çocuğa göre uygunluk bağlamında 21 olumlu ve 1 olumsuz görüş ifade edilmiştir. Uzmanlar bu programa göre yazılmış kitapları en nitelikli bulduğu durum “gelişim dönemine göre daha uygun” olmasıdır. Bu programa göre yazılmış Hayat Bilgisi kitaplarının “Çocuğun aktif eğitim sürecinin içinde olacağını ve kendisini var hissettiğini” de belirtilmiştir. “Keşfetme ve merak

duygusunu da desteklediği, ideal olan daha az ön planda olduğu konu başlıkları, etkinlikler ve sorular açısından daha nitelikli” olduğu görüşleri de uzmanlar tarafından ifade edilmiştir.

2018 programına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi kitapları hakkında 26 olumlu görüş ve yalnız 1 olumsuz görüş olduğu anlaşılmaktadır. Olumlu olarak “çocuğun gelişim dönemine ve yaş düzeyine daha uygun olduğu” en çok ifade edilen olumlu görüşlerdir. Uzmanlar “etkinliklerin daha somut ve çocuğun dünyasına bağlı olduğunu” da belirtmişlerdir.

Çocuk ruh sağlığı uzmanları 2005 ve 2018 öğretim programına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi kitaplarını çocuğa görelilik bağlamında birbirine yakın oranda nitelikli bulmuşlardır. Ancak yakın olsa da 2018 programındaki olumlu görüşlerin biraz daha fazla olduğu verilerden anlaşılmaktadır. 1998 Hayat Bilgisi programına göre düzenlenmiş kitaplar hakkında ise uzmanların daha çok olumsuz görüşleri olduğu tespit edilmiştir.

5.1.6. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının Çocuğun Sosyalleşmesi ve Eğlenerek Öğrenmesi Açılarından 1998, 2005 ve 2018 Yılı Programlarına Göre Hayat Bilgisi Ders Kitaplarının Niteliklerine İlişkin Bakış Açıları Nasıldır?

1998 yılı öğretim programına göre yazılmış Hayat Bilgisi ders kitaplarındaki çocukların sosyalleşmesi ve eğlenerek öğrenmesi ile ilgili sadece olumsuz görüşler belirtilmiştir. Olumsuz olarak “çocuğun eğitim sürecinde pasif kaldığı” yorumu yapılmıştır. “Kitabın otoriter bir tutumla yazıldığı” belirtilmiştir. Ayrıca “geleneksel eğitim sistemi ile yazılmış” olması görüşü de olumsuz olarak aktarılmıştır.

2005 programına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi ders kitaplarında çocuğun sosyalleşme ve eğlenerek öğrenmesi açılarından 27 olumlu görüş varken olumsuz görüş aktarılmamıştır. 2005 programı Hayat Bilgisi ders kitaplarının; çocuğu eğitim sürecine daha aktif katacağı, etkileşime daha açık ve etkinliklerin daha çeşitli olacağı görüşleri belirtilmiştir. Bu görüşlere ek olarak uzmanlar; “grup çalışmalarının teşvik edildiği, fikir üretmeye yönelik olduğu ve sosyal hayat ile bağlantılı örnek olaylara yer verilmesinin nitelikli” olduğunu belirtmişlerdir.

2018 programına göre yazılmış Hayat Bilgisi kitapları hakkında 14 olumlu görüş varken 1 olumsuz görüş olduğu anlaşılmaktadır. Olumlu olarak “çocuğun etkileşime daha açık ve eğitim sürecine aktif katılmasından” dolayı sosyalleşme ve eğlenerek öğrenme açılarından daha nitelikli olduğunu en çok belirtilen görüşlerdir. Bu görüşlerle birlikte 2018 Hayat Bilgisi kitaplarının “çocuğun empati kurmasını sağladığı, fikir üretmeye yönelik olduğu ve grup çalışmalarını teşvik ettiğini” uzmanlar ifade etmişlerdir.

Genel olarak çocuğun sosyalleşmesi ve eğlenerek öğrenmesi açılarından 2005 yılı Hayat Bilgisi programına göre düzenlenmiş ders kitapları daha nitelikli olarak bulunmuştur. 2018 Hayat Bilgisi programına göre düzenlenmiş ders kitapları da olumlu görüşler ifade edilmiş ancak 2005 programının yaklaşık yarısı kadar olumlu görüş olduğu belirlenmiştir. 1998 Hayat Bilgisi Programı hakkında sadece olumsuz görüş ifade eden çocuk ruh sağlığı uzmanlarının nitelikli olarak tercih etmedikleri bulgular neticesinde anlaşılmaktadır.

5.1.7. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının Öğrencileri Hayat Hazırlaması Açısından 1998, 2005 ve 2018 Yılı Programlarına Göre Hayat Bilgisi Ders Kitaplarının Niteliklerine İlişkin Bakış Açıları Nasıldır?

Çocuk ruh sağlığı uzmanları, 1998 yılı programına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi ders kitaplarındaki öğrenciyi hayata hazırlamasına ilişkin sadece 6 olumsuz görüş belirttikleri görülmektedir. Çocuk ruh sağlığı uzmanları; “Hayat bilgisi kitaplarının ideal olanı verdiği, yönlendirme yapıldığı, çocukların gerçek hayatta yaşayacağı sorunlara yer vermediği ve kendini ifade etmesine olan sağlamadığı” için hayata da hazırlayamadığı görüşlerini bu rogram için belirtmişlerdir.

2005 programına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi kitaplarında öğrenciyi hayata hazırlaması açısından sadece olumlu görüşleri ifade edilmiştir. 24 olumlu görüş tespit edilmiştir. Hayat Bilgisi kitaplarının sosyal ve duygusal olarak öğrenciyi desteklemesi en çok ifade edilen görüşlerdendir. Bununla birlikte “düşünme becerilerini geliştirdiği” ve “birey olma farkındalığına kazandırdığı” açılarından da kitaplar daha nitelikli bulunmuştur. “Problem çözme becerisini ve farklı bakış açıları geliştirmesi” açılarından da olumlu görülmüştür. “Konu anlatımının, etkinliklerin ve görsellerin hayata hazırlayıcı” olduğunu ifade eden uzmanlar olduğu da görülmektedir. Güven’in (2010) araştırmasında Hayat Bilgisi ders kitapları içeriğinin günlük yaşamla ilişkili olarak bulunması ve kavramların öğrenci seviyesine uygunluğu açılarından yeterli bulunması bu çalışmada sonucunu hayat hazırlama açısından nitelikli bulunması bağlamında desteklemektedir.

2018 programına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi kitaplarının çocuğu hayat hazırlaması açısından 22 olumlu 1 olumsuz görüş vardır. Uzmanlar; “çocuğun kendisini var ettiği, kendini tanımasına olanak sağladığı, problem çözme becerisini geliştirdiği, öz disiplini geliştirmesine ve düşüncelerini ifade etmesine fırsat verdiği” görüşlerini belirtmişlerdir. Öğrenciyi hayata hazırlaması açısından diğer olumlu görülen özellikler ise; “sunum çeşitliliğinin olması, doğru

davranışın yanında hatalı davranışlar da verilmesi, çocukların sorumluluk almasını ve grup içi davranışları yönetebilmesini sağlaması” açılarından nitelikli görüldüğü tespit edilmiştir.

Genel olarak çocuk ruh sağlığı uzmanları 2005 ve 2018 Hayat Bilgisi kitaplarını birbirine yakın sayıda olumlu görüşlerle nitelikli bulunmuştur. 1998 programına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi kitapları hakkında ise öğrenciyi hayata hazırlaması açısından olumsuz görüşler daha fazla ifade edilmiştir.

5.1.8. Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının Hayat Bilgisi Ders Kitaplarında 2005 Yılından İtibaren Yer Verilmeye Başlanan Bazı Konu Başlıklarının Niteliklerine İlişkin Bakış Açıları Nasıldır?

Konu Başlıkları: *“Sorunlarımı Çözerim, Farklı Düşünsek de Birbirimizi Sevelim, Kendimi Beğeniyorum, Her Sorunun Bir Çözümü Vardır, Bu Öneriyi Kabul Edemem, Sorumluluk Alabilirim, Öfkemi Kontrol Et, Başarılı Olmak İçin, Kazanmak da Doğal Kaybetmek de, Fikrim de Cesaretim de Var, Birbirimizin Haklarına Saygı Duyalım, Bana Güvenebilirsiniz, Farklılıklar Doğaldır, Değişen Duygular.”*

Bulgulardan elde edilen veriler sonucunda çocuk ruh sağlığı uzmanları yukarıda belirlenen psikolojik alt başlıklar içeren bu Hayat Bilgisi dersi konularını en çok “duygu farkındalığına sebep olacağı” için gerekli bulmuştur. “Konuların empatiyi geliştirmesi açısından gerekli olduğunu” da en çok belirtilen görüşlerdendir. “Sağlıklı bireyler yetişmesi, birey olma farkındalığının kazandırılması ve çocukların sorunlarını çözebilen bireyler olması” için de bu konuların işlenmesi gerekli olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca uzmanlar; “daha hoşgörülü bir hayatı desteklediği, ötekileştirmeyen bir nesil yetiştirmek açısından önemli konular olduğu, değerler eğitimi içinde barındırdığı, sorumluluk almayı sağladığı ve birlik içinde yaşamayı desteklediği” ile ilgili olumlu ifadeler de bulunulmuşlardır. Belirtilen konu başlıkları hakkındaki olumsuz görüşlerden en çok, “öğrenciye kazanımlarının olacağı ancak nasıl aktarıldığının önemli olduğudur.” Bununla birlikte bazı konu başlıklarıyla ilgili önerilerde vardır. “Öfkemi kontrol et” konusu yerine “Duygularımı yönetiyorum”, “Olumsuz duygularımı yönetiyorum” veya Öfkemi yönetiyorum” ile değiştirilmesi önerisi vardır.

Genel olarak çocuk ruh sağlığı uzmanları belirtilen konu başlıkları hakkında 77 olumlu ve 8 ise olumsuz/öneriler görüşler yazıldığı anlaşılmaktadır. Olumsuz görüşler, konuların içeriğinden çok nasıl aktarılacağı ile ilgili olduğu tespit edilmiştir. Olumlu görüş belirten uzmanlar yukarıda verilen konuların mutlaka Hayat Bilgisi dersinde işlenmesinin faydalı olacağını ifade

etmişlerdir. Uzmanlar en fazla “duygu farkındalığına sebep olacağı” için bu konuları gerekli bulmuşlardır. “Konuların empatiyi geliştirmesi açısından gerekli olduğunu” da en çok belirtilen görüşlerdendir.

Sonuç olarak çocuk ruh sağlığı uzmanları; 2005 yılı öğretim programına göre düzenlenen Hayat Bilgisi ders kitaplarını yazılı bilginin sunumu/metinler, etkinlikler, birey olma farkındalığı, çocuğun sosyalleşmesi ve eğlenerek öğrenmesi ölçütlerinde daha nitelikli olduğu ile ilgili görüşler belirtmişlerdir. 2018 yılı programına göre düzenlenen ders kitaplarını ise görseller, görsel okuma ve görsellerin işlevi açılarından daha nitelikli bulmuşlardır. Öğrenciyi hayata hazırlama ve çocuğa görelilik ölçütlerinde ise 2005 ve 2018 öğretim programlarına göre düzenlenmiş Hayat Bilgisi kitapları yakın düzeyde nitelikli bulunmuştur. 1998 programına göre düzenlenen Hayat Bilgisi ders kitapları hakkında ise sunuş şekli açısından olumsuz görüşler daha çoktur. Ayrıca çocuk ruh sağlığı uzmanları ders kitaplarının yazım ve onay sürecinde mutlaka bulunmaları gerektiğini belirtmişlerdir.

5.2. Öneriler

Bu bölümde çocuk ruh sağlığı uzmanlarının görüşlerinden elde edilen bulgulardan hareketle uygulayıcılara, araştırmacılara ve MEB’e öneriler yer almaktadır.

5.2.1. Uygulayıcılara Yönelik Öneriler

- Hayat Bilgisi dersinde çocukların teknolojiyi bilinçli kullanması ile ilgili etkinliklere daha fazla yer verilebilir.
- Hayat Bilgisi dersinde mahremiyet eğitimi çocuğun yaş düzeyine uygun bir şekilde verilebilir.
- Kendi sınırlarını bilmek konusu ile ilgili etkinlikler Hayat Bilgisi dersinde daha fazla işlenebilir.

5.2.2. Araştırmacılara Yönelik Öneriler

- Çalışma grubu olan çocuk ruh sağlığı uzmanları olarak; rehber öğretmenler, rehberlik ve psikolojik danışmanlık alan uzmanı akademisyen, klinik psikolog, çocuk gelişimi uzmanı ve çocuk psikiyatristleri ile çalışılmıştır. Çocukların ruh sağlığı alanında eğitim almış farklı meslek grubunda çalışan uzmanlarla da araştırma yapılabilir.

- Hayat Bilgisi ders kitaplarını ve öğretim programlarını incelemesi farklı meslek gruplarında çalışan uzmanların görüşleri alınabilir.

5.2.3.MEB'e Yönelik Öneriler

- Araştırma sonucunda çocuk ruh sağlığı uzmanları; ders kitabı hazırlama, inceleme ve değerlendirme bölümlerinde olmak istedikleri görülmüştür. Ders kitabı hazırlayan yayınevleri ve TTKB'nın rehberlik ve çocuk gelişimi uzmanlarını ders kitabı yazım ve onay süreçlerinde isteğe bağlı veya gerekli görülmesi halinde değil sürece kesin olarak dahil etmeleri daha yararlı olabilir.
- Rehber öğretmenlerin çocukların kullandıkları ders kitapları ve diğer materyallerle iç içe olmasının sağlanabilir.

Hayat Bilgisi ders kitaplarına;

- Çocukların duygularını ifade edebilecek, problem çözme becerilerini geliştirecek, muhakeme becerilerini destekleyecek nitelikte etkinlikler,
- Akran zorbalığı ve şiddeti önleme ile ilgili çocukları bilinçlendirecek konular,
- Öfke kontrolü ve sevgi ile ilgili konular,
- Gazete haberlerin yorumlanması ve bölgelerin alt kültürlerini tanıtılması ile ilgili etkinlikler,
- Yöresel geleneklerimizle ilgili konular,
- Çocuğun kendi kaynak ve gücünü keşfetmesine yönelik içerikler eklenebilir veya artırılabilir.

KAYNAKÇA

- Akınoğlu, O. (2004). Gelişim ve Öğrenme. Cemil Öztürk ve Dursun Dilek (Ed.). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*. (83-110). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Aktürkoğlu, B. (2020). Ders Kitaplarına Yardımcı Materyaller. Özcan Demirel ve Kasım Kiroğlu (Ed.). *Ders Kitabı İncelemesi* (52-66). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Aladağ, E. (2015). Yönümüzü Bulmamızı Sağlayan Kutup Yıldızı: Hayat Bilgisi Dersinde Yapılandırmacılık ve Öğretim Uygulamaları. Mehmet Gültekin (Ed.). *Hayat Bilgisi Öğretimi* (57-90). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Aladağ, S. (2016). Hayat Bilgisi: Tanımı, Amacı ve Doğası. Sema Güven ve Selahattin Kaymakcı (Ed.). *Hayat Bilgisi Öğretimi* (2-24). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Alanç, S. (2019). *İlkokul Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Görsellerin İçeriğine İlişkin Öğrenci Deneyimleri ve Öğretmen Görüşleri*. (Yüksek Lisans tezi). Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Alpan, B. G. (2008). Ders Kitaplarındaki Metin Tasarımı. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(1), 107-134.
- Arslan, M. M. ve Daltaban, M. (2002). *İlköğretim Hayat Bilgisi 3 Ders Kitabı*. Ankara: Anıttepe Yayıncılık.
- Aydın, B. (2018). Gelişimin Doğası. Binnur Yeşilyaprak (Ed.). *Eğitim Psikolojisi: Gelişim-Öğrenme-Öğretim*. (29-55). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Bacanlı, H. (2010). *Eğitim Psikolojisi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Bakırcıoğlu, R. (2015). *Çocuk ve Ergende Ruh Sağlığı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Başaran, İ. E. (2000). *Eğitim Psikolojisi: Eğitimin Psikolojik Temelleri*. Ankara: Umut Yayıncılık.
- Baysal, N. (2006). Hayat Bilgisi: Toplumsal ve Doğal Yaşama Bütüncül Bir Bakış. Cemil Öztürk (Ed.). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi Yapılandırmacı Bir Yaklaşım* (1-19). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

- Bektaş, M. (2013). Hayat ve Hayat Bilgisi Dersi. Selahattin Öğülmüş (Ed.). *Hayat Bilgisi Öğretimi ve Öğretmen El Kitabı (1-11)*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Berktaş Türkmen, D., Kubilay, E. S. ve Tekeli, E. (2015). *İlköğretim Hayat Bilgisi 2 Ders ve Öğrenci Çalışma Kitabı*. Ankara: Yıldırım Yayınları.
- Can, G. (2018). Kişilik Gelişimi. Binnur Yeşilyaprak (Ed.). *Eğitim Psikolojisi: Gelişim-Öğrenme-Öğretim. (123-163)*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Çelikbaş, E., Gürel, F., ve Özcan, N. (2018). *İlkokul Hayat Bilgisi Ders Kitabı 3*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Çengelci Köse, T. (2014). Hayat Bilgisi Öğretim Programının Yapısı ve Özellikleri. Selçuk Şimşek (Ed.). *Sınıf Öğretmenleri ve Adayları İçin Hayat Bilgisi Öğretimi. (29-46)*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Damlapınar, G. (2008). *İlköğretim 1. Kademe Öğretmenlerinin Yapılandırmacı Öğrenme Yaklaşımına İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Demir, İ. (2010). Benlik, Kimlik, Kişilik. Hatice Ergin ve S. Armağan Yıldız (Ed.). *Gelişim Psikolojisi (183-202)*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Demircioğlu, H. (2016). Sosyal Duygusal Gelişim. Nurdan Baysal Metin (Ed.). *Doğum Öncesinden Ergenliğe Çocuk Gelişimi. (162-195)*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Demirel, Ö. ve Kiroğlu, K. (2020). Eğitim ve Ders Kitapları. Özcan Demirel ve Kasım Kiroğlu (Ed.). *Ders Kitabı İncelemesi (52-66)*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Demirkaya, H. (2005). Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Programında İçerik ve Kazandırılacak Beceriler. Abdulrahman Tanrıöğen (Ed.). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi (77-117)*. Ankara: Lisans Yayıncılık.
- Demirtaş, A. ve Güven, M. (2016). *Yaşantısal Teori Temelli Psiko-Eğitim Programı Yapılandırmacı Düşünmeyi Geliştirme*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Dilci, T. (2014). *Öğrenme Psikolojisi*. Ankara: İdeal Kültür Yayıncılık.

- Dilekmen, M. (2016). Okul Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetleri. Cengiz Şahin (Ed.). *Psikolojik Danışma ve Rehberlik. (1-35)*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Durmuş, K. (2020). Ders Kitabının Öğretimdeki Yeri. Özcan Demirel ve Kasım Kıröğlu (Ed.). *Ders Kitabı İncelemesi (38-48)*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Ercan, L ve Şahin, S. (2016). Çağdaş Eğitimde Öğrenci Kişilik Hizmetleri Psikolojik Danışma ve Rehberlik. Cengiz Şahin (Ed.). *Psikolojik Danışma ve Rehberlik. (1-35)*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Eren, C. ve Gören, Ç. G. (1999). *İlköğretim Hayat Bilgisi 2 Ders Kitabı*. İstanbul: Cemre Yayıncılık.
- Fener, Y. ve Anaç, G. (2012). *İlköğretim Hayat Bilgisi 2 Ders Kitabı Öğrenci Çalışma Kitabı*. Ankara: Ada Matbaacılık Yayıncılık.
- Gülersoy, A. E. (2013). İdeal Ders Kitabı Arayışında Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Bazı Özellikler Açısından İncelenmesi. *International Journal of New Trends in Arts, Sports & Science Education(IJTASE)*, 2(1), 8-26.
- Gültekin, M. (2015). Çocuğun Yaşamından Dünyaya Açılan Pencere: Hayat Bilgisi Öğretim Programı. Mehmet Gültekin (Ed.). *Hayat Bilgisi Öğretimi (15-42)*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Gülüm, K. ve Çeltik, D. (2014). İlkokul 2.Sınıf Hayat Bilgisi Ders ve Çalışma Kitabının Niteliğini Arttıracak Öneriler. *Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 38(1), 46-58.
- Gündoğan, E. ve Kurtcan, Y. (2000). *İlköğretim Hayat Bilgisi 2 Ders Kitabı*. Ankara: Bilim ve Kültür Yayınları.
- Güneş, M. H. (2010). Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Dersine Yönelik Öğrenci Görüşleri. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (5), 81-90.
- Güven, S. (2010). İlköğretim Hayat Bilgisi Dersi Ders ve Öğrenci Çalışma Kitaplarının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi. *Eğitim ve Bilim*, 35(156), 85-95.

- İlbasmış Akın, B. (2007). *2005-2006 Öğretim Yılı İlköğretim Okulları Hayat Bilgisi Ders Kitaplarının Pedagojik Açidan Değerlendirilmesi*. (Yüksek Lisans tezi). Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- İnal, N. (2010). *İlköğretim 3. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitaplarına İlişkin Öğretmen Görüşleri*. (Yüksek Lisans tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Kabapınar, F. (2020). Davranışçı ve Yapılandırmacı Öğrenme Anlayışları Temelinde Fen Bilimleri Ders Kitaplarına Bakmak. Özcan Demirel ve Kasım Kıröğlu (Ed.). *Ders Kitabı İncelemesi (214-239)*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Kabapınar, Y. (2007). 1998 ve 2004 Öğretim Programlarına Göre Yazılmış Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Sosyal Olay ve Değerlerin Sunumu: İşlev ve Nitelik Açısından Farklı Bir Noktaya Geldik Mi? *Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, (25), 109-127.
- Kabapınar, Y. (2014). *Kuramdan Uygulamaya Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi: Hayat Bilgisi Öğretiminden Tarih Öğretimine*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Kabapınar, Y. (2020). 1998, 2005 ve 2018 Öğretim Programları Temelinde Yazılmış Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Kitaplarına Bakmak. Özcan Demirel ve Kasım Kıröğlu (Ed.). *Ders Kitabı İncelemesi (192-211)*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Kabapınar, Y. ve Özkan, Ö. (2012). Hayat Bilgisine İlişkin Deneyimler Sunma Boyutunda Hayat Bilgisi Ders Kitaplarındaki Örnek Olaylar ve İşlevleri. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, (35), 137-156.
- Kaptan, A. Y. (2020). İlköğretim Ders Kitaplarında Görsel Düzen. Özcan Demirel ve Kasım Kıröğlu (Ed.). *Ders Kitabı İncelemesi (160-186)*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Kaptan, S. G. (2020). İlköğretim Ders Kitaplarında Tasarım ve Dış Yapı Özellikleri. Özcan Demirel ve Kasım Kıröğlu (Ed.). *Ders Kitabı İncelemesi (140-157)*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Karabağ, G. (2006). Hayat Bilgisi Öğretim Programı. Cemil Öztürk (Ed.). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi Yapılandırmacı Bir Yaklaşım (51-69)*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

- Karabağ, G. ve İnal, S. (2013). Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programının Tanıtımı. Selahattin Öğülmüş (Ed.). *Hayat Bilgisi Öğretimi ve Öğretmen El Kitabı* (29-52). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Karabıyık, E. Ü. (2015). *İlköğretim Hayat Bilgisi 2 Ders ve Öğrenci Çalışma Kitabı*. Ankara: Evren Yayıncılık.
- Kaya, E. (2018). *Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi Derslerinin Temeli: Toplu Öğretim Sistemi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Keklik, İ. (2015). Bilişsel Gelişim. İbrahim Yıldırım (Ed.). *Eğitim Psikolojisi*. (65-99). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kılıç, D. (2020). Ders Kitabının Öğretimdeki Yeri. Ö. Demirel ve K. Kiroğlu (Ed.). *Ders Kitabı İncelemesi* (38-48). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Korkut Owen, F. (2015) *Okul Temelli Önleyici Rehberlik ve Psikolojik Danışma*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kuşkaya, Ç. (2018). *İlkokul Hayat Bilgisi Ders Kitabı 2*. Ankara: Sdr İpekyolu Yayıncılık.
- Küçükkaragöz, H. (2018). Bilişsel Gelişim ve Dil Gelişimi. Binnur Yeşilyaprak (Ed.). *Eğitim Psikolojisi: Gelişim-Öğrenme-Öğretim*. (83-122). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB]. (1995). Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları Yönetmeliği. *Tebliğler Dergisi*, 58(2434), 597-612.
- MEB. (1995). Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları Yönetmeliği. *Tebliğler Dergisi*, 58(2434), 597-612.
- MEB. (1998). İlköğretim Okulu Hayat Bilgisi Programı. *Tebliğler Dergisi*, 61(2484), 6-120.
- MEB. (2004). Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları Yönetmeliğinde Değişiklik Yayılmasına Dair Yönetmelik. *Tebliğler Dergisi*, 67(2559), 266-276.
- MEB. (2009). *İlköğretim 1,2 ve 3. Sınıflar Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.

Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik. (2015, 14 Ekim). *Resmî Gazete* (Sayı: 29502). Erişim Adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/10/20151014-1.htm>

MEB. (2018). *Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı (İlkokul 1, 2 ve 3. Sınıflar)*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.

MEB. (2019a). *Ders Kitapları Hakkında Merak Edilenler*. Ankara: Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı.

MEB. (2019b). *Taslak Kitap İnceleme ve Değerlendirme Sürecine Yönelik Sıkça Sorulan Sorular*. Ankara: Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı.

MEB. (2019c). *Taslak Ders Kitabı ve Eğitim Araçları ile Bunlara Ait E-İçeriklerin İncelenmesinde Değerlendirmeye Esas Olacak Kriterler ve Açıklamaları*. Ankara: Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı.

Miles, M.B. ve Huberman, A.M. (2015). Nitel Veri Analizi. (1.baskı) Saadet Akbaba Altun ve Ali Ersoy (Ed). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Özcan, E. (2018). *İlkokul Hayat Bilgisi 3. Sınıf Ders Kitabı*. Ankara: Evrensel İletişim Yayınları.

Özcan, E. ve Sağan, N. (2012). *İlköğretim Hayat Bilgisi 3 Ders ve Öğrenci Çalışma Kitabı*. Ankara: Evrensel İletişim Yayınları.

Özcan, N. M. ve Sarıcı Bulut, S. (2013). *Eğitim Psikolojisi Vaka İncelemeleri: Eğitim Psikolojisi Ders Kitaplarının Tamamlayıcı Uygulama Kitabı*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Özdemir, A. ve Çınar, F. (2012). *İlköğretim Hayat Bilgisi 2 Ders Kitabı ve Öğrenci Çalışma Kitabı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Özel Eren, E. ve Doğan, N. C. (2012). *İlköğretim Hayat Bilgisi 3 Ders ve Öğrenci Çalışma Kitabı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Özkan, Z. S. (2017). *Hayat Bilgisi Ders Kitaplarındaki Değerlerin Metinlerle ve Görsellerle İncelenmesi*. (Yüksek Lisans tezi). Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ordu.

- Palut, B. (2016). Çocuk Ruh Sağlığı ve Rehberlik. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(2), 57-79.
- Patton, Q.M. (2014). Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri. (3.baskı). Mesut Bütün ve Selçuk Beşir Demir (Ed). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Polat, H. (2008). *İlköğretim I. Kademe Öğretmen, Öğrenci ve Velilere Göre Eğitim, Okul, Öğrenci, Öğretmen, Çocuk Kavramlarına İlişkin Görüşlerinin Yapılandırmacı Eğitim Anlayışına Göre Değerlendirilmesi*. (Doktora tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Sağlam, H. İ. (2015). Toplum, Birey ve Doğaya Bütüncül Bakış: Hayat Bilgisi. Mehmet Gültekin (Ed.). *Hayat Bilgisi Öğretimi (1-14)*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Seggie, F. N. Bayyurt, Y. (2015). *Nitel Araştırma: Yöntem, Teknik, Analiz ve Yaklaşımları*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Seven, S. (2015). *Çocuk Ruh Sağlığı*. Ankara: Pegem Akedemi Yayıncılık.
- Sönmez, V. (2016). *Hayat Bilgisi Öğretimi ve Öğretmen Kılavuzu*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Şimşek, S. (2014). Geçmişten Günümüze Hayat Bilgisi Öğretimi. Selçuk Şimşek (Ed.). *Sınıf Öğretmenleri ve Adayları İçin Hayat Bilgisi Öğretimi. (3-26)*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Turan, F. ve Topcu, Z.G. (2016). İletişim ve Dil Gelişimi. Nurdan Baysal Metin (Ed.). *Doğum Öncesinden Ergenliğe Çocuk Gelişimi. (123-162)*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Ulusoy, Y. (2018). *İlkokul Hayat Bilgisi Ders Kitabı 2. Sınıf*. Ankara: Beşgen Yayınları.
- Yanpar, T. (2006). Etkili ve Anlamlı Öğrenme İçin Kuramsal Yaklaşımlar ve Yapılandırmacılık. Cemil Öztürk (Ed.). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi Yapılandırmacı Bir Yaklaşım (85-109)*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Yazgan İnanç, B., Bilgin, M. ve Kılıç Atıcı, M. (2015). *Gelişim Psikolojisi: Çocuk ve Ergen Psikolojisi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldırım, G. (2015). *İlkokul Hayat Bilgisi Dersi Öğrenci Çalışma Kitaplarındaki Etkinliklerin Öğretmen Görüşlerine Göre İncelenmesi*. (Yüksek Lisans tezi). Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.

Yin, R. K. (2014). *Case Study Research Design and Methods* (5th ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.

EKLER

EK 1: Millî Eğitim Bakanlığı İzni

EK 2: Açık Uçlu Anket Formu

EK 3: Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formları

EK 4: İnceleme Formu

EK 1: Millî Eğitim Bakanlığı İzni

T.C.
İSTANBUL VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 59090411-20-E.23021558
Konu : Anket ve Araştırma İzin Talebi

21/11/2019

VALİLİK MAKAMINA

- İlgi: a) 11.11.2019 tarihli ve 22262967 Gelen Evrak No'lu dilekçe.
b) Bakanlığımızın 22.08.2017 tarih ve 12607291/ 2017/25 No'lu genelgesi.
c) Millî Eğitim Müdürlüğü Araştırma ve Anket Komisyonunun 18.11.2019 tarihli tutanağı.

Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü yüksek lisans öğrencisi Ercan GÜLMEZ'in "Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının Gözünden Hayat Bilgisi Ders Kitaplarına Bakmak: Hangisini Niçin Tercih Ediyorlar?" konulu tezi kapsamında, ilimiz Kağıthane ve Şişli ilçelerinde bulunan eğitim kurumlarında; anket uygulama istemi hakkındaki ilgi (a) dilekçe ve ekleri Müdürlüğümüzce incelenmiştir.

Araştırmacının söz konusu talebi; bilimsel amaç dışında kullanılmaması, **uygulama sırasında bir örneği müdürlüğümüzde muhafaza edilen mühürlü ve imzalı veri toplama araçlarının kurumlarımıza araştırmacı tarafından ulaştırılarak uygulanması, katılımcıların gönüllülük esasına göre seçilmesi, araştırma sonuç raporunun müdürlüğümüzden izin alınmadan kamuoyuyla paylaşılması koşuluyla, okul idarelerinin denetim, gözetim ve sorumluluğunda, eğitim-öğretimi aksatmayacak şekilde ilgi (b) Bakanlık emri esasları dâhilinde uygulanması, sonuçtan Müdürlüğümüze rapor halinde (CD formatında) bilgi verilmesi kaydıyla Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.**

Makamlarınızca da uygun görülmesi halinde olurlarınıza arz ederim.

Levent YAZICI
İl Millî Eğitim Müdürü

- Ek:
1- Genelge.
2- Komisyon Tutanağı.

OLUR
21/11/2019

Dr. Hasan Hüseyin CAN
Vali a.
Vali Yardımcısı

İl Millî Eğitim Müdürlüğü Binbirdirek M. İmran Öktem Cad.
No:1 Eski Adliye Binası Sultanahmet Fatih/İstanbul
E-Posta: sgb34@meb.gov.tr

Bilgi İçin Aydın BALTA VHKİ
Tel: (0 212) 384 34 00-3628

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 02c1-db31-3cc0-b759-87a8 kodu ile teyit edilebilir.

Ek 1'in Devamı

T.C.
İSTANBUL VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 59090411-44-E.23698423
Konu : Anket Araştırma İzni

29.11.2019

Sayın: Ercan GÜLMEZ

İlgi: a) 11.11.2019 tarihli ve 22262967 Gelen Evrak No'lu dilekçeniz.
b) Valilik Makamının 21.11.2019 tarih ve 23021558 sayılı oluru.

"Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının Gözünden Hayat Bilgisi Ders Kitaplarına Bakmak: Hangisini Niçin Tercih Ediyorlar?" konulu araştırma çalışmanız hakkındaki ilgi (a) dilekçe ve ekleri ilgi (b) valilik onayı ile uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi ve söz konusu talebiniz; bilimsel amaç dışında kullanmaması, **uygulama sırasında bir örneği müdürlüğümüzde muhafaza edilen mühürlü ve imzalı veri toplama araçlarının kurumlarımıza araştırmacı tarafından ulaştırılarak uygulanması**, katılımcıların gönüllülük esasına göre seçilmesi, araştırma sonuç raporunun müdürlüğümüzden izin alınmadan kamuoyuyla paylaşılması koşuluyla, gerekli duyurunun araştırmacı tarafından yapılması, okul idarecilerinin denetim, gözetim ve sorumluluğunda, eğitim-öğretimi aksatmayacak şekilde ilgi (b) Valilik Onayı doğrultusunda uygulanması ve işlem bittikten sonra 2 (iki) hafta içinde sonuçtan Müdürlüğümüz Strateji Geliştirme Bölümüne rapor halinde bilgi verilmesini rica ederim.

Timur TUĞRAL
İl Millî Eğitim Müdürü a.
Şube Müdürü

EK:

- 1- Valilik Onayı
- 2- Ölçekler

EK 2: Açık Uçlu Anket Formu

Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının Gözünden Hayat Bilgisi Ders Kitaplarına Bakmak Konusuna İlişkin Anket Formu

Bu araştırma “Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının Gözünden Hayat Bilgisi Ders Kitaplarına Bakmak: Hangisini Niçin Tercih Ediyorlar?” Yüksek lisans tezine veri sağlamak için gerçekleştirilmektedir. Araştırmanın amacı çocuk ruh sağlığı uzmanlarının; Hayat Bilgisi öğretim programlarına göre hazırlanan ders kitapları ve materyallerini inceleyerek, değerlendirmesidir. Sizin görüş ve önerilerinizin araştırmam için önemli olduğunu düşünüyorum. Kişisel bilgilerinize ait hiçbir bilgi kullanılmayacağını belirtmek isterim. Katkılarınız için teşekkür ederim.

Ercan GÜLMEZ, Sınıf Öğretmeni, ercanglmzz@gmail.com

Meslek:

Hizmet Yılı:

Cinsiyet:

1. 1998, 2005 ve 2018 yılı Hayat Bilgisi ders kitaplarının niteliklerini aşağıda belirtilen boyutlarda değerlendiriniz.

- Yazılı bilginin/metinlerin sunumu açısından Hayat Bilgisi ders kitaplarından sizce hangisi niteliklidir? Niçin?

- Görseller, görsel okuma ve görsellerin işlevi açılarından Hayat Bilgisi ders kitaplarından sizce hangisi niteliklidir? Niçin?

- Etkinlikler ve nitelikleri açısından Hayat Bilgisi ders kitaplarından sizce hangisi daha niteliklidir? Niçin?

2. Size göre 1998, 2005 ve 2018 yılı Hayat Bilgisi ders kitaplarından hangisi;

- Birey olma farkındalığı açısından daha niteliklidir? Kişisel görüşünüzü gerekçeleriyle yazınız.

Ek 2'nin Devamı

Size göre 1998, 2005 ve 2018 yılı Hayat Bilgisi ders kitaplarından hangisi;

- Cocuğa görelilik bağlamında daha niteliklidir? Kişisel görüşünüzü gerekçeleriyle yazınız.

- Sosyalleşmesi ve eğlenerek öğrenmesi açılarından daha niteliklidir? Kişisel görüşünüzü gerekçeleriyle yazınız.

- Öğrencileri hayata hazırlamak açısından daha niteliklidir? Kişisel görüşünüzü gerekçeleriyle yazınız.

3. Aşağıdaki konu başlıklarına Hayat Bilgisi kapsamı içerisinde 2005 yılından itibaren yer vermeye başlanmıştır. Bu konuların Hayat Bilgisi ders kitaplarında varlığına ve öğrencilere katabileceklerine ilişkin görüşlerinizi yazınız.

Sorunlarımı Çözerim, Farklı Düşünsek de Birbirimizi Sevelim, Kendimi Beğeniyorum, Her Sorunun Bir Çözümü Vardır, Bu Öneriyi Kabul Edemem, Sorumluluk Alabilirim, Öfkeni Kontrol Et, Başarılı Olmak İçin, Kazanmak da Doğal Kaybetmek de, Fikrim de Cesaretim de Var, Birbirimizin Haklarına Saygı Duyalım, Bana Güvenilebilirsiniz, Farklılıklar Doğaldır, Değişen Duygular.

- 4. Size göre Hayat Bilgisi ders kitaplarına eklenmesi veya çıkarılması gereken konular var mıdır? Lütfen açıklayınız.**

EK 3: Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formları

ÇOCUK RUH SAĞLIĞI UZMANI GÖRÜŞME FORMU

Adı/Soyadı:
Hizmet Yılı:

Meslek:
Çalıştığı Kurum:

Tarih: __/__/__
Saat:(Başlangıç/Bitiş): __/__/__

Merhaba, adım Ercan GÜLMEZ. Marmara Üniversitesi'nde yüksek lisans öğrencisiyim. "Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının Gözünden Hayat Bilgisi Ders Kitaplarına Bakmak: Hangisini Niçin Tercih Ediyorlar?" konu edinen tez araştırması yapmaktayım. Bu çerçevede görüşlerinizin önemli olduğunu düşünüyorum. Daha önce yaptığımız ankette olduğu gibi görüşmemize başlamadan önce birkaç konuya değinmek istiyorum.

- Görüşmemiz herhangi bir aksilik olmasına ihtimal vermemek için ses kayıt cihazına kaydedilecektir. Bunun sizce bir sakıncası var mı?
- Ses kayıtları kesinlikle gizli kalacak ve araştırma amaçları dışında kullanılmayacaktır.
- Görüşmede zaman sınırlaması yoktur.
- Sormak istediğiniz herhangi bir şey yoksa izninizle başlayabilir miyiz?

Görüşme Soruları

1. 1998 veya 2018 yılı öğretim programına göre hazırlanmış Hayat Bilgisi ders kitabını neden **daha nitelikli** olarak tercih etmektesiniz? Lütfen gerekçeleriyle detaylı olarak açıklayınız.
2. 2005 yılı öğretim programlarına göre hazırlanmış Hayat Bilgisi ders kitaplarını niçin **tercih etmemektesiniz**? Lütfen gerekçeleriyle detaylı olarak açıklayınız.
3. Bazı rehber öğretmenlerin/meslektaşlarınızın; 1998 ve 2018 yılı ders kitapları hakkında sürekli gereklilik bildiren ifadelerle bitmekte, didaktik yönlendirmeler yapılmakta, davranışların nedenlerine ve sonuçlarına daha az yer verilmekte, daha çok toplumsal normlar sunulmakta olup birey olmanın geri planda kaldığı ile ilgili eleştirileri hakkında siz ne düşünürsünüz? Lütfen gerekçeleriyle detaylı olarak açıklayınız.
4. 1998 yılı öğretim programı görece davranışçı yaklaşımla, 2005 yılı öğretim programı görece yapılandırmacı yaklaşımla yazıldığı bilinmektedir. 2018 yılı öğretim programında herhangi bir yaklaşımın belirtilmemesi 2018 yılının;
 - Sizce kültürümüze özgü üçüncü bir boyut olduğunu mu gösterir? Lütfen gerekçeleriyle açıklayınız.
 - Sizce daha önceki yaklaşımların bir uzlaşısı mıdır? Lütfen gerekçeleriyle açıklayınız.
5. Sizce çocuk ruh sağlığı uzmanları ders kitabı yazım ve onay sürecine dahil olmalı mıdır? Neden? Gerekçeleriyle açıklayınız.
 - 2005 yılı öğretim programında "rehberlik veya çocuk gelişimi ve eğitimi uzmanlarının" olması Hayat Bilgisi ders kitaplarının niteliği açısından bir fark oluşturmuş mudur? Lütfen gerekçeleriyle detaylı olarak açıklayınız.
6. Siz Hayat Bilgisi ders kitabı yazım ve onay komisyonunda yetkili olsaydınız Hayat Bilgisi ders kitabında **daha başka** nelere dikkat ederdiniz veya nasıl olmasını daha uygun gördünüz? Lütfen gerekçeleriyle detaylı olarak açıklayınız.

Ek 3'ün Devamı

ÇOCUK RUH SAĞLIĞI UZMANI GÖRÜŞME FORMU

Adı/Soyadı:
Hizmet Yılı:

Meslek:
Çalıştığı Kurum:

Tarih: __/__/__
Saat:(Başlangıç/Bitiş): __/__

Merhaba, adım Ercan GÜLMEZ. Marmara Üniversitesi'nde yüksek lisans öğrencisiyim. "Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının Gözünden Hayat Bilgisi Ders Kitaplarına Bakmak: Hangisini Niçin Tercih Ediyorlar?" konu edinen tez araştırması yapmaktayım. Bu çerçevede görüşlerinizin önemli olduğunu düşünüyorum. Daha önce yaptığımız ankette olduğu gibi görüşmemize başlamadan önce birkaç konuya değinmek istiyorum.

- Görüşmemiz herhangi bir aksilik olmasına ihtimal vermemek için ses kayıt cihazına kaydedilecektir. Bunun sizce bir sakıncası var mı?
- Ses kayıtları kesinlikle gizli kalacak ve araştırma amaçları dışında kullanılmayacaktır.
- Görüşmede zaman sınırlaması yoktur.
- Sormak istediğiniz herhangi bir şey yoksa izninizle başlayabilir miyiz?

Görüşme Soruları

1. 2005 yılı öğretim programına göre hazırlanmış Hayat Bilgisi ders kitabını neden **daha nitelikli** olarak tercih etmektesiniz? Lütfen gerekçeleriyle detaylı olarak açıklayınız.
2. 1998 ve 2018 öğretim programlarına göre hazırlanmış Hayat Bilgisi ders kitaplarını niçin **tercih etmemektesiniz?** Lütfen gerekçeleriyle detaylı olarak açıklayınız.
3. Bazı rehber öğretmenleri/meslektaşlarınızı; 2005 yılı Hayat Bilgisi ders kitaplarında akademik bilginin olmadığı, öğrencinin hazırbulunuşluluğunu göz ardı edildiği, konunun sunuş şeklinin çocuklarda öğrenme eksikliğine yol açtığı ve sınav odaklı sistem için yetersiz olduğu ile ilgili eleştirileri hakkında siz ne düşünürsünüz? Lütfen gerekçeleriyle detaylı olarak açıklayınız.
4. 1998 yılı öğretim programı görece davranışçı yaklaşımla, 2005 yılı öğretim programı görece yapılandırmacı yaklaşımla yazıldığı bilinmektedir. 2018 yılı öğretim programında herhangi bir yaklaşımın belirtilmemesi 2018 yılının;
 - Sizce kültürümüze özgü üçüncü bir boyut olduğunu mu gösterir? Lütfen gerekçeleriyle açıklayınız.
 - Sizce daha önceki yaklaşımların bir uzlaşısı mıdır? Lütfen gerekçeleriyle açıklayınız.
5. Sizce çocuk ruh sağlığı uzmanları ders kitabı yazım ve onay sürecine dahil olmalı mıdır? Neden? Gerekçeleriyle açıklayınız.
 - 2005 yılı öğretim programında "rehberlik veya çocuk gelişimi ve eğitimi uzmanlarının" olması Hayat Bilgisi ders kitaplarının niteliği açısından bir fark oluşturmuş mudur? Lütfen gerekçeleriyle detaylı olarak açıklayınız.
6. Siz Hayat Bilgisi ders kitabı yazım ve onay komisyonunda yetkili olsaydınız Hayat Bilgisi ders kitabında **daha başka** nelere dikkat ederdiniz veya nasıl olmasını daha uygun gördünüz? Lütfen gerekçeleriyle detaylı olarak açıklayınız.

Ek 3'ün Devamı

ÇOCUK RUH SAĞLIĞI UZMANI GÖRÜŞME FORMU

Adı/Soyadı:
Hizmet Yılı:

Meslek:
Çalıştığı Kurum:

Tarih: __/__/__
Saat:(Başlangıç/Bitiş): __/__

Merhaba, adım Ercan GÜLMEZ. Marmara Üniversitesi'nde yüksek lisans öğrencisiyim. "Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanlarının Gözünden Hayat Bilgisi Ders Kitaplarına Bakmak: Hangisini Niçin Tercih Ediyorlar?" konu edinen tez araştırması yapmaktayım. Bu çerçevede görüşlerinizin önemli olduğunu düşünüyorum. Daha önce yaptığımız ankette olduğu gibi görüşmemize başlamadan önce birkaç konuya değinmek istiyorum.

- Görüşmemiz herhangi bir aksilik olmasına ihtimal vermemek için ses kayıt cihazına kaydedilecektir. Bunun sizce bir sakıncası var mı?
- Ses kayıtları kesinlikle gizli kalacak ve araştırma amaçları dışında kullanılmayacaktır.
- Görüşmede zaman sınırlaması yoktur.
- Sormak istediğiniz herhangi bir şey yoksa izninizle başlayabilir miyiz?

Görüşme Soruları

1. Siz Hayat Bilgisi ders kitabı yazım ve onay komisyonunda yetkili olsaydınız Hayat Bilgisi ders kitabında;
 - Yazılı bilgi/metin sunumu açısından nasıl bir kitap yazılması uygun olurdu? Lütfen gerekçeleriyle detaylı olarak açıklayınız.
 - Görseller, görsel okuma ve görsellerin işlevi açılarından nasıl bir kitap yazılması uygun olurdu? Lütfen gerekçeleriyle detaylı olarak açıklayınız.
 - Etkinlikler ve nitelikleri açısından nasıl bir kitap yazılması uygun olurdu? Lütfen gerekçeleriyle detaylı olarak açıklayınız.
2. 1998, 2005 ve 2018 yılı öğretim programlarına göre hazırlanmış Hayat Bilgisi ders kitaplarını niçin **tercih etmemektesiniz**?
3. Anket uygulamasında belirttiğiniz Hayat Bilgisi ders kitaplarındaki "Gerçekçi bulmadığınız" soyut olan durumlar sizce nelerdir ve Hayat Bilgisi ders kitapları nasıl çocuğu hayata hazırlamalıdır? Lütfen gerekçeleriyle detaylı olarak açıklayınız.
4. Çocuğun sosyalleşmesi ve eğlenerek öğrenmesi Hayat Bilgisi ders kitaplarıyla mümkün olmayacaksa nasıl bir materyal veya yöntemle gerçekleştirilebilir? Lütfen gerekçeleriyle açıklayınız
5. 1998 1998 yılı öğretim programı görece davranışçı yaklaşımla, 2005 yılı öğretim programı görece yapılandırmacı yaklaşımla yazıldığı bilinmektedir. 2018 yılı öğretim programında herhangi bir yaklaşımın belirtilmemesi 2018 yılının;
 - Sizce kültürümüze özgü üçüncü bir boyut olduğunu mu gösterir? Lütfen gerekçeleriyle açıklayınız.
 - Sizce daha önceki yaklaşımların bir uzlaşısı mıdır? Lütfen gerekçeleriyle açıklayınız
6. Sizce çocuk ruh sağlığı uzmanları ders kitabı yazım ve onay sürecine dahil olmalı mıdır? Lütfen gerekçeleriyle detaylı olarak açıklayınız.
 - 2005 yılı öğretim programında "rehberlik veya çocuk gelişimi ve eğitimi uzmanlarının" olması Hayat Bilgisi ders kitaplarının niteliği açısından bir fark oluşturmuş mudur? Lütfen gerekçeleriyle detaylı olarak açıklayınız.

EK 4: İnceleme Formu**“Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanları Gözünden Hayat Bilgisi Ders Kitaplarına Bakmak” Konusuna İlişkin İnceleme Formu**

Değerli Çocuk Ruh Sağlığı Uzmanları

Sizlere sunulan 1998, 2005 ve 2018 Hayat Bilgisi ders kitaplarını *6-9 yaş kuşağı çocukların gereksinimlerini düşünerek* incelemenizi rica ediyorum. Ardından hangi Hayat Bilgisi ders kitabının *çocuğa görelilik* ile *çocukta geliştirebileceği bilgi, beceri ve bakış açıları* boyutlarıyla *daha nitelikli/en nitelikli* olduğunu aşağıda bırakılan boşluğa *detaylı bir şekilde* yazınız. Lütfen tercih etmediğiniz Hayat Bilgisi ders kitaplarını neden tercih etmediğinizi de yazınız. Yazım alanı yetmez ise lütfen formun arka sayfasını kullanınız. Katkılarınız için çok teşekkür ederim.